

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOKAĞIN GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA ÇOCUK
OYUN ALANI OLARAK ELE ALINMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Burcu GÜLAY TAŞÇI

Temmuz, 2010
İZMİR

**SOKAĞIN GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA ÇOCUK
OYUN ALANI OLARAK ELE ALINMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı**

Burcu GÜLAY TAŞÇI

Temmuz, 2010

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

BURCU GÜLAY TAŞÇI, tarafından **YRD. DOÇ. DR. HİKMET GÖKMEN** yönetiminde hazırlanan, “ **SOKAĞIN GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA ÇOCUK OYUN ALANI OLARAK ELE ALINMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.....
Yrd Doç Dr Hikmet SİVRİ GÖKMEN

Danışman

.....
Prof. Dr. Orcan GÜNDÜZ

Jüri Üyesi

.....
Prof. Dr. Hülya KOÇ

Jüri Üyesi

.....
Prof.Dr. Mustafa SABUNCU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada benden çok payı olduğuna inandığım güzel insanlardan bahsetmeden geçmenin haksızlık olacağına düşüncesi ile öncelikle, tecrübe ve destekleriyle her zaman yanımda olan sevgili hocam Hikmet GÖKMEN'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca benden hiçbir desteği esirgemeyen, dünya tatlısı öğretmenlerim anneciğim Mefküre GÜLAY ve babacığım Hakkı GÜLAY'a hayatım boyunca çıktığım her yolda arkamda olduklarını hissettirdikleri, eğitim alanındaki engin tecrübeleri ile bana mesleğimi sevmeyi öğrettikleri için en içten saygı ve sevgilerimle teşekkür ederim.

Her durumda bana daima yardıma hazır olan sevgili meslektaşım ve fedakâr eşim Mustafa TAŞÇI' ya tüm desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Tezimin alan çalışmasında yardımcı olan Mimar Sinan İlköğretim Okulu, Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu ve İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu eğitimcilerine ve öğrencilerine de çalışmama kattıkları zenginlikten dolayı teşekkür ederim.

SOKAĞIN GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA ÇOCUK OYUN ALANI OLARAK ELE ALINMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Günümüzde motorlu araç trafiğinin sokakları esir alması sonucu çocuklar sokakta oyun oynayamaz duruma gelmiştir. 19.yüzyıl sonlarına doğru çocuklar için özelleşmiş çocuk oyun alanları oluşturulmaya başlanmış, ancak bu oyun alanlarının ulaşımının problemli olması ve çocukların yaratıcı oyun oynama olanaklarını kısıtlaması nedenleri ile bu çözüm uzun süre geçerli olmamıştır. Çocuklar evlerinin yakınlarındaki sokaklarda kendi oyun alanlarını yaratmak durumunda kalmış, ancak bu durumda da sokaklarda artan motorlu araç trafiği ve sokakların barındırdığı tehlikeler aileler için rahatsız edici faktör olmuştur.

Bugün, çocuklar dış mekânda oyun oynamak yerine, daha çok içe dönük bir oyun anlayışı ile yetişmekte, sokağın avantajlarından mahrum olmaktadır. Bu şekilde içe dönük bir oyun anlayışı çocuğun gelişimine olumsuz yönde etki etmekte, onun yaratıcılığını kısıtlamakta, sosyalleşmesine engel olmaktadır.

Avrupa’da yapılan araştırmalar, dış mekânlarda oynanan oyunların çocuk gelişimini ve yaratıcılığını iç mekâna göre daha çok desteklediğini göstermektedir. Sokakların çocuk gelişimi için önemi göz önünde bulundurularak Avrupa’da ve birçok ülkede çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda amaç, çocuklara konut bölgelerindeki sokaklarda oyun alanları sağlamak, sokağı tüm topluma hizmet eden bir sosyal platform olarak değerlendirmektir.

Türkiye’de de sokaklar bu bakış açısı ile yeniden ele alınmalıdır. Çocuk gözü ile yeniden değerlendirilmeli ve iyileştirilmelidir. Çocuklar için ve çocuklarla birlikte tasarlamak, geleceğin yetişkinleri olan çocuklarımıza daha iyi bir kent sunmak için öncelikli yapılması gerekenler arasında yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Hakları, Oyun, Sokak

AN EVALUATION OF STREET AS CHILDREN PLAY SPACE

ABSTRACT

Today, as a result of increasing motorized traffic in the streets, children lost their chance to play in the streets. Through the end of the 19. century, specialized children play spaces were being created, but these spaces were not ideal solution, because of the accessibility problem to these areas and the hurdle of children's creative play opportunities. Children had to create their own play spaces near their neighbourhoods. But because of traffic problems and strangers threat in the streets, children still have no chance to play in the streets with welfare.

Today, children are becoming introverted day by day, instead of using the advantages of the street as a play space. Introverted play style affects children's health negatively, limit his-her creativity and prevent their socialization.

Surveys in European Countries show that outdoor playing supports the creativity and development of children more than inside games. In Europe and more different countries, so many studies are being made to put in the importance of street for children development. The aim of these studies are to provide ideal play spaces for children in the streets in residential zones and to reevaluate the streets for whole society as a social platform.

As a result, we can say that streets in Turkey should be reevaluated with this perspective and by the help of children's participation. Designing "for and with children" should be main purposes of our studies. We must try much more to create better cities for the children for our next generations.

Keywords: Children, Children Rights, Play, Street

İÇİNDEKİLER

	sayfa
TEZ SINAVI SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
 BÖLÜM BİR – GİRİŞ	 1
1.1 Problemin Tanımı, Genel Çerçeve	1
1.2 Çalışmanın Amacı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3
 BÖLÜM İKİ - TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN ÇOCUKLUK	
ANLAYIŞI	5
2.1 Çocukluk Kavramı	5
2.2 Çocukluğun Kısa Tarihi.....	7
2.3 Türkiye’de Çocukluk.....	8
 BÖLÜM ÜÇ - ÇOCUK KÜLTÜRÜ VE OYUN.....	 11
3.1 Çocuk Kültürü	11
3.2 Çocukların Kültürel Etkinlikleri	13
3.3 Oyun	13
3.3.1 Çocukların Oyun Kültürü	16
3.3.2 Oyunun Kısa Tarihçesi.....	17
3.3.2.1 Modernleşme ve Değişen Oyun Anlayışı	21
3.3.2.2 Çocuk Oyunlarının Yok Oluşu.....	22
3.3.2.3 Ekonomik Durumun Çocukların Oyun Kültürüne Etkisi	25
3.3.3 Oyunun Çocuklar İçin Önemi.....	26
3.3.4 Oyunun Çocuk Gelişimine Etkileri.....	28

3.3.4.1 Oyunun Çocuk Gelişimine Fiziksel Açıdan Etkisi.....	29
3.3.4.2 Oyunun Çocuk Gelişimine Sosyal Açıdan Etkisi.....	30
3.3.4.3 Oyunun Çocuk Gelişimine Psikolojik ve Duygusal Açıdan Etkisi.....	32
3.3.4.4 Oyunun Zekâ Gelişimi Üzerine Etkisi.....	33
3.3.5 Yetişkinlerin gözüyle “Oyun”	34
3.3.6 Çocukların Oyun Mekânları	35
3.3.6.1 Oyun ve Oyun Alanı İlişkisi- Kamusal Açık Alanda Oyun Oynamak.....	36

BÖLÜM DÖRT – SOKAK KAVRAMININ ÇEŞİTLİ YÖNLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ39

4.1 Sokak Kavramı	39
4.2 Çeşitli Anlamları ile Sokağın Değerlendirilmesi	40
4.2.1 Fiziksel İşlevi ile Sokak (Kentsel Eleman Olarak Sokak)	40
4.2.2 Sosyal İşlevi ile Sokak (Buluşma Mekânı ve İletişim Platformu Sokak)	41
4.2.3 Psikolojik Yönü ile Sokağın Değerlendirilmesi	42
4.2.4 Oyun Alanı işlevi ile Sokak.....	45
4.2.4.1 Sokağın Oyun Alanı Olarak Elverişliliği.....	45
4.2.4.2 Çocuk Gelişimi Açısından Sokakta Oynamanın Önemi	48
4.3 Farklı Yaş Grupları ve Sokağın Değerlendirilmesi.....	50
4.3.1 Çocukların Bakış Açısı ile Sokak	50
4.3.2 Yetişkinlerin ve Ebeveynlerin Gözünden Sokak	53
4.4 Çocukların Sokak Kullanımını Etkileyen Bazı Faktörler.....	54
4.4.1 Yaş ve Cinsiyetin Sokakta Oyun Oynamak Üzerine Etkisi	55
4.4.2 Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Sokaktaki Oyun Üzerine Etkisi.....	57

BÖLÜM BEŞ - SOKAK İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI.....60

5.1 “Yaşayan Sokak” Kavramı (Living Street)	60
5.2 Sokak İyileştirme Çalışmalarında Genel Prensip “Trafik Sakinleştirme” Metodu (Trafik Calming)	62
5.3 Sokak İyileştirme Çalışmaları - Farklı Ülkelerin Yaklaşımları (Shared Zone-Avustralya, Side Street-Tokyo, Woonerf-Hollanda, Homezone-İngiltere)	64
5.3.1 Woonerf-Hollanda	69
5.3.2 Homezone-İngiltere	82
5.4 Sokak İyileştirme Çalışmalarının Önemi ve Gerekliliği	89

BÖLÜM ALTI - ALAN ÇALIŞMASI: SOKAĞIN ÇOCUKLARIN GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ- “SOKAK VE OYUN” KONULU ATÖLYE ÇALIŞMALARI93

6.1 Atölye Çalışmasının İçeriği	93
6.2 Çalışmanın Amacı	93
6.3 Çalışmanın Yöntemi	94
6.4 Evren ve Örneklem.....	97
6.5 Okul Seçimi İle İlgili Kriterler.....	97
6.6 Sınırlılıklar	102
6.7 Bulgular	103
6.8 Atölye Çalışmaları.....	103
6.8.1 Mimar Sinan İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri ile yapılan “Sokak ve Oyun” konulu atölye çalışması.....	103
6.8.1.a) Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencilerinin yaptığı resim çalışmaları.....	102
6.8.1.b) Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencileri ile yapılan anket çalışmaları	109
6.8.2 Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri ile yapılan “Sokak ve Oyun” konulu atölye çalışması.....	114

6.8.2.a) Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencilerinin yaptığı resim çalışmaları.....	115
6.8.2.b) Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri ile yapılan anket çalışmaları.....	119
6.8.3 İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri ile yapılan “Sokak ve Oyun” konulu atölye çalışması	124
6.8.3.a) İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu Öğrencilerinin yaptığı resim çalışmaları.....	125
6.8.3.b) İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu Öğrencileri ile yapılan anket çalışmaları.....	130
6.9 Karşılaştırmalı Değerlendirme	135
6.10 Ebeveynlerle Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi	140
BÖLÜM YEDİ – SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
KAYNAKLAR.....	165
EKLER.....	174

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımı, Genel Çerçeve

Geçmiş yıllarda Türkiye’de çocuklar tarafından oynanan oyunlara bakıldığında; genellikle çocukların çoğunun evin dışında, sokakta, boş bir alanda oynadığı görülmektedir. Bundan yaklaşık otuz yıl önce, yerleşim alanlarında çocukların oynayabilecekleri boş alanların daha fazla olduğu bilinmektedir. Modernleşme ile birlikte oyun alanları da eski kimliğini kaybetmiş, dış tehlikeler nedeni ile kent içinde duvarlarla sınırlı alanlar haline gelmiştir.

Şehrin değişen dokusu, motorlu araç trafiğinin artması ve dış çevrede çocuğun güvenliğinin sağlanamaması nedenleri ile sokaklar günümüzde çocuklar için oyun alanı işlevini yitirmiştir. Modernleşen dünyada sokaklar sadece fiziksel işlevi ile araç yolları ya da otoparklar haline gelmiştir. Hâlbuki sokaklar, sosyal hayatın en önemli parçalarıdır. Her yaşta bireyin günün her saatinde bir arada olabileceği doğal buluşma ortamları olan sokaklar, yetişkinler için sosyalleşme, çocuklar için ise doğal oyun mekânlarıdır.

Sosyo-ekonomik durumu, yaşı, cinsiyeti ne olursa olsun her çocuğun sokakta oyun oynama olanağı olmalıdır. Çünkü sokaklar en kolay ulaşılabilir açık oyun mekânlarıdır. Sokaklar, okul sonrası oyun merkezleri ile karşılaştırıldığında maliyetsiz olmaları, kontrol kolaylığı ve eve yakınlığı nedeniyle oyun alanı olarak kazanılması gereken kentsel mekânlardır. Daha pek çok avantaja sahip olan sokaklar günümüzde birtakım tehlikeler nedeni ile yeterince kullanılamamakta, araç öncelikli hale gelmektedir.

Sokakların her geçen gün sosyal işlevlerini biraz daha yitirmesi ve araç koridorları haline gelmesi, bu çalışma kapsamında önemli bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu soruna diğer ülkelerde getirilen çözüm önerileri, yapılan sokak iyileştirme çalışmaları bu tezin inceleme konusudur.

Çalışmada; birinci bölümde genel çerçeveden bahsedilmiş ve günümüz sokakları hakkında problem tespiti yapılmıştır. Bu bölümde kısaca çalışmanın amacı ve yöntemine değinilmiştir.

İkinci bölümde, tarihsel süreçte değişen çocukluk anlayışı, çocuk, çocukluk gibi kavramlar ve bu kavramların modernleşme ile birlikte değişen anlamları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, çocuk kültürü olarak oyun ele alınmış, oyun kuramları, oyunun kısa tarihçesi, oyunun çocuk gelişimine etkileri, oyun ve oyun alanı ilişkisi incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, sokak kavramı fiziksel, sosyal, oyun alanı işlevleri ile ve bunun yanı sıra psikolojik yönü ile incelenmiş, çeşitli yaş gruplarının gözünden literatür araştırması ile desteklenerek değerlendirilmiştir. Farklı yaş gruplarının gözünden sokak, sokağın kullanımını etkileyen faktörler de bu bölümde ele alınan diğer üst başlıklardır

Çalışmanın beşinci bölümünde günümüzde sosyal işlevini ve oyun alanı kimliğini kaybetmiş sokakların iyileştirmesine yönelik yapılan çalışmalara yer verilmiştir. “Woonerf”, “homezone”, ”shared space” isimleri ile literatürde geçen sokak iyileştirme çalışmaları ve bu çalışmaların önemi farklı ülkelerin bakış açıları ile çok yönlü olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde, çocukların gözünden sokak mekanlarının incelendiği atölye çalışmalarına yer verilmiş, bu çalışmalar literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Son bölümde ise literatür araştırması ve alan çalışmasında tespit edilen ortak sorunlar ele alınarak, bu konuda getirilen çözüm önerileri yorumlanmıştır.

1.2 Çalışmanın Amacı

İç mekâna bağımlı oyun anlayışı ile büyüyen günümüz çocuklarına, kentlerdeki konut alanlarında, sokaklarda güvenli ve sürekli oyun alanları oluşturabilmek çalışma kapsamında öncelikle amaçlananlar arasındadır. Bu amaçla literatür taramasında günümüz sokakları hakkında saptanan sorunlara yer verilmiş ve bu sorunların çözümlerine yönelik dünyada geliştirilen çözümler incelenmiştir.

Sokakta oyunun çocuk gelişimine katkıları, sokak kullanımının tüm kullanıcılar üzerindeki pozitif etkisi, çalışmada vurgulanmak istenilen diğer konulardır. Bu önemin farkına varmak ve çözüme yönelik fikirler geliştirmek için yapılan bazı çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların tamamında sokağın iyileştirildiği takdirde çocuk gelişimine olumlu etki ettiği ve çocukların en çok sokakta vakit geçirmeyi tercih ettiği saptanmıştır. Çocuklar için düzenlenecek bir mekanda çocukların fikirlerini almamak doğru değildir. Tasarlanacak mekânın verimli ve amacına uygun kullanılabilmesi için çocukların görüşleri çok değerlidir.

Çocuk katılımlı çalışmaların önemi Avrupa’da pek çok ülkede gün geçtikçe daha çok anlaşılmaktadır. Ülkemizde de bu bilinci oluşturmak biz tasarımcılara düşen görevler arasındadır. Tüm dünyada yürütülen çocuk mimarlık çalışmaları ile amaçlanan “herkes için mimarlık” teması bu çalışma kapsamında da önemsenen ve uygulamaya geçirilmesi amaç edinilen diğer bir noktadır. Bu nedenle çalışmanın literatür incelemesi bölümünden sonra çocuk görüşlerine ve düşüncelerine yer verilen bir alan çalışması yapılmıştır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında öncelikle literatür araştırması ve sonrasında çocuklarla ‘sokak ve oyun’ konulu atölye çalışmaları yapılmıştır. Literatür araştırmasında amaçlanan, dünyada sokakların kamusal bir mekân olarak nasıl ele alındığının incelenmesi ve trafik kaynaklı problemlerin diğer ülkelerde nasıl çözüldüğünün ele alınmasıdır. Toplanan bilgiler, Türkiye’de pek çok sebepten dolayı yayalar tarafından

özgürce kullanılamayan sokaklara, yaya dostu bir kimlik kazandırmak için yol göstermektedir.

Sokak hakkında görüşlerini almak üzere çocuklarla yürütülen atölye çalışmalarında UIA, CABE, London Play gibi merkezlerin çocuk katılımlı organizasyonları örnek alınmış ve çocuk katılımının önemi üzerinde durulmuştur.

Yurt dışında Hollanda, İngiltere, Almanya, Belçika, Amerika gibi pek çok ülkede sokak iyileştirme çalışmaları yapılmakta ve bu çalışmalarda çocukların görüşlerine başvurulmaktadır. Yapılan çalışmalar, sokağın çocuk kullanıcılara yetişkinlerin dünyasına katılma fırsatı verdiğini ve bu özelliği ile çocuğun sosyal hayatı açısından çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Çocukların dünyası yetişkinlerden farklıdır ve farklı gereksinimleri vardır. Bu nedenle sokakların çocuk gözünden ne ifade ettiğini anlamak ve sokak hakkında onların saptadıkları sorunları onlarla tartışarak ele almak bu çalışmanın sağlıklı bir sonuca ulaşması açısından önemli bir gereklilik olarak görülmüştür.

BÖLÜM İKİ

TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN ÇOCUKLUK ANLAYIŞI

2.1 Çocukluk Kavramı

Çocukluk olgusunu ele almadan önce kısaca çocuk nedir sorusuna cevap vermek gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre, “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989, http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf).

Çocuğun yaşamın bir dönemi ile tanımlanmasının dışında farklı tanımlama şekillerinden de söz edilebilir. Örneğin bilişsel gelişim, toplumsal öğrenme kuramları gibi çağdaş psikoloji kuramlarının çoğu çocuğu “kendi kendini düzenleyen bir organizma” olarak tanımlamaktadır (Onur, 2005). Bu tanımla anlatılmak istenen, çocuğun hem kendi gelişimine katkıda bulunması hem de çevresini etkileyecek güçte olmasıdır.

“Çocuk” kavramı aslında “çocukluk” kavramı ile yakından ilişkilidir. Tarih boyunca birçok dönemde çocukluk kavramı, toplumun yapısının değişmesine paralel olarak farklı şekillerde ele alınmıştır. Çocuklar hep var olmalarına rağmen, çocukluk dönemi, 17. yüzyıldan itibaren ayrı bir dönem olarak tanımlanmaya başlanmış, çoğu toplumda bebeklikten ergenliğin başlangıcına kadar olan dönem olarak kabul edilmiştir.

Kemal İnal (2007a), Fransız devrimiyle dikte edilen toplu eğitimin çocukları okula ve dolayısı ile aileye bağımlı hale getirdiğini söylemektedir. İnal'a göre kapitalist düzenin dikte ettiği bu kitlesel eğitimle beraber okul bazı işlevleri üstlenerek aile yapısını kuvvetlendirmiştir. Aile, çocuğun ve gencin artan bağımlılığıyla daha çok güç kazanmış, böylece çocukların yetişkinler dünyasına girebilmeleri ve bir okuma kültürü edinmeleri için gereken süre ayrı bir dönem olan **çocukluk** olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

Liam Timmons, çocukluk kavramına evrensel açıdan bakarak, çocukluk kavramının, yaşam koşulları ya da kültürel farklara bakılmaksızın dinlenme ve boş vakit geçirme alışkanlıkları ile tanımlanabileceğini söylemektedir (Timmons, 2003).

James ve Prout (1997) çocukluk hakkında yapılan araştırmalarda şu ön kabullerin olduğunu varsaymaktadır:

- “1.)Çocukluk, toplumsal bir yapım olarak anlaşılır. Çocukluk insan gruplarının doğal ve evrensel bir özelliği değil, toplumların özel ve yapısal bir bileşeni olarak ortaya çıkar.
- 2.)Çocukluk toplumsal çözümlemenin bir değişkenidir. Kültürlerarası araştırmalar tek ve evrensel bir çocukluk değil, çeşitli çocukluklar olduğunu göstermektedir.
- 3.)Çocukların toplumsal ilişkileri ve kültürleri yetişkinlerin bakış açısından bağımsız olarak kendi başına araştırılmaya değerdir.
- 4.)Çocuklar kendi toplumsal yaşamlarının kurulmasında ve yönetilmesinde etkindirler ve öyle görülmelidirler. Çocuklar toplumsal yapıların ve süreçlerin edilgen öznelere değildirlir.
- 5.)Etnografi, çocukluğun araştırılmasında özellikle yararlı bir yöntembilimdir; sosyolojik bilginin üretimine çocukların katılmasını deneysel ya da tarama türü araştırmalardan daha fazla sağlar” (aktaran Onur, 2005, s. 30-31).

James, Jenks ve Prout (1999) çocuklukla ilgili, “Toplumsal olarak kurulmuş çocuk, kabilesel çocuk, azınlık grubu çocuğu ve toplumsal yapısal çocuk” başlıkları altında dört yeni sosyolojik yaklaşımdan söz etmektedir. Bu dört ana yaklaşım ve onları birleştiren temel ilkeler şu şekilde açıklanmaktadır: Kültürün çocukları biçimlendirmesinin yanı sıra, çocukların da kültürün biçimlenmesinde etkisi vardır. (aktaran Onur, 2005, s. 30-31). Başka bir deyişle, çocukluk sadece çocukların deneyimlerini biçimlendirmemekte, çocuklar da kendi deneyimleri ile çocukluğun doğasının biçimlenmesine yardımcı olmaktadır. Corsaro (1997), yakın yıllara kadar sosyolojide neredeyse hiç çocukluk araştırması olmadığından, bugün bu durumun oldukça değiştiğinden bahsetmektedir. Onur’a göre bunun nedeni, çocukların “toplumda ve kuramsal yaklaşımlarda ikincil ya da aşağı” konumda olmalarıdır.

Ona göre toplum çocuklara bugünkü gereksinmelerinin ve isteklerinin neler olduğu yönüyle değil, yarın nasıl bir yetişkin olacakları yönüyle bakmaktadır. Corsaro, sosyolojide çocukluk hakkındaki kuramsal çalışmaların çoğunun toplumsallaşma süreçleri ile ilgilendiğini ve bu süreçlerin iki model üzerinden açıklandığını belirtmektedir. Çocuğun edilgen rol oynadığı “belirlenimci model”, çocuğun kendi toplumsal dünyasını kurduğu, etkin olduğu “yapımcı model”dir. Bu yaklaşımlarda, çocukluk, “toplumsal eylem süreçleri içinde toplumsal yapımlar olarak” görülmektedir (aktaran Onur, 2005, s. 31).

2.2 Çocukluğun Kısa Tarihi

Antikite ve ortaçağ dönemlerinde çocukluk, olumsuz bir kavram olarak görülürken, Rönesans sonrasında çocukluk dönemi değerli bir dönem olarak önemsenmiş, çocukluk ve yetişkinlik dönemi birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Bu dönemde çocuklar devletin geleceği gibi görülmeye başlanmış, çocuk eğitiminin önemi anlaşılmıştır.

“Aydınlanma dönemiyle birlikte onca yeniliğe ve gelişmeye karşın, çocukluk ve çocuklar ‘tanımlanmaya’ bilimsel araştırma nesnesi olmaya, mistisizmin oyuncağı haline getirilmeye başlanmışlardır” (İnal, 2007b, s.146).

Çocukların yetişkin birer birey gibi, saygın bir şekilde ele alınması romantizm dönemine denk gelmektedir. Modern çağa gelindiğinde, çocuk artık el üstünde tutulan, hak ve ihtiyaçları yasalarla belirlenen bir birey olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Kemal İnal (2007b)’a göre modern aile yaşantısında çocuklar, biçimlendirilmesi, doldurulması ve yönlendirilmesi gereken toplumsal nesneler olarak görülmektedir. Çocukları nesneleştiren bu anlayışın, yerini çocukları özne olarak gören bir anlayışa bırakması gerekmektedir. İnal, modern çocukluk düşüncesinin üç temel önermeye dayandığından söz etmektedir. Bunlardan birincisi, modern çocukluk düşüncesinin iyimser bir görüş içermesi, ikincisi ussal bir bakış açısıyla kurulduğu ve

sürdürüldüğü inancı, üçüncüsü ise bu düşüncenin demokratik ilke ve değerler üzerinden yükseldiği düşüncesidir. İnal, günümüzde çocuğun hala bir nesne durumunda olduğuna işaret etmekte, bu durumu şu sözleri ile ifade etmektedir: “Farklı toplumsal sınıf, ideoloji, kültür, toplum ve dinlerde çocuklara bakış açısındaki benzerliğin özne-nesne ilişkileri çerçevesinde bir kez daha değerlendirilmesi gereği, modern çocukluk düşüncesinin gücünü neden kaybettiğinin açıklaması olacaktır” (İnal, 2007b, s.37).

2.3 Türkiye’de Çocukluk

Her ne kadar evrensel bir çocukluk anlayışından söz edilebilse de çocukluğun yaşanış şeklinde ve anılarda sadece zamana değil mekâna bağlı olarak da birtakım değişiklikler görülmektedir.

Yerel bir çocukluk geçmişinden bahsedebilmek için de öncelikle Türkiye’de çocukluk kavramını kısaca ele almak gerekmektedir. Çocukluk kavramını Türkiye özelinde ele alırken, Bekir Onur’un da değindiği gibi çocukluk yaşantısının geçtiği ortamları tanımak gerekmektedir. Onur, “geçmişte bu ortamın mekânları olan ev ve sokak gündelik yaşamın en önemli fiziksel ve toplumsal çevreleri olmuştur ve evle sokağın oluşturduğu “mahalle” temel yaşam birimidir” sözleri ile sokağın Türkiye’deki çocukluk açısından önemini vurgulamaktadır (Onur, 2005, s.136). Ayrıca Onur, geleneksel toplumda çocuk için en önemli toplumsallaşma alanının mahalle olduğundan da bahsetmektedir.

Türkiye’de eski sokak yaşantısını, 1889 doğumlu Burhan Felek şu sözler ile anlatmaktadır: “O zamanlar mahalleler ve mahallelerin bakkal, kahve gibi halkın uğrak yerleri birer küçük merkez olur ve oldukça dar ve kapalı bir toplum teşkil ederdi. Mahalleli dediğimiz bu küçük cemaat birbirinin ahabası, dostu, yol ve iş arkadaşı idi. Buraları seyyar satıcıdan başka yabancı girmeyen oldukça تنها bir çevre idi. O kadar ki herkes birbirinin işiyle gücüyle, çoluk çocuğuyla ilgilenirdi. Çok defa kimi kimsesi olmayan anneler çocuklarını komşusuna bırakırlar, işlerine öyle giderdi” (aktaran Onur, 2005, s. 39). Bekir Onur’a göre çocukluk açısından en

önemli nokta mahallede herkesin çocuklardan sorumlu olmasıdır. Geçmişte mahalle yaşantısına yansıyan bu topluluk kültürünün Cumhuriyet yıllarına da damgasını vurduğu bilinmektedir. Onur, eski İstanbul sokaklarındaki çocukluğun özgürlüğünü, sokaklar: “Toplumsal ve manevi havasıyla evin uzantısı gibidir. Aradaki en önemli fark sokağın görelî özgürlüğünde ve biraz da eğlencesinde bulunabilir. Ama bu özgürlük komşuların gözetimi altındadır” sözleriyle anlatmaktadır (Onur, 2005, s. 147).

Tarihsel süreçte İstanbul sokaklarının kültürler arası arkadaşlık açısından da önemli bir konuma sahip olduğu bilinmektedir. Onur’un yaptığı araştırmalardan, eskiden İstanbul sokaklarının, Türk çocuklarının Rum, Ermeni, Musevi çocuklarıyla arkadaşlık ettiği bir sosyal platform olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kültürlerarası arkadaşlığı en iyi yaşamış kişilerden biri olan Güzin Dino (2001) sokakları şu sözleri ile anlatmıştır: “Ben daha çok sokaklarda oğlan çocuklarıyla, onların oyunlarını oynardım. Aralarında, kız olarak yalnız ben olurdum. Futbol, köşe kapmaca, kuka, kaydırak, çelik çomak oyunları, uçurtma yarışları” (aktaran Onur, 2005, s. 150).

Bekir Onur’un araştırmalarında sokak, ilk akla gelenin yanı sıra evin uzantısı bahçeleri de kapsamaktadır. Sokakların fiziksel yapısını oluşturan özellikle bahçeler, bostanlar, parklar eski İstanbul sokaklarında önemli anılara ev sahipliği yapmaktadır. Onur, bahçelerin doğayla iç içe yaşamak, bitkileri, hayvanları tanımak açısından da önemli olduğunu vurgulamakta, bahçelerdeki meyve ağaçlarının çocukların oyun oynama aracı olduğundan bahsetmektedir. 1890 doğumlu Orhan Seyfi Orhon bahçeyi tam anlamıyla çocuk olduğu yer olarak tanımlamakta ve eklemektedir; “orada başımın üstünde sonsuz bir gök, ayağımın altında geniş bir toprak durur” (Onur, 2005, s. 154). Sokaklar geçmişte sadece İstanbul’da değil, İzmir’de de pek çok anıya ev sahipliği yapmaktadır. İzmir’de aileler yoksul olmasına karşın, sokaklar yine de eğlencelidir. Sokakta oynanabilen pek çok oyun vardır. Anadolu’da çocuklar, sokaklarda yoksulluğu yaşamaktadır. Ancak bu duruma rağmen sokaklar geçmişte, günümüze göre daha fazla çocukların mekânı olarak görülmektedir. Örneğin Çelik Gülersoy (1989), 1941 yılının Malatya’sında “Çocuk Sokağı” adlı bir sokak olduğundan bahsetmektedir. Bekir Onur’a göre çocukluğu bir sokak adı olarak

görme isteği, çocuk mekân ilişkisi açısından yorumlanmaya değeri bir önem taşımaktadır. (aktaran Onur, 2005)

Türkiye’de çocukluğun tarihinin modernleşme tarihi ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocukluk her geçen gün biraz daha değişmektedir. Bu değişim, modernleşme bağlamında ve çocukluk duygusundaki değişimlerin yansıması olarak görülmektedir. Modernleşme bağlamında değişen çocukluk anlayışını değişen çocukluk kültürü üzerinden ele almak gerekirse, kısaca çocuk kültüründen ve çocukların kültürel etkinliklerinden bahsetmek gerekecektir.

BÖLÜM ÜÇ

ÇOCUK KÜLTÜRÜ VE OYUN

3.1 Çocuk Kültürü

Çocuk ve çocukluk kavramları tarih boyunca farklı şekillerde tanımlansa da, bu tanımlamalarda çocukluğu diğer dönemlerden ayıran özellik onların sahip olduğu ve oluşturduğu kendi kültürleridir. Bu kültür çeşitli kaynaklarda çocuk kültürü olarak tanımlanmaktadır. Çocuk kültüründen bahsedebilmek için önce kısaca kültür kavramından söz etmek gerekmektedir.

Sözcük anlamı ile **kültür**, “bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden, her türlü duygu, düşünce, dil, sanat, yaşayış unsurlarının tümü, belli bir konuda edinilmiş, geniş ve sistemli bilgi” şeklinde tarif edilmektedir (Meydan Larousse, 1972).

Nobles’e göre kültür, (1985) “bir grup insanın düşünme ve yaşama biçimlerini ifade eder ve bireylerin yaşadıkları bağlam içinde paylaştıkları bilgi, bilinç, beceriler, değerler, anlatım biçimleri, toplumsal kurumlar ve davranışları içerir” (Şener, 2007, s. 14).

Barnouw’a göre, (1985) kültür “çoğu zaman bir grup insanın dil ya da diğer iletişim araçları ile bir kuşaktan diğerine aktardığı tutumlar, değerler, inançlar ve davranışlar olarak tanımlanır” (Şener, 2007, s. 14).

Eğitimcilere göre kültür, eğitim yoluyla kazanılanların tümüdür. Eğitim ise, bu içeriği kazandıran süreçtir. Eğitim ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez. **Bozkurt Güvenç** kültür hakkında, “eğitim yol ise, kültür, yolcunun hayatı boyunca yaşayarak öğrendiklerinin tümüdür” demektedir (Güvenç, 1997).

Bu bağlamda çocuk kültürü de “çocuğun kendini dışa vurduğu davranışlar, etkinlikler ve ürünler toplamıdır” diyebiliriz. **Tülin Şener** (2007), çocuk kültürünü, “bir bakıma çocuğun bir toplum içinde yaşayarak öğrendiklerinin tümüdür” şeklinde tanımlamaktadır (Şener, 2007, s. 16).

Mouritsen’e göre çocuk kültürü kavramının birden fazla anlamı vardır. Mouritsen çocuk kültürünü üç ana tür olarak sınıflandırmaktadır: “Yetişkinlerin çocuklar için ürettiği kültür; çocuklarla birlikte üretilen kültür; çocukların kendileri tarafından üretilen kültür” (aktaran Onur, 2005, s. 32). Ona göre, yetişkinler çocukların yaşamlarını ve toplumdaki rollerini anlamaya yönelik bir kültürel yaklaşım geliştirememiştir.

Von Hentig (1997), çocukların bir şeyler yaparken sahip oldukları, gereksinim duydukları özel yolların ve kendilerine ait bir dünyalarının olduğundan söz etmektedir. Yetişkinler bu dünyaları “oyun”, “eğlence” ya da “fantezi” olarak adlandırıp ve “kültürel”, “sanatsal” ya da “estetik” etkinlikler olarak sınıflandırmaktadır. Dolayısıyla da yetişkinler, planlarına uymadığında ya da zamanın düşünceleriyle uyuşmadığında çocukların etkinliklerine karışma, onları yarıda kesme, değiştirme ya da yasaklama haklarını kendilerinde görmektedir. Von Hentig, ayrı bir çocuk kültürü oluşturma düşüncesine katılmamaktadır. Yetişkinlerin yaşamını, etkinliklerini, düşüncelerini ve duygularını çocuklarla paylaşması gerektiğini savunmaktadır. **James** ve arkadaşlarına göre, çocukların kültürü yaşamın bütünü olarak ele alınması gereken bir toplumsal eylem biçimidir. Çocuk kültürü, diğer çocuklar arasında çocuk olmak anlamına gelen, belirli zaman ve mekânlara anlam veren bir kültürel stildir. James (1993), çocukların dünyasını kavramsal olarak yetişkinlerin toplumsal yaşamından ayrılmak olarak tanımlamaktadır (aktaran Şener, 2007).

3.2 Çocukların Kültürel Etkinlikleri

Kültürel etkinlikler hakkında literatür araştırması yapıldığında, genellikle “boş zaman etkinlikleri”, “serbest zaman etkinlikleri”, “sanatsal etkinlikler”, “yaratıcı etkinlikler”, ve “kültürel etkinlikler” kavramlarının birbiri işle ilişkili olduğu görülmektedir. Çocukların kültürel etkinlikleri denildiğinde, genellikle günlük yaşamlarında yapmaktan hoşlandıkları spor ve sanatı da içeren geniş bir aktivite alanı kastedilmektedir. Çocuğun kültürel etkinliklere katılması, karar verme yeteneğini geliştirir, özgüvenlerini artırır ve insan ilişkilerini gelişmesine neden olur (Şener, 2007). “Özellikle farklı kültürel ortamlarda çocukların oyunlarının biçiminde ve niteliğinde farklılık olup olmadığını saptamaya çalışan araştırmacılar, genellikle kültürel bağlamın etkisini vurgulamaktadır” (Şener, 2007, s. 47). Birey, yalnız okul ve aile gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla değil, yaşlılar ve medya gibi günlük etkileşimleriyle ve çeşitli etkinliklere katılımıyla da gelişimini sağlamaktadır. Bu gelişim bireyin içinde bulunduğu toplumun yapısından büyük ölçüde etkilenir. Bu etki bireyin kültürel bağlamının tanımlanmasında önemlidir (Şener, 2007, s. 51).

Çocukların kültürel etkinliklerinin en yaygın örneği, **oyun kültürüdür**. Bekir Onur, çocukların oyun kültüründen bahsederken, “Klasik çocuk kültürü içinde yer alan kurallı oyunlar, masallar, şarkılar, tekerlemeler, bilmeceler vb. bu kültürün öğeleridir. Ayrıca estetik bir biçimde düzenlenen şakalaşma, takılma, ritmik sesler gibi anlık anlatım biçimleri de bu kategoride yer almaktadır” demektedir (Onur, 2005, s. 32).

3.3 Oyun

Oyunun tanımı birçok kaynakta “bebeklik döneminden ilk ergenlik dönemine kadar olan dönemdeki aktiviteler” şeklinde yapılmaktadır ve çocuğun genellikle kendi tercihi ile ilgi alanı doğrultusunda seçmiş olduğu ve yaptığı bir aktivite olarak görülmektedir. Oyun çocuklar için ciddi bir iştir. Çocuklar hakkındaki çalışmaların merkezinde oyun yer almaktadır. Matthews ‘in hatırlattığı üzere oyun çocukların çevreleri hakkında bilgi veren ilk mekanizmadır (Matthews, 1992). Psikolog Jean

Piaget'in (1952,1971) çalışmaları çocukların çevresel idrak yeteneklerinden oldukça etkilenmiştir. Piaget'in iddiasına göre çocukların zekâları doğuştan gelmemektedir, daha çok çevresindeki dünyaya katılımı sonucunda karmaşık yollardan gelişme gösterir (Valentine ve McKendrick 1997).

Aral ve arkadaşları (2000), oyunu çocuğun duyduklarını, gördüklerini sınavı, denediği ve pekiştirdiği bir deney alanı olarak tanımlamaktadır. Oyun, hem geçmiş ile bağlantı kuran hem de gelecek için kaynak olarak görülen, aynı zamanda yaratma, deneyim kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma konularında bir araçtır. “Oyun, özgürce ve kendiliğinden yapılan, haz veren, mutluluk kaynağı olan, çocuğun gelişimini destekleyen ve eğlendiren, yorgunluk ve sıkıntılardan kurtarabilen etkinlikler şeklinde de tanımlanır” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.8).

Huizinga oyunu; özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekân sınırları içinde gerçekleştirilen, bizzatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile ‘alışılmış hayattan başka türlü olmak’ bilincinin eşlik ettiği, iradi bir eylem veya faaliyet şeklinde tanımlamaktadır (Huizinga, 1995).

Lazarus oyunu “kendiliğinden ortaya çıkan, hedefi olmayan, mutluluk getiren bir aktivite” olarak tanımlarken, **Montaigne** “çocukların en gerçek uğraşları” olarak tanımlamıştır. Freud oyunu işlevsel yönü ile ele almaktadır. **Freud**'a göre oyun kişinin korkularının, sosyal çatışmalarının üstesinden gelmesi için bir yoldur. Oyun, sosyal olgunlaşmada, kişilik gelişiminde yardımcıdır. **Piaget**'e göre oyun, “dış dünyadan alınan uyaranları özümleme ve uyum sistemine yerleştirme yoludur” ve zihinsel gelişim için gereklidir (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.9).

Geçmişte yapılan pek çok çalışmada çocuğun neden oyun oynadığı sorusu sorgulanmış, daha sonraları Froebel, Freud, Piaget ve Ellis gibi çağdaş kuramcılar insanın yaşamı boyunca nasıl oyun oynadığını ve çocukların oyunlarının bilişsel, sosyal, fiziksel, duygusal gibi büyüme ve gelişim alanları için ne kadar önemli

olduğunu araştırmıştır. “Özellikle Piaget’in oyun kuramının kabul edilmesiyle bugünkü oyun alanlarının meydana geldiği bilinmektedir” (Tekkaya, 2001).

Eğitimcilerin oyunla ilgili görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, **Jean Jacques Rousseau** genel eğitim için beden eğitiminin önemine inanmaktadır ve çocuğun gelişiminde hareket ve oyunun önemli olduğunu savunmaktadır. Rousseau “çocuğun bedenini her zaman işletiniz. Bedenen güçlü ve sağlıklı olan bir çocuk fikren de gelişir ve akıllı olur” demektedir” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.20). **Friedrich Froebel** çocukluk döneminde oyunun önemini vurgulamakta, oyun oynamanın çocuk için bir gereksinim olduğundan bahsetmektedir. Froebel’e göre oyun, yetişkinler için iş, çocuklar için ise oyun insanın çevre tarafından uyarıldığında içinde bulunan mevcut gücün ortaya çıkardığı bir etkinliktir. **Maria Montessori** oyunu çocuğun işi olarak kabul etmekte ve oyuna büyük önem vermektedir. Bütün bu görüşlerin ortak noktası oyunun çocuk için gerekli ve önemli olduğudur (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.21-22).

Çelikhan (1992), Berlyne (1960) ve Keller (1967)’in oyun hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır. “Yakın zamana kadar oyun, şimdiye kadar okul öncesi pedagojisinde yer alan “öğrenme” ile eşdeğer ele alınmıştır. Oyun için, görünüşte veya kendiliğinden konulmuş bir hedefin olmayışı karakteristiktir. Bu, kendiliğinden, istek ve eğlenmeyle getirilen baskısız öğrenmedir. Bilgi elde etme anlamında, okulsal öğrenmenin dışında, genişletilmiş bir öğrenme kavramı kullanılırsa, o zaman oyunun önemli yönlerinden biri, mekânsal aynı zamanda sosyal çevreye yönelik çocuk merakıdır” Çelikhan’a göre, oyun dünya ile bütünleşme tekniğidir. Çocuğun kendisi, hep yeni tecrübeleri elde etme olanağına sahipse yaratıcılık gücü artar (Çelikhan, 1992, s. 173).

Özer ve arkadaşları (2006), oyunu “çocukların sosyal uyum, zekâ ve becerisini geliştiren, belirli bir yer ve zaman içerisinde, kendine özgü kurallarla yapılan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eğlenceli bir etkinlik” olarak tanımlamaktadır (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006, s.55).

Onur (2005)'a göre, oyunu istemli, özgür, içsel, düşsel bir etkinlik olarak gören modern görüş kaynağını on dokuzuncu yüzyılın romantik hareketinden almaktadır. Sutton-Smith'a göre, "Oyun bulanık bir kavramdır ve rüyaları, gündüz düşlerini, fanteziyi, imgelemi, yalnız oyunu, kurallı oyunları, sporları, festivalleri, karnavalları, televizyonu, video oyunlarını, sanal gerçekliği vb. içine alan değişken bir kavramlar ailesini içerir; bu kavramlar bir kültürden diğerine geçtikçe değişir" (aktaran Onur, 2005, s. 34).

Çocuk oyunlarının ve oyun araçlarının tarihsel süreçte değişiklik göstermesine rağmen, bazı oyun aktiviteleri hep aynı ve ortaktır. Örneğin oyuncaklarla oynama, eldeki malzemelerle bir şeyler inşa etme, hayal gücüne dayalı komşuluk veya evcilik oyunları gibi. Çocuklar ellerindeki olanaklarla bir şeyler üretebilmekte, oyun oynamak ve öğrenmek için mutlaka ticari değeri olan, pahalı oyuncaklara ihtiyaç duymamaktadır. Çocuklar olumsuz şartlarda bile kendi aralarında çok çeşitli yaş gruplarını içeren birtakım sosyal oyunlar üretebilmektedir. Özgürlüklerinin kısıtlanması, çocuk işçi olarak kullanılma, ya da savaş yaşayan ülkelerde yaşama gibi durumlarda çocuklar, oyun oynamaktan mahrum kalabilmektedir. Bunun dışında her çocuk bir şekilde oyun eylemi ile tanışır. Oyun kavramı kültürel statülerden bağımsız olarak çocuklar için çok önemlidir. Çocukluk şüphesiz çeşitli sosyal statülerde farklı yaşanmaktadır fakat çocuk kavramı "oyun"suz düşünülemez (Timmons, 2003).

3.3.1 Çocukların Oyun Kültürü

Türkiye'de çocukluğun en az modernleştiği alanın eğitim, en çok modernleştiği alanın da oyun kültürü olduğu düşünülmektedir. Oyun kültüründeki değişim, Türkiye'de çocuk oyunlarındaki bireyselleşme, içeri kapanma, soyutlanma, tüketime yönelme gibi durumlarla açıklanabilmektedir. Bu değişimler batı'daki oyun konusundaki gelişmelere paralel olarak bizim ülkemizde de her geçen gün kendini daha fazla hissettirmektedir. Türkiye hala modernleşme sürecinin sancılarını yaşamaktadır. Sanayileşmenin ve kentleşmenin tam anlamıyla gerçekleştirilememiş olması, evrensellik anlayışının tam olarak sindirilememiş olması her alanda problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde çocuğun bilişsel gelişimini dikkate

almayan yaklaşımları modernleşme ile bağdaştırmak doğru değildir. Çocukluğun hala çözümücü bir yaklaşımla ele alınmaması, çocuk için fayda sağlar, planların ve projelerin yapılamaması modernleşme sürecinde önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Onur, 2005, s. 528).

Şener (2007), oyun kültürü hakkında “oyun kültürü, çocukların kendilerini ve çevrelerini işlemelerini sağlayan bir araçtır; formlar ve modeller oluştururlar ve basit formlar daha karmaşık ve sanatsal performansın temelidir. Dolayısıyla, anlatım biçimleri çocukların yaşına ve onların toplumsal ard alanlarına göre değişir. Büyük apartmanlar arasına sıkışmış ‘şehir çocuğu’ ile geniş bahçelerde gezinme olanağı bulan ‘köy çocuğunun’ anlatım biçimleri farklılık gösterecektir” demektedir (Şener, 2007, s. 30).

Çocukların oyun kültürleri, yaşadıkları toplumun ve o toplumun yaşadığı sosyal değişikliğin de yansımasıdır. Farklı kültürlerde aynı oyuna farklı isimler verilebilmektedir. Akandere (2004), en eski oyun araçlarından birisinin “taşlar” olduğu ve en eski taş oyununun ise “beş taş” olduğunu belirtmektedir. Bu tür oyunların farklı kültürlerde taş yerine farklı malzemelerle örneğin; aşıq kemikleri ile oynandığı, bilinmektedir. Yine “top” ve “ip” de çocukların en eski oyun araçları olarak tanınmaktadır. Değneklerle oynanan top oyunları, cirit oyunu gibi oyunların, bugün batıdan transfer ettiğimiz golf ya da hokey oyunlarının ilkel şekilleri olduğu düşünülmektedir (Başal, 2007).

İngiltere’de çocukların oyuncakları hakkında yapılan bir araştırmada, çocuklara yönelik ticari değeri olan teknolojik oyuncaklar üretilmesine rağmen, çocukların ev yapımı oyuncaklarla veya fiziksel aktivite oyunları ile ilgilendikleri görülmüştür (Şener, 2007). Toplumlar değişse de her yerde ve kültürde oyun çocukların önemli bir gereksinimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.2 Oyunun Kısa Tarihçesi

Oyunla ilgili kültürel ve tarihsel tavırlar farklılık gösterse de klasik metinler, oyunun insanoğlu kadar eski olduğunu belirtmektedir. Arkeologların yaptığı çalışmalarda oyunun ve oyuncağın geçmişinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu da ortaya konmuştur. Bugün bilinen pek çok oyunun, çok eski çağlara dayandığı bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.10).

Çocukluğun kabul edilmesindeki sıkıntılı döneme paralel olarak oyun da, tarihte uzun bir süre ayrı bir aktivite olarak görülmemiştir. On yedinci yüzyılın hem çocuk hem de oyun anlayışında bir dönüm noktası olduğunu bilinmektedir. Fransa’da bu dönemde olumlu bir tutum gelişmiş ve oyunla iş birbirinden farklı değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylece iş yetişkinlerin yaşamını ilgilendiren, oyun da çocuğa özgü bir konu sayılmıştır. Oyunun kabul edilmesi aslında çocukluğun kabul edilmesi anlamına gelmektedir. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllara gelindiğinde, İngiltere’de iş yetişkin için olduğu kadar çocuk için de önemli bir hal almıştır. Oyun bu dönemde değersiz sayılmaktadır. Oyunun değersiz sayılmasında dinin ve felsefenin olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir. Hughes de, on sekizinci yüzyılın ortasında ve sonunda İngiltere’de oyunun ortadan kalktığından bahsetmektedir; hatta birçok kent ve sokakta bazı oyunların yasaklandığını söylemektedir. Bu dönemde oyun kendi başına kötülük olarak görülme de, çocuğu eğitimden alıkoyacağı için kötü görülmektedir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında güçlü ana-baba otoritesi ile birlikte çocuğun oyun aracılığı ile daha hareketli ve çevreye egemen olmasının vurgulandığı ikircil bir tutum gelişmiştir (Onur, 2005, s. 35-36).

Tarihte oyun hakkında geliştirilen pek çok kuram olduğu bilinmektedir. En eski kuram, oyunun dinlenme gereksiniminden kaynaklandığını ve yorgunluğu gideren bir faaliyet olduğunu savunmaktadır. Sonraları, Herbert Spencer ilk gerçek oyun kuramını ortaya atmıştır (Yavuzer, 1984, s.209).

Aral ve arkadaşları (2000), oyunla ilgili kuramları klasik, dinamik ve diğer kuramlar olmak üzere üç grup olarak ele almaktadır.

1. **KLASİK OYUN KURAMLARI:** Oyunun içeriğini ve amacını anlamaya yöneliktir.
 - a- Fazla enerji kuramı: Bu kuramın temsilcileri Freidrich Schiller ve Herbert Spencer'dir. Bu kurama göre oyun çocuğun fazla enerjisini atması içindir.
 - b- Dinlenme kuramı: Kuramın temsilcileri Moriltz ve Lazarus'tur. Bu kurama göre çalışırken kaybedilen enerji oyunla tekrar kazanılır.
 - c- Öncül deneme kuramı: Bu kuramın öncüsü Karl Groos'dur. Bu kurama göre çocuk oyun ile içgüdülerini eğitir. Çocuk, saldırganlığına neden olan kötü eğilimlerini oyun yolu ile atar.
 - d- Tekrarlama kuramı: Kurucusu Stanley Hall'dur. Hall'a göre bireyin gelecekteki davranışları ile oyun arasında hiçbir ilişki yoktur.
2. **DİNAMİK OYUN KURAMLARI:** Çocuğun oyunu neden oynadığı ile ilgilenmez, oyunun içeriği ile ilgilenir. Öncüleri Sigmund Freud ve Jean Piaget'tir.
 - a- Freud'un oyun kuramı: Freud oyunun çocuğun duygusal gelişimindeki etkisi üzerinde durmuştur. Freud'a göre çocukların oyunları rastgele şans eseri olmayıp, bireyin farkında olduğu veya olmadığı duyguları belirtir. Ayrıca oyun çocuğun rahatsız edici olay veya duruma karşı geliştirdiği hareket ve etkinliklerle duruma egemen olmasını sağlar.
 - b- Piaget'in oyun kuramı: Bilişsel gelişime dayanır. Piaget oyunu yapısal olarak ele almıştır. O'na göre oyun; insan davranışlarında bulunan ve çocuğun bilişsel gelişimini destekleyen önemli bir unsurdur. Piaget oyun gelişimi ile bilişsel gelişim arasında ilişki kurmuş, bu ilişkiye dayanarak oyunun gelişimini 3 evrede incelemiştir.
 - 1- Alistırmalı oyun
 - 2- Sembolik oyun dönemi
 - 3- Kurallı oyun dönemi
3. **DİĞER OYUN KURAMLARI:** Vygotsky, Bateson, Sutton-Smith, Helanko, Berlyne'nin oyun kuramlarıdır.
 - a- Vygotsky: Oyunun kökenine ve rolüne ilişkin analizlere dayanmaktadır.
 - b- Bateson: Oyun ve iletişim arasındaki ilişki üzerinde durur.
 - c- Sutton-Smith: Çocukların kurallı oyunlarında kültürün etkisini inceler.

- d- Helanko sistem kuramı: Bu kurama göre çocuk oyun ortamını oluşturabilme yeteneğine sahiptir. Helanko oyun oynamayı kişi ile çevresi arasında ilişki olarak ele alır.
- e- Berlyne modeli: Oyunu istenmeyen bir durumdan kaçış olarak görür. Keşif ve oyun arasındaki ilişki oyunu tanımlamada önemlidir (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.14-19).

James (1993), oyunu çocuk sosyolojisi açısından ele almış, oyun ile iş, çocuk ile yetişkin arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. James (1993) bu konuda: “Çocuklar gelecek kimliklerini şimdiki zamana dönüştürerek kendi geleceklerinin imgeleriyle oynarlar; çocuklar gelecek kimliklerini şimdiki toplumsal ilişkilerini denetlemek ve tartışmak için kullanırlar” demektedir (aktaran Onur, 2005, s. 36,37). Çocukların yaşamını tam olarak yetişkinlerin yaşamından ayırmak olanaksızdır. Çünkü çocukların oyunları kendilerine özgü olsa da, oyun araçları, oyun süreleri ve oynayabilme hakları yetişkinlerce belirlenmektedir. Bu nedenle, çocuğun oyun oynarken tam olarak özgür olduğundan bahsedilemez.

Oyun konusunda “ilerleme olarak oyun; güç olarak oyun; kimlik olarak oyun; düşlem olarak oyun; benlik olarak oyun; eğlence olarak oyun” gibi çok farklı ve birbiri ile çelişen söylemler vardır (Onur, 2005, s. 38). Ancak bakış açıları farklı da olsa genel olarak, bütün modern oyun kuramcıları oyunun çocuğun gelişimine şu ya da bu yolla katkıda bulunduğunu söylemektedirler.

Lancy (2002), çocuk oyunları konusundaki literatür araştırmasında, son kırk yılda, çocuklar için oyunun iyi yönde değerlendirildiğinden, her çocuğun oyun hakkı olduğundan, fakat çeşitli gerekçelerle bu oyun hakkının kısıtlandığından bahsetmiştir. Lancy’nin belirlediği engellemelerden bazıları, güvenlik, kız ve erkek çocukları arasındaki eşitsizlik (kız çocuklara oğlanlardan önce ev işleri vermek); oyunun çocuğun cinsiyetine uygunluğu, oyun için harcanan süre sınırlamalarıdır. Sutton-Smith’e göre de, Batılı toplumlarda oyunun tarihi aslında bir sınırlandırma ve evcilleştirme tarihi olarak ele alınmalıdır. Elkind’e göre, (2001) günümüz koşullarında çocukların gerçek oyun oynama şansı gün geçtikçe azalmaktadır. Elkind

bu durumu, çocukların eve, yuvaya, okula hapsedilmesi ve başarılı olmaya zorlanmasına bağlamaktadır. Özünde eğlence olan ve böyle yorumlanması gereken oyun, günümüzde ticarileşmiş ve yarışma konusu haline gelmiştir. Sutton-Smith (1986)'e göre tarih boyunca “başkalarıyla oynamak” anlamına gelen oyun, modern dünyada “şeylerle oynamak” olarak anlam değiştirmiştir. Yüzyıllar boyunca dışarıda, sokakta, bahçede, gerçek dünyanın içinde oynanan oyunlar unutulmaya yüz tutmuştur. Bugünün içeriye kapatılmış çocukları evde oyuncaklarıyla yalnız başlarına oynamak zorunda bırakılmıştır. Greene (1995) bu konuda: “Yaşamın görünümü bugünün çocukları için tamamen değişti. Çocukların yaşamları dolu, ama avlular kaldırımlar, ağaç evler boş” demektedir (aktaran Onur, 2005, s. 38,39).

3.3.2.1 Modernleşme ve Değişen Oyun Anlayışı

Günümüzde kamusal alanda çocukların oyun oynama şansının gittikçe azaldığı görülmektedir. Modernleşmenin izleri sadece oynanan oyunların ekipmanlarında değil, oyun mekânında da kendini göstermektedir. Oyun yerinin modernleşmesi, günümüzde oyun odası, çocuk parkı, okul sonrası oyun salonlarının yaratılması ile karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle eskiden kamusal açık alanlarda oynayan, sosyalleşen çocuğun da yerini önce ailede, sonra okulda sosyalleşen çocuklar almaktadır. Çocukların gelişiminde önemli olan kamusal açık alanda oyun çocuğun günlük hayatındaki yerini kaybetmiştir. Oyundaki bu değişim çocukluktaki değişimle el ele gitmektedir. Postman, Amerikan toplumundaki çocukluğun yok oluşunun birçok kanıtı olarak, eskiden sokaklarda görülen çocuk oyunlarının gitgide azalmasını göstermektedir (Postman, 1995). Jessica Klunch bu durumdan öncelikle hükümetleri sorumlu tutmaktadır. Çocukların oyun alanlarını planlı olarak yok edip sanayi alanı oluşturmasının çocuklar için zararı gözden kaçırılmamalıdır. Abu-Ghazzeh de (1998), Ürdün’de yaptığı çalışmada tasarımcıların çocukların gereksinmelerine göre tasarım yapmalarının gerekliliğinden bahsetmektedir.

Bir kentte yeteri kadar açık kamusal çocuk oyun alanının bulunmayışı birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Philippe Bourgois (1998), çalışmasında

Harlem'in Latin mahallelerindeki çocukların oyun alanı bulamamalarından ötürü uyuşturucu ve tehlikelerle yüz yüze gelişini aktarmaktadır (Timmons, 2003).

Şener'e (2007) göre modern çocukluk yaşantısında televizyon, çocukları diğer etkinliklerden uzaklaştıran bir sünger etkisi yapmaktadır. Kalabalık şehir yaşantısı, trafik, hava kirliliği, oyun için elverişli açık alanların azlığı gibi pek çok sebep çocukları eve mahkûm etmektedir. Çocuklar, medyayı hammadde olarak kullandıkları yeni bir oyun kültürlü ile büyümeye başlamıştır.

Çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun ve oyuncaklar; günümüzde teknolojik gelişmelere paralel olarak şekil değiştirmektedir. Bu değişiklikler sadece oyunun yapısında değil, oyunun mekânında da görülmektedir. Değişen şartlarla birlikte kaybolan oyunlar ve oyuncaklar bugün bir çok ülkede koruma altına alınmaya başlanmıştır. Burada amaçlanan oyun ve oyuncakları nesilden nesile aktararak o kültüre özgü kültürel mirası korunmak ve elde edilen verileri kültür çözümleme çalışmalarının önemli bir malzemesi olarak değerlendirmektir (Başal, 2007).

3.3.2.2 Çocuk Oyunlarının Yok Oluşu

Yavuzer (2003), günümüzde bazı oyunların niteliği ve içeriğinin medya ve toplumla birlikte değiştiğini, çocukların ekran bağımlılığı, bilgisayar oyunları ve ayrıca dersleri nedeniyle arkadaşlarıyla yüz yüze iletişim kurabilecekleri sokak oyunlarının azaldığını belirtmektedir.

Peter Brueghel'in 1560 yılında yapmış olduğu çocuk oyunları tablosuna göre, 80'den fazla geleneksel çocuk oyunundan söz edilebilir. İletişim bilimci Neil Postman, farklı giyim biçimleri gibi, bir zamanlar kasaba ve kent sokaklarında oynanan çocuk oyunlarının da giderek ortadan kalktığını, hatta 'çocuk oyunları' düşüncesinin bile zihinlerimizden silindiğini yazmıştır (İnal, 2007b, s.139).

Şekil 3.1“Çocukların Sokak Oyunları arşivi - Geleneksel Oyun, (<http://www.karakutu.com/galeri>)

Postman’a göre oyun günümüzde yiten bir çocukluk ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Postman artık çocuk oyunlarının doğal biçimde oynamak yerine şöhret, para fiziksel koşullanma, sınıf atlama, ulusal gurur gibi bazı dışsal amaçlar için oynandığını ileri sürer (İnal, 2007a).

Asude Başal (2007) yaptığı bir çalışmada, eski yıllarda, Türkiye’nin farklı bölgelerinde, çocuklar tarafından oynanan oyunları araştırmaktadır. Geçmişte, çocuklar tarafından oynanan toplam 21 oyun, şu anda orta yaş ve orta yaş üstü yetişkinlerle görüşülerek toplanmaya çalışılmıştır. “Türkiye’nin farklı bölgelerinde geçmiş yıllarda oynanan oyunlar incelendiğinde, hepsinin evin dışında, bahçede, sokakta veya boş bir alanda oynanan çocuk oyunları oldukları fark edilmiştir. Ayrıca, eskiden Türkiye’de oynanan bu oyunların bireysel oyunlar olmayıp, oynayan çocuk sayılarının fazla olduğu grup oyunları olduğu da saptanmıştır. Günümüzde ise çocuklar tarafından oynanan oyunların gittikçe bireyselleştiği ve dolayısıyla geleneksel oyunların olduğu kadar geleneksel çocukluğunda gittikçe ortadan kalktığı görülmektedir” (Başal, 2007).

Günümüzde doğal oyun alanları olan sokaklar, kapitalizmin gelişimi ile tüketilirken, oyunun anlam ve yapısı da değişmektedir. İnal bu durumu şu sözlerle özetlemektedir: “Eskiden çocuklar mahalle aralarında ‘zevk’ için oynarlardı; şimdi

bir ‘görev/iş’ mantığı ile ‘oynatılıyorlar’. Onlara dikte edilen , ‘bir şey’ için oynamaları. Bu ‘bir şey’, ya eğitim, sağlık ve terapi oluyor ya da psikomotor becerilerin gelişmesi. Çünkü artık oyunun kendi başına bir anlamı olduğuna inanılmıyor” (İnal, 2007b, s.140). İnal’a göre, çocuk oyunlarının doğal alanların yok edilerek kapalı mekânlara sıkıştırılmasının nedenleri, yarışmacı tutum, tüketim piyasası, aşırı nüfus artışı, yoğun trafik, kentleşme gibi sebeplerdir. Çocukların doğal mekânlardan kapalı mekânlara sokulmalarının faillerinden biri de bilimdir. Rousseau ve Locke ile başlayan, Freud, Erikson ve Piaget gibi psikologlarla süren oyuna bilimsel bakış anlayışı, çocuk oyunlarını araçsallaştırmaktadır. İnal bu görüşü şu sözlerle açıklamaktadır: “Çocuğun hangi yaş devresinde, ne tür oyunları hangi amaçla ve oyuncaklarla oynaması gerektiği görüşü, psikoloji, pediatri, psikoterapi gibi bilimsel disiplinlerle ana-babalara adeta dikte ettirilmiştir. ‘Oyun saati’, bu ihtisaslaşmış kafanın geldiği hazin noktayı göstermektedir. Aslında, bu planlılık-programlılık, çocuk oyunlarının en gerekli niteliğini ‘serbestlik’ yok saymaktadır” (İnal, 2007b, s.140-141).

Çocukların dış mekânlarda bağımsızca oynayabilmeleri hakkında kaygılar gittikçe artmaktadır. Sokaklardaki oyun olanaklarının azalması, çocukların güvenliği hakkında ebeveynlerin gittikçe artan kaygıları, çocuğun değişen doğası eski çocuk oyunlarının yok olmasına neden olmaktadır. Başka bir deyişle çocuğun dış mekândaki oyunlarının büyük bir kısmı “kamusal” mekan yerine “özel” mekanda gerçekleşmektedir. Bu yüzden günümüzde çocukların çoğu ebeveyn kontrolü olmaksızın kamusal çevreyi tanıma ve kullanma olanağına sahip değildir (Valentine ve McKendrick, 1997).

Günümüzde çocuk oyunları ‘iş’e dönüştürülmüş, eğlencenin yerini, yarışmacı zihniyet almıştır. Psikolog David Elkind, çağımızda çocukların oyun oynama şansının kalmadığını, bir zamanlar akranlarıyla oynayan çocukların, şimdi metal ya da plastik nesneler ile oynar duruma geldiğini söylemektedir. İnal’a göre yarışmaya dönüştürülen günümüz modern çocuk oyunları, kapitalist değerlerin ciddi ideolojik yüklemesine maruz kalmaktadır Oyunlara yapılan rasyonel müdahalelerin yanlış ve gereksizdir (İnal, 2007b). Tarihçi Huizinga da, oyunun esasında rasyonel değil,

irrasyonel bir eylem olduğunu, çocuk oyunlarında kurulan fantastik dünyada, kapitalist sistemin değer ve kurallarına ya da yetişkinlerin amaçlarına yer olmadığını söylemektedir (Huizinga, 1995)

3.3.2.3 Ekonomik Durumun Çocukların Oyun Kültürüne Etkisi

Özellikle yoksul ülkelerde ve yoksul kesimlerde çocukların oyun olanakları ve gereçleri kısıtlıdır. Heywood, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Avrupa’da ve Amerika’da kırsal kesimde yaşayan çocukların iş için kullanıldığını, çiftlikte ve tarlada çalıştırıldıkları için, bu ortamlarda işle oyunu birleştirdiklerini söylemektedir (Heywood, 2003). Türkiye’de de Anadolu’da durum benzerdir. Yıldırak (1990), Anadolu’da kız çocukların altı yedi yaşında itibaren oyundan uzaklaşıp annelerine yardımcı olmaya başladıklarını, erkek çocukların 10 yaşına kadar sokakta oynayabildiklerini söylemektedir (Onur, 2005, s. 455).

Liam Timmons, farklı coğrafyalardaki çocukların farklı zorluklarla yüzleştiklerinden bahsetmektedir. Düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde, özellikle kırsal kesimde birçok çocuk, küçük yaşta çalışmaya zorlanırken bir kısmı da sokaklarda tehlike altında yaşamaktadır. Timmons, Hindistan’da, sokak çocukları ile yaptığı bir çalışmada, çocukların günlük yaşantılarının bir bölümünün yiyecek ve içecek aramayla, diğer bölümünün ise sokaklarda ve köprü altlarında diğer çocuklarla buluşup oynamakla geçtiğini tespit etmiştir. Timmons, bu tip yaşamlara sahip, fakir ve çalışmak zorunda olan çocukların sokakta güvenlik gibi kaygılar taşımadığını söylemektedir (Timmons, 2003).

Literatürde daha pek çok örneğe bakıldığında ekonomik olanakları fazla olan çocukların daha teknolojik oyuncaklarla oynadığı ve aileleri tarafından özel oyun mekanlarına, spor merkezlerine yönlendirildiği, olanakları kısıtlı çocukların ise maliyetsiz ve kolay ulaşılır olması nedeni ile evlerine yakın sokakları oyun alanı olarak kullandığı görülmektedir. Sonuç olarak, ekonomik durumu yüksek olan ailelerin çocuklarının daha içe dönük ve bireysel, bilgisayar başında bir oyun anlayışı

ile büyüdüğü, ekonomik olanakları kısıtlı olan çocukların ise kapı önlerinde arkadaşları ile oyun oynayarak büyüdüğü söylenebilir.

3.3.3 *Oyunun Çocuklar İçin önemi*

Bebeklik döneminden itibaren tüm çocuklar, öğrenmek için oyunu araç olarak kullanırlar. Oyun, çocukların gelişimini her yönden destekler. Oyun, çocuğun en temel hak ve ihtiyaçlarından biridir.

1959 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yasası ile bağlantılı olarak yayınlanan Çocuk Hakları Bildirgesinin 7.maddesi şöyle söylemektedir: "Çocuğa eğitimde olduğu gibi, oyun oynamada da tam fırsat tanınmalıdır; toplum ve kamusal otorite bu hakkı yerine getirmeye çalışmalıdır" (Tekkaya, 2001). 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından yenilenen Çocuk Hakları Bildirgesi 31.maddesinde de, yine çocukların boş zaman geçirmeye, dinlenmeye, yaşlarına uygun olarak oyun oynamaya ve kültürel ve sanatsal etkinliklere katılmaya haklarının olduğu vurgulanmıştır. 1977 yılında Dünya Çocuk Yılı nedeniyle açıklanan Çocuk Oyun Hakları Malta Deklarasyonunda, oyunun, sağlık, beslenme, barınma ve eğitimin yanı sıra çocuğun gelişimi için yaşamsal öneminden bahsedilmiştir (Tekkaya, 2001).

"Sevgiden sonra gelen en önemli ruhsal besin oyundur. Oyun, eğitim-bilim açısından önem taşımaktadır. Eğitim-bilime göre oyun, çocukların eğitiminde en etkin yoldur. Kazanılan olumlu özelliklerin pekiştirildiği ve geliştirildiği bir ortam olan oyun, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirir. Çocukların her an oynadıkları düşünüldüğünde, oyun aracılığı ile eğitim çok kolay gerçekleştirilir. Oyunla eğitime etkin öğrenme, yaşayarak aktif öğrenme de denilmektedir" (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.24).

Çocuk, oyun sayesinde iletişim yeteneğini geliştirir. Oyun diyalogları sırasında hem diğer çocuklarla hem de oyuna dâhil olan yetişkin bireyler ile iletişim kurma şansı bulur. Huizinga (1995)'ya göre de, oyun uygarlığın en önemli temelidir (Onur,

2005, s. 439). Çocuk, oyun sayesinde entelektüel ve fiziksel açıdan gelişir, keşif yapma ve gelişme olanağı bulur. Oyun, çocuğa serbest düşünme ve hayal etme fırsatı verir. Çocuğa gerekli mekân ve kaynak verildiğinde çocuk kendi motor becerilerini oyun sayesinde geliştirebilir.

Özer (2006), eğlenceli bir etkinlik olan ve çocukların ruhsal doyumunu sağlayan oyunun, çocukların beden ve moral gelişimine katkıda bulunarak iyi davranışlar ve alışkanlıklar kazandırdığını söylemektedir. Oyun, çocuğa hayatı tanıma olanağı verir, çocuk hayatla ilgili ilk bilgileri oyunla öğrenmeye başlar. Oyun çocuğun boş zamanlarını doldurma aracı değildir. Oyun hayatın içinde, gerçek bir öğrenme ortamıdır. Oyun çocuğun hayal gücünü, yaratıcılığını, zihinsel ve fiziksel yapısını, sosyal ilişkilerini geliştirir. Çocuk hayatla ilgili pek çok kuralı, bu kurallara uymayı oyun ile öğrenmeye başlar. Oyun, eğitimin önemli bir parçasıdır (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

Oyun, çocukların öğrenmesini önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Ancak çocuklar sadece oyun oynayarak öğrenmezler. Günlük hayata dâhil olarak, yetişkinlerin dünyasına katılarak ve onlarla işbirliği içerisinde bazı eylemlerde bulunarak da öğrenme eylemini gerçekleştirirler. Yetişkinler oyun esnasında olabilecek kaza veya tehlikeli durumlardan çocukları koruyarak, onları gözlemleyerek el becerisi gerektiren oyunlarda çocuklara yol gösterici görev üstlenerek onlara destek verebilirler.

Oyun aktivitesinin kalitesi çocuklara sağladığı çeşitlilik ile ilişkidir. Oyun aktivitelerinin çocuğun fiziksel gereksinmelerine cevap vermekten çok, çocuğu duygusal ve zihinsel gelişimi açısından desteklemesi önemlidir. Çocuklar içerisinde çeşitlilik barındıran ve kendi oyunlarını tasarlayabildikleri ortamlardan fayda sağlarlar ve keyif alırlar. Çocuklar sadece ticari amaçlarla üretilmiş oyuncaklardan değil, çok çeşitli oyun kaynaklarından faydalanabilirler. Örneğin, yapım ve inşa oyunları, hayal güçleri ile kurgulayabilecekleri oyunlar, sanat ve el becerilerini keşfedebildikleri oyunlar, mekânı çeşitli şekillerde kullanmaya ve fiziksel yetenek

geliştirmeye yönelik oyunlar çocukların severek oynadığı oyunlar arasında yer almaktadır (Lindon, 2002).

İç mekânda olduğu gibi dış mekânda da yeteneklerini kullanma, doğal malzemelerle oynama, dış dünyayı keşfetme, günlük hayata dâhil olma fırsatı yakalama çocuklar için son derece çekici oyun olanaklarıdır. Çocuklar özellikle fiziksel aktivite içeren oyunlar oynayabilmek için rahat mekânlara ihtiyaç duyarlar (Cole-Hamilton, 2002).

Yunanistan Igoumenitsa’da yapılan bir çalışmada, çocukların aktivite olarak en çok planlanmamış informal oyunu tercih ettikleri tespit edilmiştir (Gospodini ve Galani, 2005). Aşırı kontrol, oyunun keyifle oynanmasına engel olabilir. Oyun oynamak kendi içinde tehlikeyi ve tehlike ile baş etmeyi de barındırır.

Özer’e göre oyunla ilgili planlama yapmak için bazı gereklilikler vardır. Özer bunları, “oyunla ilgili eğitimsel amaçların belirlenmesi, oyun kapsamındaki etkinliğin seçimi, etkinliklerin sıralanması, etkinliklerin sürelerinin belirlenmesi, oyun için gerekli araç ve gereçlerin belirlenmesi” olarak sıralamaktadır (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006, s.55).

3.3.4 Oyunun Çocuk Gelişimine Etkileri

Çocuk oyunları, çocuğun eğitiminde ve gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Oyun, çocukları duygusal, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden geliştirir. Oyun, çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuk hayatı boyunca kendisi için gerekli olan birçok bilgiyi ve kurallara uymayı oyun içinde kendiliğinden öğrenir. Sosyal ilişkiler, arkadaşlıklar, yardımlaşma gibi pek çok deneyimi ilk olarak oyunda kazanır. Ona iyi huylar ve davranışlar kazandırır, ruhsal gelişimine katkıda bulunur. Oyun bu yönleri ile çocuğun kişiliğinin oluşumu da etkiler (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

Çocuk oynarken tecrübe kazanır. Oyun, çocuğun hayatının çok önemli bir parçasıdır. “Çocuk için zenginlik, yalnız oyunlarda ve fantezilerde vardır. Nasıl yetişkinlerin kişilikleri hayatta edindikleri tecrübelerle geliyorsa, çocukların kişilikleri de kendilerinin ve başkalarının bulundukları oyunlarla gelişir (Yavuzer, 1986, s.178). Çocuklar kendilerini zenginleştirerek, yavaş yavaş dışarıdaki gerçek dünyayı görebilme ve anlayabilme yeteneklerini geliştirirler.

Oyun çocuklar için yaşamı öğrenme aracıdır. Oyun oynamayan çocuğun, bedensel, zihinsel ve ruhsal yönden sağlıklı olabilmesi mümkün değildir. Oyun çocuğun gelişimine olumlu yönde katkıda bulunan, çocuk eğitiminde önemli bir faktör olarak kabul görmektedir. Bu nedenle oyunun çocuk gelişimine katkıları farklı boyutları ile ele alınmalıdır.

3.3.4.1 Oyunun Çocuk Gelişimine Fiziksel Açıdan Etkisi

Oyun, çocuğun büyüme ve gelişmesi için önemli bir gereksinimdir. Büyüme ve gelişme kavramları birbiri ile ilişkilidir. “Büyüme, çocuğun beden yapısındaki ölçülebilen değişme ve artışları içerir. Gelişme ise vücut organlarının görevlerini yapabilecek şekilde farklılaşması ve organlar arasında işbirliğinin kurulması şeklinde tanımlanır” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Oyunun çocuk sağlığına olumlu etkisi, fiziksel açıdan iskelet ve kas sistemi başta olmak üzere tüm vücut sistemine faydalı olduğu uzmanlar tarafından belirtilmektedir. Özellikle kas hareketi gerektiren oyunların çocuğun öncelikle solunum, dolaşım ve sindirim sistemini olumlu etkilediği bilinmektedir (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006). Çocuğun kas sistemini geliştiren aktif oyun, aynı zamanda terleme yoluyla bedendeki zehirli atıkların ve çocukta biriken enerjinin boşalmasını da sağlar. Bu enerjinin harcanmaması, çocuğun sinirli, içe dönük ve alıngan bir yapıya sahip olmasına neden olabilmektedir. (Yavuzer, 1984, s.199).

Hareket gerektiren oyunlar, çocuğun motor becerilerini geliştirir. “Oyun aktivitelerinde motor tepkilerin denenmesi süratli, akıcı ve doğru motor becerilere

yol açar. Çocuk oyun süresince kendi bedeninin dünya üzerindeki etkisini ve kontrolünü fark eder. Böylece çocuk kendi beden imajı ve yeteneklerine ilişkin olumlu özgüven geliştirir. Ayrıca oyun yoluyla çocuk organlar arasında eşgüdüm ve denge sağlar. Motor becerilerde esneklik ve çeviklik kazanır” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Bisiklete binmek, ip atlamak, tırmanmak ve çeşitli top oyunları çocukta kas gelişimini büyük ölçüde hızlandıran aktivitelerdir (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006). Özellikle bisiklet çocukların boş zaman eğlenceleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bekir Onur, Ayfer Tunç’un (2001) bisiklet kültürü hakkındaki sözlerini şu şekilde aktarmıştır. “Çocukların düşlerini bisiklet süslerdi. Günümüzde şehirli çocukların her yaz yenisiyle değiştirdikleri bisikletler 70’li yıllarda, kolayca alınıveren hediyelerden değildiler” (Onur, 2005, s.435).

Ayrıca açık havada oynanan oyunların çocuğun D vitamini ve oksijen alımını arttırdığı, denge oyunları, top oyunları ve benzer çalışmaların çocuğa gücünü yerinde ve zamanında kullanma alışkanlığı kazandırdığı yapılan bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

3.3.4.2 Oyunun Çocuk Gelişimine Sosyal Açıdan Etkisi

Birey doğduğu andan itibaren, başkaları ile birlikte yaşamaya ve onlarla iletişim kurmaya gereksinim duyar. Bireyin ilk sosyal ilişki kurduğu ortam ailedir. Daha sonra okul ve diğer sosyal ortamlar gelmektedir. “Bireyin aile, okul ve iş yerinde başkalarıyla iyi ilişkiler kurmasında, toplumsal kurallara uymasında, görevlerini yapmasında, toplum ve çevre tarafından kabul edilmesinde sosyal gelişimin etkisi büyüktür. Sosyal ilişkiler hem toplumun, hem kültürün hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak gelişim gösterir” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Çocuk ilk oyunlarında yalnızdır ya da annesi ile oynar. Oyun arkadaşına gereksinim duymaz. Ancak, büyüdükçe arkadaşlarının varlıklarını fark eder ve onlarla oynama ihtiyacı duyar. Oyun ortamı duygusal ilişkilerin geliştiği, sosyal bir ortamdır (Yavuzer, 1986, s.178). Oyun ortamı, çocuğun arkadaş edinmesi açısından önemli bir yerdir. “Çocuk büyüdükçe, grup aktivitesine girebilmek için diğerlerinin yanında oynar. Grup oyunu genellikle sözlü ya da fiziksel etkileşim yoluyla rol ve oyun araçlarını paylaşmayı içerir” (Tekkaya, 2001). Grup oyunlarında çocuk, hiç tanımadığı kişilerle tanışıp, kaynaşma fırsatı bulur. İş bölümü yapar, paylaşır, iletişim kurar. Oyun çocukların doğal sosyalleşme ortamıdır. Arkadaşlarıyla oynamak, çocuğa sosyal bir kimlik kazandırır. Kendisi dışındaki bireylere saygı göstermeyi, onlarla birlikte hareket etmeyi ve paylaşmayı öğretir.

Oyun gönüllü katılım yoluyla yapılan toplumsal bir aktivitedir. Oyun sayesinde çocuk toplum içindeki rolünü anlar. Toplumsal ortamdaki cinsel rolünü kavrar ve başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi, kazanıp kaybetmeyi öğrenir (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Zaman zaman bir grup çalışmasına dönüşen oyunun kendine özgü kuralları vardır. Bu kurallara uymak, çocuğu hayatta karşısına çıkan kurallara hazırlar ve başkalarının haklarına saygı duymayı öğretir. “Çocuğun toplum ve ahlak kuralına uyum göstermesinde oyunun rolü büyüktür. Çocuk, ev ve okul çevresinde neyin doğru, neyin yanlış kabul edildiğini görür. Kurallara uymanın zorunluluğunu oyun ortamında anlayabilir. Piaget’e göre de, çocuk oyunları son derece sosyal kuruluşlardır” (Yavuzer, 1984, s.201).

Oyunun bir faydası da çocuğa yetişkinlerin dünyasına girme fırsatı vermesidir. Çocuk oyunda büyüklerin rollerini anlamaya ve taklit etmeye çalışır. “Çocuk anlaşılmayan, korku uyandıran günlük durumları, oyunda sembolik olarak tekrar eder” (Çelikhhan, 1992, s. 173).

Nitelikli oyun fırsatını elde eden çocuğun yaratıcılığının arttığı, problem çözme becerisinin geliştiği, daha iyi sosyal ilişkilere sahip olduğu ve fiziksel olarak daha

sağlıklı olduğu bilinmektedir (Tekkaya, 2001). Ayrıca oyun, çocuğun etrafını keşfetmesine olanak sağlar. Çocuk doğal ve yapay tüm çevreyi oyun sayesinde tanımaya başlar. Sosyal kimliğini ilk olarak oyun sayesinde edinmeye başlar.

3.3.4.3 Oyunun Çocuk Gelişimine Psikolojik ve Duygusal Açıdan Etkisi

Çocukta duygusal kişiliğin, bedensel ve zihinsel gelişimle paralel olarak geliştiği bilinmektedir. Sosyal gelişim, psikolojik ve duygusal gelişimi destekler. Çocuk sosyal yaşamdaki kuralları öğrenirken, bu öğrendikleri ile kendi kişiliğini de oluşturur (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

Çocuğun duyguları ile oyun arasındaki ilişkiyi ilk defa Freud ele almıştır. “Çocuk, oyunlarında bilinç dışı istek zorluklarını yaşar” demiştir. Çocuk oyun esnasında kendini özgür ve bağımsız hisseder ve eğlenmenin yanı sıra rahatlama, mutluluk, üzüntü, nefret, sevgi gibi birçok duyguyu yaşama olanağı bulur (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

“Çocuğu tanımada değerli bir araç olan oyun, onun günlük yaşamda çevresinden aldığı uyarıların oluşturduğu gerilimden kurtulmasını sağlar. Çocuk, oyun yoluyla birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilen bir yolla boşaltma olanağı bulmaktadır” (Yavuzer, 1984, s.199,200). Oyun aracılığı ile çocuk, kendini farklı karakterlerin yerine koyabilir. Duygusal anlamda sıkıntı yaşadığı durumları oyun aracılığı ile çözmeye çalışabilir. Oyun bu anlamda çocuğun duygularını dışa vurma aracıdır. Oyun sayesinde çocuk en derin duygu ve gereksinmelerini ifade edebilmektedir.

Çocuk oyun ile duygusal tepkilerini kontrol edebilmeyi öğrenir. Oyun ortamında karşılaştığı güçlükleri çözmeye çalışırken, psikolojik açıdan gelişir. Bu nedenle çocuğun oyun içinde baskı altına alınmaması, sürekli denetlenmemesi gerekmektedir. Oyun ortamı, çocuğun özgürlüğünü deneyimleyebildiği bir ortamdır. “Çocuk, oyun dünyasında egemendir. Yaşıtları dışında kimsenin bu dünyaya girmesini istemez. Çocuğun oyun içindeki davranış biçiminde ailesinden edindiği

eğitimin etkisi büyüktür. Aşırı hoşgörü ortamının egemen olduğu ailelerden gelen çocuklar, oyun ortamına kolaylıkla uyum sağlayamazlar. Yine aşırı otoriter aile ortamından gelen çocuklar, ya çok silik ve pasif ya da saldırgan davranış örnekleri verirler” (Yavuzer, 1986, s.179). Oyun, çocuğun kendi kendine öğrenme yöntemidir. Oyun ile iş arasındaki fark, sonucu düşünülmeden sadece eğlenmek amacı ile yapılan bir eylem olmasıdır. Piaget’e göre oyun uyumdur (Yavuzer, 1984, s.199).

3.3.4.4 Oyunun Zekâ Gelişimi Üzerine Etkisi

Piaget, çocuğun zihinsel fonksiyonların gelişmesi için oyunun gerekli olduğunu ifade etmektedir. Çocuğun oyun esnasında nesneleri tanıması ve birbirleri arasında ilişki kurması sözel olmayan zekâyı geliştirir. Oyun esnasında çocuk duyularını kullanır ve keşfederek öğrenir. Oyun yoluyla çocuk karar verme mekanizmasını geliştirir, mantık yürütür, sebep sonuç ilişkisi kurar (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Çocuk, oyun esnasında çeşitli gereçler, nesneler kullanır. Bu nesnelerin özelliklerini, anlamlarını öğrenmeye çalışması zekâsını geliştirir. Oyun sayesinde çocuk, içinde bulunduğu yaşamı kavramaya başlar, gerçekte gerçek olmayanı ayırt edebilmeyi öğrenir (Yavuzer, 1984, s.200).

Oyun esnasında çocuk birçok kavramı da farkında olmadan öğrenir. Farkında olmadan öğrenilen pek çok kavramı günlük hayatına katmaya başlar. Oyunun dil gelişimine de faydası vardır. Çocuğun yaşama başlamasıyla önce alıcı, sonra ifade edici şekilde dil becerisi gelişir. Oyun çocuğun yaşantısının hemen hemen tümü olarak düşünülebilir. Çocuk bu yaşantıda, diğer bireylerle iletişimini sürdürebilmek için dili kullanmak zorundadır. Çocuk oyunlarının birçoğu dil gelişimini destekler” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Oyunun eğitimsel açıdan bu faydaları çocuğun zekâ gelişimine olumlu yönde etki yapmaktadır. Özer’in de değindiği gibi, oyun anında çocuk sürekli olarak düşünme, algılama, kavrama ve simgeleme gibi zihinsel yönden bir faaliyet içerisinde. Bu da

zihinsel gelişimi etkileyen önemli bir durumdur. Oyun boyunca süre gelen tüm zihinsel çalışmalar çocuğun, algısının, değerlendirme yeteneğinin, karar verme mekanizmasının gelişmesine neden olur. Zekâ gelişimi de psikolojik gelişim gibi, fiziksel ve sosyal gelişimden ayrı düşünülmemelidir. Psikolojik gelişimle bahsedilen yaratıcılık yeteneği aslında zihinsel gelişimin bir ürünüdür. Zihinsel yeteneklerin uygulamada etkili olabilmesi zekâ ile ilişkilidir ve oyunun zihinsel gelişime en başta gelen etkisi, öğrenmedir (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

Oyun, çocuğun yaratıcılığını kullanması için uygun bir ortamdır. “Birçok araştırmacı oynayarak büyüyen çocukların, oynamadan yetişen çocuklara göre sosyal yönden daha aktif, yaratma güçlerinin daha fazla, konuşmalarının daha düzgün, kelime hazinelerinin daha zengin olduğunu ifade etmiştir” (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.26-41).

Çocuğun ihtiyacı olan arkadaşlık, paylaşım, duygusal alışveriş oyun sayesinde oluşturabilir. Oyun tüm bu faydaları nedeni ile desteklenmelidir. Çocuk oyunlarının kendine özel bazı işlevleri olduğu, bu nedenle teşvik edilmesi gerektiği kabulü oldukça yakın zamana rastlamaktadır (Çelikhhan, 1992, s. 172).

3.3.5 Yetişkinlerin Gözüyle “Oyun”

Yetişkin gözüyle oyun, çocuğun boş zamanlarını dolduran, eğlenmesine, oyalanmasına yarayan amaçsız bir uğraştır. Yetişkinler oyunu işin karşıtı olarak görür. Oysa oyun çocuğun okul öncesinden itibaren kullandığı bir eğitim aracıdır. “Belli bir amaca yönelik olan ve olmayan, kurallı ya da kuralsız olarak gerçekleştirilen, her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme süreci” şeklinde tanımlanır (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000, s.9). Pek çok kural, çocuğa oyun sırasında daha kolay öğretilir. Oyun çocuğun yaratıcılığını, insan ilişkilerini, psikolojik durumunu iyileştirir (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

“Oyun için izin alınması oyun karşısındaki tutumları değerlendirmede çok önemli bir göstergedir” (Onur, 2005, s.450). Birçok anne baba çocuğa sokakta oynaması konusunda yasak koymaktadır. Bu oyun yasağının gerekçesi çoğunlukla eğitseldir.

Onur, “Ana babalar özellikle sokakta oynamanın çocuğun terbiyesini bozacağı, onu “sokak çocuğu” yapacağı, çocuğun sokakta ‘yabancılarla’ düşüp kalkacağı düşüncesiyle oyunları kısıtlamaya çalışıyorlar” demektedir (Onur, 2005, s.447). Oysa, yetişkinlerin çocuk oyununa destek vermesi gerektiği bilinmektedir. David Fernie, “The nature of children’s play” makalesinde yetişkinlerin çocuk oyununa çeşitli şekillerde yardımcı olabileceğini söylemektedir. Örneğin, uygun ortamlarda, özellikle erken dönemlerde çocuklar ile oyun oynamak, oyun oynanabilecek ortamı yaratmak, çocukların oyunlarına dâhil edecekleri ve oynarken keşfedebilecekleri malzemeleri sağlamak ve oyunun güvenliğini sağlamak yetişkinlerin çocuk oyununa verebileceği desteklerdir (Fernie, 1988).

3.3.6 Çocukların Oyun Mekânları

Oyun potansiyeli üzerinde çevrenin, mekânın etkisi olduğu bilinmektedir. Mekân algısının oluşması çocuğun mekân deneyimi ile ilişkilendirilmektedir. “Çocuğun mekân duygusuna sahip olabilmesi için, üstünde-altında, içinde-dışında, açık-kapalı, sağ-sol, yakın-uzak gibi çeşitli kavramları öğrenmesi gerekir. Biçimlerin, dokuların, renklerin, tasarımların ve seslerin tekrarı çocukların öğrenmesini sağlamak için önemlidir. Bir oyun alanı çocuğa biçim, boyut, sayı, parçalar arası ilişki vb. gibi kavramları geliştirmesi için yardımcı olmalıdır” (Tekkaya, 2001).

Oyun alanının, çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişim ve eğitimi için esas olan aktivitelerini desteklemesi gerekmektedir. Oyun mekânı farklı aktivitelere, farklı oyun türlerine olanak sağlamalıdır. Ancak iyi tasarlanmış bir oyun çevresi çocuklara fiziksel, sosyal, zihinsel ve psikolojik yönlerden fayda sağlar (Tekkaya, 2001). Aksi takdirde oyun alanları tek yönlü bir hal alır. Oyun alanının verimsiz olmasının nedeni çoğunlukla yetersiz donanımına sahip olması, kentten izole

olmuşluk ve dış dünyadaki trafik ve güvenlik gibi kısıtlayıcı faktörlerdir (Çelikhan, 1992, s.176).

3.3.6.1 Oyun ve Oyun Alanı İlişkisi – Kamusal Açık Alanda Oyun Oynamak

Moore ve Young (1978) tarafından yapılan mekân merkezli çalışmalarda arazi düzenlemeleri ve konut yerleşimlerinin çocukların oyun olanaklarını etkilediği, farklı alanlarda farklı oyun olanakları oluştuğuna dikkat çekilmekte, oyun alanının özelliklerinin önemi vurgulanmaktadır (Valentine ve McKendrick, 1997).

Çocuğun bilinen on iki çeşit oyun aktivitesi vardır ancak aktivite çeşitleri oyun donanımı ve oyun alanı tasarımıyla çoğaltılabilir (Tekkaya, 2001). Bir oyun mekânı ne kadar çok kullanılıyor ise o kadar oyun değeri vardır. Oyun mekânı esnek kullanıma, yaratıcı fikirlere izin verdiği, çocuğun bireysel ihtiyaçlarını karşılayabildiği düzeyde yüksek değere sahiptir.

Çocuklar sıklıkla belediye parklarındaki oyuncakların “bebek işi” olduğunu söylemektedirler ve kendi kurguladıkları oyunlara göre özel mekânlara ihtiyaç duymaktadırlar. Aktif oyunlar ve top oyunları için daha çok sert yüzeyler, dinlenmek için yumuşak alanlar, tırmanmak için ise ağaçlar ideal oyun yerleridir. Sosyal oyunlar ya da macera oyunları için kulübeler, sessiz oyunlar için ise diğer çocuklardan ve yetişkinlerden uzaklaşabilecekleri sessiz, özel alanlar, çocukların ihtiyaç duydukları oyun mekânlarıdır (Cunningham ve Jones, 2004).

Çocuklar iç ya da dış mekân ayırt etmeksizin her an her yerde oyun oynayabilir, yaratıcılıklarını kullanarak her yeri oyun alanına dönüştürebilirler. Örneğin kent içindeki bir kamusal açık alan onların oyun alanını oluşturabilir. Antalya kent merkezindeki parkta çocukların plastik bir öge olan heykel ile top oynaması, oyun işlevi olmasa da pek çok şeyin çocuklar tarafından oyun aracı olarak görülebildiğini göstermektedir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Çocukların heykel ile oyunu (Orcan Gündüz Arşivi)

Çocukların oyun oynadıkları yerler pek çok faktöre göre değişiklik göstermektedir. Örneğin çocukların yaşları, ilgi alanları, deneyimleri, ailelerinin izin vermesi ya da vermemesi, yaşadıkları yer ve yakın çevrelerinin özellikleri, açık kamusal alanlara ulaşılabilirlik, potansiyel oyun alanlarındaki çekicilik ve çeşitlilik gibi faktörler çocukların oyun için yaptıkları yer seçimini etkiler. Birçok çocuk dış mekânda oyun oynamak için öncelikle güvenli ve konforlu buldukları sokakları ve evlerine yakın olan diğer açık alanları tercih etmektedir. Çocuklar büyüdükçe çocukların evden uzaklaşabildiği mesafe de artmaktadır. Çocuklar evlerinden uzaklara, diğer arkadaş gruplarına katılma ve özgürce oyun oynama amacı ile gitmektedirler. Dış mekânlarda oyun oynamak çocukların özgüvenlerinin gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Çok sayıda çocuğun dışarıda oyun oynamaktan keyif almasına rağmen, çocukların dışarıda oyun oynamasını kısıtlayan bazı durumlar vardır. Örneğin, büyük yaşta çocukların onları korkutması, trafik sorunu, ailelerinin baskı yapmasına neden olan güvenlik sorunu vb (Cole-Hamilton, 2002).

Liam Timmons'a (2003) göre, çocukların kamusal alandan alıkoyulmaları büyük bir sorun yaratmaktadır. Günümüzde birçok çocuğun eğlence anlayışı bilgisayar ve televizyondan ibarettir. Çocuk bu durumda sosyalleşmesi için önemli bir alan olan dış mekândan mahrum kalmaktadır.

Yoğunluklu yapılaşma ve ulaşım ağırlık verilen kent merkezlerinde çocuklar mekân hislerini kaybetmektedirler. Çocuklar “Mc Donalds” tarzı ticari oyun alanlarında vakit geçirdiklerinden bisikletle ya da yürüyerek şehri yaşayamamaktadırlar. Çocukların mekân hisleri oluşmadığından, yaşadıkları semti benimseyememekte ve kendilerini o semte ait hissedememektedirler.

Tüm bu nedenlerden dolayı önemli bir kamusal açık alan olan sokağın günümüzde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Çocuklar için en kolay ulaşılabilir oyun alanı olan sokakların günümüzde sadece araç merkezli işlevi ile değil sosyal alan ve oyun alanı işlevi ile de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunların yanı sıra sokakları farklı yaşta bireylerin gözünden ve psikolojik yönü ile ele almak da sokağın değerlendirilmesi açısından yapılması gereken önemli bir incelemedir.

BÖLÜM DÖRT

SOKAK KAVRAMININ ÇEŞİTLİ YÖNLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Sokak Kavramı

Sokağın tanımı çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde yapılmaktadır. Ancak en genel anlamı ile sokak; üzerinde ulaşımın sağlandığı, cadde ve bulvarın küçüğüne verilen yolun adıdır. Sokak, yayalara veya taşıtlara hizmet için kullanılmaktadır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/sokak>).

Kostof'un tanımına göre sokak, yolu destekleyen bir elemandır ve genellikle yaya yolu ve yolu sınırlayan binalardan oluşur (Kostof, 1992, s.189).

William H. Whyte sokağı, “insanların bir araya geldiği yaşamın aktığı nehir gibidir” şeklinde tanımlamıştır ([http:// www.dcbid.net/placemaking/ documents/ StreetsAsPlaces.pdf](http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf)).

Rykwert, sokağı çeşitli alt başlıklar altında incelemektedir. Rykwert'e göre sokak, düzlükleri, geçişleri ve çeşitli elemanları içeren fiziksel bir öge; gösteri alanı, gezi yolu gibi farklı anlam ve fiziksel özelliklere sahip olan yer; araç trafiği ile direk ilişkili olan mühendislik ve yasalarla ilişkili bir mekân olmak üzere üç farklı şekilde tanımlanmaktadır (Rykwert, 1991).

Donald Appleyard (1981), sokağı, huzurlu bir mekân (the street as a safe sanctuary), yaşanabilir sağlıklı bir çevre (the street as a livable, healthy environment), topluluk (the street as a community), yakın komşu çevresi (the street as neighborly territory), oyun ve öğrenme yeri (the street as a place for play and learning), yeşil ve hoş bir çevre (the street as a green and pleasant land), tarihi çevre (the street as a unique historic place) özellikleri ile anlatmaktadır (Appleyard, 1981).

4.2 Çeşitli Anlamları ile Sokağın Değerlendirilmesi

Sokağı sadece bu tanımlarla ifade etmek yeterli değildir. Sokağın üzerinde taşıdığı işlevler ve anlamlar ile ele alınması, tanımının bu doğrultuda yapılması gerekmektedir.

Coğrafyacılar insanın ve mekânın birbirinden bağımsız olmadığı, mekânın günlük hayatın oluşmasında entegral bir eleman olduğu üzerine uzun tartışmalar yapmışlardır (Holloway ve Hubbard, 2001). İnsan-mekân ilişkisi göz önünde bulundurularak sokak mekânı yetişkinler için sosyal mekân, çocuklar için oyun alanı araç kullanıcıları için trafik arteri gibi farklı şekillerde yorumlanabilmektedir (Gough ve Franch 2005).

Kentsel bir öge olan sokağın öncelikle araçlar ve yayalar için fiziksel işlevinden söz edilebilir. Bunun yanı sıra sokak, insan ilişkilerine mekân oluşturması yönü ile önemli bir sosyal platformdur. Her yaşta kullanıcı için sosyal işleve sahip olan sokak, çocuklar için ise aynı zamanda oyun alanı işlevini de üstlenmektedir.

4.2.1 Fiziksel İşlevi ile Sokak (*Kentsel Eleman Olarak Sokak*)

Fiziksel işlevi ile sokağı ele almak onu kentsel bir eleman olarak değerlendirmeyi gerektirir. **Kostof** “Sokaklar olmadan kentten söz edilemez” demiştir (Kostof, 1992, s.194). Sokaklar kent içi ulaşımın ve akışın sağlandığı, yapı adalarını birbirinden ayıran ve gereken yerde birbirine bağlayan bir ağ görevi yapmaktadır.

Gutman, sokağın iki fonksiyonundan bahsetmektedir. Bunlardan biri yapılar ve aktivite noktaları arasındaki yardımcı ve bağlayıcı işlevi, diğeri ise kişiler arası sosyalleşme, etkileşim arenası olması gibi yüklendiği anlamsal işlevidir (Velibeyoğlu, 1998).

Sokak; kullanım amaçlarına göre ele alındığında, trafik için bir hareket kanalı, alışveriş yapılan yer, sosyal alışveriş ve iletişim platformu olarak

tanımlanabilmektedir (Velibeyoğlu, 1998, s.6). En temel anlamı ve ilk akla gelen tanımı ile sokak fiziksel bir ögedir. Fiziksel bir öge olmanın yanı sıra, kentli için sosyalleşme mekanı olarak da önemli bir yere sahiptir.

4.2.2 Sosyal İşlevi ile Sokak (Buluşma Mekânı ve İletişim Platformu Sokak)

Kostof'un da belirttiği gibi sokağın önemli bir diğer özelliği de kamusal bir mekân olmasıdır. Günümüzde motorlu araçların kullanımının artmasıyla sokaklar sosyal niteliklerini kaybetmeye başlamış, araç öncelikli bir işlev kazanmışlardır. Aslında sokaklar sadece çocuklar için değil, her yaş grubu için doğal bir sosyalleşme ve iletişim alanıdır (Tranter ve Doyle, 1996). Sokak, aynı zamanda komşuluk ilişkilerinin de geliştiği bir ortamdır. Sosyal ilişkilerin gelişmesi için, insanlar bir diğerinden yürüme uzaklığında yaşamalıdır. Birbirleri ile günlük yaşantıda karşılaşma olanağı bulan insanlar en doğal ve kolay sosyalleşme ortamını sokakta bulabilirler.

Modern şehir yaşamında çocuklar ve yetişkin bireyler birbirinden kopuk olarak ele alındığından, gereksinimleri olan mekânlar da birbirinden ayrı düşünülmektedir (Tranter ve Doyle, 1996). Eğitimci Paulo Freire “banking mode of education” söyleminde çocuk gelişimi açısından diyalektik ilişkinin öneminden bahsetmektedir. Günümüzde çocuklarla yetişkinler karşılıklı eğitim açısından eksik iletişim kurduğu bilinmektedir (İnal, 2007a). Bu anlamda sokak, çeşitli yaş gruplarının iletişim içinde olduğu zengin verilere ve çeşitliliğe sahip önemli yerlerdir. Sokaklar, çocuklara bilgi aktarılması açısından da değerlidir. Çocuk yaya olarak sokağı kullandıkça bilgi elde eder.

Sokaklar çocuğun entelektüel gelişiminin ilk başladığı yerler olarak tanımlanmaktadır. 3.dünya ülkelerinde sokaklarda araç ve yaya dengesi kurulması konusunda çalışmalar yapılmakta, sokağın sosyal avantajları çocuklara sunulmaya çalışılmaktadır (Abu-Ghazze, 1998).

Çelikhan (1992), sokağın sosyal yönden önemini açıklarken, “çocukların büyüklerin dünyasından ve oradaki günlük tehlike ve problemlerden izole edilmesi, onların sosyalleşme sürecini teşvik etmek yerine, daha çok engeller. Sokak mekânında oynamak, çocuklar için, yetişkinler dünyasından önemli tecrübeler elde edebilmeleri için, çok kere tek fırsattır” demektedir (Çelikhan, 1992, s.174).

Son dönemlerdeki, literatüre bakıldığında, batı toplumlarında sokağın gençlerin günlük yaşamının çok önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Zannedilenin aksine sokak erkekler kadar kızlara da önemli bir sosyal konum kazandırmaktadır. Örneğin Brezilya Recife’de yapılan bir çalışmada sokakların, gençlerin takıldığı, vakit geçirdiği, arkadaşları ile buluştuğu önemli bir yer olarak görüldüğü saptanmıştır (Gough ve Franch, 2005).

“Sokaklar”; Soja’nın (1996) “üçüncül mekan” (thirdspace) olarak anlatmaya çalıştığı üzere; gençlerin kendilerini farklı olarak niteleyebilecekleri ve ait olma hislerinin keyfini çıkarabilecekleri, güvenli olarak tanımlanabilecek yerlerdir. Aslında bu mekânlar yetişkinlerin yapılarından-binalarından “kazanılmış” alanlardır. Sokak, aynı zamanda yaşayan bir mekan (Soja 1997), kültürel kimliğin gelişmesi için bir sosyal platformdur (Matthews, Limb ve Taylor, 2000).

4.2.3 Psikolojik Yönü ile Sokağın Değerlendirilmesi

Yapılan pek çok çalışmada, günümüz sokakları, yaşanabilirlik açısından geçmişe oranla çok daha tehlikeli bulunmaktadır. Batı toplumlarında korku faktörü kentlerin kullanımını büyük ölçüde etkilemektedir. Güvenlik bir mekânın genç bireylerce tercih edilmesinde çok önemli bir etmendir. Tehlikeye neden olan unsurlardan bazıları, trafik problemi, yabancı tehlikesi ve saldırıya uğrama korkusudur.

Gough ve Franch, Brezilya Vietna’da yaşayan insanların kendilerini gündüz saatlerinde güvende hissettiğinden, hava karardıktan sonra sokakta tehlikeli kişilerin bulunması nedeni ile sokağı kullanmadıklarından bahsetmektedir. Diğer çalışma alanı olan Torre’da ise sokaklar kullanıcılar tarafından, gündüz dahi kapkaç gibi

olayların olduğu tehlikeli yerler olarak tanımlanmaktadır. Saldırıya uğrama korkusu mahalle sakinlerinin sokağı yaya olarak kullanmasını engellemektedir. Welti, orta ya da yüksek gelir durumundaki bu bölge gençlerinin, sosyalleşmek için sokaklar yerine güvenli buldukları alışveriş merkezlerini kullanmalarına bir sebep olarak da sokağın tehlikelerini göstermektedir (Gough ve Franch, 2005).

Matthews ve arkadaşlarının, Northamptonshire’da yaptığı çalışmada, gençlerin sokağın tehlikesi hakkındaki görüşlerini incelemiş ve gençlerin sokağı korkulacak bir mekân olarak tanımladığını tespit etmiştir. Gençler özellikle yalnızken sokakların tehlikeli yerler olduklarını bu nedenle genellikle sokakta yalnız vakit geçirmeyi tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Northamptonshire’da 10 yaşın altındaki çocuklar için en büyük tehlike trafik olarak görülürken, genç bireylerin sokaktaki korkularının en büyük nedeni ise kendilerinden büyük olan yetişkinlerin yarattığı tehlikelerdir. Matthews’ın yaptığı anket çalışması sonuçlarına göre, bu bölgede en güvenli görülen sokaklar, eve ya da akrabalara yakın, trafikten uzak, etrafta çok sayıda insanın olduğu sokaklardır (Matthews, Limb ve Taylor, 1999).

Mathews’e göre sokaklar gençler için bir özerklik alanıdır. Fakat gençler bazı sebeplerden dolayı sokak kullanımı konusunda zaman zaman kısıtlama ve yasaklamalarla karşılaşmaktadırlar. Gençlere yapılan bu yasaklamalardan bir tanesi, ebeveynlerin sokakları şiddet ve tehlike mekânı olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Kız çocuklar özelinde bir diğer sebep de, ailelerin erkek çocuklara oranla kız çocuklarını daha fazla koruma altına alması gösterilebilir (Matthews, Limb ve Taylor, 1999).

Örneğin, Brezilya Recife’de yapılan çalışma bu bakış açısı ile yeniden ele alındığında, burada kızların hareketlerinin erkeklere oranla daha fazla kısıtlandığı söylenilebilir. Burada aile faktörü ve komşuların dedikoduları, kızların sokakta rahatlıkla vakit geçirmesini engelleyen unsurlardandır. Çünkü sokakta fazla vakit geçiren kızlara kötü gözle bakıldığı bilinmektedir. Kendi mahallesinde, sokağında vakit geçiren gençler için komşular birer kontrol mekanizması haline gelebilmektedir. Recife’de kilise ve inanç durumu da gençlerin sokakta vakit

geçirmesini etkileyen bir diğer kısıtlayıcı faktördür. Kilise aktivitelerine katılan bireylerin sokaktaki yaşamlarının değiştiği ve kısıtlandığı gözlenmiştir. Gough ve Franch, bu bölgede polisin de kısıtlayıcı bir etmen olduğunu, polisin düşkün görünümlü yetişkin erkeklere, her durumda suçlu muamelesi yaptığını ve bu nedenle gençlerin sokakta rahat hareket edemediğini söylemektedir (Gough ve Franch, 2005).

Matthews ve arkadaşları, İngiltere’de sokağın güvenliğinin azalması nedeni ile pek çok sokağa çıkma yasağı uygulaması yapıldığından bahsetmektedir. Bu uygulamanın sonuçlarını araştırmış ve şu şekilde değerlendirmiştir: Sokağa çıkma yasağı genellikle, gençlerin sokaktayken toplum için potansiyel tehdit olarak görülmesi gerekçesiyle ve bunun yanı sıra korunma ihtiyaçları nedenleri ile uygulanmaktadır. Yani gençler hem tehlike yaratabilecek hem de tehlikeden zarar görebilecek kesim olarak görülmekte ve bu yüzden kısıtlanmaktadır. Bu durum genç insanların hem sosyal ilişkilerinin kısıtlanmasına, hem de mekânsal olarak dışlanmasına sebep olmaktadır. Matthews’e göre, yetişkinlerin gözünde sokak gibi mekânlar, kontrol zorluğu ve anti-sosyal davranış tarzlarının bulunması (uyuşturucu, cinayet vb.) nedenleri ile pek çok tehlikeye ev sahipliği yapmaktadır. Sokakları “sınırların dışı” olarak ilan etmek, hem mekânın güvenliğini yetişkinlere bırakmak hem de yetişkinlerin çocuklar üzerinde hâkimiyetini ilan etmek anlamına gelmektedir. Yazara göre, bu mantığın içerisinde kusurlar bulunmaktadır. Matthews ve arkadaşlarının araştırmasına göre, suç ve düzensizlikler yerel yönetimlere 10 yaşın altındaki çocuklar için sokağa çıkma yasağı uygulamasına olanak vermektedir. Oysa suçu işleyen ve suçtan etkilenen kesim 10 yaş altı kesim değildir. Dolayısı ile bu uygulama hiçbir işe yaramamaktadır. Ayrıca sokağa çıkma yasağı uygulaması, çocukların haklarını ve sosyal kimliklerini inkâr etmektedir. Matthews, “çocuğu pasif olarak göstermek, boş fiçilerin duyarlı yetişkinlikler ile dolmasını beklemek gibidir” demektedir. Caputo’a (1995) göre, de sokağa çıkma yasağı uygulaması çocukluğun yaratıcı ve zengin olan bakış açısını silmek demektir (Matthews, Limb ve Taylor, 2000).

4.2.4 Oyun Alanı İşlevi ile Sokak

Çocukların kendi yaşantıları, hakları, istekleri ve ihtiyaçları, sosyal bir oyuncu olmaları konusunda çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Aitken (1994) ve Valentine (1996 a&b)’e göre kültürel dönüşüm sayesinde çocuklar coğrafi bağlamda yeniden ele alınmalıdır. Yabancılar-dışlananlar olarak değerlendirilen çocukların yetişkinlerle birlikte ele alınmaya ihtiyaçları vardır. Coğrafya, politika, mekân kavramları bu birleştirme için birer başlangıç noktası olarak görülebilir. Çocuk ve **çocukluğun coğrafyasının** anlaşılması, çocukların topluluğa ve sosyal kurallara olan ilgi ya da ilgisizliğini anlamayı da kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda çocuğun, ev, okul ve kurallı oyun alanlarından sonra gelen, kentsel bağlam içinde bulunan **dördüncül çevresi** sokaklardır. “Sokak” sadece sosyal pratikleri ortaya çıkaran sabit bir fon değil, aynı zamanda yaşayan bir mekân, kültürel kimliğin gelişmesi için bir alandır (Matthews, Limb ve Taylor, 2000).

Çocuk için günümüzde en verimli oyun alanı sokaklardır (Abu-Ghazze, 1998). Çocuklar sokağı yetişkinlerden daha farklı yorumlarlar. Yetişkinlere göre araç koridoru olan yollar, çocuklar için en ciddi yaptıkları işin, yani oyunun alanıdır (Tranter ve Doyle, 1996). Çocuklar için özellikle önemli olan mekânlar, konut çevre alanları ve bu bölgede bulunan sokaklardır. Çocuklar, boş zamanlarında, oyun oynarken veya okula giderken buralarda zaman geçirirler. Yaşları büyüdükçe biraz daha uzak mesafedeki mahallelere giderek yakın çevreyi keşfetmeye çalışırlar.

4.2.4.1 Sokağın Oyun Alanı Olarak Elverişliliği

Ebeveyn kontrolüne olanak sağlaması nedeni ile konut bölgesindeki sokaklar, çocukların oyun oynaması için en güvenli yerlerdir. Çelikhan’ a göre “bu yerler, çocuğun günlük aktivitelere katılabildiği, bir şeylerin görülebildiği, yaşanabildiği sosyal bağlantı noktalarıdır” (Çelikhan, 1992, s. 177).

Çocuklar sokakta pek çok oyun oynayabilmektedir. Geleneksel oyun alanlarında çocuklara sunulan oyun alternatifleri sınırlıdır. Sokaklar içerisinde bulundurduğu

çeşitlilik ve sürprizler nedeni ile her an doğal bir oyun alanı niteliğindedir. Tovell, 1950’lerin bir kasabasında yapılan bir çalışmaya göre, çocukların gündüz saatlerinde sokakta kriket, futbol, beş taş oyunu ve benzeri çeşitli oyunları oynamayı tercih ettiklerini, hava kararmaya başlayınca saklambaç, koşmaca vs gibi başka oyunlara geçtiklerinden bahsetmektedir (Tovell, 2000).

Erken 1980’lerde Parkinson’un yaptığı saptamaya göre, okul tatilleri esnasında çocuklar çoğunlukla evlerine yakın olan sokaklarda oyun oynamayı tercih etmekte iken, yaşları büyüdükçe evlerinden daha uzak sokakları da oyun alanı olarak görmeye başlamaktadır (Parkinson, 1985).

1990’ların ortalarında yapılan bir çalışmada da, çocukların evlerine yakın bölgeleri arkadaşları ile buluşma şansları daha çok olduğu için tercih ettikleri sonucuna varılmıştır (Wheway and Millward, 1997). 2001 yılında yapılan iki çalışmada çocukların her durumda en çok sokakta oyun oynadıkları sonucuna varılmıştır (Hamilton, 2002).

Yapılan araştırmalar, çocukların sokakta komşu bölgelerde, nehir kenarı, boş arsa, okul bahçesi, spor alanları, yol kenarları gibi daha pek çok mekânda oyun oynadığını göstermektedir. Ancak kanıtlar, sokaktaki çocuk sayısının son 10 yıl içerisinde giderek azaldığını, çocukların dış mekân kullanımlarının ebeveynleri tarafından daha da kısıtlandığını göstermektedir. O’ Brien’a göre ilkokul çağında okula yürüyerek ve büyüklerin kontrolü olmadan giden öğrenci sayısı 1990 yılından itibaren ciddi ölçüde azalma göstermiştir (O’Brien ve Christensen, 2000).

Çocukluk ve oyun anlayışı her coğrafyada ve dönemde farklı şekillerde ele alınsa da sokağın oyun için mekânsal değeri Türkiye’de de büyüktür. Bekir Onur, sokağın oyun alanı olarak değerini vurgularken, anılardan yola çıkarak geçmişte İstanbul’da, “kapı önleri, sokaklar, boş arsalar, yangın yerleri, konak ve ev bahçeleri, cami ve kilise avluları, bayram yerleri vb.” mekanlarda oyun oynanabildiğinden bahsetmektedir (Onur, 2005, s. 497). Ankara, İzmir’de ve taşrada da oyun yeri olarak yine sokağın kullanıldığından söz etmektedir. Onur’un aktarması ile 1930 İzmir

doğumlu Ertuğrul E. Ergir (1999), sokakta bilye oynadığından söz etmektedir. İzmir’li Bülent Moralı (1999) ise, sokakta oynadıklarından bahsederken sokakların o zamanki durumunu şu şekilde ifade etmektedir; “hele caddenin ortasında futbol maçları yaparken çok rahattık, çünkü o yıllarda ancak 10-15 dakikada bir, bir araba geçirdi” (Onur, 2005, s. 502).

Onur’a göre “sakıncaları ne olursa olsun, sokakta oynamak geleneksel oyun kültürünün en temel özelliğidir. Buna karşılık, çocuk oyunlarının sokaktan uzaklaşması da modernleşmenin en önemli belirtisidir. Başka bir deyişle toplum modernleştikçe oyunlar da çocukluğun kendisi gibi kurumsallaşmakta, özel alanlara çekilmekte, dört duvar arasına kapanmaktadır” (Onur, 2005, s. 505).

Günümüzde sokağın işlevi gitgide değişmektedir. Kokkelink ve Menke (1977), önceki yüzyılın şehir çocuklarının büyük ölçüde, konutlarının yakınındaki yol üzerinde oynadığından ve o zamanlar yolların çok işlevli bir karakter taşıdığından söz etmektedir. Çelikhan’a göre bu durumun sebebi, endüstrileşmenin ortaya çıkışı ile önemi artan mal ve ulaşım trafiğidir. Çelikhan, son yüzyıllarda bu durumun büyük oranda değiştiğinden, şehirleşme, endüstrileşme ve işe katılım ile önceki tek fonksiyonlu alanların, mekânsal ayırımının gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Bu durumun sonuçlarından biri olarak da çocukların hayatının yetişkinlerin hayatından giderek ayrılmasını göstermektedir (Çelikhan, 1992, s. 172).

Şekil 4.1 “Çocukların Araçlar Arasındaki Tehlikeli Oyunu”

([http://www.kayserimeydan.com/haberdetay/1244-cocuklarin-araclar-
arasindaki-tehlileli-oyunu.html](http://www.kayserimeydan.com/haberdetay/1244-cocuklarin-araclar-arasindaki-tehlileli-oyunu.html))

Bugün, birçok şehirde motorlu araç trafiği yüzünden çocuklar sokakta oyun oynama alışkanlıklarını kaybetmiş ve aileleri denetiminde, büyüklerin gözüyle oyun alanı olarak belirlenmiş kapalı ya da kısıtlı olanaklara sahip mekânlarda oyun oynamaya yöneltilmişlerdir.

Çocuk oyun alanı olarak tasarlanmış parklar bahçeler maalesef çocuğun gelişimine yeterli derecede katkıda bulunacak veriye sahip değildir (Tranter ve Doyle, 1996). Bu nedenle sokakların iyileştirilmesi çocuklara doğal ve kolay ulaşılabilir bir oyun mekânı olan sokağı kazandırmak açısından çok önemlidir.

4.2.4.2 Çocuk Gelişimi Açısından Sokakta Oynamanın Önemi

Sokaklar, çocuk oyun alanı olarak büyük avantajlara sahiptir. Çocukların informal oyun için mekânlara gereksinmesi vardır. Bu mekânlar boş zaman geçirilecek, oyun oynanacak, ancak evden farklı, dünyayı tanıma olanağı veren yerler olmalıdır.

Konut sokakları öncelikli olarak çocukların yasal oyun alanlarıdır. Bunun yanı sıra sokakların, yetişkinler için sosyal mekân olma, araçlar ve yayalar için ulaşımı ve konutlara servisleri sağlama gibi işlevleri de vardır (Cunningham ve Jones, 2004).

Sokaklar çocukların sosyal yönlerini ve pozisyonlarını keşfettikleri, olgunluk ve bağımsızlık kazandıkları yerlerdir. Çocuklar sokakta hem kendi akranları ile hem de yetişkinlerle bir arada bulunabilme şansına sahiptir. Gelir durumu farklı olan ailelerin çocuklarına aynı sosyal olanakları sağlaması mümkün olmadığından, sokaklar çocukların en kolay ulaşılabilir, en ekonomik oyun alanı çözümüdür (Abu-Ghazze, 1998). Çocukların sokakta oynayabileceği oyunlar ancak onların hayal gücü ile sınırlandırılabilir.

Çocuklar sokakta doğal çevreyi ve kentsel dokuyu da tanıma olanağı bulur. Ulaşımı yaya olarak sağlayan çocukların, okula giderken etraflarını keşfetme ve tanıma şansları vardır. Çocuklar için okula gitmek bir yetişkin için olduğu gibi sadece yürümek demek değildir. Koşmak, zıplamak, saklanmak, okula giderken

arkadaşları ile yol boyunca oyunlar üretmek, onlar için önemli eylemlerdir. Çocuklara özel tasarlanmış, sınırları belirli birçok oyun alanı yaratmak, çocukların istek ve ihtiyaçlarına cevap vermemektedir. Çocuklar her an her yeri oyun alanı olarak görebilmektedir. Bu nedenle kentin tamamı çocuk oyun alanı gibi ele alınmalıdır.

Özellikle konutların ağırlıklı olduğu bölgelerdeki sokaklar, çocukların oyun oynayabilmesi bakımından büyük avantajlara sahiptir. Eve yakın olmaları nedeniyle, çocuklar arkadaşlarının oynadıkları oyunlara kolaylıkla katılabilirler. Genellikle top oyunları için gerekli olan sert, geniş zeminlere sahip olmalarından dolayı çocuklar tarafından tercih edilirler. Bu sokaklar, ailelerin pasif olarak kolaylıkla gözlem yapabileceği yerler olmasından dolayı çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar. Çocukların diğer sokak kullanıcıları ile kaynaşma olanakları bu sokaklarda daha fazladır. Parklarla karşılaştırıldığında çocuğa daha fazla özgürlük ve komşu çevreyi keşfetme olanağı sağlaması, taşıtla geçerken pasif olarak gözlemleyebildikleri sokağı birebir yaşama şansı vermesi bakımından eve yakın sokaklar büyük avantajlar taşır (Tranter ve Doyle, 1996).

Çelikhan (1992), eve yakın sokakların önemini şöyle dile getirmektedir: “Dünya ile bütünleşme şekli olarak çocuk oyununun tanımı, çocuğun mümkün olduğu kadar açık havada kendi çevresindeki mekânlar ve günlük olaylarla karşılıklı ilişkiler kurmasını gerektirir. Bu çevrenin önemli bir kısmı konut yakınındaki sokak mekânıdır” (Çelikhan, 1992, s. 174).

Konut dokusunda bulunan sokaklar, eve en yakın olmaları, keşfederek öğrenmeye olanak sağlamaları ve “sokak oyun kültürü” denilen evrensel oyun kültürünü yaşatabilmeleri nedeni ile günümüzün ve geleceğin en popüler oyun alanlarıdır (Abu-Ghazze, 1998). Konut bölgesi sokakları, sakinlerine evlerine girmek için yalnızca araçla ulaşım sağlamaz, görsel bir ortam, her ev için bir giriş, bir yaya dolaşım sistemi, sakinler için bir toplanma mekânı ve çocuklar için oyun alanı sağlar. Konut sokaklarının çok fonksiyonlu alanlar olarak artan önemi nedeni ile sokaklar, trafik gereksinmelerini kapsayacak şekilde tasarlanmalıdır. Çocuk

sosyal hayatla tanıştığı sokakta ilk olarak yeteneklerini, becerilerini keşfeder. Sokağın keşfe olanak sağlayan potansiyeli sayesinde yaratıcılığı gelişir. Kişilik oluşumu ve özgüveni sokakta kurduğu sosyal ilişkilerden dolayı kuvvetlenir. Bilindiği gibi sokaklar, çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri açısından çok önemlidir. Matthews ve arkadaşlarının Northamptonshire’da yaptığı çalışmada, sokakların, tüm gençlerin yaşamında ve gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde, gençlerin çoğu, kendilerini dışa dönük olarak tarif etmiş, sokağın kendileri için öneminden bahsetmiştir (Matthews, Limb ve Taylor, 1999).

4.3 Farklı Yaş Grupları ve Sokağın Değerlendirilmesi

Sokağın anlamı ve tanımı birçok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi de kullanıcı profilidir. Günümüzde motorlu araç trafiğine teslim olan sokağın, günümüz çocuklarının, yetişkinlerinin ve ebeveynlerinin gözünden nasıl değerlendirildiğini inceleme konusu yapan çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışmalarda sokağın insanların gözündeki anlamı sorgulanmış, kullanımını kısıtlayan faktörler araştırılmıştır. Günümüzde de önemle üzerinde durulan bu çalışmalarda, genel olarak sokağın kullanıcı gözündeki olumsuz yönlerini gidermek için çözümler önerilmektedir.

4.3.1 Çocukların Bakış Açısı ile Sokak

Çocukların sokak kullanımını inceleyen pek çok çalışmada, çocukların, sokağı tüm tehlikelerine rağmen oyun alanı olarak gördükleri, ebeveynlerin, güvenlik nedeni ile sokağın kullanımını kısıtladıkları, yetişkinlerin ise sokağı daha çok sosyalleşme alanı ve araç mekânı olarak kullandıkları saptanmıştır. Örneğin, Abu-Ghazze’ın 1998’de Ürdün’de yaptığı çalışmada, Abunuseir’de kamusal açık alanlar olmasına rağmen, çocukların % 60’ının o alanlara gitmek yerine sokağı oyun alanı olarak tercih ettiği saptanmıştır. Burada sokağın en çok çocuklar tarafından kullanıldığı ve sokakları okul sonrası oyun alanı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Okul öncesi

çocukları fiziksel aktivitelere ebeveynleri eşliğinde katılırken, okul dönemi çocuklarının sosyalleşme amacıyla da sokakta bulundukları gözlemlenmiştir. Çocuklarla yapılan röportajda çocukların oyun parklarına ulaşım sıkıntısı yaşadıkları saptanmış, uzaklıkları nedeniyle oyun parklarına gidemedikleri için sokağı oyun parkı gibi kullandıklarına değinilmiştir. Ayrıca çocuklar sokağın oyun için tasarlanmamış halini kendilerine göre oyun işlevleri yükleyerek değerlendirebilmektedir. Örneğin park yerleri, kaldırımlar, hatta bazen sokağın tamamı onlara top oynamak için uygun alanlar gibi gözükebilmektedir (Abu-Ghazze, 1998).

Lukashok ve Lynch, çocukların anılarında akıllarında kalan imgeler üzerinden şehri ve sokağı incelemekte, “yaşadığı kentte bir çocuğun dikkatini ne çeker? Fiziksel çevrenin hangi elemanları güçlü etki bırakır?” gibi sorulara cevap aramaktadırlar. İlk olarak çocuk dış mekândaki fiziksel çevresinde nelere dikkat etmektedir, ikinci olarak da bu elemanları duygusal olarak nasıl yanıtlamakta ve yorumlamaktadır soruları araştırılmıştır. Bu amaçla öncelikle kişilere çocukluk anıları ile ilgili karışık sorular sorulmuştur. Bu sorulardan yaşadıkları çevreye ait hatıralarında kalan elemanlar toplanmıştır. Sonrasında sokak, trafik, yol gibi belli konular üzerine durulmuş ve bu sorulardan da bu elemanların hafızalarda bıraktığı (hoşlanma ya da nefret etme vb.) imajlar anlaşılmaya çalışılmıştır. Çocukların bu çalışmada sokakta gördükleri, zemini, doku ve renkleri, peyzaj elemanlarını, oyun alanlarını, araçları, insanları ve kalabalık hissini, binaları, yön bulmayı ve komşu çevrelerini nasıl değerlendirdikleri üzerinde durulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde çocuklar arasında bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin, mahallenin algılanışı ilk olarak çocuğun yaşına göre farklılık göstermektedir. 12 yaşındaki bir çocuk ile bir lise öğrencisi ya da bir yetişkin sokakları farklı algılamaktadır. Açık-geniş mekanlar ile kalabalık mekanlar pek çok kişi tarafından net olarak hatırlanmıştır. Çocukların çevrelerini sosyal yaşam ile birlikte hatırladığı saptanmıştır. Sokak hakkında tüm çocukların trafik algısı benzer çıkmıştır. Hemen hemen tüm çocuklar ebeveynleri tarafından trafiğin tehlikeleri hakkında uyarılmış iken, trafiğin gürültüsü ve hareketliliği çocuklar için çok ilgi çekici olmuştur. Görüşmelerden çıkan ilgi çekici bir veri de çocukların oyun alanları (oyun parkları) dışında her yerde oynamak

istemeleridir. Örneğin evlerin garajları ve yakın çevreleri iyi bir oyun mekanı olarak hatırlanmaktadır. Çocukların en tatminkâr oyunları, oynadıkları mekanları kendi isteklerine göre değiştirebildikleri zaman gerçekleşmektedir. Ayrıca çocuğun büyümesi ile farklı mekân gereksinmesi ortaya çıkmaktadır. Çocukların sokak anılarında ağaçlardan sıklıkla bahsedilmektedir. Çok küçük bir oran dışında ağaçlar hep güzel olarak anılmaktadır. İdeal bir sokak anlatılırken ağaçlar her zaman bulunmaktadır ve genellikle kent merkezinin seçilen bölgelerinde ağaçlardan söz edilmektedir. Çocuklar ağaç ve çalılıkları pek çok sebepten severler. Oynamak için ideal bir çevre yaratırlar. Yazın gölge sağlar, üzerlerine tırmanılabilir, üzerine bir şeyler kazınır ya da saklanma aracı olurlar. Ağaçlar bu yönleri ile çocukların kendi hayallerini gerçekleştirebileceği yerlerdir. En fazla hatırlanan elemanlardan birisi de çim alanlardır. Çocuk için sadece çimler değil, oyun oynanan tüm yüzeyler çok önem taşımaktadır. Pek çok zemin kaplaması içerisinde en önemlisi “çimlerdir, sonrasında çamur ve toprak yüzeyler de hatırlanmaktadır. Bu zeminler içerisinde asfalt, tuğla ya da beton kaplı olanlar sevilmemekte ve kazalarda can yaktıklarından kötü olarak hatırlanmaktadır. Sonuç olarak çocukların oyun alanları için en önemli elemanlardan bir tanesi “zemin kaplaması” olarak ortaya çıkmıştır (Lukashok ve Lynch, 1956)

Matthews ve arkadaşları da çalışmalarında, 9-16 yaş arası çocuk ve ergenlerin, kendi çevrelerinden dış dünyayı nasıl değerlendirdikleri ve mekânı nasıl kullandıkları ile ilgilenmiştir. ‘Farklı çocukluklar’ (multiple childhood) kavramının üzerinde durulmalıdır. Bu farklılıklar büyük ölçüde çocukların coğrafyaları ile ilişkilidir. ‘Çocuk kimdir’ (sınıf, cinsiyet ve hatta kişilik olarak), ‘çocuk nereden gelmektedir’ soruları ile çocukların yaşamları ile ilgili bilinmeyen birçok gerçekliğe ulaşmak mümkündür. “Dördüncül çevre” de Matthews’ın önemsedığı bir konudur. Ev, okul ve oyun alanlarının ötesinde bir yaşama mekanı olan dördüncül çevreye sokak mekanı örnek verilebilir. Matthews ve arkadaşlarının çalışmasında Northamptonshire’ın üç farklı bölgesinde, 9-16 yaş arasındaki çocukların sokak kullanımı incelenmiştir. Northamptonshire’da yapılan çalışmada, gençlerin sokağı “sosyal bir arena” olarak gördüklerini saptanmıştır. Burada yerel sokaklar genç insanlar için önemli birer sosyal forumdur. Yaş ilerledikçe gençler için sokak daha

önemli bir hal alır ve gençler sokağı daha fazla buluşma mekânı olarak kullanmaya başlarlar. Yaş ile birlikte sokağın kullanımının önemi daha da artmaktadır. Özellikle farklı dinlenme ve eğlenme aktivitelerine katılamayan ya da katılmayı tercih etmeyen daha az varlıklı aileler için sokaklar ana sosyal forumlardır. Yapılan araştırmaya göre gençlerin $\frac{3}{4}$ 'ünden fazlası iç mekânda oturmak yerine dışarıda olmayı tercih etmektedir. Birçok genç arkadaşlarıyla buluşmak için sokağı kullanmaktadır. Evler çocukların kontrol ve sınırlar altında oldukları yetişkin mekânları olarak görüldüğünden, sokak birçok genç için arkadaşlarıyla toplanma ve sohbet etme yeridir. Sokakta arkadaşlarla birlikte oynamak çocuklara güven hissi vermektedir. Güvenlik gençlerin mekân kullanımında önemli bir gerekliliktir. Çocuklar genellikle eve yakın, trafikten uzak, birçok insanın bulunduğu sokakları güvenli mekânlar olarak değerlendirmekte ve tercih etmektedir (Matthews, Limb ve Taylor, 1999).

4.3.2 Yetişkinlerin ve Ebeveynlerin Gözünden Sokak

Bilindiği gibi özellikle çocuk yaşta bireyler oyun için ebeveynlerinden izin almak durumundadırlar. Bu nedenle ebeveynlerin sokak hakkındaki görüşleri çocuğun sokağı kullanım şeklini ve süresini etkilemektedir. Günümüzde ebeveynler; sokaklar araçlar içindir diye düşünmekte, çocuğun sokaktan faydalanabileceğine inanmamaktadır. Ayrıca insanların birbirine gittikçe yabancılaşması, komşuluğun yok olması ile birlikte sokaktaki doğal gözlemlene ve koruma mekanizmasının kaybolması anne ve babaların, çocuklarının evin dışında oyun oynama isteklerine sınırlama getirmesine neden olmuştur. Maddi durumu uygun olanlar çocuklarını sosyal tesislerde oyalamaya çalışırken, bir kısım ebeveyn de çocukları televizyon, bilgisayar gibi nesnelerle, güvenli ve sağlıklı olduklarına inandıkları evde tutmaya çalışmaktadır.

İngiltere’de 1971-1990 yılları arasında yapılan bir araştırma zamanla çocukların özgürlüğünün azaldığına işaret etmiştir. Oysa çocuk, sokak yaşanabilir hale getirilse, büyükler tarafından tasarlanmış bir alanda oynamaktansa kendi kapısının önünde, evini sokağında kendi tasarladığı şekilde oynamayı tercih etmektedir. Bu bağlamda sokak günümüzde oyun alanı işlevini yitirmiş, araç alanı haline dönüşmüştür

denilebilir. Hâlbuki sokağı çocukların oyun alanı olarak değerlendirmenin ebeveyn kontrol kolaylığı açısından avantajları vardır. Konut bölgesi sokakları ulaşım kolaylığı açısından, oyuna katılım olanağı sağlaması açısından, ev ile ilişki yakınlığı açısından avantajlara sahiptir (Tranter ve Doyle, 1996).

Matthews'a (2000) göre yetişkinler sokakta oynayan çocuklarını sürekli kontrol etmek istemektedir. Çoğu ebeveyn çocuğuna sokakta oyun konusunda kesin sınırlar koymaktadır. Çocuklar eve dönüş saatleri ile ilgili kesin bir süreyle kısıtlandırılmaktadır. Günlük yaşantıda, çocuklar ile yetişkinler arası düşünce ayrılıkları sokak kullanımına da yansımaktadır.

4.4 Çocukların Sokak Kullanımını Etkileyen Bazı Faktörler

Çocuğun açık havada oynamasını etkileyen pek çok faktörden söz edilebilir. Örneğin, çocuğun yaşı, cinsiyeti, oyun olanaklarının durumu, hava koşulları, oyun alanının sunduğu olanaklar, oyun alanlarının kalitesi ve trafikten uzaklığı gibi pek çok durum çocuğun açık havada oyun oynamasını etkiler. Çelikhan (1992), İngiltere'de yapılan bir araştırmaya dayanarak, yapı yoğunluğu az olan yerdeki çocukların, yapı yoğunluğu çok olan yerdeki çocuklara oranla açık alanda daha fazla vakit geçirdiğini söylemektedir.

Çeşitli güvenlik sorunları nedeni ile çocuklar kendi konut bölgelerinde bile sokağı yeterince kullanamamaktadır. Ebeveynler çocukları için okul sonrası sosyalleşme merkezlerini tercih etmektedir. Çocuklar aileleri tarafından çoğunlukla bu merkezlere araçla götürülmekte ve bu durum sokağın yaşanma şansını tamamen ortadan kaldırmaktadır. Sokağın bu kadar tehlikeli bir yer olarak görülmesinin en önemli nedeni, hızlı araç trafiği ve bu nedenle ortaya çıkan güvenlik sorunlarıdır. Araçların sokak yaşantısına verdiği zarar sadece hız ve güvenlikle ilgili değildir. Araç yoğunluğu ve yarattığı gürültü faktörü de o sokağın sakinlerini sokaktan kopartmaktadır. Sokaklar, kendi sahipleri tarafından değil yabancılar tarafından kullanılan bir hal almaktadır. Bu durum insanların birbirine yabancılaşmasına neden

olmaktadır. Araç öncelikli bir sokak, saldırı ve taciz için de risk taşımaktadır (Tranter ve Doyle, 1996).

Çelikhan (1992), yol mekânında çocuk oyunun, orada oturan sakinler tarafından da çoğunlukla rahatsız edici bulunduğu ve bu nedenle zaman zaman engellendiğinden bahsetmektedir. Ayrıca her sosyal çevreden gelen çocuk, sokağı aynı şekilde değerlendirmemektedir. Sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet faktörünün de çocukların sokağı sosyal alan olarak değerlendirmesinde etkisi büyüktür.

4.4.1 Yaş ve Cinsiyetin Sokaktaki Oyun Üzerine Etkisi

Farklı yaş ve cinsiyetteki gençlerin mekân deneyimleri birbirinden farklıdır. Bir yerin anlamı, bireyin yaşına, sınıfına, cinsiyetine, içinde bulunduğu duruma ve kişinin bakış açısına göre değişebilmektedir. Bütün çalışmalar çocukların dışarıda harcadıkları zamanın yaş ile birlikte arttığını göstermektedir (Valentine ve McKendrick, 1997). Çocuklar büyüdükçe, evlerinden uzaklaşma ve dışarıda arkadaşları ile daha fazla vakit geçirme ihtiyacı hissetmektedir.

Pek çok çalışma çocukların sokakta oynamasında cinsiyet faktörünün etkisinden bahsetmektedir. Ancak bu etki aslında ebeveynler ile ilişkilidir. Kız çocuklarının daha içe dönük kapalı yetiştirilmesi, evde iş gücünde kullanılması, erkek çocuklarının dış işlere koşturulması ailelerin çocukların boş zamanlarına müdahalelerinden bazılarıdır.

Ürdün Abu Nuseir’de, yapılan bir çalışmada okul öncesi çocukların rahatlıkla sokakta oyun oynayabildiği, yaşça daha büyük çocuklar için ise durumun böyle olmadığı tespit edilmiştir. Yüzde 90’ı Müslüman olan bu ülkede kız ve erkeğin belirli bir yaştan sonra sokakta birlikte oynama olanağı kısıtlanmaktadır. Bu nedenle erkek çocuklar genellikle kendi hem cinsleriyle sokakta vakit geçirirken, kız çocukları daha çok içe dönük olarak kapalı mekânlarda hem cinsleriyle oyun oynamaktadırlar (Abu-Ghazzeh, 1998).

Brezilya’da yapılan çalışmada da sokakların, özellikle erkekler için kendilerini sosyal yönden geliştirdikleri, sosyal kimliklerini oluşturdıkları bir yer olarak görüldüğü saptanmıştır. Kızlar ise sokağa açılan kendi evlerinin önündeki yarı kapalı mekânlarda arkadaşları ile vakit geçirmektedir. Sokak mekânları kesin bir sınır çizilmese de aslında cinsiyetlere göre ayrılmıştır. Örneğin erkeklerin genellikle sokakta köşe başlarında, dükkân önlerinde, kızların ise kapı önlerinde vakit geçirdiği tespit edilmiştir (Gough ve Franch, 2005).

Northamptonshire’da yapılan çalışmada da, erkeklerin ve kızların sokağı farklı biçimlerde kullandığını saptanmıştır. Sokakta kızlar için önemli ana aktivite konuşmak ve sohbet etmek iken, erkekler için futbol, kaykay vb. gündelik spor aktiviteleridir. Sanılanın aksine sokaklar erkek hâkimiyeti olan yerler değildir. Kızlar ve erkekler alışlageldiği şekilde sokağı paylaşırlar (Matthews, Limb ve Taylor, 1999).

Wilford, Havercroft ve Akerhust da sosyo ekonomik durumu düşük olan kırsal bölgeler üzerine yaptıkları çalışmada, kız ve erkek çocukların tercihleri arasında olağan farklılıklar saptamışlardır. Örneğin kızlar kendi binalarının çevresinde ya da kuyusunda bisiklet kullanırken, erkekler daha uzak yerlere gitmeyi tercih etmekte, özellikle birbirleri ile yarışmak için bisiklet kullanmaktadır. Oyun alanları içinde kullanılan en geleneksel araç salıncaktır. Eski usul ipten yapılma salıncak özellikle kızlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Ward, 1988).

Çelikhan (1992), kız çocukların erkek çocuklara oranla daha az dışarıda oynadığını söylemektedir. Kızlar genellikle evlerine yakın yerlerde, sakin ve az riskli olan oyunları tercih etmekte, eğer muhafazaya alınmış oyun nişleri yoksa dışarıya daha az çıkmaktadır.

Bunların dışında da pek çok çalışma, erkek çocukların kızlara oranla gözetim altında olmaksızın evden daha uzakta oynayabilme ve dışarıda daha fazla vakit geçirme olanağına sahip olduğunu göstermektedir. Hart (1978), “çocukların mekân deneyimi” adlı kitabında bu cinsiyet ayrımının ebeveynlerin bir ürünü olduğunu

belirtmektedir. Ebeveynler kızların güvenliği konusunda daha fazla endişelenmektedir. Ayrıca kızlar ev işlerinde erkeklere göre daha fazla sorumluluk taşımaktadır. Loyd (1975) çocukların mekânı kullanmalarındaki cinsiyet farkını ele aldığı yazılardan birinde, “kadın mekânı olan ev” ve “karmaşanın mekânı olan kamusal alan” şeklinde cinsiyete bağlı mekan tanımlamalarından bahsetmiştir (Valentine ve McKendrick, 1997).

4.4.2 Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Sokaktaki Oyun Üzerine Etkisi

Dış mekânda oynamanın ölçüsünü belirleyen bir diğer önemli etken ise sosyal sınıf ve konumlanılan bölgedir. Çalışmaların gösterdiğine göre “çalışan sınıf”ın çocuklarının aktiviteleri ve mekân kullanımları üzerindeki yetişkin kontrolü “orta sınıfın” çocuklarına göre daha azdır. Tek katlı evlerde yaşayan çocukların tersine çok katlı binalarda yaşayıp sokağa ulaşması zor olan çocuklar için sokakta olmak ebeveyn gözetiminden uzakta olmak demektir (Valentine ve McKendrick, 1997). Bu nedenle yüksek katlı yapılarda yaşayan pek çok çocuk sokağı oyun alanı olarak kullanamamaktadır.

Ekonomik farklılıklar, sokak mekânlarının kullanımını da etkilemektedir. Farklı sosyal durumlardaki bireylerin arasındaki güç kavgası, mekân kullanımında da benzer olarak görülmektedir.

Brezilya’daki iki farklı sosyo-ekonomik duruma sahip bölge üzerinde yapılan incelemede, düşük gelir seviyesine sahip Vietna’da, gençlerin evlerine yakın sokakları vakit geçirilecek yerler olarak kullandıkları saptanmıştır. Bu bölgede sokakların çoğuna araçla ulaşılmamaktadır. Bu nedenle, gençler buralarda rahatlıkla bulunabilmekte, top oynayabilmektedir. Brezilya’nın daha yüksek gelir seviyesine sahip Torre bölgesinde ise sokaklar çok nadir olarak buluşma yeri olarak kullanılmaktadır. Sokaklar genelde araç hâkimiyetindedir ve her yere araçla gidilmektedir. Sadece evlerin çalışanları, işçileri sokaklarda yürürken gözlenebilmektedir. Çoğunlukla buradaki gençler, okul ve okul sonrası eğitim merkezlerinde önceden organize edilmiş aktivitelere katılmaktadır. Eve yakın semtler

çok fazla yaya kullanıcının olmadığı yerler olarak tarif edilmektedir. Bu bölgede gençler eğer dışarıda bir merkezde değillerse evde internet başında zaman geçirmeyi tercih etmektedir. Bu bölgelerdeki çocuklar (orta ve yüksek gelir bölgesi) buluşma yeri olarak sokak yerine alışveriş merkezlerini kullanmaktadır. Düşük gelir bölgelerindeki gençler, semtlerini daha fazla yaya olarak ve sosyalleşme bağlamında kullanabilmekte ve bu nedenle şehri daha iyi tanıyabilmektedir. Zamanlarının çoğunu kendi semtlerinde geçiren bu gençler, diğer kesimde çoğu araçla yolculuk yapan yaşlılarına göre, daha fazla bisiklet kullanmakta ve sokakta vakit geçirebilmektedir. Düşük gelir bölgesinde yaşayan gençler kendilerini alışveriş mağazalarında rahatsız hissederken, yüksek gelir bölgesinde yaşayan gençler ise kendilerini sokakta rahatsız hissetmektedir. Recife’de sokaklar daha çok düşük gelir düzeyindeki insanların yaşadığı ve kendi kültürlerini oluşturdukları yerler olarak görülmektedir. Zengin kesim zaman içerisinde sokaklardan çekilmiş ve kendi eğitim ve yaşam standartlarına uygun olan yerlerde yaşamaya başlamışlardır. Kısaca sokağın sosyal yönü ele alınırken, ekonomik ve sosyal çevre ile ilişki de göz ardı edilmemelidir (Gough ve Franch, 2005)

Başka bir çalışma da Ward, (1988) tarafından aktarılan, Marion Wilford, Marie Havercroft ve Alice Akerhust’un sosyo ekonomik durumu düşük olan kırsal bölgeler üzerine yaptıkları çalışmadır. Bu çalışmada 9 köy ilkokulunda, 10 ve 11 yaşlarındaki 176 tane çocuğa, “dışarıda arkadaşlarıyla ne zamanlar oynuyorsun ve en çok nerede oynamayı seviyorsun? Hayal gücünü kullanmanı istiyorum. İstedikğin herhangi bir şeyin gerçekleşmesi mümkün olsaydı çocukların oynaması için nasıl bir mekân düşünürdün? İzin verilmediği halde oynamayı sevdiğin yerler nereleridir? Yakın çevrende oynayabileceğin bir park ya da oyun alanı var mı?” sorularını sormuştur. Sorular sonucunda çocukların çoğunluğunun oyunları hakkında konuşmayı sevdikleri görülmüştür. Araştırma çocukların %71’inin zamanlarının çoğunu oyun alanlarında geçirdiklerini ancak bu alanlarda oynamaktan memnun kalmadıklarını göstermiştir (Ward, 1988).

Sosyal ve ekonomik durumun çocukların dış mekânda oyununa etkisini inceleyen bir diğer çalışma da Samantha Punch tarafından Bolivya kırsalındaki çocuklar

üzerinden yapılmıştır. Çalışmada kırsal alanlarda iş gücü olarak kullanılan çocukların iş ve okul zamanlarını oyun aktivitesi ile nasıl birleştirdiği anlatılmaktadır. Üretim sisteminin ailenin bütün geçim ihtiyaçlarını karşılamak üzerine kurulu olduğu fakir kırsal ailelerde işçi-işçilik ihtiyacı çok fazladır. Çocukların çalışması geçimin sağlanması için hayati önem taşımaktadır. Yemek hazırlama ya da kardeş bakımı gibi ev işlerini, hayvanların bakımı ya da otlatılmasını, ekim, dikim ve sürüm gibi tarım işlerinde çocuklar çalıştırılmaktadır. Bu nedenle çocukların boş vakitleri ev işlerinden dolayı sınırlanmaktadır. Pek çok çocuk sadece ebeveynleri yokken ya da ev işleri tamamlandıktan sonra evde oynama imkânına sahiptir. Aynı zamanda işleri ile okul derslerini de organize etmek zorundadırlar. Bolivya kırsalında ev ve okul işleri, çocuklara çok az boş vakit bırakmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler okulda ve evde verdikleri görevler ve ödevler ile çocukların boş zamanlarını yok etmektedir. Çocuklar okula yalnız giderken, fiziksel olarak serbest olma özgürlüğünü deneyimleyebilmektedir. Gözlemler çocukların arkadaşlarıyla oynamak için fırsat olarak gördükleri başka bir stratejilerinin de okula ders zilinden önce gelmeleri ve bahçede arkadaşları ile oynamaları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak çocuklar okuldan eve seyrek olarak olması gereken zamanda dönmekte ve aileler bu durumdan sık sık şikâyet etmektedir. Literatürde çocukların iş ile oyunu bir arada sürdürebilmesi sıklıkla gözden kaçırılmaktadır. Bu çalışmada yetişkinler tarafından belirlenen zaman ve mekan sınırlarına karşıt olarak çocukların çalışma ve oyun aktivitelerini nasıl birleştirdikleri gösterilmektedir. Yetişkinlerin çocukların oyuna ayırdıkları zamanı kısıtlamasından dolayı çocuklar oyun ve iş zamanlarını birleştirmek ve yaymak için yöntemler aramaktadır. Burada çalışma ve dinlenme zamanları arasında kesin bir çizgi yoktur ve birçok açıdan birbiri üzerine geçmişler. Çocuklar iki aktiviteyi birleştirerek işleri eğlence haline getirmiş ve oyun oynamak için sosyal özgürlüğe sahip olmuşlardır (Punch, 2000).

Tüm bu çalışmalar sosyo-ekonomik faktörlerin, yaş ve cinsiyet durumunun, çocuğun sokağı oyun alanı olarak kullanmasını etkilediğini göstermektedir. Çocuğun sokak kullanımını arttırmak, sokağı oyun alanı olarak yeniden ele almak için yapılacak çalışmalarda bu kriterler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

BÖLÜM BEŞ

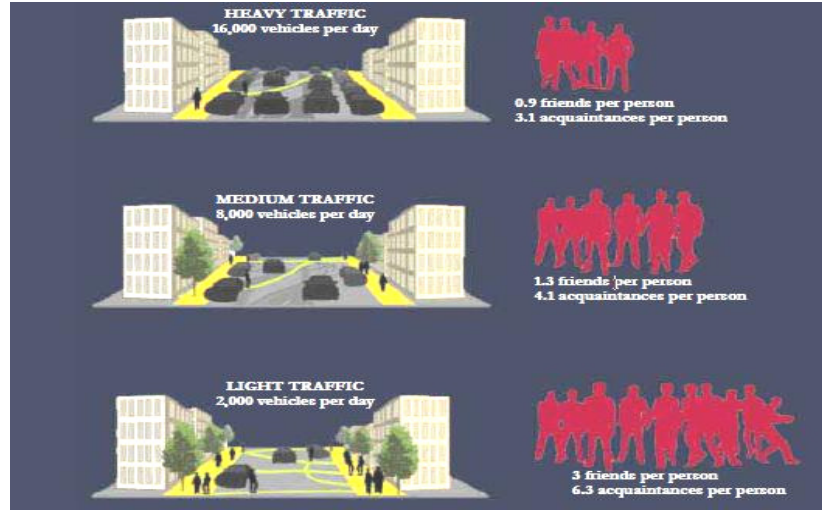
SOKAK İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

5.1 Yaşayan Sokak Kavramı (Living Street)

Yaşayan sokak kavramı (living street concept), yayaların öncelikli olduğu, oynayan çocukların, bisiklet kullanıcılarının ve düşük hızda giden araçların eşit şekilde ve güvenle yaşadıkları sokaklar olarak tanımlanmaktadır. 20 yüzyıl sokaklarından farklı olarak bu sokaklarda, araçlar yerine yayalar önceliklidir (http://en.wikipedia.org/wiki/Living_street).

Donald Appleyard (1981), yaşanabilir sokakları “çocukların büyüüp yetiştiği, büyüklerin vakit geçirmekten keyif aldığı, yaşlı insanların son günlerini geçirebilecekleri bir mekân” olarak tanımlamaktadır (Appleyard, 1981). Sokakların yaşanabilir olması, her yaşta bireye aynı özgürlüğü ve sosyal olanakları sağlaması sokağın kullanımını ve değerini de arttırmaktadır.

Günümüzde sokaklar kentleşme ve artan motorlu araç trafiği nedeni ile yaşanabilirliğini kaybetmeye başlamıştır. Appleyard, yaptığı çalışmada sokakların trafik açısından yoğunluklarını incelemiş ve sokakları hafif trafik, orta trafik ve yoğun trafik sahibi olarak 3 şekilde sınıflamıştır. Çalışmada yoğun trafik yükü altında olan sokaklarda (heavy traffic), yayaların az bulunduğu, hafif trafiğe sahip sokaklarda (light traffic), yayaların sokakta daha fazla vakit geçirdiği, tanışıklık ve sosyalleşme oranının daha fazla olduğu anlatılmaktadır (Şekil 5.1). (<http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf>)

Şekil 5.1 “Trafik Yoğunluğuna Göre Sokak Kullanımı”
(<http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf>)

Sokaklar, sosyal yaşam için son derece değerlidir. Sokakların insan yaşamı açısından önemi gün geçtikçe daha da anlaşılmakta ve uzmanlar tarafından günümüz sokaklarının iyileştirilmesine yönelik öneriler getirilmektedir. Bu konuda özellikle Almanya, Hollanda, İngiltere gibi Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, Amerika, Japonya gibi pek çok ülkede de çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin, ABD’de Avrupadakilere eşdeğer bir “home zone” uygulaması bulunmamasına karşın, benzer temel özellikleri ve amaçları bulunan yerel yaklaşımlar bulunmaktadır (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

Sokak iyileştirmesine yönelik önerilerin temelinde, konut dokusundaki sokak trafiğinin sakinleştirilmesi gerekliliği vardır. Çünkü yapılan çalışmaların çoğu sokakların en çok trafik faktörü nedeni ile kullanılmadığını göstermektedir. Bu nedenle pek çok ülkede planlamacılar ve mühendisler tarafından trafik sakinleştirme çalışmaları konusunda çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler başta Avrupa olmak üzere, Avustralya ve Amerika’nın bazı kesimlerinde ortak olarak kabul edilmekte ve uygulanmaktadır.

5.2 Sokak İyileştirme Çalışmalarında Genel Prensip “Trafik Sakinleştirme” Metodu (Trafik Calming)

Sokaklarda yayaların, bisiklet kullanıcılarının ve tüm diğer sokak kullanıcılarının güvenliğini sağlamak amacıyla motorlu araçların hızını azaltmaya yönelik yapılan çalışmalara trafik sakinleştirme (traffic calming) çalışmaları denilmektedir (http://en.wikipedia.org/wiki/Traffic_calming). Almanca “**Verkehrsberuhigung**” olarak da bilinen trafik sakinleştirme çalışmaları, Woonerf, Homezone gibi sokak iyileştirme çalışmalarının en önemli koşuludur (Childstreet 2005, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf). Eğlenme, dinlenme ve sosyalleşmeye hizmet eden sokakları, trafikten meydana gelen gürültü ve hava kirliliğinden korumak da bu çalışmaların amaçları arasında yer almaktadır.

Trafik mühendisleri, bu çalışmalarını üç ”E” ile ilişkilendirmektedir. Bunlar “Engineering” (mühendislik), “Education” (eğitim) ve “Enforcement” (uygulama)’dır. Burada anlatılmak istenilen, toplum eğitilmedikçe, en ideal uygulamanın bile yeterli olmayacağıdır. Bu sebepten dolayı trafik sakinleştirme çalışmalarının sonuç vermesi için, bu üç alanda da çalışmalar yapılması gerekmektedir. Trafik sakinleştirme yöntemleri içerisinde, sokak daraltma, hız kesme kasisleri, yaya geçitleri, refüjler, çıkmaz sokaklar, geçici sokak kapatma, çeşitli sembol ve işaretleme kullanımı gibi pek çok yöntem bulunmaktadır (http://en.wikipedia.org/wiki/Traffic_calming).

Trafik sakinleştirme çalışmaları, genellikle konut dokusunda bulunan sokaklarda uygulanmaktadır. Bunun nedeni, bu sokakların yayalar ve çocuklar tarafından daha yoğun olarak kullanılmasıdır. Çocuk kazalarının en çok bu bölgelerde gerçekleştiği bilinmektedir. Çocuklar yetişkinlere oranla daha kısıtlı hareket kabiliyetine ve kontrol yeteneğine sahip olduğundan, trafikte daha büyük tehlike altındadırlar. Günther, Limbourg ve Heinrich, Langosch 1976’da yaptıkları çalışmada, 1-13 yaş arası çocukların %88’inin evlerine 1 km’lik bir mesafe içinde kaza yaptıkları ve kazaların çoğunun eve 100 metre yakınlıkta gerçekleştiği bilgisine ulaşmışlardır. Krause/Ohrt/V.Seggern 1977 yaptıkları araştırmada, konut yoğunluğu ve trafik yükü

az olan yerlerde, dışarıda oynayan çocukların oranının arttığını saptamıştır. Bina girişi yakınındaki oyun alanları güvenli oldukları derecede değerli sosyal oyun alanları olarak görülmektedir (Çelikhan, 1992).

Sokak iyileştirme yöntemlerinin faydası araç kullanım hızlarını ve gürültüsünü düşürmesidir. Bu hedef iki farklı yolla sağlanabilir. Birinci yöntem yolu daraltmalar, dokulu yol kaplamaları ve hız tümsekleri ile trafiğin hızını düşürecek bir fiziksel eleman olarak tasarlamak ya da yeniden tasarlamaktır. Bu yaklaşımlar genel olarak arazi düzenlemesi ya da sokak mobilyaları ile sağlanabilmektedir. İkinci yöntem ise hız sınırlamaları ile hızları düşürmektedir. Tekniklerin doğru kullanımı trafiğin hız kesmesine yardımcı olmaktadır. Aksi durumda, tasarımdaki belirsizlik ve tutarsızlık sürücülerini daha dikkatli ve uyanık olmaya zorlayıp sürüş hızlarını düşürmektedir. Ayrıca bu önlemler, bölgeye ağırlıklı olarak yerel kullanıcıları çekmekte ve yabancı araçlardan kaynaklı trafik gürültüsünü azaltmaktadır (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

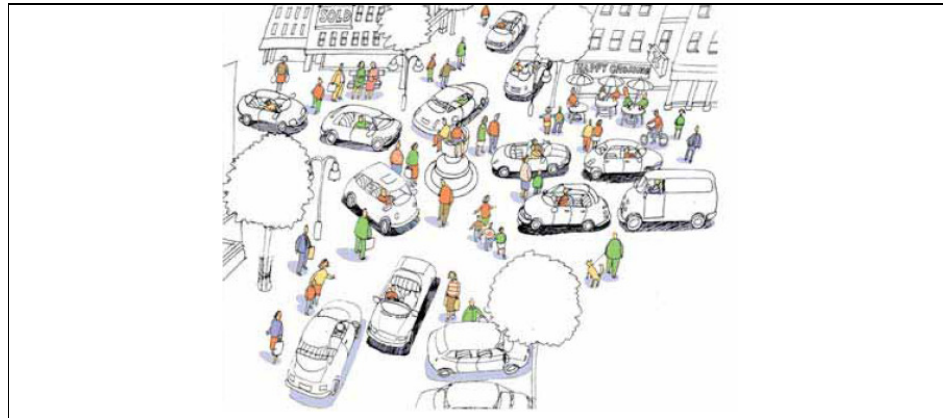
Hız yavaşlatma çalışmaları büyük oranda kazaları engellemektedir. Yayaalar düşük hızla giden araçlardan kaçabilmekte iken, yüksek hızda durum mutlaka kaza ile sonuçlanmaktadır. Ancak sokaklardaki kaza riskini tam olarak ortadan kaldırmak mümkün değildir. Araçlar düşük hızla bile risk teşkil etmektedir. Kaza konusunda en çok risk altında olan grup çocuklardır ve bu nedenle çocuklar araç trafiği konusunda eğitilmelidir (Schepel, 2005).

Amerika, New Jersey’de yapılan bir çalışmada, 2 milin (3,2.km) altındaki seyahatler ile ulaşılabilen okul-alışveriş vb. aktivitelerin yürüyüş ya da bisiklet ile rahatlıkla yapılabileceği tespit edilmiştir. Amerika Ulaşım Bakanlığı’nın 2001 yılında yaptığı ulaşım ile ilgili bir araştırmada bu tip gezilerin (ya da kısa seyahatlerin) %90’ında araba kullanma eğiliminin bulunduğu belirlenmiştir. Hatta 1 milin (1,6.km) altındaki gezilerin bile 2/3 ‘sinde araba tercih edilmektedir. Bu durum sadece bireysel tercihlerden değil, arazi kullanımı ve toplu taşıma planlaması arasındaki koordinasyon eksikliğinin günlük kullanım alışkanlıkları oluşturmamasından da kaynaklanmaktadır. Alışveriş merkezleri, okullar ve iş

merkezlerinin hepsi ortak olarak konut bölgelerinden uzakta ve sadece araba ile ulaşılabilir bölgelerde konumlanmışlardır. Ek olarak kentsel alanlarda bisiklet ve yaya kullanımı açısından güvenlik eksiklikleri bulunmaktadır. Birçok kentsel alanın tasarım ve planlaması yürüyüş ve bisiklet aktiviteleri için engel oluşturmakta ve bu aktiviteleri günlük rutinlerin içerisinde çıkarmakta ve ayırmaktadır. Amerika’da “Congress For New Urbanism” gibi dernek ya da gruplar açık alanları tasarlarlarken yeni konut bölgeleri ya da iş merkezleri gibi (çok işlevli) karma kullanım alanları oluşturmaya çalışmaktadır. Şehir planlamacıları, mimarlar ve yatırımcılar artan bir oranda karma kullanımı tercih etmeye başlamışlardır. Sürdürülebilir ekonomik ve sosyal büyüme için, yaya olarak deneyimlenebilir şehir merkezleri ve mahalleler, korunmuş yeşil alanlar yaratılmalıdır. Bunun için New Jersey’de insanlar öncelikle toplu ulaşım teşvik edilmektedir (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

5.3 Sokak İyileştirme Çalışmaları - Farklı Ülkelerin Yaklaşımları (Shared Zone-Avustralya, Side Street-Tokyo, Woonerf-Hollanda, Homezone-İngiltere)

Sokak iyileştirme çalışmaları içerikleri ve çıkış noktaları ile birbirine son derece benzese de farklı ülkelerde farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin Avustralya’da bu uygulamalar “shared zone”, Japonya’da “side street”, Hollanda’da “woonerf”, İngiltere’de “homezone” isimlerini almıştır. Almanya, Belçika, Avustralya, İspanya, Fransa, Hollanda, Polonya, İngiltere, İsveç, İsviçre gibi pek çok ülkede de yerel yönetimler tarafından desteklenen ve uygulanmış yaşayan sokak örneklerini görmek mümkündür.

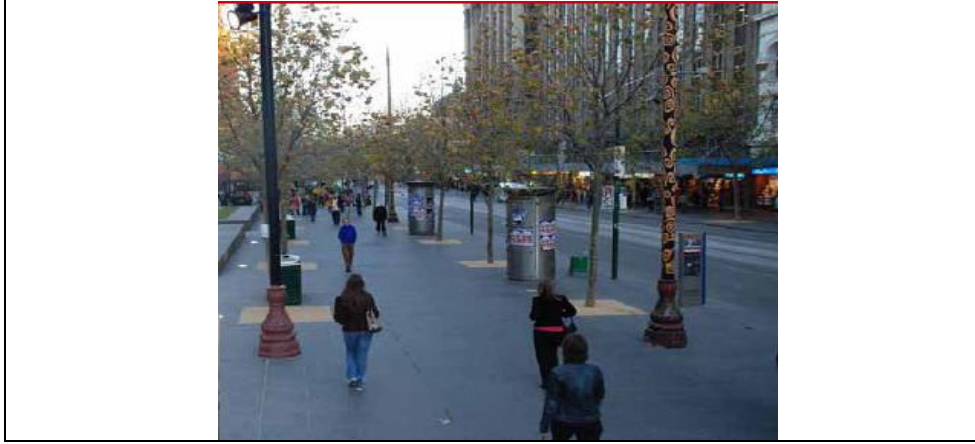
Şekil 5.2 “Shared zone” (<http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf>)

1960'lar boyunca trafiğin yavaşlatılması ve yaya dostu sokak tasarlanması ile ilgili pek çok fikir olmasına rağmen 1980'lere kadar tam olarak uygulamaya geçilmemiştir. Avusturya home zone mevzuatı ile 1983 yılında tanışmış, Danimarka 1978 yılında ilk çalışmalarını yapmıştır. Amerikada da karma kullanımlı sokakları arttırmak amaçlı “congress for new urbanism” gibi gruplar çalışmalar sürdürmektedir (Gill, 2006). Almanya parlamentosu 1980 yılında, ‘çocuk ve trafik’ konusuna önem vermiş, bu konuda bazı yasal düzenlemeler yapmıştır.

“Sokak iyileştirme” kavramının siyasi sahneye getirilmesinde sivil organizasyonların ve “güvenli okul yolu” programının katkısı büyük olmuştur. İlgili grupların aktif olarak katılımı ve kamusal farkındalık yaratılması ile konu ulusal sahneye getirilmiştir. Sonuç olarak İngiliz hükümeti homezone uygulamasını sorumluluk haline getirmek zorunda kalmıştır. Konu, 1999 da tasarlanan 10 yıllık ulaşım planlamasında da resmi evraklara girmiştir. İngiliz ve İskoç hükümetleri (veya ilgili birimleri) yerel yönetimlere hız sınırlamaları yapma yetkisi veren tüzükler çıkartmıştır. İskoçya’da da yerel yönetimler, yasalarına göre herhangi bir yerde homezone tasarlama yetkisine sahiptirler. İngiliz hükümeti 61 adet homezone alanını desteklemek amacıyla 30.000.000 poundluk bir dernek kurmuştur. İskoçya’da ise hükümet homezone ilgili projeleri desteklemek amacıyla 11.000.000 poundluk bütçe ayırmıştır (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

“Paylaşılmış alan” (shared zone) fikri Avustralya’da trafik mühendisliğinin konusu olarak ele alınmıştır. Paylaşılmış alanlar sokağın ortak olarak yaya, bisikletliler ve motorlu araçlar tarafından kullanıldığı yerlerdir. Bu bölgeler, özel kurallar ve hız limitlerine sahiptir. Örneğin motosiklet ve bisikletliler bu alan içerisinde, trafik kuralları olmaksızın her zaman yayalara öncelik vermek zorundadır. Bu bölgedeki standart hız limiti 10km/s’dir. Yayalar her zaman motor ve bisiklet kullanıcılarına karşın önceliğe sahiptir. Prensip olarak yaya ve diğer kullanıcı mekânı ile araç mekânı arasındaki geleneksel ayrımı ortadan kaldırmayı hedefleyen bir uygulamadır. Trafik işaretleri ve düzenlemeleri yapmaktansa, çevrenin bireyin trafikteki davranışlarına daha fazla etkili olduğu gözlemine dayanılarak yapılmış bir düzenleme şeklidir. Yayaların kendilerini risk altında hissettiğinde daha dikkatli

oldukları, kazaların azaldığı görüşü savunulmaktadır. Hollanda’da Hans Monderman’ın başlattığı yaklaşıma, Avustralya’da David Engwicht öncülük etmiştir (http://en.wikipedia.org/wiki/Shared_Zone)

Şekil 5.3 “Melbourne-Shared Zone”, ([http://www.dcbid.net/placemaking/documents/Streets As Places. pdf](http://www.dcbid.net/placemaking/documents/Streets%20As%20Places.pdf))

Paylaşılmış alan uygulaması **Tokyo’da “Side Street”** ismi ile tanınmaktadır. Tokyoda bu sokaklar sonunda ana caddeyle kesişen ve orada son bulan, genelde trafik açısından ikincil yollardır. Bu sokakların yakın çevrelerinde konut bölgesi vardır ve çoğunlukla sadece o semtin konutlarında yaşayan kullanıcılara ve onların ziyaretçilerine hizmet etmektedir.

Şekil 5.4 “Tokyo-Side Street” ([http://www.courtyardhousing.org/images_ shared. html](http://www.courtyardhousing.org/images_shared.html))

Şekil 5.5 “Tokyo-Side Street”, (<http://www.creativesynthesis.net/blog/?p=780>)

Paylaşımlı yol düzenlemeleri ülkelere göre farklı isimler olsa da genel olarak çıkış noktaları ve uygulama esasları benzerdir. Kaplan, paylaşımlı yol düzenlemesinin yapısal karakteristik özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir: “Böyle bir mekân “kamu mekânı” kavramının etken olduğu bir mekândır. Buna göre, “istenmeyen” taşıtlar, yasakla değil “özendirmeyerek” engellenmektedir. Bu mekân paylaşımlı bir mekândır ve bu paylaşım kamu + yarı kamu mekânı kapsamında bir paylaşımdır. Böyle bir mekânda, mekânın sunumuna uygun olarak, çeşitli insan aktiviteleri, oyun oynama, gezinti, oturarak dinlenme, bir araya gelerek sohbet etme v.b. gibi kullanımlar insan ölçeğinde, rahat bir biçimde yer alabilmektedirler. Yine tasarım önlemleri ile doğrudan geçen (transit) taşıt trafiğinin istenmediği mesajı sürücülere hissettirilmelidir” (Kaplan, 1991, s. 211-212).

PPS (Projects for Public Spaces), paylaşımlı yol düzenlemesine gerek duyulduğunu tespit ettikleri bazı sokaklarda uygulamanın simülasyonunu yapmaktadır. Paylaşımlı yol düzenlemesi öncesi ve sonrası, sosyal yaşamdaki farklar aşağıdaki görseller ile ifade edilmiştir (bkz: Şekil 5.6, Şekil 5.7)

Şekil 5.6 “ Kenmare Meydanı, Boston: Uygulama Öncesi ve Sonrası ”
([http:// www.dcbid.net/ placemaking/ documents/StreetsAsPlaces .pdf](http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf))

Şekil 5.7 “West Broadway, Newyork: Uygulama Öncesi ve Sonrası”(http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf)

PPS (Projects for Public Spaces)’in çalışmalarından da anlaşıldığı gibi, sokak iyileştirme çalışmaları kentin yaşayan ve yaya dostu bir kimlik edinmesi konusunda önemli çalışmalardır. Bu çalışmalar ilk olarak Hollanda da “woonerf” ismi ile tanınmış daha sonra İngiltere’de de homezone adıyla yaygınlaşmıştır. Çalışmaların genel prensiplerini anlayabilmek için çıkış noktası olan “woonerf” felsefesini detaylı bir şekilde incelemek gerekmektedir.

5.3.1 Woonerf - Hollanda

Woonerfin felsefi kökenleri, İngiliz yol mühendisi ve mimar Colin Buchanan’a dayanmaktadır. 1963 yılında trafik bakanlığı bir rapor ile yaya ve araçları ayırmak için özel alan fikrini üretmiştir. Fikir köken olarak İngilizlerin olmasına rağmen, Hollandalılar bu felsefeyi kendilerince düzenleyip kullanmışlardır. Hollandalı Niek De Boer trafik ve yaya hakkında Buchanan’ın fikrinden esinlenmiştir. De Boer bir bahçe içinde araba kullanıyormuş gibi hissetmeyi sağlayacak şekilde sokaklar tasarlamayı önermiştir (Hand, 2007). Bu sokaklar sürücülerini yavaşlamaya, sokak sakinlerini ve diğer yaya dikkatli olmaya mecbur etmiştir. De Boer bu sokakları “woonerf” olarak isimlendirmiştir. ‘Woonerf’ konut sokağı ya da yaşayan bahçe olarak da isimlendirilmektedir Bu sokakların giriş ve çıkışlarında woonerf işaretleri bulunmaktadır (Şekil 5.8, Şekil 5.9).

Şekil 5.8 “Woonerf İşareti” (<http://velobuc.free.fr/woonerf.html>)

Şekil 5.9 “Woonerf Sokağı” (<http://streetswiki.wikispaces.com/Woonerf>)

Britanya Tasarım Konseyi (Design Council) ve T. Bendix-Son (1976) woonerfi “kent avlusu” olarak tanımlarken, K.Lynch ve G.Hack (1986) “yaşam avlusu”, D. Appleyard (1981;1983), I. Baker ve diğerleri (1983;1985) “konut alanı avlusu” şeklinde açıklamıştır (Kaplan, 1991). Tüm bu tanımlarda ortak olan nokta sokağın bir yaşayan ortak mekân olması durumudur.

Şekil 5.10 “Woonerf Sokağı” (<http://velobuc.free.fr/woonerf.html>)

Woonerf uygulamasında amaçlanan, hem araçların hareketine izin verilen, hem de çocukların oyun oynayabildiği sokaklar yaratmaktır (Childstreet 2005, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf). Woonerf sokakları, yayaaların ve bisikletlilerin yasal olarak motorlu araç kullanıcılarına göre üstün

olduğu sokaklardır. ‘Verkehrsberuhigter Bereich’ adı verilen bu sokaklarda motorlu araçlar en fazla 7 km/s hızla gidebilmektedir. Yayalar ve çocuklar sokağı rahatlıkla kullanabilmekte, çocuklar sokakta oyun oynayabilmektedir (Lynch ve Hack, 1984). Woonerf bölgesinde yaya ve araç yolları kaldırım ile ayrılmadığından insanlar yaya veya bisikletli olarak tüm sokağı kullanabilmektedirler. Bu nedenle araç hızlarına limit getirilmiştir. Ancak **Woonerf sokakları, trafik sakinleştirmeden daha fazlasıdır.** Woonerf felsefesine göre sokak, her yaştaki insanlar için güvenli ve davetkârdır, içerisinde pek çok sosyal aktivite barındırmaktadır (Childstreet 2005, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf).

Donald Appleyard 1981 yılında “Livable Streets” adlı kitabında woonerf uygulamasının kriterlerinden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, mahallenin kimliğini ve değerini arttıran girişler yaratmak, sürücülere sokakta misafir olduklarını hissettirmektir. Bir diğeri sokağa trafiği yavaşlatmak amacıyla kasisler eklemektir. Ayrıca sokağa konulan posta kutuları, sokak mobilyası, ağaçlar ve yapılan çeşitli kaldırım düzenlemeleri ile yaya ve araçları yönlendirmeyi sağlamak, yeterli otopark alanı sağlamak da woonerfin kriterleri arasındadır. Bu kriterlerle sokaktaki trafiğin hızını ve miktarını azaltmak amaçlanmış, aynı zamanda sokak sakinleri için oyun, dinlenme ve sosyalleşme için alanlar önerilmiştir (Hand, 2007).

Woonerf sokaklarında, sokağın güvenliğini arttırmak amacı ile sokak aydınlatmaları kullanılmaktadır. Bu aydınlatmaların etrafında sokakta daha çok zaman geçirmeyi teşvik edecek oturma birimleri, kent mobilyaları önerilmektedir. Farklı döşeme malzemesi kullanılmakta, araç park yerleri zemine işaretlenmektedir. Taşıt park yerleri araç olmadığı zaman oyun alanı olarak da kullanılabilir. Bisikletlerin park etmesi için özel park yerleri tasarlanmaktadır. Woonerflerde peyzaj elemanları da son derece önemlidir. Woonerf sokaklarında isteğe bağlı olarak yapı önlerine bitki yerleştirilmekte ve güzelleştirilmektedir (Lynch, Hack, 1984). Woonerfler tek bir sokak olabileceği gibi, bir meydan veya birkaç sokaktan da meydana gelebilir. Woonerf prensipleri ve fiziksel özellikleri herhangi bir düzenlemeye uyarlanabilecek niteliktedir (Ben-Joseph, 1995).

İlk “Woonerf” 1960’larda Delf kentinde tasarlanmış ve uygulanmıştır. Sokaktaki aşırı trafiğin kent kullanıcılarına zorluklar çıkardığını gören kent yöneticileri ve sakinleri De Boer’in düşüncesini eyleme geçirmeye karar vermiş ve ilk Woonerfi Delf’te yaratmışlardır (Hand, 2007). Schepel (2005), yaptığı çalışmada geçmişten bugüne Delf sokaklarının gelişimini ele alınmıştır. Delf’te 1960’lara kadar motorlu araç trafiği yaygın değildir. Ressam Johannes Vermeer’in tablolarına bakarak Delf’in geçmişinden söz etmek mümkündür. Vermeer resimlerinde Delf’te, evlerin önünde oynayan çocukları, evin önünde oturup vakit geçiren ve sokaktaki çocukları gözleyen kadınları resmetmiştir (Şekil 5.11).

Şekil 5.11 “Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delf-as-an-Example>)

İsmi İngilizce “devle”, “kanal kazmak” sözcüğünden alan Delf şehrinde kanallar kentin önemli bir ögesidir. Kanallar boyunca giden dar sokakların yayalar için işlevi büyüktür. Vermeer, resimlerinde sokakların yayaların toplanma, buluşma yeri olduğuna, sokaklarda oturan, vakit geçiren insanlara ve peyzaja dikkat çekmiştir. Şehirde yeterince kamusal alan olmadığına ve bu kamusal alan eksikliğinin sokaklar ile karşılanmaya çalışıldığı görülmektedir (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 “Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>)

1960'lara gelindiğinde, toplumun motorize olması ile birlikte Delf'te sokak kullanımı büyük ölçüde değişmiştir. Yayalar caddelerden dışlanmış, onlara dar, kısıtlı kaldırımlar verilmiş, sokaklar araçlara ayrılmıştır (Şekil 5.13).

Şekil 5.13 “Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>)

1970'li yıllarda Woonerf uygulamasının tanınmaya başlanması ile sokakların bu tasarım kriterlerine göre yeniden tasarlanmasına başlanmıştır (Schepel, 2005). Kaplan (1991), I. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu'nda Delf uygulamasının nedensel amaçlarını J.D. Bussink (1977)'in sözleri ile şöyle aktarmaktadır: “Hollandalı çocuk, hangi sınıftan olursa olsun, sokakta büyüyen çocuktur. Sokak mekânları gibi kamu mekânları Hollanda kentlerinde her zaman

kentli için bir toplanma, buluşma, bir arada olma yeri olarak işlev görmüşlerdir. Bu iki nedene karşıt olarak daha 1970’lerin başlarında binek taşıtın hem artan sayısı, hem de çevreye olumsuz etkileri, sokakların günlük yaşamdaki kullanımını önemli ölçüde kısıtlamıştır” (Kaplan, 1991, s. 211,212).

Bu dönemde çocuklar için “konut bahçesi” diye adlandırılan, trafiğin belirli ölçüde kısıtlandığı sokaklar tasarlanmaya başlanmıştır. Bu sokaklarda, hız yavaşlatma elemanları, geniş yaya yolları, ağaçlandırmalar, ışıktandırma elemanları, konut önlerinde oturma elemanlarının bulunmasının yanı sıra, yayaların sokağın tümünü verimli kullanmaları sağlanmıştır. 1980’li yıllarda, bisiklet kullanımı konusunda çalışmalara öncelik verilmiştir. Delf bisiklet ağı oluşturulan ilk şehirdir. Sokakların bisiklet için uygun olmasına rağmen bazı açılardan iyileştirilmesi gerekmiştir. Ana yollarda bisiklet şeritleri oluşturulmuş, trafik ışıkları yeniden düzenlenmiştir. Yayalar ve bisiklet kullanıcıları için kestirme yollar planlanmıştır. Şehir ana yollarının olduğu bölgelere ekstra tüneller ve kanalın olduğu bölgeye yeni köprüler eklenmiştir. Birçok yeni yaya yolu açılmış ve şehir merkezini tren istasyonuna bağlayan cadde de yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 5.14 “, Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>)

90’lı yıllara gelindiğinde Delf’te şehir merkezinden başlayarak park düzenleme sistemi gelişmeye başlamıştır. Sadece semt sakinlerine ücretsiz, dışarıdan gelenlere ücretli olan otopark sistemi sokaklardaki park eden araç yoğunluğunu azaltmaktadır. Yerel meclis ve devlet Hollanda’da sürdürülebilir güvenlik programı kapsamında trafik arterlerinin sayısına kısıtlama getirmiştir. Bazı sokaklarda 30km/s hız limiti

uygulaması başlamıştır. Hollanda’da woonerf uygulaması kendi içinde alışveriş bölgesi iyileştirilmesi, şehir merkezi iyileştirilmesi, okul yolu iyileştirilmesi, tren istasyonu çevresi iyileştirilmesi gibi alt başlıklar altında da ele alınmıştır (Childstreet 2005, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf).

Şekil 5.15 “Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>)

Günümüzde, Delf şehir merkezi yayaya özel bir alana dönüşmesine rağmen, araç ve bisikletliler de sokağı rahatlıkla kullanabilmektedir. Araçların yaya ağırlıklı bölgeye giriş çıkışları kontrol altındadır. Güvenlik, erişim özgürlüğü, deneyim ve eğlence Delf’te uygulanan Woonerf’in amaçları arasındadır. Günümüzde şehir kentsel bir bahçe olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 5.16, “Delf/Hollanda”, (<http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>)

Şekil 5.17 “Delf/Hollanda”, ([http:// www.scribd. com/doc /6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example](http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example))

Delf’te kullanıcıların da katılımı ile Woonerf tasarımı ve uygulaması yaygınlaşmıştır. Woonerfin başarısı, çok geçmeden Hollanda’nın her yerine yayılmıştır. Günümüzde Hollanda’da yaklaşık 6500 woonerf uygulaması bulunmaktadır. 15 Eylül 1976’da tasarım standartları ve kriterleri Hollanda hükümeti tarafından kanunlaştırılmış ve benimsenmiştir. 1976 yılında Hollanda Hükümeti 15 Mayıs gününü “Ulusal Woonerf Günü” olarak ilan etmiştir (Kaplan, 1991).

Hollanda’nın ardından 1976’da Almanya, 1977’de İngiltere, İsveç, Danimarka, 1979’da Fransa ve Japonya ve 1981’de İsrail’de uygulamalara başlanmıştır (Hand, 2007). Uygulama yapılan ülkelerde sokak yaşamı büyük ölçüde iyileşmiştir. Sokakların araç hâkimiyetinden kurtulması ve bölgenin sakinleri tarafından kullanılabilmesi, yabancı tehlikesini ve buna bağlı güvenlik sorunlarını da ortadan kaldırmaktadır. Tüm iyi yönlerine rağmen bu uygulamanın da kendi içinde yeniden ele alınması gereken bazı yönleri olduğu bilinmektedir. Örneğin, hızla artan araç sayısı ve azalan park mekânları, dışarıda azalan çocuk oyun alanları bunlardan bazılarıdır. Trafik sakinleştirme yasasının farklı ülkelerde değişik şekillerde yorumlanması da bir diğer sorunlu tarafıdır. Hız limiti düzenlemesindeki karışıklık, sokağı yeniden düzenlemenin yüksek maliyetleri, farklı ülkelerde uygulamaya verilen farklı adlar (Hollanda da 15km/s iken, Almanya da 6 km/s, İsveç’te 20 km/s uygulamaları) uygulamanın günümüzdeki sorunlarıdır (Childstreet 2005, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf). Woonerfin olumsuz

yönleri olması ve bu nedenle uygulanabilirliğinin kısıtlı olması başlangıçta negatif bir durum gibi görünse de, bu olumsuzluklar giderilemeyecek boyutta değildir ve özünde birlikte planlamanın ve toplumsal gücün gerekliliğini göstermektedir.

Woonerf, önemli bir kentsel tasarım ve planlama konseptidir. Birçok çalışma woonerf uygulamasının araç kullanım hızlarını azalttığını, trafik gürültüsünü düşürdüğünü, güvenliği arttırdığını, mahalle estetiğini ve sosyal aktiviteleri desteklediğini, mülk değerlerini arttırdığını, engelli gruplara hareket özgürlüğü sağladığını göstermektedir. Paylaşılmış alan uygulamaları öncelikle o bölgenin güvenliğini arttırmaktadır. Güvenlik iki şekilde anlaşılmaktadır. İlk yöntem araçların hızını düşürerek kaza sırasındaki yaralanmaları ya da ölümleri azaltmaktır. Araçların sürüş hızlarının azaltılmasının en önemli güvenlik etkisi, düşük hızdaki yaya ya da bisikletli kullanıcıların araçla karşılaşp donakaldıklarında kaçma şanslarını arttırmasıdır (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

Woonerf uygulamasının çevresel anlamda da olumlu etkileri de vardır. Hava ve gürültü kirliliğini önlemesi, toplumsal sağlığın iyileşmesi, mekân kalitesinin artması, sosyal kazanımlar gibi olumlu etkileri, hem bugünkü nesiller ve hem de gelecek nesiller için önemli kazanımlardır (Lynch, Hack, 1984).

Hollanda dışında pek çok ülkede de rağbet gören Woonerf uygulaması, araçların sokakta hız yapmasının demokratik özgürlükle ilişkilendirildiği Batı Almanya’da kentsel yerleşim alanlarındaki araç trafiğini kontrol altına alma konusunda çözüm olmuştur. Yoğun ve tehlikeli bir trafik yaşantısına sahip olan Batı Almanya’da vatandaşlar kenti sağlıklı olarak kullanamamaktadır. Bu nedenle konut bölgeleri için sosyalleşme, dinlenme, eğlenmeye yönelik önemli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin yanı sıra “cul-de-sac” (çıkamaz sokak), tek yönlü sokak düzenlemeleri, çeşitli elemanlar ile trafik sakinleştirme çalışmaları öngörülmüştür.

Günümüzde Almanya’da woonerf uygulaması yapılmış pek çok bölge vardır. Bunlardan biri Batı Almanya Linden-Süd bölgesidir. Bu bölgede yapılan woonerf uygulamasında 1979’dan beri, çeşitli trafik kontrollerinin çevre kalitesini (gürültü,

hava kirliliği, sürücü davranışları) nasıl etkilediği araştırılmıştır. Bailer ve Poth (1983) trafik yoğunluğu farklı olan beş semtteki sokak aktivite yoğunluğunu kaydetmiş ve woonefin kullanıcılar üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma için Hannover' in Linden-Süd bölgesi seçilmiştir. Güney Linden Batı Almanya'da Hannover'de bir kentsel yenileme alanıdır. Federal desteğin yapıldığı bu bölgede sadece binalar yenilenmemekte, kamusal açık mekânlar da yeniden ele alınmaktadır. Bu bölgede yüksek yoğunlukta, karma kullanıma sahip, kalabalık nüfuslu ailelerin evlerinin olduğu ve burada yaşayan insanların düşük gelir seviyesinde olduğu bilinmektedir. Linden-Süd bölgesinin seçilmesinin nedenleri, bu bölgenin kentsel yenileme alanı içinde olması, federal kaynaklarca desteklenmesi, bölgede woonef düzenlemesinin yapılacağı farklı özellikte iki sokağın bulunmasıdır. Hannover Planlama Birimi bu semti oyuna uygun bir yerleşke olarak seçmiştir. Ayrıca bölgedeki bu uygulama, tüm yaşta sokak kullanıcılarına hizmet edecek bir kamusal açık alan düzenlemesi olarak da tanımlanmaktadır. Linden-Süd bölgesinde yaşayan insanların mobilitelerinin kısıtlı olması ve bu nedenle bu alan içinde yaşayanların sosyalleşme, eğlenme, dinlenme gibi ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmaması nedeni ile woonef uygulamasına başvurulmuştur (Eubank-Ahrens, 1984/85).

Linden-Süd için yapılan iyileştirme planı öncelikle mevcut sokak şebekelerinin yeniden ele alınıp düzenlenmesi ile ilgilidir. Bölgedeki eski yapılar yenilenmiş, atıl alanlar yeniden işlevlendirilmiştir. Yeni yapılar, woonef planlaması kriterlerine göre yapılmaya başlanmıştır. Sokak mümkün olduğunca kendi sakinleri tarafından kullanıma teşvik edilmiştir. Böylelikle sadece o bölgenin sakinlerinden kaynaklanan az yoğunluklu bir trafik oluşmaktadır. Sokakta araçların yayalara zarar vermesini önlemek amacıyla çeşitli engellemeler yapılarak, sokaktaki trafik kaynaklı sorunlar minimuma indirilmeye çalışılmıştır. Linden-Süd bölgesinde bulunan, Haspelmath ve Ahrberg sokakları analiz edildiğinde, Haspelmath sokağının Ahrberg sokağına göre daha kısa olduğu ve daha az konuta sahip olduğu saptanmıştır. Yapılaşmanın çoğunun yeni olduğu bu sokağın konumu merkezidir. Ayrıca sokakta yaya yoğunluğunu çeken yemek mekânları vardır. Ahrberg sokağında ise, genellikle eski yapılar; 1850'lerde bölgede bulunan bir fabrikanın işçileri için yapılmış tek katlı konutlar bulunmaktadır. Sokağın sonu bir ana yola bağlanmaktadır. Ahrberg yaya

potansiyeli olan bir sokaktır. Çalışmada woonerf uygulamasının bölgedeki dış mekân kullanımını nasıl etkilediğini araştırılmıştır. Yapılan gözlemlerde, yayaların sokakta doğal bulunma durumları incelenmiş, sokağı 1 dakikadan fazla kullanan yayaların hareketleri gözlenmiştir. Çünkü woonerf uygulaması, sokağı araçların koridoru olmaktan çıkarıp yayaların mekânı haline getirmeyi amaçlamaktadır. Her gözlem 1 saat sürmüştür. Gözlem sırasında sokağı kullananların özellikleri, yaşları, cinsiyetleri, aktivite çeşitleri not alınmıştır. Gözlemler sokakların çoğunlukla kendi sakinleri tarafından kullanıldığını göstermiştir. Ahrberg sokağında yaya sayısı düzenleme sonrasında artarken, Haspelmath sokağında yaya yoğunluğunda bir değişiklik olmamıştır. Ancak her iki sokakta da düzenleme sonrasında insanların daha uzun süre sokağı kullandıkları saptanmıştır (Eubank-Ahrens, 1984/85).

Woonerf'in açık mekân kullanımına etkisine farklı kullanıcıların gereksinimleri üzerinden bakmak gerekir. Düzenleme sonrasında sokağın en önemli kullanıcılarının çocuklar olduğu saptanmıştır. Çocuklar woonerven sokaklarını yeni bir oyun alanı olarak değerlendirmişlerdir. Düzenleme sonrasında sokakta oyun oynayan çocuk sayısı artmıştır. Yetişkinlerin genellikle kendi yaşlıları ile buluşma yeri olarak sokağı kullandıkları gözlenmiştir. Çoğu yetişkin zaman problemlerinden dolayı evlerine yakın sokakları kullanmaktadır. Yaşlıların ise genellikle evlerine yakın yeşil alanlarda pasif gözlemci olarak yer aldıkları, ancak sokakta oturma birimleri olduğu takdirde zaman geçirdikleri gözlenmiştir.

Woonerf'in boş zaman aktivitelerine etkisi incelendiğinde, Linden-Süd'de sokakta ya da ev yakınlarında yapılan boş zaman aktivitelerinin spontan ve kısa süreli aktiviteler olduğu tespit edilmiştir. Sokakların sözlü iletişim ve çevreyi gözlemlene olanağı sağlaması insanlar tarafından çekici olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ahrberg sokağında dikkat çeken bir durum, sokağın yetişkinler tarafından araç bakımı-yıkaması gibi nedenlerle kullanılmasıdır. Bu durumun çalışan semt sakinleri tarafından boş zaman geçirme ve tasarruf amacı ile yapılan bir aktivite olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan gözlemlerde mahalle sakinlerinin semtlerinin çok fazla sahiplenmediği görülmüştür. Oscar Newman'ın "Defensible Space" kitabında bu konu ile ilgili bir tespiti vardır. Oscar Newman iyi bir sokak

tasarımı ile sokağın sakinleri tarafından benimsenebileceği, sahipleneceğini, iyi bir sokakta sakinlerin kendilerini sokak hakkında sorumlu hissedeceklerini söylemektedir.

Linden-Süd bölgesindeki Woonerf uygulamasının **çocukların oyununa etkisi incelendiğinde**, uygulama sonrasında, sadece sokakta oyun oynayan çocuk sayısının artmadığı, aynı zamanda oynanan oyunların kalitesinin ve çeşitliliğinin de arttığı tespit edilmiştir. Düzenleme sonrasında kas çalıştıran fiziksel motor oyunları ve top oyunlarında, bisiklete binme aktivitesinde ve çocuklar arası iletişimde artış gözlenmiştir. Uygulama özellikle küçük yaşta olan çocukları, sokağı kullanmak ve keşfetmek konusunda teşvik etmiştir. Woonerven uygulaması ile sokak mekanı oyun oynamak için çocuklara yeni bir gelişme, yayılma mekanı sunmuştur. Bölgedeki sokaklar çocuklar için hem güvenli hem de kendilerini özgür hissettikleri bir yer haline gelmiştir. Haspelmath sokağında kaldırımların konut girişleri ile ilişkilendirilmesi, rampa, merdivenler gibi yapısal elemanlar kullanılması ile sokak, çocukların oyun alanı haline getirilmiştir. Bu çalışma ile Woonerf uygulamasının yapıldığı sokakların, geleneksel sokağa oranla, çocukların oyununu daha fazla desteklediği sonucuna varılmıştır (Eubank-Ahrens, 1984/85).

Woonerf uygulamasının **yetişkinler ve yaşlılar üzerine etkisi** incelendiğinde, bu uygulamanın yetişkinlerin sokaktaki sözlü iletişimini arttırdığı görülmüştür. Woonerven uygulamasından sonra insanların sokakta geçirdikleri zamanın artmasıyla doğru orantılı olarak, insanlar arası etkileşim de artmıştır. Haspelmath sokağında, uygulama öncesinde ve sonrasında sokakta vakit geçiren grup sayısı değişmezken, grupların kişi sayısı artmış, Ahrberg sokağında ise grup sayısında da artış görülmüştür. Grup içi sosyal etkileşimlerde ve grup sayısında artış en çok çocuk gruplarında olmuştur. Yapılan uygulama sayesinde bu bölgedeki sokaklar, modern dünyadaki taşıt koridoru olan sokak anlayışının yerine, yayaların daha fazla vakit geçireceği ve daha fazla insana hizmet eden kamusal mekânlar olarak ele alınmıştır. Peyzaj düzenlemesi ve yeterli kent mobilyası kullanımı ile sokak, yetişkinlerin iletişimi için daha cazip bir mekân haline getirilebilmektedir. Ancak Linden-Süd bölgesinde, konut sahiplerinin evlerinin önlerine bitkilendirme yapılması gibi bir

istekleri olmamıştır. Bakım yapabilecek yeterli vakit ve bütçelerinin olmadığını söyleyen kullanıcılar, park yeri sayısının azaltılmaması konusunda planlamacılara baskı yapmışlardır.

Woonerf'in sosyal yararları göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Bu uygulama sayesinde, çocuklar kendi evlerinin yakınlarında özgürce güvende oynayabilmekte, yetişkinler de sokağı daha fazla kullanabilmekte ve sahip çıkmaktadır. Modern dünyada araç koridoru olan sokaklar bu yöntemle hem çocuk hem de yetişkinlerin davranışında olumlu yönde gelişmelere sebep olmaktadır (Eubank-Ahrens, 1984/85).

Şekil 5.18 “Woonerf Sokağı” (<http://streetswiki.wikispaces.com/Woonerf>)

Woonerf sokakları, taşıma kanallarından daha fazlasıdır. Bu sokaklar yayalar için zaman geçirebildikleri ve sosyalleşebildikleri iletişim alanlarıdır. Paylaşılmış sokaklar özellikle çocukların etkinlikleri için ideal ortamlardır. Çocuklar ev bölgesine yakın, güvenli bir sokağı oyun alanı olarak görür ve öncelikli olarak bu alanı tercih ederler. Burada diğer sokak kullanıcıları ile etkileşime geçerler. Sokak sakinleri evlerinin yakınına özel mekânlarının uzantısı olarak gördükleri için o mekânlara sahip çıkmaktadırlar. Böylelikle bu sokakların güvenliği de dolaylı olarak sağlanmış olmaktadır. Almanya’da yapılan bir çalışmada sokakta oyun oynama oranının yapılan düzenlemelerle % 20 oranında arttığını göstermektedir. Japonya’da da benzer çalışmalarda paylaşılmış sokakların insanlar için olduğu konusunda %90 oranında hemfikir olunmuş, %67 oranında ise çocuklarının sokakta oynadığı ve sokağı güvenli buldukları saptanmıştır. Bu çalışmalarda % 66 oranında, paylaşılmış

sokakların komşular arasındaki sosyal etkileşimi ve karşılıklı konuşmayı cesaretlendirdiğini savunulmuştur (Ben-Joseph, 1995).

5.3.2 Homezone –İngiltere

Wikipedia ‘homezone’ kavramını, “birçok sokaktan farklı olarak araç kullanıcılarının ihtiyaçlarının sokağın diğer kullanıcılarına göre ikinci derecede önemli olduğu sokaklardır” şeklinde tanımlamaktadır (http://en.wikipedia.org/wiki/Home_zone).

İngiltere Ulaşım Bakanlığı’nın web sayfasında homezone için şu tanım yer almaktadır: “Homezone, sokak mekânının sürücüler ve diğer yol kullanıcıları tarafından paylaşıldığı, o sokağı kullananların ihtiyaçlarına karşılık veren konut bölgesi sokaklarıdır” (Gill, 2006).

Homezone uygulamasında birinci amaç sokakların kullanımını iyileştirmek, sokaklardaki yaşam kalitesini arttırmak ve sadece araçlar değil insanlar için olan bir sokak düzeni yaratmaktır.

Şekil 5.19 “Pepsi Homezone, İngiltere”, http://www.courtyardhousing.org/images_shared.html

1990’ların başında homezone terimi yol güvenliği üzerine çalışan C. Howarth ve Barbara Preston tarafından kullanılmıştır. İngiltere’deki öncüleri Ben Hamilton-Baillie, John Adams, Martin Cassini’dir. Amaçlanan konut bölgesi sokaklarında

çocuk yayalara öncelik vermek ve herhangi bir çocuk kazasında araç kullanıcılarının sorumlu olduğunu savunmaktır (Gill, 2005).

Home Zone konut dokusu içerisinde, araç, yaya, bisiklet trafikleri ile çocuk oyun alanlarını kesiştiren bir sokak alanıdır. Araçlar, “motorlu taşıtlardan ziyade yaya ve bisikletlileri buluşturmak” ve “sokağı sosyal kullanıma açmak” amaçları için tasarlanmış bir sokak üzerinde yürüyüş hızında hareket etmektedirler (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004). Homezone fikri, eski konut bölgesi sokaklarının bu doğrultuda yeniden yapılandırılmasının yanı sıra, sıfırdan bu yaklaşım ile konut bölgesi sokakları tasarlamak olarak da ele alınabilmektedir (<http://www.brake.org.uk/facts/home-zones>).

Homezone prensibi, sokağın rolünü ve işlevini değiştirmeyi hedefler. Asıl amaç sokakları daha sağlıklı, yaşanabilir, keyifle zaman geçirilebilir yerler haline getirmektir. Bu bölgelerdeki sokaklarda, günümüzdeki araç egemenliğinin aksine yayalar kendilerini asıl kullanıcı gibi hisseder, araçlar ise misafirdir. Sokaklar komşuluk gibi sosyal ilişkilerin devam ettiği, geçilip gidilen değil, durulup zaman geçirilen yerler olarak tanımlanmaktadır (<http://www.brake.org.uk/facts/home-zones>).

Şekil 5.20 “Homezone, Brighton”, (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:New_Road,_Brighton_-_shared_space.jpg)

Homezone, literatürde çoğu zaman woonerf ile aynı anlamda kullanılsa da uygulamasında küçük farklılıklar vardır. Örneğin, Hollanda’daki woonerf uygulamalarında bir mekân duygusu vurgulanırken, İngiliz versiyonu olan home

zone uygulaması ise daha çok trafiği kolaylaştırmaya ve kazaları azaltmaya odaklanmıştır (Appleyard ve Cox, 2006).

Homezone uygulamasında, Hollanda'daki woonerften farklı olarak tasarımda yasal gereklilikler yoktur. Devlet ve diğer kuruluşlar homezone için iyi birer uygulama rehberi geliştirmiştir. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak İngiltere'de homezone uygulamasında yol kullanıcılarının statüsü değişmemektedir. Başka bir deyişle sokak yaya öncelikli değildir. Homezone woonerfe göre daha az radikal bir uygulamadır. Homezone da çoğunlukla ortalama araç hızları 25km/s ve bazı yerlerde 34km/s'dir. Bu limitler woonerf uygulamalarındakinden çok daha yüksektir ve güvenliği daha düşüktür (Gill, 2005).

İngiltere'de yapılan homezone çalışmalarının amacı, komşu çevrelerin, çocukların oyun oynaması için daha güvenli olmasını sağlamaktır (Gill, 2006). İngiltere'de, West Ealing bölgesinde yapılan çalışmada yoğun trafiğe sahip bir konut bölgesi incelenmiştir. Bölge taşıt yükü fazla olan beş sokakla çevrelenmiştir. 370 aileyi barındıran konut bölgesindeki aksaklıkları gidermek için, araç park alanları tanımlanmış ve sınırlandırılmış, bazı sokaklara araçlar alınmayarak oyun alanları oluşturulmuş, sokağa ekstra ışıklandırma konulmuş, ağaçlandırmaya önem verilmiştir. Konut bölgesinin bu şekilde özelleştirilmesi, büyükler için sosyal ilişkilere olanak sağlamış, çocuklar için de sağlıklı oyun alanları yaratmıştır (Memik, 2004).

Şekil 5.21 Homezone Sokağı, Bristol – İngiltere,
(<http://www.futurecommunities.net/case-studies/retrofitting-home-zone-dings-bristol-2004-2006>)

Uygulamanın ilk sonuçları, sokakta oynayan çocukların sayısında artış olduğunu göstermektedir. Bazı homezone bölgelerinde, suç oranında düşüş, toplumsal aktivitelerde (çöp toplama, festivaller, sokak partileri) artış görülmektedir. (Appleyard, Cox, 2006). Homezone çalışmalarının İngiltere’de sokağın güvenliğini arttırdığı, suç oranlarını düşürdüğü, çocukları sokakta oyun oynamaya teşvik ettiği bilinmektedir.

Homezone uygulamaları, Avrupa’daki başarısının ardından, Amerika’da da dikkate alınmaya başlanmıştır. New Jersey’de düzensiz gelişme, araba bağımlılığı ve yaya güvenliğini önemseyen “akıllı büyüme”, “güvenli okul yolları” ve “bisiklet ve yaya master planları” gibi çalışmalar yapılmaktadır (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

İngiltere’de kesin bir yasal çerçevede olmaksızın yaklaşık olarak 80-100 arası homezone şeması vardır. Bunların çoğunun ortak özelliği, mevcut sokak yerleşimini değiştirmeye yönelik hazırlanmış olmaları ve “retrofitting” diye adlandırılmalarıdır. İngiltere’deki bu homezone çalışmaları 40 evden 700 eve kadar artış gösterebilen bir alanı kapsamaktadırlar. Maliyetleri kapsadıkları alana göre değişiklik göstermektedir. Genellikle ekonomik açıdan daha zayıf alanlarda uygulanmışlardır (Gill, 2005).

Homezone uygulaması trafik işaretleri tüm İngiltere için yerel yönetim ve ulaşım bakanlığı tarafından geliştirilmiştir. Bu işaretler sokağın giriş ve çıkışlarını gösterir (Şekil 5.22).

Şekil 5.22, (<http://www.homezones.org.uk/challenge/background.htm>)

Homezone uygulamasının ölçütleri, avantaj ve dezavantajları “<http://www.homezones.org/measures.html>” sitesinde detaylı şekilde belirtilmektedir (Ek 1: “Homezone Konsepti Uygulama Esasları”).

Başarılı bir homezone uygulaması, konut sokaklarında araba üstünlüğünü ve trafik hızını azaltır, toplum duygusunu geliştirir, kullanıcıları sokağın kullanımına ve aktivite çeşitliliğine teşvik eder, özellikle yaşlılar arasındaki sosyal izolasyonu azaltır, aktif ve yaratıcı çocuk oyunu için olanakları artırır. Doğal izleme ile suç işleme riskini azaltır ve mahalle sakinlerine güven hissi verir. Toplumun tüm üyelerine çevrelerine müdahale etme ve çevrelerini şekillendirme olanağı verir, insanları kendi bölgelerinde yaşamaya ve o bölgeye sahip çıkmaya teşvik eder, inşa edilmiş çevrenin niteliğini değiştirir, kentsel yaşam için taleplerin artmasına yardımcı olur. Homezone uygulamalarının ana amacı toplumdaki tüm üyelerin gereksinimlerini karşılayabilmektir (www.homezones.org.uk/public/guidance/index.cfm).

Homezone fikrinin başarılı olması, sadece planlamanın doğru olması ile değil, toplumun bu fikri benimsemesi ve katılımı ile de ilgilidir. İngiltere’de homezone çalışması için 247 yerel otorite başvuruda bulunmuş, bunlardan seçilmiş 9 pilot bölgede (Manchester, Plymouth, Leeds, Nottingham, Peterborough, Westealing, Lambeth, Sittingbourne, Magor Village) uygulamalar gerçekleştirilmiştir. İngiltere’de bu çalışmalar ‘children’s play council’ tarafından da desteklenmekte, hem mevcut sokakları iyileştirmek üzerine hem de yeni sokaklar tasarlanırken bu prensipten faydalanılmaktadır (Gill, 2006). Mevcut sokaklarda, homezone planlamasında ve tasarımında toplumun ilgisi önemlidir. Planlama ve tasarım sürecinde yerel halkın kapsamlı katılımı, yerel halkın gereksinimleri ve amaçlarını yansıtmakta ve onların bu uygulamaya sahip çıkmasına neden olmaktadır. Yeni oluşumlardaki homezone sokakları ise, girişimciler tarafından planlanmakta ve olası kullanıcılara nadiren danışmak mümkün olmaktadır. Önerilen homezone şemasının uygunluğu yerel planlama otoritelerinin sorumluluğundadır. Çoğunlukla tüm halk tarafından kullanılabilircek çekici, erişilebilir ve güvenli alanlar içermektedir (www.homezones.org.uk/public/guidance/index.cfm).

Şekil 5.23 “Çocuklar ve Homezone Uygulaması”
(http://www.homezones.org.uk/challenge/Dsc_0071.jpg)

Homezone tasarımlarının çocuk ve gençler üzerindeki etkisi araştırılmış, homezone’un uygulandığı bölgenin sakinleri yeni düzenlemeye sıcak baktıkları ve sokaklarını değiştirmeye istekli oldukları tespit edilmiştir. Uygulama sonrasında trafik kazalarında azalma tespit edilmiştir. Methleys Leeds’de yapılan uygulama sonrasında çocukların sokakta bağımsız olarak oyun oynama olanağının arttığı, homezone sayesinde sokakların çocuk dostu olabildiği, röportaj yapılan ebeveynlerin 2/3’ünden fazlasının uygulama sonrasında, sokakları çocuklar için daha güvenli buldukları sonucuna varılmıştır. Transport Research Laboratory’ nin değerlendirmelerine göre homezone o bölgede yaşayan insanların yaşam kalitesini arttırmaktadır. Homezone uygulaması yapılan Morice Town, Plymouth’da suç oranının düştüğü tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra homezone uygulamasının ekonomik alanda da pek çok faydaları olduğu, örneğin bu bölgelerdeki konutların satış değerini arttırdığı görülmüştür. Homezone ulaşım, planlama ve kentsel tasarım alanlarında alınan kararlar ile İngiltere, İskoçya gibi pek çok ülkede hükümet tarafından da desteklenmektedir. Ancak pek çok ülkede bu yasa ve kararların geliştirilmesinde bir yavaşlama olduğu ve bu nedenle revize edilemeyen yerel karar ve rehberlik hizmetlerinin homezone uygulamasının gelişmemesine neden olduğu bilinmektedir (Gill, 2005).

Homezone prensibinin birçok avantajı vardır. Örneğin, homezone uygulaması, geleneksel sokakları değerlenmiş kamusal açık alanlara dönüştürür ve toplumsal oluşumu destekler. Sokakların toplum tarafından daha çok kullanılması da

sokakların suç barındırma olasılığını azaltır. Sokaklardaki trafikten kaynaklanan sıkışıklığı ve gürültü kirliliğini önler. Araç kullanımını aza indirdiği için, hava kirliliğini de engeller. Sokak kullanımının artmasını teşvik ettiği için, sokak sakinlerinin sosyalleşmesini komşuluk ilişkilerini destekler. Daha çekici ve yeşil bir kentsel çevre yaratarak, kent dışındaki kırsal bölgelere talebi önler. Çocuklara evleri yakınlarında oyun oynama ve oyun alanlarına güvenle ulaşma olanağı verir. Özellikle de çocuklara yönelik kazaların azalmasını sağlar. Toplumu planlamaya ve uygulamaya teşvik ederek toplum duygusunun yayılmasına neden olur. Yaşlıları ve engellileri de kapsayan tüm topluma hitap eden bir tasarım anlayışı geliştirir. Çocuk oyun alanı olarak homezone bölgesi; eve yakın olması, çocukların eve uğrayıp ihtiyaç giderebilmesi gibi, erişilebilirliği, ebeveyn kontrolüne olanak sağlaması gibi pek çok nedenle çocuklar için elverişli oyun alanlarıdır (Gill, 2006).

Avantajlarına rağmen konut bölgeleri sokaklarını homezone felsefesine göre tasarlarırken süreç hakkında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bu felsefenin **yeniden ele alınması gereken yanları vardır**. Örneğin, uygulama maliyetleri fazladır. **Homezone uygulamasının gerektirdiği bütçe**, alanın özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterir. Yerel yönetimler homezone uygulaması için daima sorumludurlar. Bunun yanı sıra bazı organizasyonlar, konut ortaklıkları da bu uygulamaya destek olmaktadır (Gill, 2006).

Bazı kentlerde uygulamanın yüksek maliyet nedeni ile , “Tempo 30 Zones” adı verilen daha kısıtlı ve uygun maliyetli bir çözüm denenmiştir. 1989 yılında Alman hükümeti geçici denemeleri kalıcı yasalar haline getirmiştir. Birçok kent “Tempo 30 zones” alanlarını güvenlik açısından kendi yargı sistemlerine dâhil etmişlerdir. Örnek olarak 310.000 nüfuslu Bonn şehrinin %80’i bu şekilde düzenlenmiştir. Alternatif ulaşım yanlısı VCD (Verkehrs Club Deutschland) ve Alman Şehirler Birliği gibi sivil toplum kuruluşları bu uygulamaları desteklemektedir. VCD, hızların ve trafik oranının düşürülmesi konusunda toplumsal bilinçlilik yaratma amacıyla “More Tempo 30” ve “Vision Zero Fatalities” adlarında kampanyalar geliştirmiştir. Sonuç olarak 50.km/s kentlerin çoğunda doğal üst limit hız sınırı haline getirilmiş ve hız

düşürme programları her yerde uygulanabilir duruma gelmiştir (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

Uygulama ile ilgili sorunlar maliyetle sınırlı kalmamıştır. Uygulamanın geleneksel anlayıştan farklı olması, sokaklar ne içindir, kim içindir sorusunu yeniden radikal bir şekilde ele alıyor olması, bu nedenle kabul edilme süreci de sorun olarak ortaya çıkmıştır. Homezone hakkında bir diğer sorun da bu uygulamanın kim ya da kimler tarafından gerçekleştirileceğidir. İngiltere’de homezone uygulamasına kadar sokaklar hakkında pek çok çalışma yol mühendisleri tarafından yürütülmüştür. Ancak teknik bilgiye sahip olsalar da yol mühendislerinin bir homezone projesini yürütmede yetersiz kalabileceği düşünülmektedir. Önerilen uygulamanın ilk aşamasında şehir planlamacıları ile ortaklaşa çalışılmasıdır. Proje yönetiminde de devlet yetkililerinden kimlerin bulunması gerektiği de ayrı bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır (Gill, 2005). Ayrıca araştırmalarda homezone uygulamasının yapıldığı bölgelere acil servis hizmetlerinin erişiminin zorlaşması, konut sahiplerinin evinin önüne park edememeleri gibi bir takım sorunlardan da bahsedilmektedir. Ancak avantajlarıyla karşılaştırıldığında, bu sorunlar çözülemeyecek büyüklükte değildir (<http://www.homezones.org/homeUK.html>).

5.4 Sokak İyileştirme Çalışmalarının Önemi ve Gerekliliği

Sokak iyileştirme çalışmalarının **sosyal, kültürel ve psikolojik açılardan önemi** yadsınamaz. Davranışçı psikolojinin önemli bir kuramcı olan William Skinner, insan davranışlarına bilincin değil çevre etkilerinin yön verdiğini ve bu davranışın fizik bilimlerde olduğu gibi önceden kestirilemeyeceğini, **kullanıcının iyi davranışının, tasarımcı tarafından iyi tasarlanmış çevre ile sağlanabileceğini** söylemektedir (aktaran Kaplan, 1991, s. 218).

Sokak iyileştirme konsepti, modern şehir yaşamı hakkında birçok kritik tartışma konusunu da açmaktadır. Örneğin araçların sokaktaki özgürlüğünü, toplum ve güvenlik kelimelerinin anlamlarını, yerel yönetimler ile konut sahipleri arasındaki ilişkiyi, kamusal ve özel mekânlar arasındaki dengeyi, bireysel ve toplumsal refah

ilişisini yeniden sorgulatmaktadır. Valentine (2004), çocukların sokaktaki güvenliği hakkında bir ikilik olduğundan bahsetmektedir. Sokağın, hem çocukların kolay incinebilir, hem de sürekli korunmaya ihtiyaçları olmalarından dolayı tehlikeli olduğundan bahsetmektedir. Ona göre incinebilirlik ve tehlike sokak kullanımını etkileyen risk faktörleri arasında gösterilmektedir. Bu durumu da çocuğun zarar görme ihtimali ve çocuğun diğer çocuklara zarar verme ihtimali olarak açıklamaktadır (child as victim, child as villain). Bu iki duruma ebeveynler ve karar verme yetkisine sahip meslekler tarafından önerilen cevap ise, çocuğu kamusal açık alandan uzak tutmak şeklinde olmaktadır. Bu yolla risk minimuma indirilmeye çalışılmaktadır. Risk yönetiminde de bilindiği gibi sadece bir faktörü düzeltmek, sorunun çözümü için yeterli olmamaktadır. Çocukları fiziksel çevreden bu şekilde soyutlamak onların gelişimine de olumsuz yönde etki etmekte ve kamusal mekân deneyimlerini ve bu yolla edinecekleri iletişim şanslarını da ortadan kaldırmaktadır. Bu anlamda **homezone-woonerf uygulamaları, sokak mekânını çocuklara yeniden kazandırmaktadır**. Paylaşımli bir yol düzenlemesi çocukların sokakta daha az riskle ve tüm diğer sokak kullanıcıları ile birlikte ve iletişim halinde bulunmasına yardımcı olur. Bu anlamda sosyal ve kültürel bir bağlam oluşmasına destek olur. Yaşayan bir sokakta denetim daha fazla olacağı için çocuk kazalarının azalacağı, sosyal iletişimin artması ile de daha sağlıklı bir toplum oluşacağı bilinmektedir (Gill, 2005).

Sokak iyileştirme çalışmalarının en büyük getirisi günümüzde oyun alanı işlevini kaybeden sokaklara **çocuk dostu yeni bir kimlik kazandırmasıdır**. Çocuk dostu sokaklar kentin tamamını çocuklar için yaşanabilir hale getirir. Uluslararası birçok kuruluş çocuk dostu kent teması hakkında çalışmalar yürütmektedir. UNICEF'in "Çocuk Dostu Kentler" (Child Friendly Cities) çalışması ve UNESCO'nun "kentlerde büyüme" konulu girişimi bu çalışmalardan bazılarıdır. Bu çalışmalarda genel amaç kentlerdeki problemleri tespit edip çözmeye yönelik girişimlere yol açmak ve çocukların sağlıklı şekilde büyüyebileceği, çocuk dostu kentler oluşturmaktır. "Çocuk dostu kent, çocukların seslerinin, gereksinmelerinin, önceliklerinin ve haklarının kamu politikalarının ve uygulamalarının ayrılmaz bir parçası olduğu kenttir" (Gökmen, 2008, s. 50). Çocukların kent içinde serbest ve

özgürce hareket etmesi bakımından çocuk dostu kent teması büyük önem taşımaktadır. Günümüzde serbestliğin ölçülmesinin yolu, çocuklara ebeveynleri tarafından izin verilmesi ile ölçülebilmektedir. Okula tek başına yürüyerek gidebilmek, sokakta güvenle oyun oynayabilmek, günün pek çok saati sokağı kullanabilmek açısından çocuk dostu sokakların önemi büyüktür. Çocuk dostu kentlerde çocukların fiziksel, sosyal, algısal ve duygusal gelişimi olumlu yönde artar, ebeveynler çocuklarını güvenle sokakta oyuna yönlendirebilir. Sokak iyileştirme çalışmalarının önemi bu bağlamda bir kez daha düşünülmeli ve dikkate alınmalıdır.

Sokak iyileştirme çalışmalarının diğer bir önemli getirisi mahalle sakinleri ile birlikte ortak aktiviteler yapılmasından dolayı birlikteliği ve sosyalliği arttırmasıdır. Sokakların çeşitli elemanlarla (kaldırım, bank, sokak lambaları vb.) yeniden düzenlenmesi estetik açıdan bir güzellik yaratmakta ve daha fazla ilgi duyulur hale getirmektedir. Trafik hızının düşürülmesi sokakları daha canlı ve güvenli bir hale getirme ve böyle bir çevre insanları yürümeye, bisiklete binmeye ve sokağa dâhil olmaya teşvik etmektedir. **Kullanıcılarının katkısı ile şekillenen bir paylaşılmış alan çalışması, insanları özellikle de çocukları sosyal birer katılımcı haline getirmektedir** (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

Bugün, CABA (Commission for Architecture and Built Environment), UIA (Uluslararası Mimarlar Birliği), London Play, Engaging Places gibi pek çok organizasyon çocukların sokak hakkındaki düşüncelerini almaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kent gezileri yapılarak çocuklara yapı çevre eğitimi verilmektedir. Bunun yanı sıra atölye çalışmaları ile çocuklar fikir üretmeye ve grup çalışması yapmaya alıştırılmaktadır. Bu çalışmalarda amaçlanan çocukların gözünden kent mekânlarını anlamak ve onların saptadıkları sorunları onlarla birlikte çözmeye yönelik fikirler geliştirmektedir. Sokağın en önemli kullanıcısı olan çocukların ve tüm kentlinin, sokak tasarımı hakkındaki görüşlerini almadan, sadece mühendislik yaklaşımları ile mevcut trafik problemlerini çözmek yeterli bir çözüm olamamaktadır.

Çalışmada sözü edilen, Hollanda, Batı Almanya, İngiltere ve Brezilya, Amerika uygulamaları incelendiğinde, çocukların sokak konusundaki görüşlerinin ne kadar önemli bir tasarım kriteri olduğu görülmüştür. Aynı amaç doğrultusunda Türkiye’de de İzmir özelinde ilköğretim öğrencileri ile “sokak” konulu bir alan çalışma yapılması gerektiği düşünülmüştür. Çalışmada çocuk katılımının önemi büyüktür. Çünkü çocukların bakış açısı yetişkinlerden farklıdır ve büyüklerin gözü ile tasarlanmış mekânlar onların hayal gücünü sınırlamaktadır. Çocuklar kendi istek ve gereksinimlerini ifade ederse, oyunun kentteki sürekliliği sağlanabilmektedir. Aksi takdirde yapılan çalışmalar sadece pratikte fayda sağlamamaktadır.

Diğer Avrupa ve dünya ülkelerindeki trafik kaynaklı sorunlar, ülkemizde de sokağın kullanımını zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada çocuklarla birlikte, sokağın oyun alanı olarak işlevine eleştirel bir bakış açısı geliştirmek istenmektedir ve bu çalışma sonuçlarının, mimarlara ve planlamacılara gelecek nesiller için yaşanabilir, çocuk dostu sokakları tasarlamada esin kaynağı olacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında bu bağlamda, günümüz sokaklarını değerlendirmek, sokaklardaki sorunları saptamak ve çözüm önerileri geliştirmek amacı ile, İzmir ili özelinde, üç farklı sosyo-ekonomik çevrede bulunan ilköğretim okulu 5. sınıf öğrencileri ile sokak kavramı üzerine çalışılmıştır.

BÖLÜM ALTI

ALAN ÇALIŞMASI

“SOKAĞIN ÇOCUKLARIN GÖZÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ”

“SOKAK VE OYUN” KONULU ATÖLYE ÇALIŞMALARI

6.1 Atölye Çalışmasının İçeriği

Çocuk oyun alanı olarak sokağın çocukların gözünden ele almak amacı ile İzmir’de, Mimar Sinan İlköğretim Okulu, Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu ve İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu öğrencileri ile “sokak ve oyun” konulu “atölye çalışması” yapılmıştır. Çalışmada çocukların sokak mekânı hakkındaki olumlu ve olumsuz tüm görüşleri alınmıştır. Çocuklardan sokağı sadece fiziksel yönü ile değil, sosyal yönü, oyun alanı işlevi ile de değerlendirmeleri istenmiştir.

6.2 Çalışmanın Amacı

“Oyun alanı olarak sokak” temalı atölye çalışmasında amaçlanan sokak mekânlarını çocuk gözünden yeniden değerlendirmektir. Bu değerlendirmede günlük yaşantının önemli bir parçası olan sokaklarımızın çocuklar için ne ifade ettiğini anlamak, sokak yaşantısını, sokakların eksikliklerini ya da olumlu taraflarını onlarla birlikte saptamak amaçlanmıştır.

Sosyal ve fiziksel bir mekân olmanın yanı sıra çocuklar için birçok potansiyeli ve çeşitliliği de içinde barındıran sokakların oyun alanı olarak günümüz şehir yaşantısına yeniden kazandırılabilmesine ilişkin çocuklardan gelen fikirleri değerlendirmek de çalışmanın ileriye dönük önemli bir amacıdır.

Çocuklar bu çalışma ile aynı zamanda takım çalışması yapmak konusunda deneyim kazanmakta ve en önemlisi kent ve yapılı çevre hakkında bilgi edinebilmektedir, Geleceğin yetişkinleri olan çocuklarımızı tasarım sürecine dâhil etmek ve onlarla birlikte düşünmek çalışmanın yönteminde belirleyici bir unsur

olmuştur. Çünkü yapılı çevrenin geliştirilmesinde, çevrenin yaygın eğitime dâhil edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yapılı çevre hakkında bilgisi ve görüşü kısıtlı ya da eksik olan bireylerin toplumsal konularda ihtiyaç ya da isteklerini dile getirmeleri de problem haline gelmektedir. Bu konuda yapılabilecek en önemli müdahalelerden biri yapılı çevre hakkındaki bilgileri mümkün olan en kısa sürede çocuklara aktarmaya başlamaktır. Bu tarz bir uygulama ile hayat standartları gelişmiş, sorumluluk duygusuna sahip ve yapılı çevrenin değerini arttırabilecek görüş seviyesine sahip bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Batı ülkelerinin büyük bir kısmında (Amerika ve Avrupa) bu konu ile ilgili olarak mimarlıkla bağlantılı kurumlar çeşitli kurs, atölye ve programlar düzenlenmektedir. Sayısı gün geçtikçe artan bu programlar ile birlikte mimarlık eğitiminin toplumun tüm tabakalarına ulaşmasını amaçlayan kurumlar, mimarlığın eğitim müfredatlarına girmesi için yoğun çaba sarf etmektedirler. Çalışmalarda çocukların çevreyi analiz etme, gözlemlleme ve keşfetme becerilerinin yanı sıra çevreye olan ilgileri arttırıp katılımcı yönleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, çocukların yapılı çevrelerinden nasıl etkilendiklerini ya da yapılı çevreyi nasıl etkilediklerini düşünmelerine fırsat verir (Gökmen, 2010).

6.3 Çalışmanın Yöntemi

"Çocukların Gözünden Sokak Mekânları Atölye Çalışması" sunum, anket ve resim çalışması olmak üzere üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada çocukları yapılı çevre ile tanıştırma ve bu bilinci yaratmak amacı ile sokak ve kent hakkında kısa bir sınıf tartışması yapılmıştır.

Şekil 6.1 Sunum Aşaması (Burcu Gülay Taşçı Arşivi)

Karşılıklı soru-cevap şeklinde geçen ilk aşamada çocuklara “Sokak nedir?, Mahalle nedir?, Sokakta ne tip yapılar görüyorsunuz?, Sokakta ne gibi işlevleri bulmayı umuyorsunuz?, Sokakta ne tip oyunlar oynayabiliyorsunuz?” gibi genel nitelikli sorular sorulmuş, çocukların sokak hakkında düşünmeleri sağlanmıştır.

Daha sonra sokak kavramı hakkında kısa bir bilgilendirme sunumu yapılmıştır (Şekil 6.1). Bu sunumda sokak tanımlarını içeren ve sokağın çeşitli işlevlerine dikkat çeken bölümlere yer verilmiştir. Literatürden “yaşayan sokak” örnekleri gösterilmiş, çocuklara bazı sokak görselleri verilerek, bu görseller hakkında yorum yapmaları istenmiştir. Çocuklar sunumda gördükleri dünya kentlerindeki sokaklar ile kendi sokaklarını karşılaştırma ve kendi sokaklarına eleştirel bir gözle bakma olanağı bulmuşlardır. Sokak sadece araçların mekânı olarak değil, sosyal yaşantının da bir parçası olarak ele alınmış, çocukların da bu sosyal yaşantının önemli bir parçası olduğu üzerinde durulmuştur. Sokağa taşan sosyal faaliyetler hakkında çocuklarla konuşulmuş ve günümüzde hala sürdürülebilen sokak oyunları hakkında onların bilgisine başvurulmuştur.

Karşılıklı soru-cevap ve bilgilendirme sonrasında, anket aşamasına geçilmiştir (Ek 2: Anket Formu Öğrenci). Anket aşamasında amaç, çocukların sokak mekânı hakkındaki olumlu ve olumsuz tüm görüşlerini yazılı olarak almaktır. Çocukların kolaylıkla cevaplayabileceği sorular hazırlanmış ve çocuklardan kısa cümlelerle bu soruları cevaplamaları istenmiştir (Şekil 6.2).

Şekil 6.2 Anket Aşaması (Burcu Gülay Taşçı Arşivi)

Bu anketlerde kent ölçeğinden, mahalleye ve mahalle ölçeğinden sokak kullanımına kadar inilmiş, özel olarak çocukların ev ya da okullarına yakın olan sokakları nasıl kullandıkları, bu sokak hakkında ne hissettikleri, sokağı oyun alanı olarak görüp görmedikleri, sokak hakkındaki endişeleri ve rahatsızlıkları, hayallerindeki sokak gibi alt başlıklar araştırılmıştır.

Anket soruları içerisinde mimarlık ve planlama disiplini ilgilendiren bazı terimler kullanıldığı ve ilköğretim seviyesinde bu terimlerin bilinmeyeceği düşüncesi ile “çocuk-mimarlık-kent” konulu basit düzeyde bir “kent sözlüğü” hazırlanmıştır (Ek 4: Kent Sözlüğü). Çocuklardan atölye boyunca çevrelerini bu terminoloji ile değerlendirmeleri istenmiş, mimarlık disiplini ve kent ile tanışmaları sağlanmıştır.

Anket sonrasında yapılan resim çalışmasında, çocuklardan kendi evlerine yakın sokakları anlatan bir resim yapmaları istenmiştir (Şekil 6.3). Sokakları oyunla ilişkili olarak yorumlatmak öncelikli amaçlanan olsa da, çocukların sokağı sosyal mekân olarak görüp görmediği, kent mobilyaları ve tüm kent çeperleri ile sokağı ele alabilme yeterlilikleri, psikolojik etkileri ile sokağı değerlendirmeleri gibi birçok konuda çocukların çalışmalarına başvurulmuştur.

Şekil 6.3 Resim Çalışması“Sokak ve Oyun” (Burcu Gülay Taşçı Arşivi)

6.4 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni olarak, sokakta oyun oynama potansiyeli en yüksek olan çağdaki öğrenciler seçilmiştir. “Matthews ve arkadaşlarının “street as third space” çalışmasında 9-16 yaş arası çocuklar üzerinde sokağı değerlendirmesi yöntemi referans olarak alınmıştır (Matthews, Limb ve Taylor, 2000). Çalışmanın örneklemini ise İzmir genelinde farklı sosyo-ekonomik duruma sahip Mimar Sinan İlköğretim Okulu, Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu ve İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencilerinden 10 kız, 10 erkek olmak üzere 20’şer kişilik gruplar oluşturmaktadır.

6.5 Okul Seçimi ile İlgili Kriterler

Çocuk odaklı yapılan çalışmalar incelendiğinde, örneğin, Gough ve Franch’ın aktardığı, Brezilya-Recife çalışmasında, sosyo-ekonomik durumun ve cinsiyetin değerlendirme açısından birincil derece önemli kriterler olduğu görülmektedir (Gough ve Franch, 2005). Bu noktadan yola çıkarak ve sonuçları bu gözle değerlendirmek amacı ile üç farklı sosyo-ekonomik duruma sahip bölgede bulunan ilköğretim okullarının öğrencileri katılımcı olarak seçilmiştir.

Mimar Sinan İlköğretim Okulu, Konak ilçesine bağlı Gürçeşme semtinde sosyo-ekonomik durum açısından düşük seviyede bir bölgede bulunmaktadır (Şekil 6.4). Çocuklar için ekonomik olanakların kısıtlı olması, çocukların çoğunun okula kendi olanaklarıyla, yürüyerek ulaşması nedeniyle bu sokaklar çocuk kullanımını açısından incelenmeye değer bulunmuştur.

Şekil 6.4 Mimar Sinan İlköğretim Okulu (Burcu Gülay Taşçı Arşivi)

Bu bölgede eğim olması nedeniyle bazı sokaklar istinat duvarı ile sonlanmaktadır (Şekil 6.5). Buralarda yayaların üst kotlara çıkması için merdivenler yapılmıştır. Bu sokaklar araçlar için çıkmaz sokak niteliğindedir ve bu nedenle yayalar için trafikten uzak cazip mekânlar olarak değerlendirilmektedir. Literatürde “çıkmaz sokakların” (Cul-de-sac) sessiz konut çevreleri yaratmaları nedeni ile çocuklu aileler için popüler olduklarından bahsedilmektedir (Cunningham ve Jones, 2004).

Şekil 6.5 Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresi, “çıkmaz sokak” (B. Gülay Arşivi)

Şekil 6.6 Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresi, “çocuklar oynarken” (B.Gülay Arşivi)

Çocuklarla yapılan görüşmelerde, havaların güzel olması durumunda mutlaka sokakta oyun oynadıkları, ailelerinin gözetiminde oldukları için oturdukları mahallenin sokaklarını tercih ettikleri öğrenilmiştir (Şekil 6.6).

Şekil 6.7 Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresi, “sokak kullanımı” (B.Gülay Arşivi)

Sadece çocukların değil, o semtte yaşayan pek çok insanın sokağı yaya ve bisikletli olarak kullandığı gözlemlenmiştir. Çocuklar bu sokaklarda yetişkinlerle bir arada bulunabilmekte, sosyalleşebilmekte ve oyun oynayabilmektedir (Şekil 6.7).

Şekil 6.8 MimarSinan İlköğretim Okulu çevresi, “kapı-önü oyunları” (B.Gülay Arşivi)

Özellikle kız çocuklarının evlerinin kapı önlerinde evcilik tarzı oyunlar oynadığı öğrenilmiştir. Çocuklara neden evde oynamıyorsunuz diye sorulduğunda, “arkadaşlarımızla sokakta daha rahat buluşabiliyoruz” cevabı alınmıştır (Şekil 6.8).

Araştırmaya konu olan ikinci okul, **Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu**, sosyo-ekonomik durum açısından orta seviyede bir bölgede bulunmaktadır. Bölgenin en önemli özelliği Karşıyaka’nın Alaybey semtinde, oldukça yoğun araç trafiğine sahip bir bölgede olmasıdır. Yayaların sokağı rahatlıkla ve güvenle kullanamaması, okula ulaşımın zorluğu ve sokak kullanımının sorunlu olması, bu okulun öğrencilerinin sokak algısının değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmüştür (Şekil 6.9).

Şekil 6.9 Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu (B.Gülay Arşivi)

Okul etrafındaki sokak dokusu incelendiğinde sokakların çok dar olduğu ve çift yönlü park etmiş araçlarca işgal edildiği görülmüştür (Şekil 6.10). Herhangi bir araç geçtiğinde bu sokaklarda yaya güvenliğini sağlamak mümkün olamamaktadır. Yapılan çalışmada çocukların bu sokakları daha çok okula giderken kullandıkları, onun dışında sokakta vakit geçiremedikleri, oyun oynayamadıkları saptanmıştır.

Şekil 6.10 Alaybey semti “ara sokaklar” (B.Gülay Arşivi)

Yer seçimine bağlı olarak belirlenen ve çalışılan diğer bir okul ise İzmir Türk Koleji İlköğretim Okuludur. **İzmir Türk Koleji**, genellikle yüksek sosyo-ekonomik durumda öğrencilere sahip olması ve konum olarak şehrin dışına yakın bir bölgede bulunması nedeni ile incelemeye değer bulunmuştur (Şekil 6.11). Çiğli’de yeni yapılaşmalarla gelişen ve toplu taşıma olanaklarının kısıtlı olduğu bir alanda bulunan bu okula, konumu nedeniyle öğrencilerin tamamına yakını servis ya da özel araç ile gelmektedir (Şekil 6.12). Çoğunlukla sitelerde yaşayan ve mahalle dokusunu bilmeyen bu çocukların okula yaya olarak gelmedikleri düşünüldüğünde, sokağı nasıl algıladıkları ve sokak deneyimleri diğer okullarla karşılaştırmak açısından değerli bulunmuştur.

Şekil 6.11 İzmir Tük Koleji – Çiğli (B.Gülay Arşivi)

Okulun önündeki ulaşım aksı birincil olarak araçlara yönelik çift yönlü bir cadde niteliğindedir. Çocukların okula genellikle servisle ve Çiğli dışındaki semtlerden geldikleri, sokağı yaya olarak deneyimleme şansını bulamadıkları bilinmektedir.

Şekil 6.12 İzmir Tük Koleji – Çiğli“Okul Çıkışı Servisler”(B.Gülay Arşivi)

6.6 Sınırlılıklar

Bu araştırma, katılımcı olarak saptanan ilköğretim okulu öğrencileri ve onların ebeveynleri ile sınırlandırılmıştır. Sokak konulu alan çalışmasında sadece konut dokusunda bulunan sokaklar ele alınmıştır. Bu sokaklar oyun alanı olarak tüm avantaj ve dezavantajları ile ve çocuklarla birlikte değerlendirilmiştir.

6.7 Bulgular

Çalışmalar resim ve anket olmak üzere iki bölüm olarak değerlendirilmiştir. Çocukların yaptıkları resimler ve cevapladıkları anket soruları, tüm çocukların sokak hakkındaki fikirlerini almanın yanı sıra, sosyo ekonomik durumun ve cinsiyetin çocukların sokak algısı üzerindeki etkisini, ebeveynlerin çocuklara getirdikleri sokağa çıkma yasağının nedenlerini araştırmak açısından da faydalı olmuştur. Çalışmanın resim ve anket aşamasında elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

6.8 Atölye Çalışmaları

6.8.1 Mimar Sinan İlköğretim Okulu “Sokak ve Oyun” atölye çalışması

Şekil 6.13 Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencileri ile atölye çalışması (B.Gülây Arşivi)

6.8.1.a) Mimar Sinan İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yaptığı Resim Çalışmaları

- **Mimar Sinan İlköğretim Okulu** öğrencilerinin resim çalışmaları incelendiğinde; birçok öğrencinin, sokağı fiziksel işlevinin yanı sıra, oyun alanı olarak resmettiği görülmüştür. Günümüzde neredeyse yok olan “sek sek”, “ip atlama” ve çeşitli top oyunları, bu bölgede yaşayan çocuklar için hala sokakta oynanabilen oyunlar arasında yer almaktadır (Şekil 6.14).

- Bolivya örneğinde olduğu gibi bu bölgede de insanların az katlı ve bahçeli evlerde doğa ile ilişkili yaşadıkları gözlenmiştir. “Su” ögesi literatürde de bahsedildiği üzere çocuklar için bu bölgede de bir oyun elemanı olarak kabul edilmektedir (Şekil 6.15, Şekil 6.16).

- Genellikle az katlı yapılaşmanın olduğu bu bölgede yaşayan çocukların, okul sonrası spor salonları yerine, sokakta uzun süre zaman geçirdikleri bilinmektedir. Doğal çevre, yeşil alanlar, nehirleri resimlerinde konu alan çocukların, sokağı doğal bir oyun alanı gibi kullandıkları saptanmıştır (Şekil 6.16).

- Bu bölgede yaşayan çocuklar, yüksek gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarına oranla, evde daha az oyun donanımına (bilgisayar ve oyuncak vs) sahiptir. Bunun yanı sıra arkadaşları ile birlikte oyun oynama, yeşil alanlarda vakit geçirme gibi olanakları nedeni ile sokağı severek tercih etmektedirler (Şekil 6.17).

- Kız çocukları, genellikle kapı önlerinde, annelerinin kendilerini görebileceği yerde oynamayı tercih ederken, erkekler evden uzaklaşmak konusunda daha özgür olduklarını ifade etmiştir. Erkek çocukların sokakta kızlardan farklı olarak daha fazla top oyunları oynamayı tercih ettikleri görülmüştür (Şekil 6.18).

- Erkek çocukların top oyunlarının yanı sıra, bisiklete binmeyi de kız çocuklarına oranla daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir. Bu bölgede bulunan sokaklar ana taşıt yolu niteliğinde değildir. Konut dokusu içinde ikincil sokaklardır. Bu nedenle çocuklar sokaklarının araçlar tarafından çok fazla işgal edilmediğini, sokakta rahatlıkla oyun oynayabildiklerini söylemektedirler (Şekil 6.19, Şekil 6.20, Şekil 6.21).

Şekil 6.14 Kübra Karakaya- resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.15 Ayça Nur Gezer-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

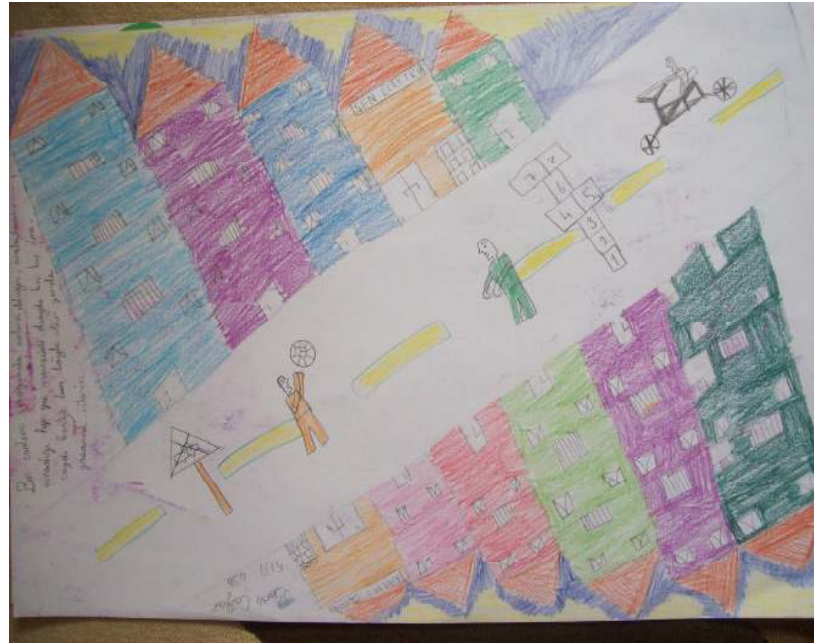
Şekil 6.18 Ramazan Günay-resim çalışması “Sokak ve Oyun” B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.19 Muhammed Şahin-resim çalışması “Sokak ve Oyun”(B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.20 Ahmet Yılmaz - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

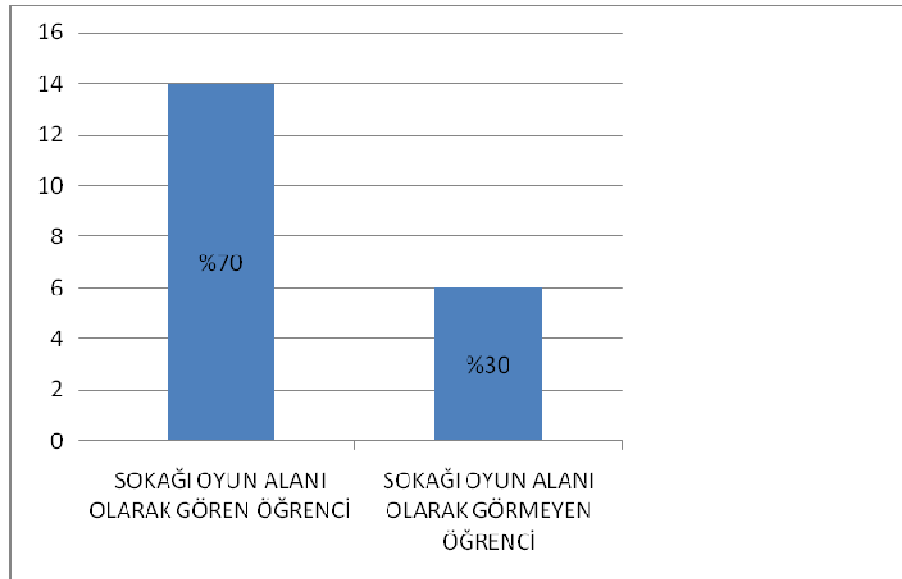
Şekil 6.21 Barış Çağlar - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

6.8.1.b) Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencileri ile yapılan anket çalışmaları

Mimar Sinan İlköğretim Okulundan 10 kız 10 erkek, toplam 20 öğrenci ile yapılan anket çalışmaları değerlendirildiğinde,

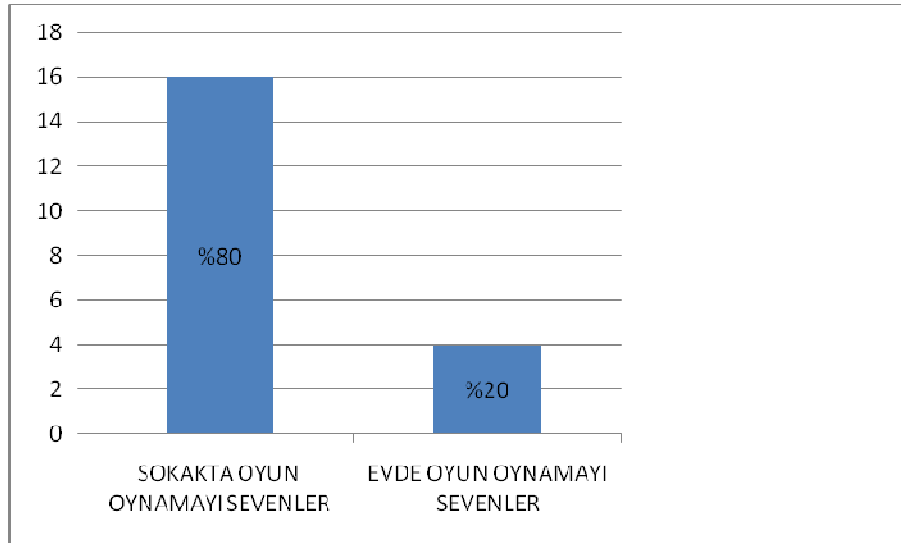
- Bu bölgede araçların sokağa hâkim olmaması ve ebeveynlerin izin vermesi nedeni ile çocukların sokağı kullanabildiği ve % 70'inin sokağı oyun alanı olarak değerlendirdiği sonucuna varılmıştır (Tablo 6.1).

Tablo 6.1 “Sokağın Oyun Alanı Olarak Değerlendirilmesi”

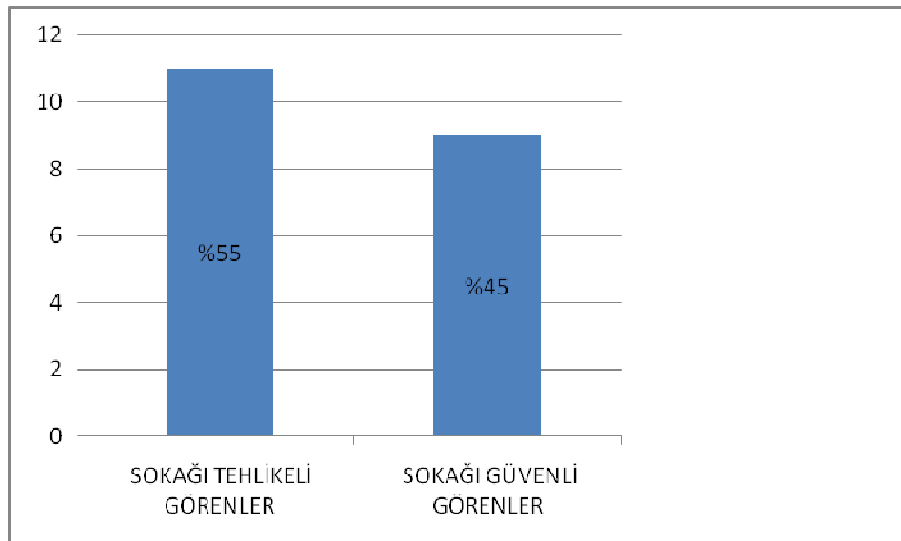
- Matthews ve arkadaşlarının Northamptonshire’da sokağı üçüncü çevre olarak değerlendirdikleri çalışmada, çocukların sokaktaki oyunu evdeki oyuna tercih ettikleri görülmüştür. Matthews, çocuklarla yaptığı görüşmelerde çocukların sokağı seçme nedeni olarak, arkadaşları ile buluşma, sosyalleşme gibi sebepleri saptamıştır (Matthews, Limb ve Taylor, 2000). Alan çalışmasında da bu sonuca benzer olarak, sokakta oyun oynamayı evde oyun oynamak ile karşılaştırmaları istendiğinde, bu bölgedeki çocukların, evde yeterince oyun donanımı (oyuncak, bilgisayar vs) olmaması ve arkadaşları ile dışarıda daha rahat buluşabilmeleri nedeni ile %80 oranında sokakta oyun oynamayı tercih ettikleri görülmektedir (Tablo 6.2).

Tablo 6.2 “Sokakta ya da Evde Oyun Oynama Karşılaştırması”

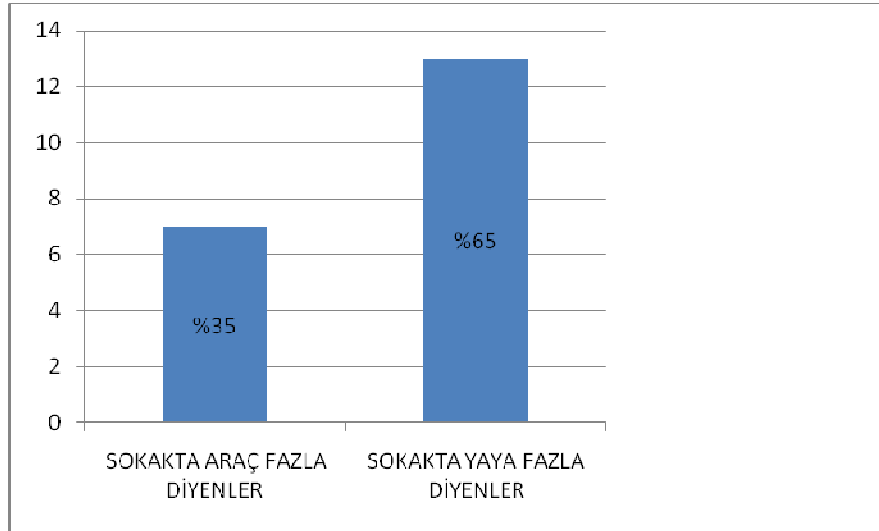
- Sokağı psikolojik yönü ile değerlendirmeleri istendiğinde, Brezilya ve Northamptonshire çalışmalarının sonuçlarına benzer olarak çocukların yaklaşık olarak yarısı sokağın tehlikeli olabileceğini söylemiştir. Sokağın ne tip tehlikeler içerdiği sorulduğunda ise, okula yürüyerek giderken geçmek zorunda oldukları ‘Çukur Mahalle’ bölgesinden bahsetmişlerdir. Sokağı tehlikeli görme nedeni bu bölgede trafik değil, yabancı insan korkusudur (Tablo 6.3).

Tablo 6.3 “Sokağın Psikolojik Yönü ile Değerlendirilmesi”

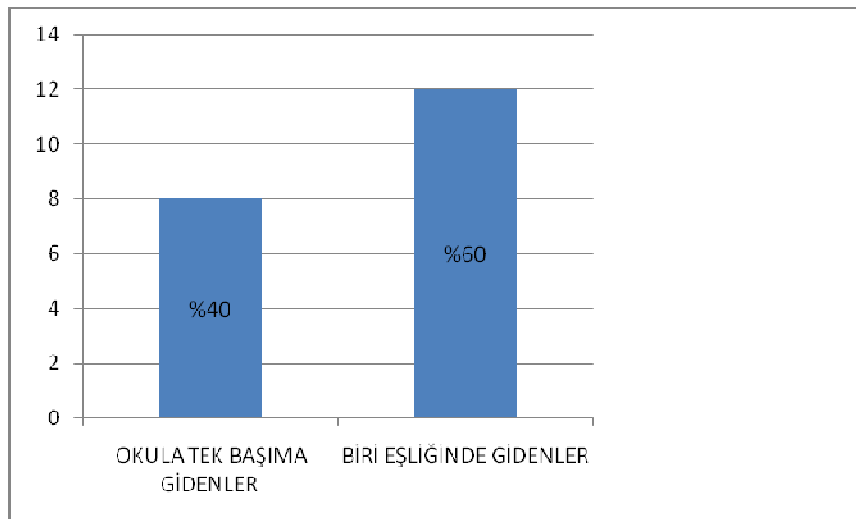
- Sokağı araç yoğunluğu açısından değerlendirmeleri istendiğinde, araç ağırlıklı bir bölge olmaması nedeni ile bu bölgenin çocuklarının sokağı yaya mekânı olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Tablo 6.4).

Tablo 6.4 “Sokağın Araç Yoğunluğu Açısından Değerlendirilmesi”

- Çocukların bu bölgede okula ulaşımını yaya olarak sağladığı bilinmektedir. Ancak bu duruma rağmen ‘Çukur Mahalle’ adı verilen bölgeden geçerken korkmaları nedeni ile ve yoğunlukla iki kardeş aynı okula gitme durumundan dolayı abla ya da ağabey eşliğinde yürüyerek okula gidildiği cevabı alınmıştır (Tablo 6.5).

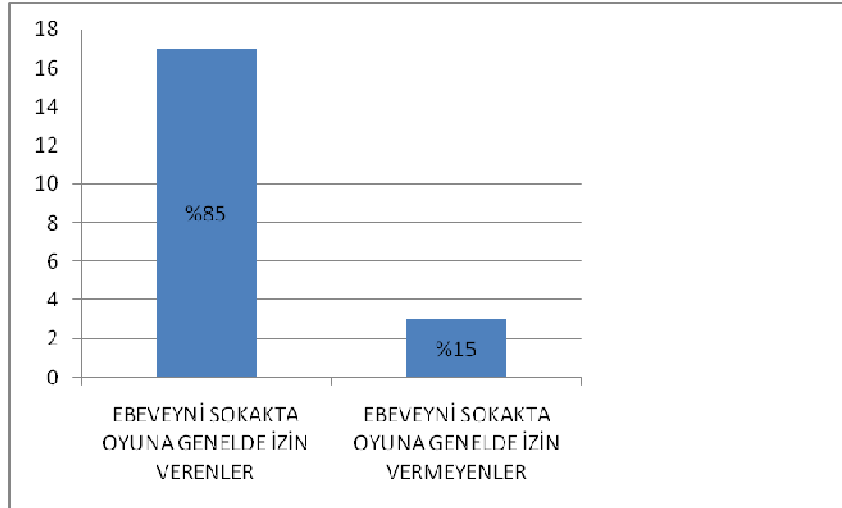
Tablo 6.5 “Okula Ulaşım”

- Bu sonuçla ilişkili olarak, Hillman'ın 1971 yılı ile 1990 yıllarındaki çocukların bağımsız hareket etme özgürlüğü ile ilgili çalışmasından bahsedilebilir. Hillman yaptığı çalışmada, 1971 yılında 7-8 yaşlarındaki çocukların %80'inin okula yalnız başına gidebilme iznine sahip olduğu, 1990 yılında ise bu oranın %9'a düştüğünü saptamıştır (Valentine ve McKendrick, 1997).

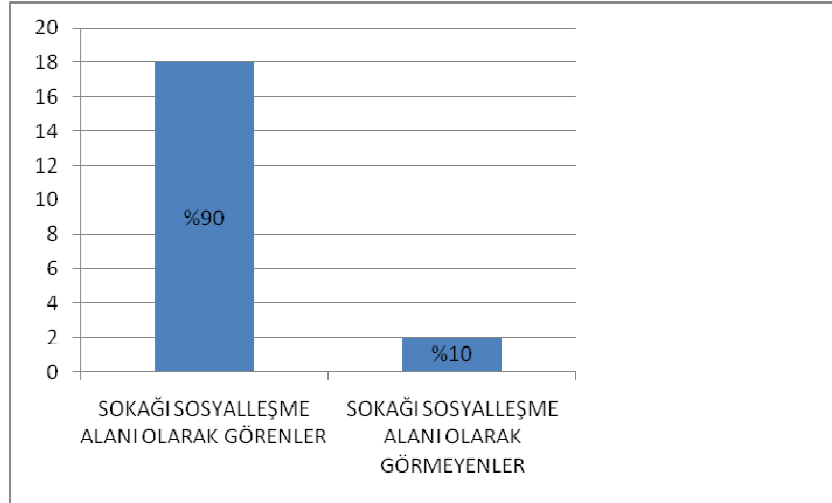
- Sokakta oyun oynamanın en çok ebeveyn faktöründen etkilendiği göz önünde bulundurularak, anket çalışmasında çocuklara bu yönde sorular yöneltilmiştir. Bu bölgede yaşayan ailelerin % 85'inin çocuklarının sokakta oyun oynaması konusunda daha rahat oldukları, trafik problemi olmadığı için, güvenliği sorun etmeden çocuklarına sokakta oyun oynama konusunda izin verdikleri görülmektedir (Tablo 6.6).

Tablo 6.6 “Ebeveynlerin Sokakta Oyuna İzin Verme Durumu”

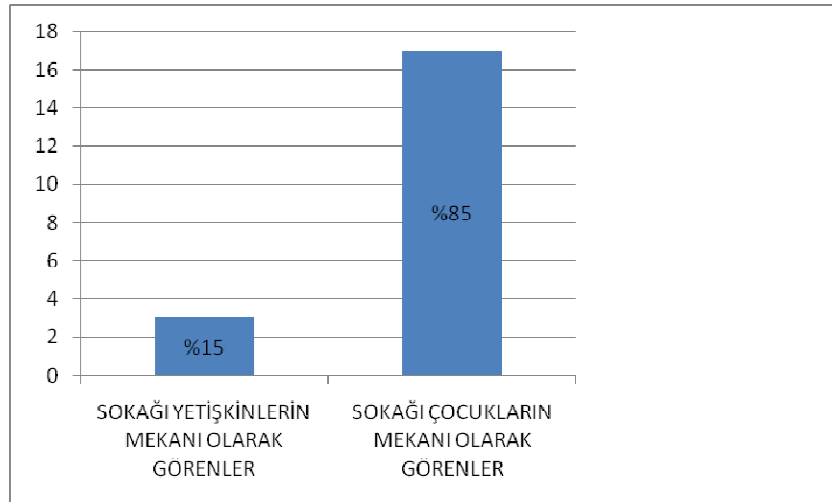
- Çocuklardan sokağı sosyal açıdan değerlendirmeleri istendiğinde, çoğunlukla sokakta oyunla zaman geçiren bu bölge çocuklarının %90'ının sokağı arkadaşları ve yetişkinlerle birlikte oldukları bir sosyal platform olarak gördükleri saptanmıştır (Tablo 6.7). Bolivya örneğinde de görüldüğü üzere, sosyo ekonomik durumun daha düşük olduğu bölgelerde, sosyalleşmek için en ideal alan sokaklardır. Sokaklar doğal oyunun en ideal ortamı ve arkadaşlarla buluşmak için en kolay erişilebilir yerlerdir (Punch, 2000).

Tablo 6.7 “Sokağın Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi”

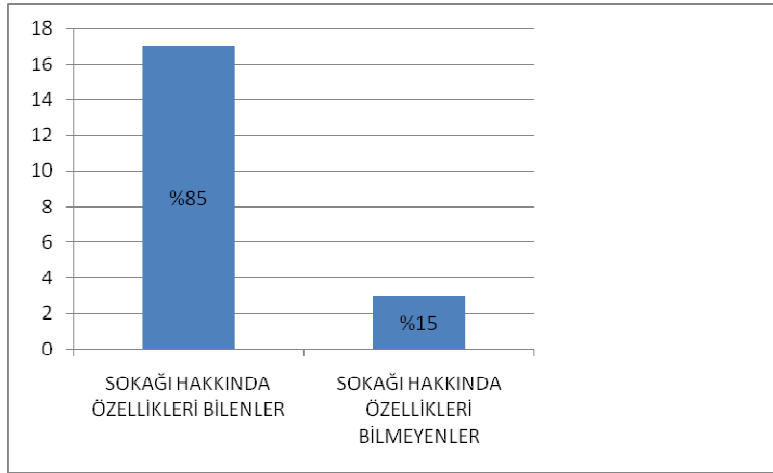
• Yapılan anket çalışması değerlendirildiğinde, çocukların çoğunluğunun sokağı çocukların mekânı olarak gördükleri sonucuna varılmıştır (Tablo 6.8). Bu düşüncede gittikçe modernleşen kentlerde yetişkinlerin, kendilerini çocukların dünyasından izole etmesinin büyük payı vardır. Sokaklar günümüzde yetişkinlerin zaman geçirebildiği sosyal mekân olma işlevini kaybetmiştir. Tek işi oyun olan çocuklar için ise sokaklar, her ne kadar tehlikeli de olsa buluşma ve oyun mekânıdır.

Tablo 6.8 “Sokağın Kullanıcıları ile İlişkili Değerlendirilmesi”

- Çocuklara yaşadıkları kenti ve sokaklarını tanıyıp tanımadıklarına yönelik soru sorulduğunda (bkz: anket formu öğrenci), bu bölgede yaşayan çocukların sokağı kullandıkları ve bu nedenle sokaklarının fiziksel özelliklerini tanıdıkları görülmüştür (Tablo 6.9). B. Appleyard (2005), “livable streets for school children” makalesinde, bu sonuca benzer bir saptama yapmıştır. Çocuklardan okul ev arası gittikleri güzergahı çizmeleri istendiğinde, okula yürüyerek gidenlerin çizimi daha detaylı yaptıkları, çevrelerini daha iyi tanıdıkları görülmüştür. Bu durum sokağın kullanılması ve yaşanması ile doğrudan ilişkilidir. Sokağı özgürce kullanabilen çocuklar yapıları çevreleri hakkında daha fazla fikir sahibi olmaktadır.

Tablo 6.9 “Sokağı Kent Çeperleri ile Tanıma”

6.8.2 Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri ile yapılan ‘Sokak ve Oyun’ konulu atölye çalışması örnekleri

Şekil 6.22 Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri ile atölye çalışması (B.Gülşay Arşivi)

6.8.2.a) Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yaptığı Resim Çalışmaları

- **Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu** öğrencileri ile yapılan sokak oyun konulu atölye çalışması kapsamında yapılan resimler değerlendirildiğinde, çocukların, sokakları ağırlıklı olarak araçlarla ilişkili olarak ele aldıkları görülmüştür. Bu bölgede sokağı genellikle okula giderken yaya olarak kullanan çocukların sokakla ilgili birincil problemi trafik olmuştur (Şekil 6.23, Şekil 6.24, Şekil 6.26, Şekil 6.27).

- Öğrencilerin trafik ile ilgili problemleri ele alırken, sadece trafiğin fiziksel anlamda yarattığı sıkıntıyı değil, oluşturduğu gürültü kirliliğini de vurguladıkları görülmüştür (Şekil 6.23).

- Çocuklara göre bu bölgedeki oyun alanları, trafik yolları ile ayrılmış adalardan oluşmaktadır. Aslında çocuklar bu bölgede trafiğe rağmen sokakta oynamayı tercih etmektedir. Bu nedenle mevcut sokakları olası tehlikeleri ile resmetmişlerdir (Şekil 6.24).

- Kız çocukları özellikle sokakların temiz ve ferah olmamasından rahatsızlıklarını dile getirerek, sokağın peyzaj elemanları ile güzelleştirilmesine yönelik hayallerini anlatan resimler yapmışlardır (Şekil 6.25).

- Çocuklar okula giderken karşılaştıkları güçlükleri resimleri ile dile getirmeye çalışmış, yaya geçidi olmamasının yarattığı sıkıntılardan yakınmışlardır. Okul yakınlarında bir trafik lambası eklenmesini öneri olarak getirmişlerdir (Şekil 6.26).

- Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu etrafındaki sokakların son derece dar olması ve araçların düzensiz park etmesi nedeni ile bu çevrede yaşayan çocuklara oyun oynayacak yer kalmamaktadır. Çocuklar yaptıkları resimler ile daha geniş bir sokak hayal ettiklerini, düzenli park etmiş araçların onların oyunlarını engellemeyeceğini anlatmaya çalışmaktadır. Bazı öğrenciler otopark sorununu çözmek için resimlerinde, “katlı otopark” önerisinde bulunmuştur (Şekil 6.28).

- Bu bölgede yaşayan çocuklar oyun hakkında yaptıkları resimlerde, park-bahçe ya da site gibi kısıtlı oyun mekânları yerine evlerine yakın olan sokakta oyun oynamayı tercih ettiklerini anlatmaya çalışmışlardır (Şekil 6.29).

Şekil 6.23 Büşra Kezer - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

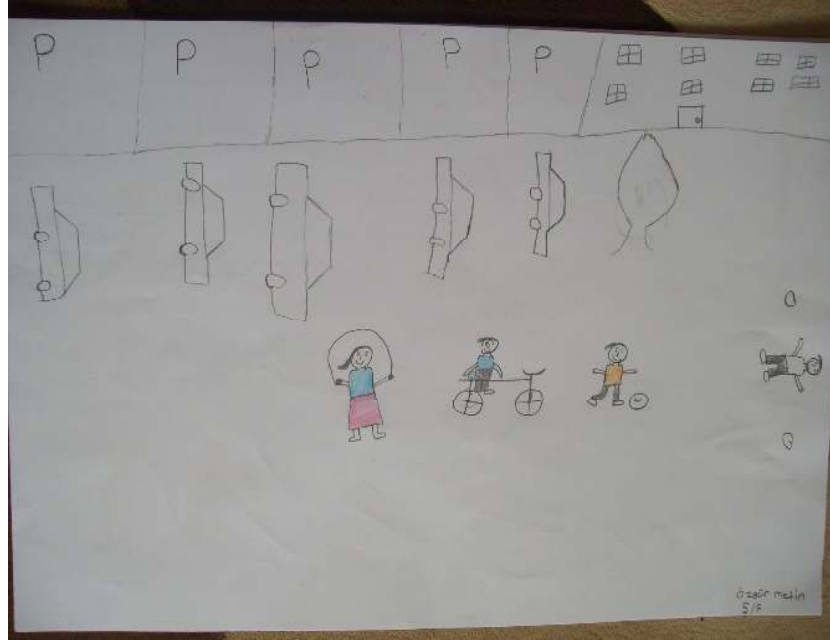
Şekil 6.24 Işıl Erdim - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.25 Esra Karakuş-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.26 Mehmet Bektaş-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.27 Özgür Metin - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.28 Uğurcan Boyraz-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

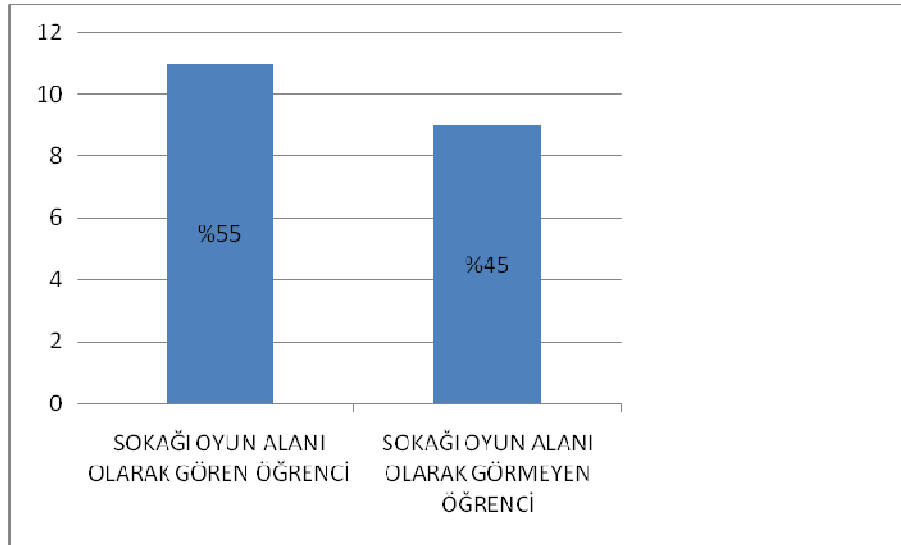
Şekil 6.29 Barış Aslanyürek -resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

6.8.2.b) Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu Öğrencileri ile Yapılan Anket Çalışmaları

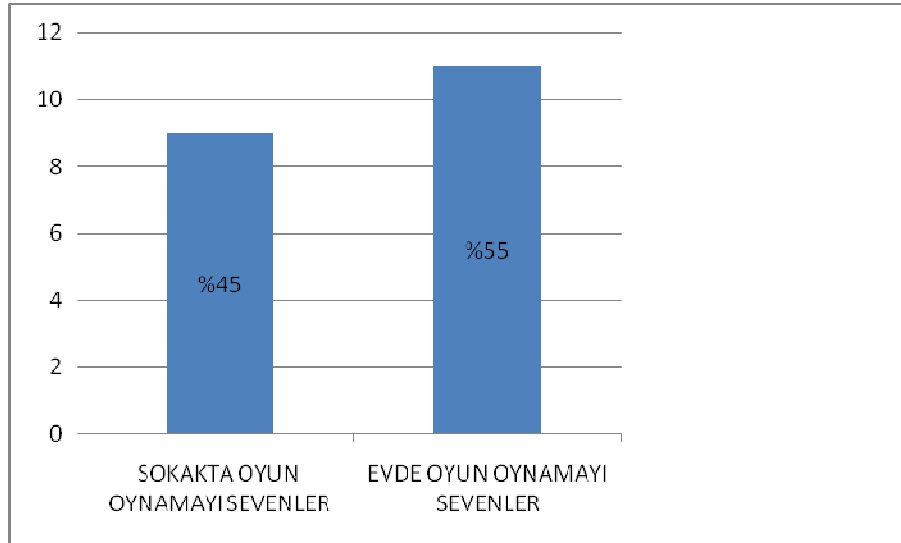
Selçuk Yaşar İlköğretim Okulundan 10 kız 10 erkek, toplam 20 öğrenci ile yapılan anket çalışmaları değerlendirildiğinde, bu bölgede araçların sokağa hâkim olmasının çocukların sokağı oyun alanı olarak değerlendirmesine negatif etki ettiği görülmektedir (Tablo 6.10). Sokağın barındırdığı trafik tehlikesi nedeni ile pek çok çocuğun evde oyun oynamayı tercih ettiği tespit edilmiştir (Tablo 6.11).

Appleyard'ın, trafik yoğunluğuna göre sokak kullanım oranlarını ele aldığı çalışmada da trafiğin yoğun olduğu bölgelerde insan yoğunluğunun azaldığı saptanmıştır (<http://www.dcbid.net/placemaking/documents/StreetsAsPlaces.pdf>). Trafik yayaların sokak kullanımını en çok azaltan faktörlerden biridir. Ebeveynlerin çocuklarına getirdiği kısıtlamaların büyük bir çoğunluğu trafikle ilişkilendirilmektedir.

Tablo 6.10 “Sokağın Oyun Alanı Olarak Değerlendirilmesi”

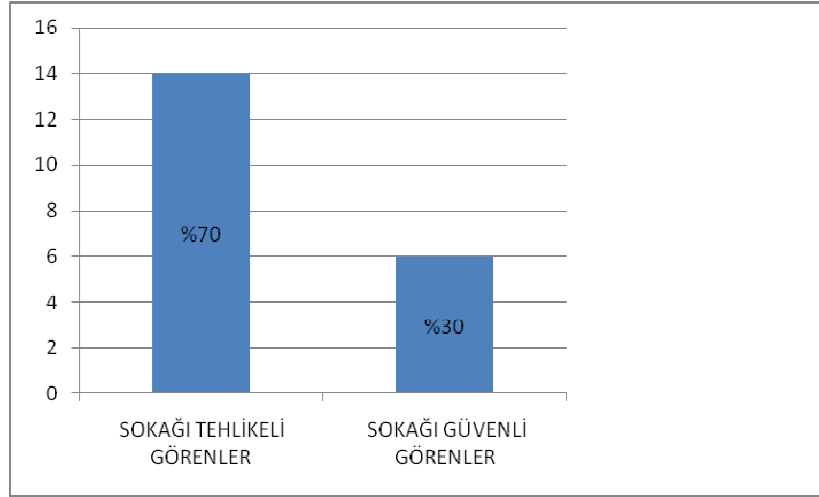

Tablo 6.11 “Sokakta ya da Evde Oyun Oynama Karşılaştırması”

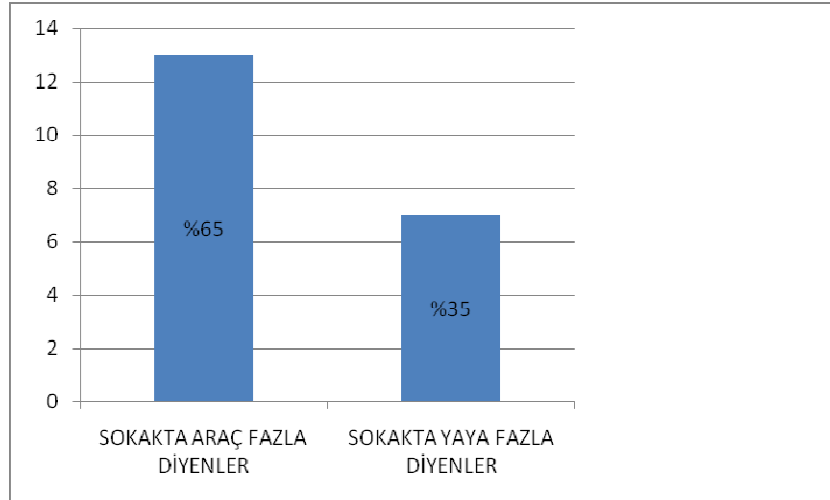
- Çoğunlukla okula yakın bölgelerde yaşayan ve okula ulaşım esnasında sokağı kullanan çocukların, yaşadıkları kaza riskleri nedeni ile sokağı tehlikeli bir mekân olarak tanımladıkları saptanmıştır (Tablo 6.12).

Tablo 6.12 “Sokağın Psikolojik Yönü ile Değerlendirilmesi”

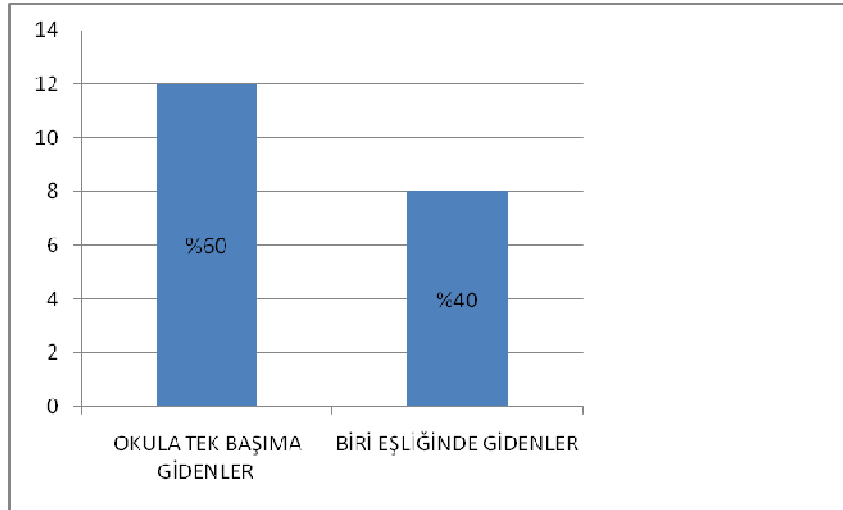
- “Sokağa araçlar mı yayaalar mı hâkim?” sorusuna %65 oranında araçlar cevabı alınmıştır. Geri kalan % 35’lik kısım ise yaya yoğunluğunun okul nedeni ile olduğunu söylemiştir (Tablo 6.13).

Tablo 6.13 “Sokağın Araç Yoğunluğu Açısından Değerlendirilmesi”

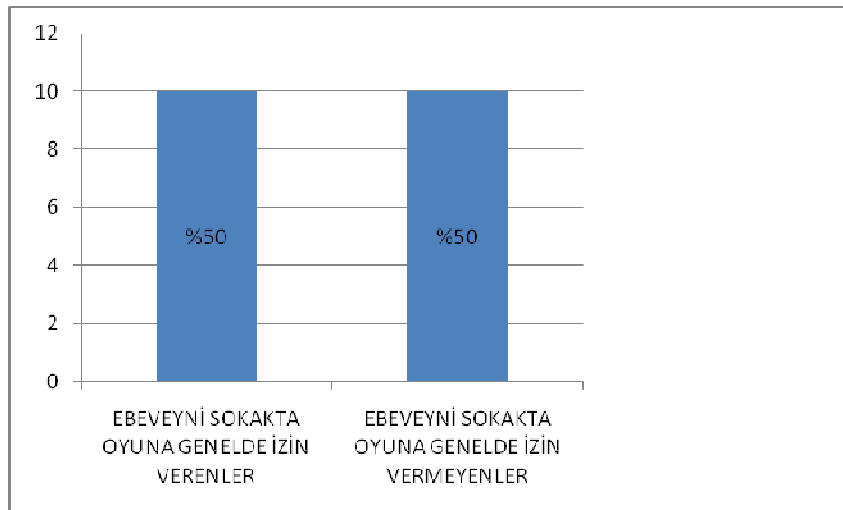
- Bu bölgede okula giden öğrencilerin çoğu, okula yakın mesafede yerleşim alanlarında ikamet etmekte olduğundan, birçoğu okula yürüyerek gelmektedir. Bölgede trafiğin yoğun olması nedeni ile ebeveynler %40 oranında çocuklarına eşlik etmek gereksinimini hissetmektedir (Tablo 6.14).

Tablo 6.14 “Okula Ulaşım”

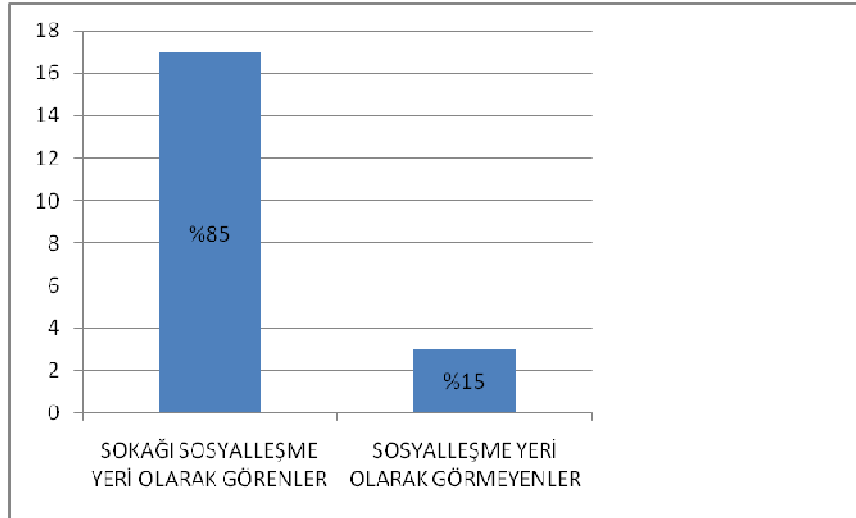
- Ankete katılan 20 öğrenci velisinden yarısının çocuklarının sokağa oyun için çıkmasına izin vermediği, ancak aynı oranda bir kısmının ise tedirgin olsalar dahi okul sonrası çocuklarının sokakta zaman geçirmelerine engel olmadıkları saptanmıştır (Tablo 6.15).

Tablo 6.15 “Ebeveynlerin Sokakta Oyuna İzin Verme Durumu”

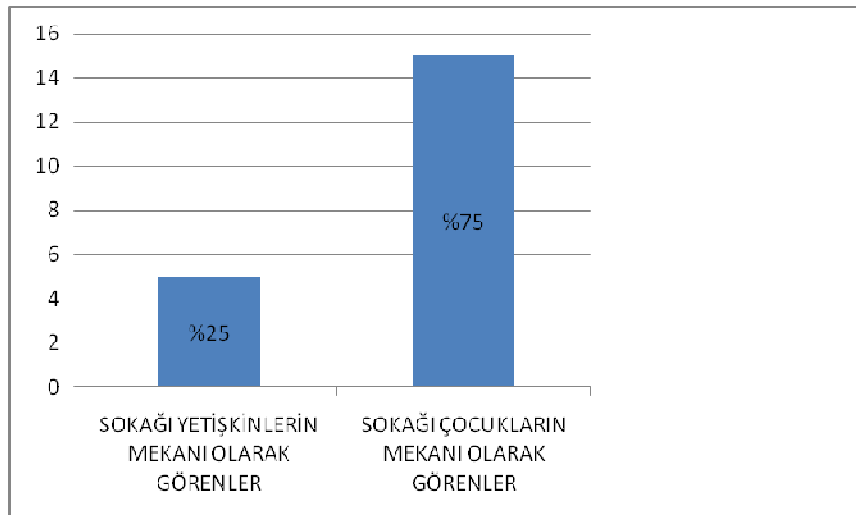
- Çocuklara sokağın sosyalleşme konusundaki önemi sorulduğunda büyük çoğunluğu sokağı arkadaşlık kurmak için en ideal yer olarak tanımladığı görülmüştür. Çocukların okul çıkışlarında arkadaşları ile birlikte olmak ve zaman geçirmek için eve gitmek yerine sokağı tercih ettikleri öğrenilmiştir (Tablo 6.16).

Tablo 6.16 “Sokağın Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi”

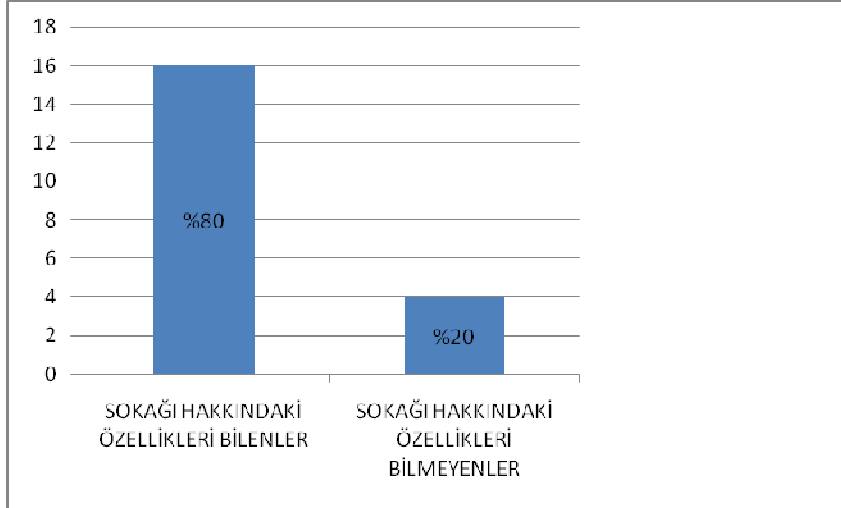
- Çocuklara ‘Sokak kimin mekânıdır?’ şeklinde bir soru sorulduğunda, büyük çoğunluğunun ‘sokak daha çok çocukların mekânıdır’ şeklinde cevap alınmıştır (Tablo 6.17). Bu soruya verilen cevap diğer okullarda da aynıdır. Çünkü çocuklara göre yetişkinler genellikle araç kullanırken sokakta bulunmakta, çocuklar ise araç kullanamadıkları için sokağı oyun ya da buluşma gibi daha kalıcı aktiviteler ile deneyimlemektedir.

Tablo 6.17 “Sokağın Kullanıcıları ile İlişkili Değerlendirilmesi”

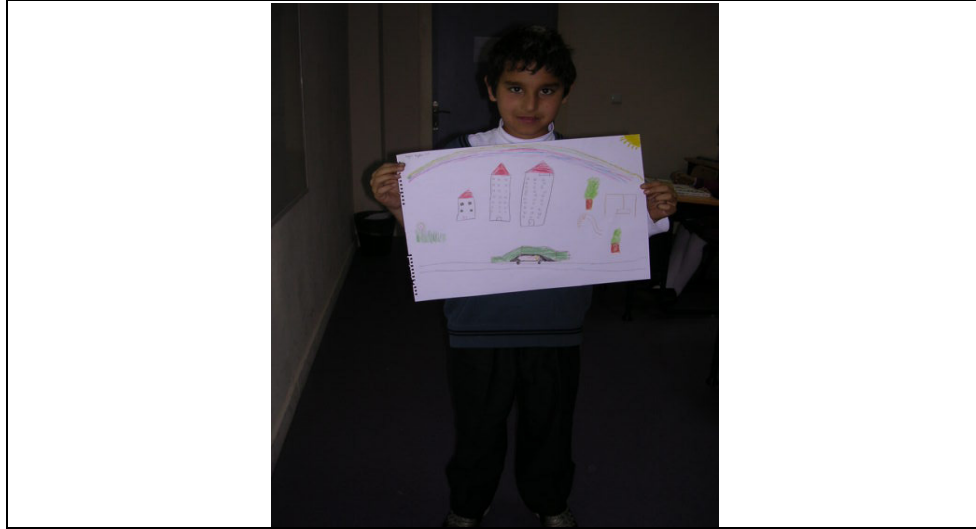

- Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu’nda okuyan öğrencilerin sokakları yaya olarak deneyimleme şansları olması nedeni ile sokak hakkındaki soruları çoğunlukla cevaplayabildikleri ve sokaklarının fiziksel özelliklerini tanıdıkları görülmüştür. (Tablo 6.18).

Tablo 6.18 “Sokağı Kent Çeperleri ile Tanıma”

6.8.3 İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri ile yapılan ‘Sokak ve Oyun’ konulu atölye çalışması örnekleri

Şekil 6.30 İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu öğrencileri ile atölye çalışması (B.Gülay Arşivi)

6.8.3.a) İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yaptığı Resim Çalışmaları

- İzmir Türk Koleji öğrencileri ile yapılan atölye çalışmasında çocukların sokak kavramından ne anladıklarını sorgulanmıştır. Çocukların çoğu sokağı, “içinde yaşadıkları güvenli site bahçesi” olarak tanımlamıştır. Yaşadıkları yere dair sorular sorulduğunda, çocukların çoğu içinde oyun parkı olan sitelerde yaşadıklarını ifade etmişler ve resimlerinde bu oyun parkına dair ekipmanlara yer vermişlerdir (Şekil 6.31, Şekil 6.32, Şekil 6.33, Şekil 6.34, Şekil 6.35, Şekil 6.36).

- İzmir Türk Kolejindeki erkek öğrenciler, kız öğrencilere oranla daha büyük oranda bilgisayar destekli oyun oynamayı sevdiklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle, sokak hakkında resim yapmayı kız öğrenciler kadar istekli karşılamamışlardır. Bu duruma sebep olarak, erkek çocuklarının daha çok kalabalıkla oynanan ve sert zeminler gerektiren top oyunlarını sevmeleri görülebilir. Çocuklar zaten okul sonrası spor tesislerinde bu ihtiyaçlarını karşılamakta geri kalan zamanda da evde bilgisayarla oynamak istediklerini belirtmektedirler. Bu anlamda bu çocukların, yetişkinlerin çocuklarla kaynaşabildiği sosyal bir platform olan sokakların avantajlarından mahrum kaldığı söylenebilir.

- Sokağa bir oyun işlevi yüklemeleri istendiğinde erkek çocukların çoğunun kurallı oyunları düşündükleri, spor sahaları ya da bilgisayarda oyunu anlatan resimler çizdikleri görülmüştür. Genellikle bilgisayar destekli ve içe dönük bir oyun anlayışı ile büyüyen çocukların sokak hakkındaki resim çalışmalarında bilgisayar ağaçları gibi fantastik fikirler geliştirdikleri görülmüştür (Şekil 6.37, Şekil 6.38).

Şekil 6.31 Gizem Özoğul - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.32 Ecem Kılıç - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.33 Dila Yıldırım - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.34 Sıla Sağlam - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.35 Yağız Zeydan - resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.36 Ege Şentürk-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

Şekil 6.37 Cem Durage-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

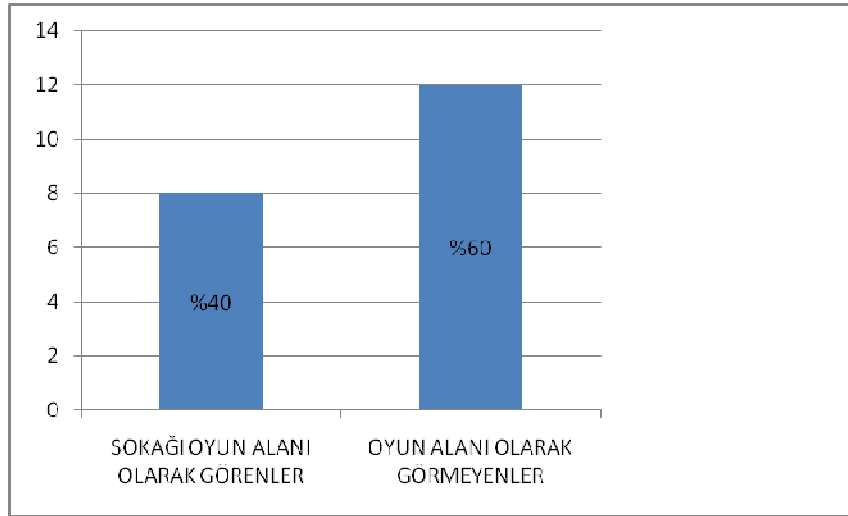

Şekil 6.38 Cem Erol-resim çalışması “Sokak ve Oyun” (B.Gülay Arşivi)

6.8.3.b) İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu Öğrencileri ile Yapılan Anket Çalışmaları

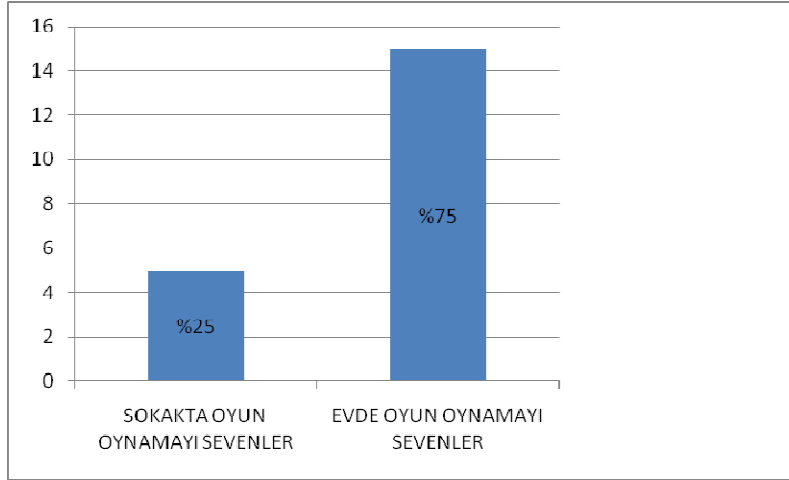
• İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu öğrencilerinden, 10 kız 10 erkek, toplam 20 öğrenci ile yapılan anket çalışmaları değerlendirildiğinde, sokağı oyun alanı olarak görüp görmedikleri sorusuna çocukların çoğu görmedikleri yönünde cevap vermişlerdir. Bunun nedeni çocukların içe dönük bir oyun anlayışı ile büyümeleridir (Tablo 6.19).

Tablo 6.19 “Sokağın Oyun Alanı Olarak Değerlendirilmesi”

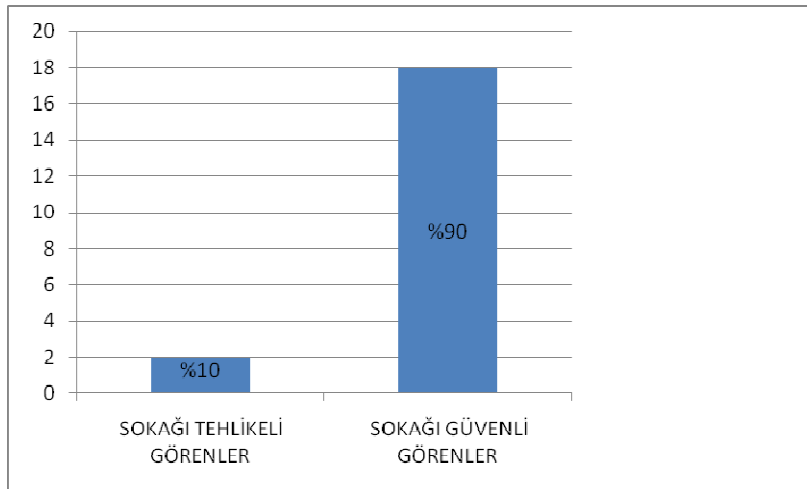
• İzmir Türk Koleji öğrencileri ile yapılan çalışmada, çocukların çoğunun bilgisayara bağımlı bir oyun anlayışına sahip olduğu gözlenmiştir. Bu yüzden çocukların büyük bir çoğunluğu evde vakit geçirmektedir (Tablo 6.20). Brezilya'nın Torre bölgesinde yapılan çalışmada da, bu duruma benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Torre'da sokaklar genelde araç hâkimiyetinde olduğundan ve ebeveynlerce tehlikeli bulunduğundan, buradaki ekonomik şartları iyi olan çocuklar ve gençler okul sonrası eğitim merkezlerinde önceden organize edilmiş aktivitelere katılmaktadır. Eve yakın semtler çok fazla yaya kullanıcının olmadığı yerler olarak tarif edilmektedir. Bu bölgede gençler eğer dışarıda bir gençlik merkezinde değillerse evde internet başında zaman geçirmeyi tercih etmektedirler (Gough ve Franch, 2005).

Tablo 6.20 “Sokakta ya da Evde Oyun Oynama Karşılaştırması”

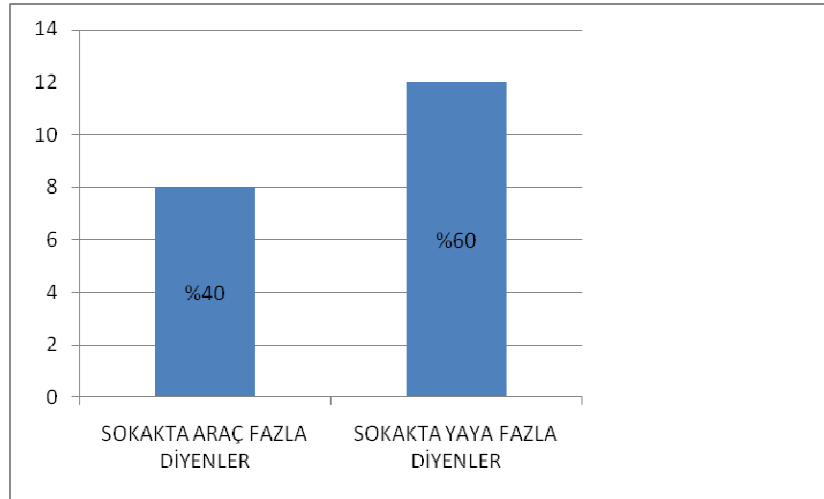

• Türk Koleji öğrencilerine yaşadıkları semtlere dair sorular sorulduğunda, genellikle çoğunun sitelerde yaşadıkları öğrenilmiştir. Sitelerde genellikle güvenlik birimi olması nedeni ile çocukların çoğu sokağı güvenli olarak değerlendirmiştir (Tablo 6.21). Bu durum hızlı şehirleşmenin bir sonucu olarak insanların yeni yapılaşan bölgelerde ve çok katlı yüksek yapılarda yaşaması ile ilişkilidir. Günümüzde çocuklara sokak denildiğinde, geçmişteki geleneksel sokakların özelliklerinden bahseden olmamıştır. Çocuklar sınırları belirli, içinde oyun parkı ekipmanlarına sahip site bahçelerini sokak olarak tanımlamıştır. Ayrıca çocukların çoğu sokakta araçlardan çok insanları gördüklerini söylerlerken de yine birkaç binanın oluşturduğu sitelerin ortak açık alanlarını kastetmektedir (Tablo 6.22).

Tablo 6.21 “Sokağın Psikolojik Yönü ile Değerlendirilmesi”

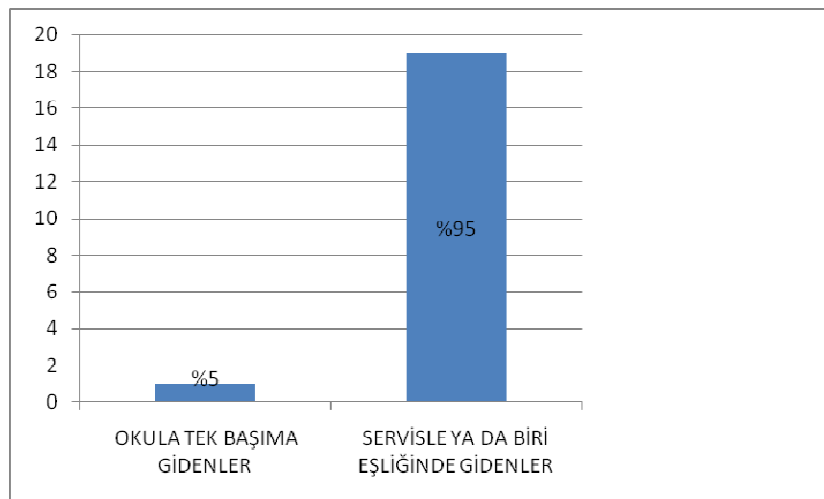

Tablo 6.22 “Sokağın Araç Yoğunluğu Açısından Değerlendirilmesi”

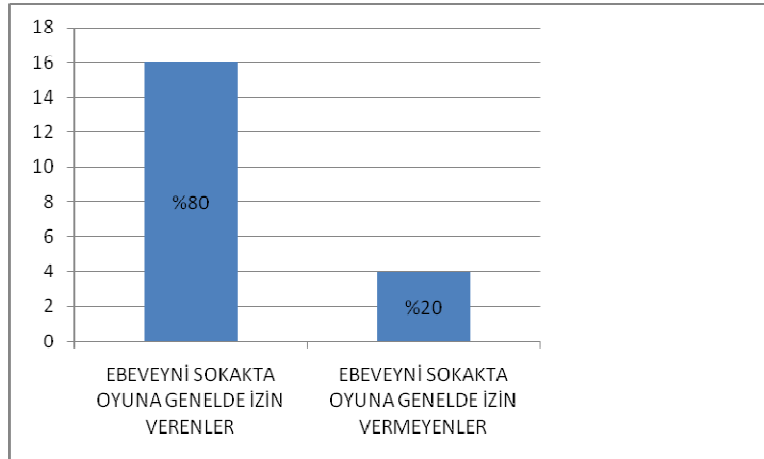
• İzmir Türk Koleji öğrencilerinin okula ulaşım şekilleri incelendiğinde çoğunun okula servisle gittiği tespit edilmiştir. Bir kısım öğrenci ise anne babasının işe giderken kendisini okula bıraktığını ifade etmiştir (Tablo 6.23). Şehrin neredeyse dışında konumlanmış bu okula çocukların yürüyerek gitme olanakları yoktur. Bu nedenle okul yolunu eğlenceye ve oyuna dönüştürme olanakları da bulunmamaktadır. Bruce Appleyard’ın çalışmasında aktarıldığı gibi çocukların araçla okula giderken yol boyunca yapıları çevreleri hakkında edindikleri bilgi, yaya olarak okula giden bir öğrencinin edineceğinden çok daha azdır (Appleyard, 2005).

Tablo 6.23 “Okula Ulaşım”

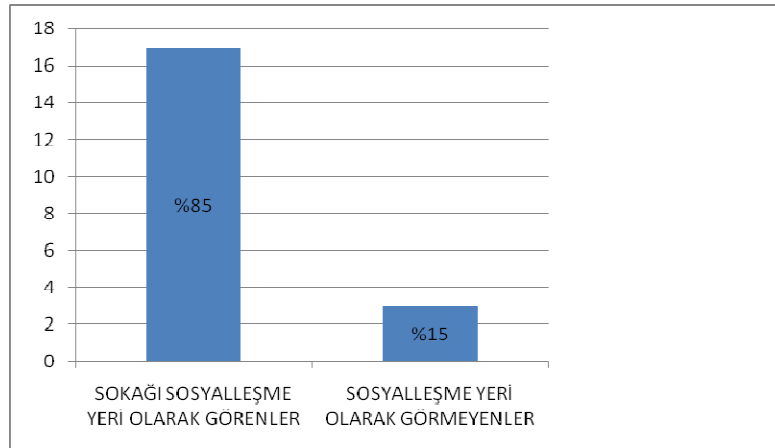
- Çoğu çocuğun, site bahçesinde güvenli bir ortam olması nedeni ile ailesinin izni ile sokakta oyun oynayabildiği öğrenilmiştir (Tablo 6.24). Aileler okul sonrası merkezlerine alternatif olarak göz önünde olmak kaydı ile evin bahçesinde oyuna izin vermektedir. Çünkü bu site bahçelerinde araç trafiği, yabancı tehlikesi gibi sorunlar bulunmamaktadır.

Tablo 6.24 “Ebeveynlerin Sokakta Oyuna İzin Verme Durumu”

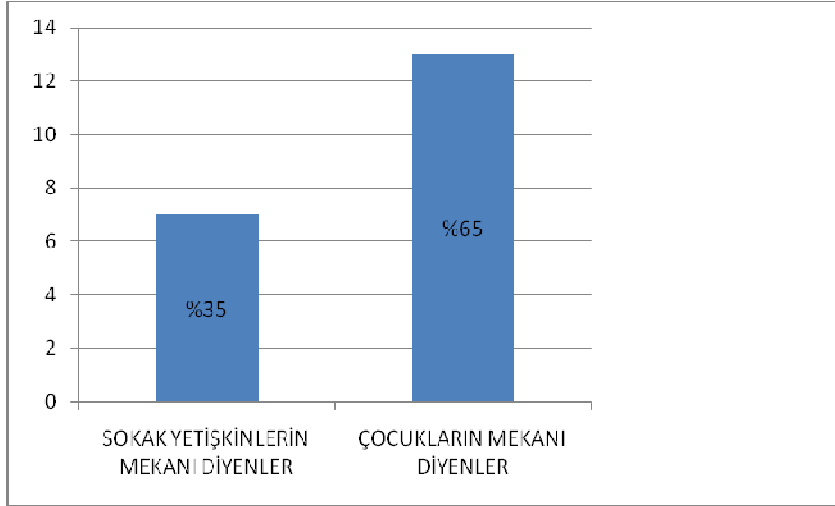
- Yapılan çalışmada çocukların çoğunun sokakta arkadaşları ile buluşabildikleri ve sokağı sosyalleşme mekânı olarak gördükleri tespit edilmiştir (Tablo 6.25). “Sokaklar”; Soja’nın (1996) “üçüncül mekân” olarak tanımladığı gibi, çocukların kendilerini özgür hissettiği, aidiyet duygusunu kazandıkları önemli sosyal ortamlardır.

Tablo 6.25 “Sokağın Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi”

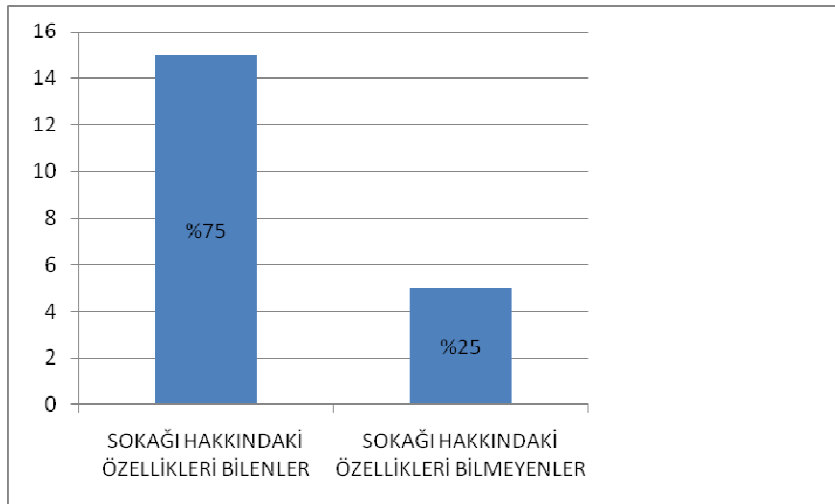
- İzmir Türk Koleji’nde de diğer okullarda olduğu gibi, çocukların çoğunun sokağı yetişkinlerden çok kendilerine ait bir mekân olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Tablo 6.26).

Tablo 6.26 “Sokağın Kullanıcı ile İlişkili Değerlendirilmesi”

- Çocuklara sokaklarının fiziksel özellikleri sorulduğunda, pek çoğu sitelerindeki çim alanlardan, oyun parklarındaki oyun ekipmanlarından bahsetmiştir. Bu nedenle, %75 oranında sitelerini tanıdıkları görülmüştür. Ancak bu çocuklar çoğunlukla kent içindeki, mahalle aralarındaki sokakları tanımamaktadır, çünkü çoğunlukla bu mekânlardan araç ile geçmektedir (Tablo 6.27).

Tablo 6.27 “Sokağı Kent Çeperleri ile Tanıma”

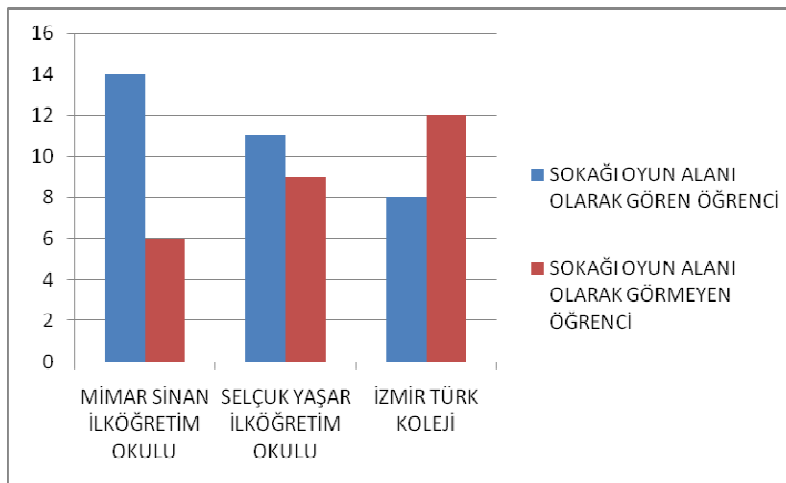

6.9 KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRME

Okullar ile yapılan çalışmalar, ortak özellikleri ve farklılıkları incelenerek yeniden ele alınmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma yapılan üç okulun öğrencilerinin farklı özelliklerinin, çocukların sokakta oyun oynamasına ne gibi etkileri olduğu bu değerlendirmede incelenmiştir. Bu farklılıklardan biri sosyo-ekonomik durumdur. Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin ve ekonomik koşulların onun sokağı oyun alanı olarak değerlendirmesine etkisi bu üç okul arasında karşılaştırma yapılarak incelenmektedir.

Farklı sosyo-ekonomik duruma sahip çocukların sokakta oyuna bakışı değerlendirildiğinde, toplamda 60 öğrenci ile yürütülen bu çalışmada, **en çok Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencilerinin sokağı oyun alanı olarak değerlendirdikleri görülmüştür** (Tablo 6.28). Bunun nedeni, çocukların bu bölgede sokağı rahatlıkla kullanabilmeleridir. Bu bölgede bulunan az katlı konutların ağırlıklı olduğu, araçların az sayıda geçtiği ikincil sokaklar ve araçlar için çıkmaz nitelikli sonu merdivenle biten sokaklar, çocuklar için ideal oyun alanlarıdır. Okula yakın bölgede ikamet eden öğrencilerin okula ulaşımı yürüyerek sağlaması, ebeveynlerin Bolivya örneğinde olduğu gibi, çocuklara daha iyi koşullardaki (spor okulu, yaz okulu vs) olanakları sağlayamaması ve bu nedenle sokakta oyuna izin vermeleri çocukların sokağı oyun alanı olarak görmesine neden olmaktadır (Punch, 2000).

Tablo 6.28 “Sokağın Oyun Alanı Olarak Değerlendirilmesi”

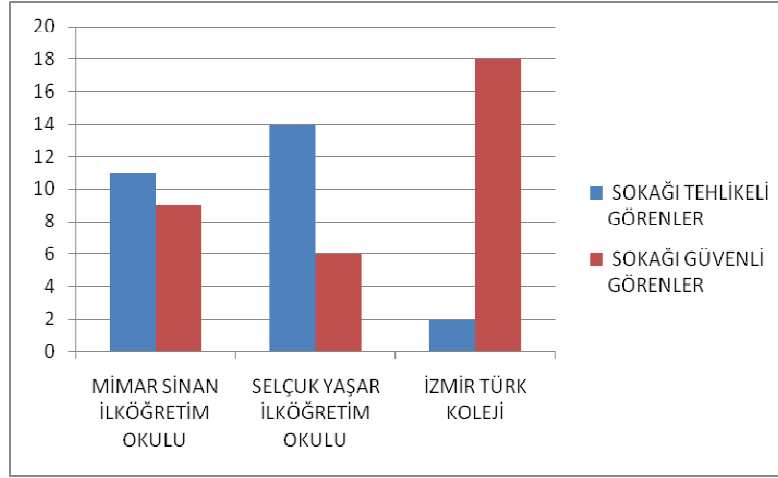
Yapılan çalışmada İzmir Türk Koleji öğrencilerinin, Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencileri ile karşılaştırılınca, sokağı çok daha az oranda oyun alanı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bunun nedeni bu çocukların daha çok içe dönük ve bilgisayar başında bir oyun anlayışı ile büyümeleridir. Çocukların böyle bir oyun anlayışı ile büyümesinde, ebeveynlerin izin verme faktörünün etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu durumun nedenleri ebeveynlerle yapılan anket çalışmaları sonuçlarında detaylı olarak ele alınmaktadır.

Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencilerinin sokağı oyun alanı olarak değerlendirmesi incelendiğinde ise, diğer iki okula oranla sonucun daha kararsız olduğu görülmektedir. Bunun nedeni bu bölgede çocukların okula yaya olarak gitmeleri, bu amaçla sokağı kullanmalarına rağmen trafik faktörü nedeni ile sokakta güvenle oyun oynayamamalarıdır.

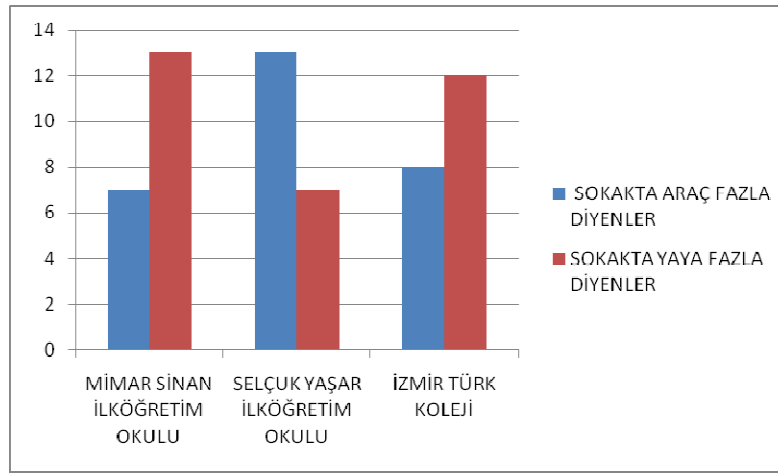
Sokağın güvenlik açısından değerlendirilmesi istenildiğinde, şaşırtıcı bir sonuç elde edilmiştir. Sokağı büyük oranda oyun alanı olarak değerlendiren Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencilerinin sokağı tehlikeli bulması araştırılmaya değer bulunmuştur. Bu korkunun nedeni trafik faktörü değildir. Sokağın tehlikeli olduğu yönünde yorum yapan öğrenciler bunun nedeni olarak okula giderken geçtikleri ve semtteki insanların kendilerini rahatsız ettiklerinden bahsetmişlerdir. Bu durum sadece o semtten geçmek zorunda olan öğrencilerin rahatsızlığının sonucu olarak anket sonuçlarına yansımıştır.

Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri trafik nedeni ile sokağı tehlikeli olarak değerlendirmekte, İzmir Türk Koleji öğrencileri ise, sokağı sitelerinin bahçesi olarak değerlendirmeleri nedeni ile ve bu sitelerde güvenlik olduğu gerekçesi ile sokağı güvenli bir yer olarak tanımlamaktadır (Tablo 6.29). Trafik faktörü en çok Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri tarafından sokağın kullanımını etkileyen kısıtlayıcı faktör olarak değerlendirilmiştir. Diğer öğrenciler zihinlerindeki sokağı genel olarak yayaların mekânı olarak ifade etmektedir (Tablo 6.30).

Tablo 6.29 “Sokağın Psikolojik Yönü ile Değerlendirilmesi”

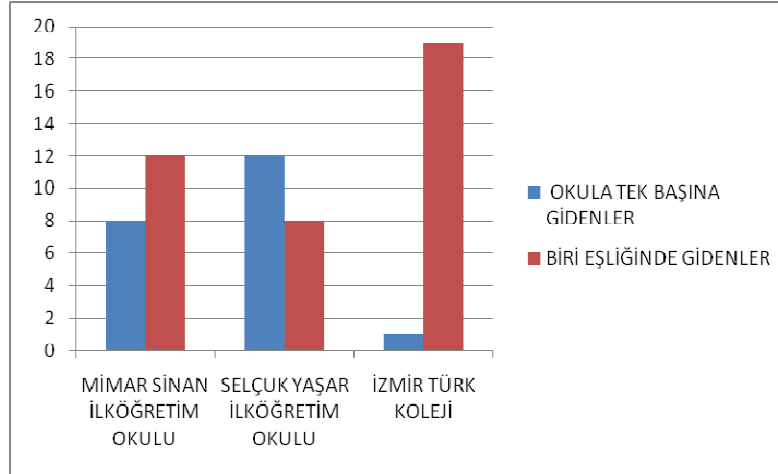

Tablo 6.30 “Sokağın Araç Yoğunluğu Açısından Değerlendirilmesi”

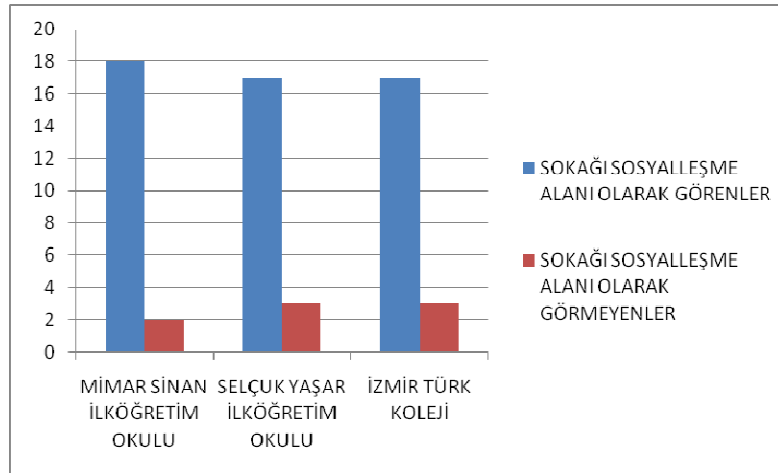
İzmir Türk Koleji öğrencileri okula ulaşımını okulun şehrin dışında bulunması nedeni ile büyük oranda servis ile sağlamaktadır. Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri okula ulaşımını çoğunlukla tek başlarına ve yaya olarak sağladığı, Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencilerinin bir kısmının okula kardeşi ile gittikleri tespit edilmiştir (Tablo 6.31).

Tablo 6.31 “Okula Ulaşım”

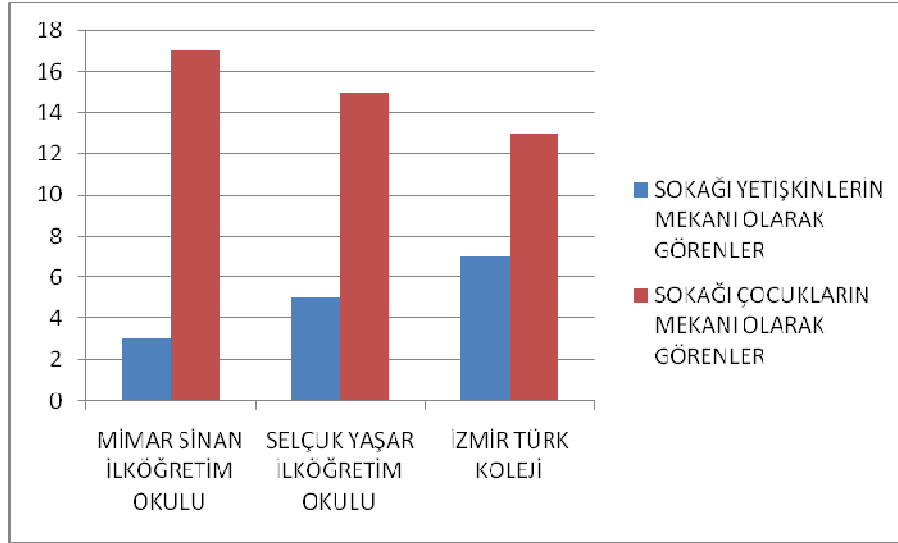
Sokağın tüm avantaj ve dezavantajlarına rağmen, bu üç okulda da ortak olarak kabul edilen durum, sokağın bir sosyalleşme yeri olduğudur. Çocukların çoğunluğu sokağı tüm sıkıntılarına rağmen, en ideal buluşma mekânı olarak değerlendirmekte, arkadaşları ile sokakta bir araya geldiklerini söylemektedir (Tablo 6.32).

Tablo 6.32 “Sokağın Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi”

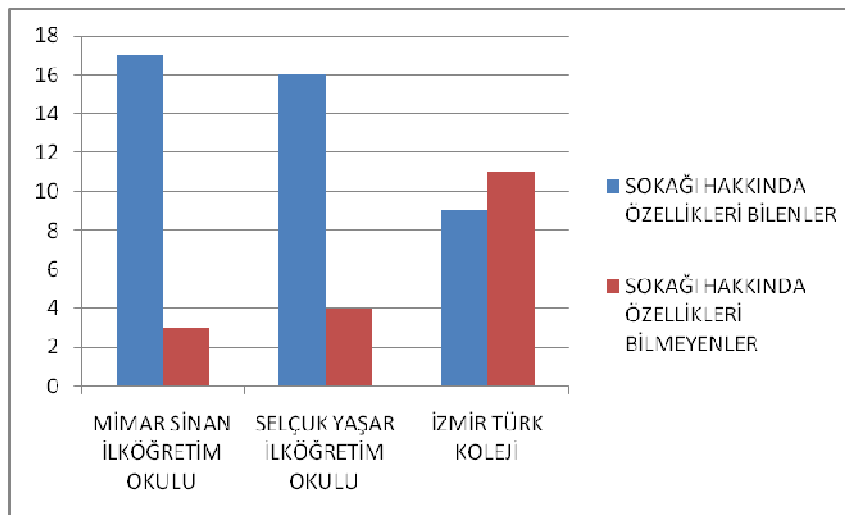
Yapılan değerlendirmede üç okul öğrencilerinin hemfikir oldukları bir diğer durum da sokağın “çocukların mekanı” olduğudur. Çoğu çocuğun sokağı yetişkinlerden çok kendilerine ait bir mekan olarak değerlendirdiği saptanmıştır (Tablo 6.33).

Tablo 6.33 “Sokağın Kullanıcı ile İlişkili Değerlendirilmesi”

Çocukların kentlerini ve sokaklarını ne kadar tanıdıklarına dair yapılan değerlendirmede, Mimar Sinan İlköğretim Okulu öğrencilerinin mahallelerini, sokaklarının duvarları, zeminde kullanılan malzemeleri, kent mobilyaları ile tarifledikleri görülmüştür. Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencilerinin de kısmen sokağı yaya olarak deneyimlemelerinden dolayı sokaklarını anlatabildikleri, ancak İzmir Türk Koleji öğrencilerinin sokağına dair çok fazla detay veremedikleri, genellikle evlerinin bahçelerinde gördükleri özellikleri anlattıkları görülmüştür (Tablo 6.34).

Tablo 6.34 “Sokağı Kent Çeperleri ile Tanıma”

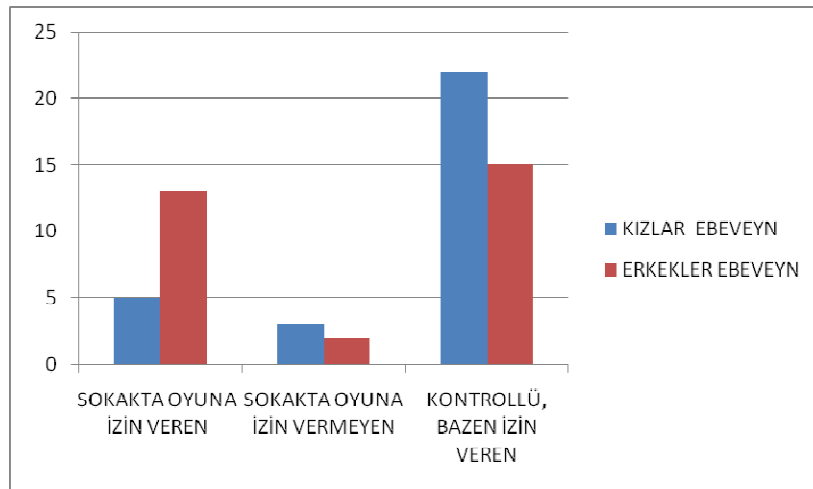

Sosyo-ekonomik etmenler dışında çocukların sokakta oyun oynamasını büyük oranda etkileyen bir diğer faktör de ebeveynlerdir. Ebeveynler zaman zaman güvenlik gerekçesi ile çocuklarının sokakta oyun oynamasına izin vermemekte ve bu durumda çocuk sokağın avantajlarından mahrum kalmaktadır. Çalışma kapsamında ebeveynlerin bu yaklaşımları ve nedenleri incelenmiş, onlara çocukların sokakta oyun oynamasına ilişkin bir takım sorular yöneltilmiştir (Ek 3: Anket Formu Ebeveyn).

6.10 Ebeveynlerle Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi

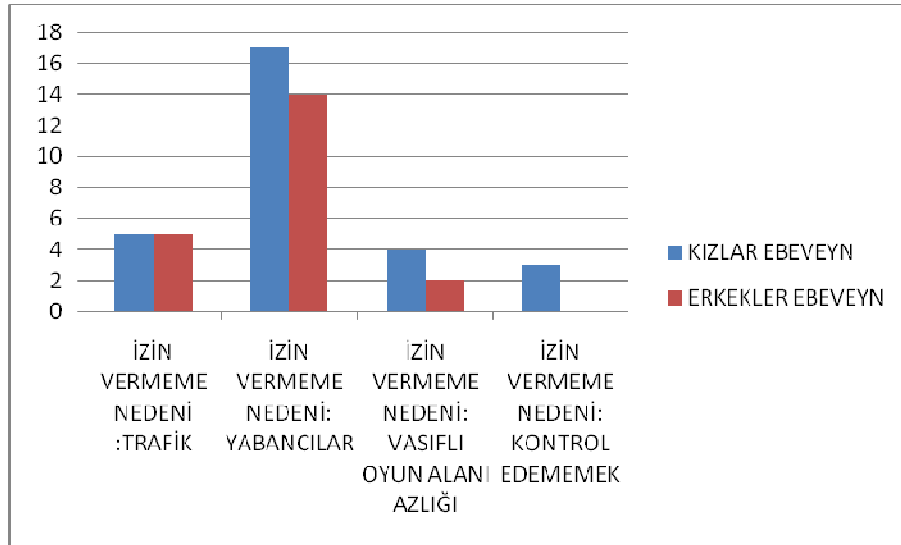
Çalışmada ebeveynlerin cevapları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ürdün Abu-Nuseir'deki çalışmanın sonuçlarına benzer olarak, erkek çocuk ailelerinin çocuklarının yalnız başlarına sokakta oyun oynamasına kız çocuk ailelerine oranla daha fazla izin verdiği sonucuna ulaşılmıştır (Abu-Ghazze, 1998). Erkek çocuklar kendi mahalleleri dışında yakın mahallelerdeki arkadaşları ile evlerinden daha uzakta oyun oynayabilmektedir. Kız çocuklar daha çok aile kontrolünde kapı önlerinde oynamaktadır (Tablo 6.35).

Tablo 6.35 “Sokakta Oyuna İzin Verme Durumu”

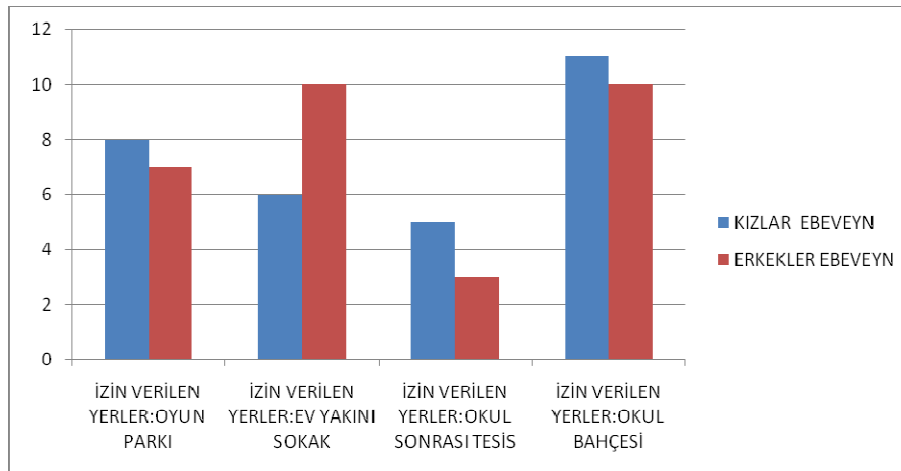
Ebeveynlerin çocuklarının sokakta oyun oynamasına neden izin vermediği araştırıldığında, en önemli nedenlerin yabancılar ve trafik olduğu görülmektedir (Tablo 6.36).

Tablo 6.36 “Sokakta Oyuna İzin Vermeme Nedenleri”

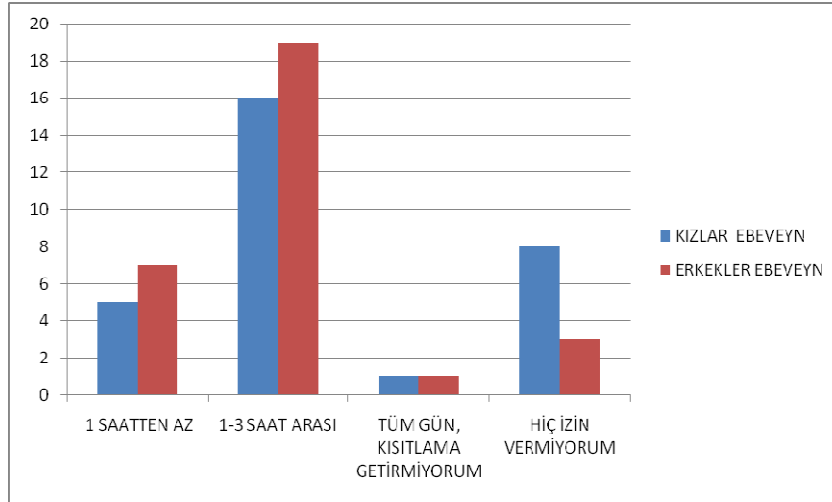
Kız çocuk ebeveynlerinin genelde kontrollü olarak gördükleri okul bahçesini, oyun parklarını öncelikli oyun alanı olarak tercih ettiklerini, erkek çocukların ailelerinin ise okul bahçesinden sonra evin yakınlarındaki sokağı oyun alanı olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Tablo 6.37). Ayrıca erkek çocukların kızlardan daha fazla bisiklet kullandığı ve bu nedenle evden uzaklara gitme özgürlüklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 6.37 “Oyuna İzin Verilen Mekânların Karşılaştırılması”

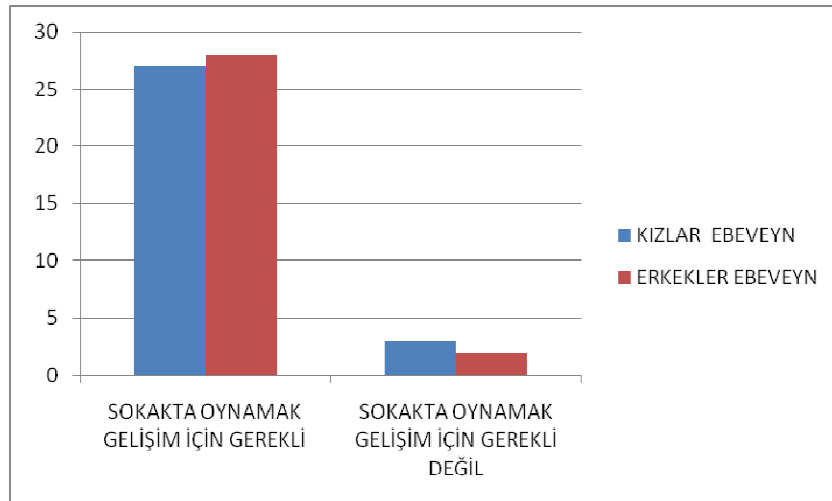
Ebeveynlerin sokakta oyun oynanmasına genellikle günde 1-3 saat arası izin verdikleri görülmüştür. Hiç izin vermeyenlerin büyük bir kısmını kız çocuk ailelerinin oluşturduğu dikkat çekmektedir (Tablo 6.38).

Tablo 6.38 “Sokakta Oyun Süresi”

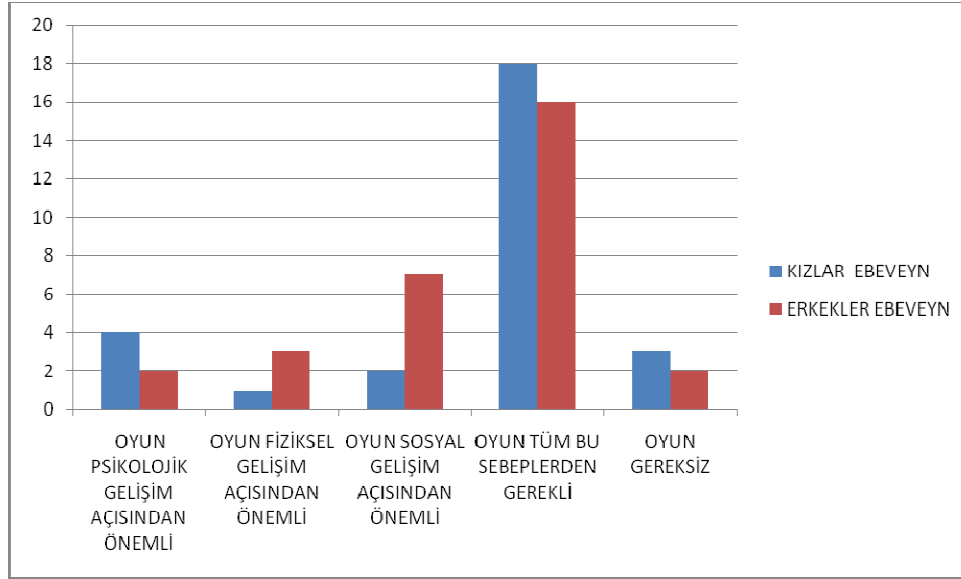

Ebeveynlere sokakta oyun oynamanın çocuk gelişimi açısından önemi sorulduğunda, büyük çoğunluğu sokakta oyun oynamanın çocuk gelişimi açısından gerekli olduğu yönünde yanıt vermiştir (Tablo 6.39). Genelde sokakta oyunun, çocuk gelişimini fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal açılardan desteklediği kabul edilmiştir (Tablo 6.40).

Tablo 6.39 “Sokakta Oyunun Gelişim ile İlişkili Değerlendirilmesi”

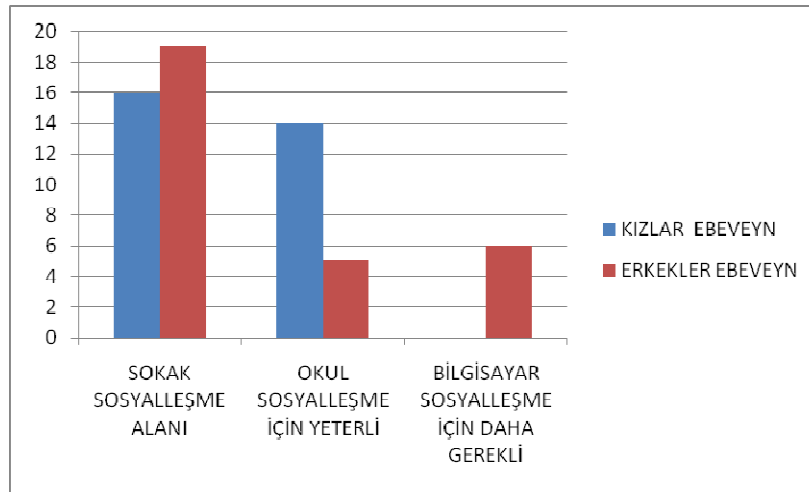

Tablo 6.40 “Sokakta Oyunun Gelişimsel Faydalarının Karşılaştırılması”

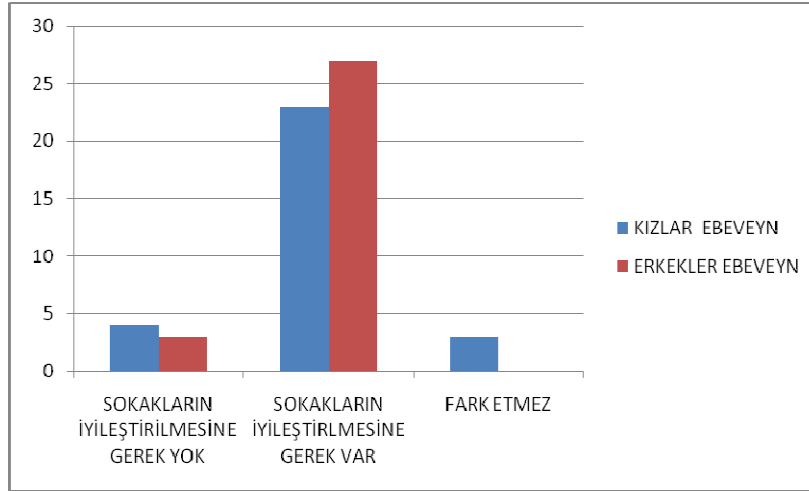
Ebeveynlere sokağın sosyal işlevi hakkında soru yöneltildiğinde, büyük oranda çoğunun sokağı sosyal bir platform olarak değerlendirdiği, özellikle kız çocuğu ailelerinin bir kısmının sosyalleşme için sokak yerine okulun yeterli olduğunu belirttiği, erkek çocuk ebeveynlerinin bir kısmının ise bilgisayar sosyalleşme aracı olarak değerlendirdiği görülmüştür. Çocukların günümüzde oyun alışkanlıkları değişmektedir. Bu değişikliklerde ailelerin büyük payı vardır (Tablo 6.41).

Tablo 6.41 “Sokağın Sosyalleşme Yeri Olarak Değerlendirilmesi”

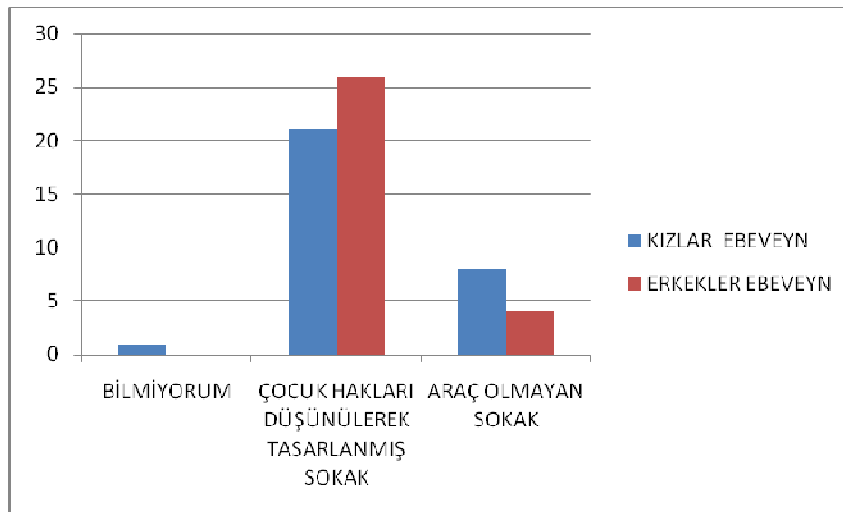
Gittikçe modernleşen kentlerdeki sokak yaşantısından ebeveynlerin büyük çoğunluğu memnun değildir. Aileler trafik, yabancı tehlikesi gibi problemler nedeni ile sokakların şimdiki halini eleştirmekte ve bu sorunların ortadan kaldırılması için sokakların iyileştirilmesi gerektiğine inanmaktadır (Tablo 6.42).

Tablo 6.42 “Sokak İyileştirme Çalışmalarının Gerekliğinin Değerlendirilmesi”

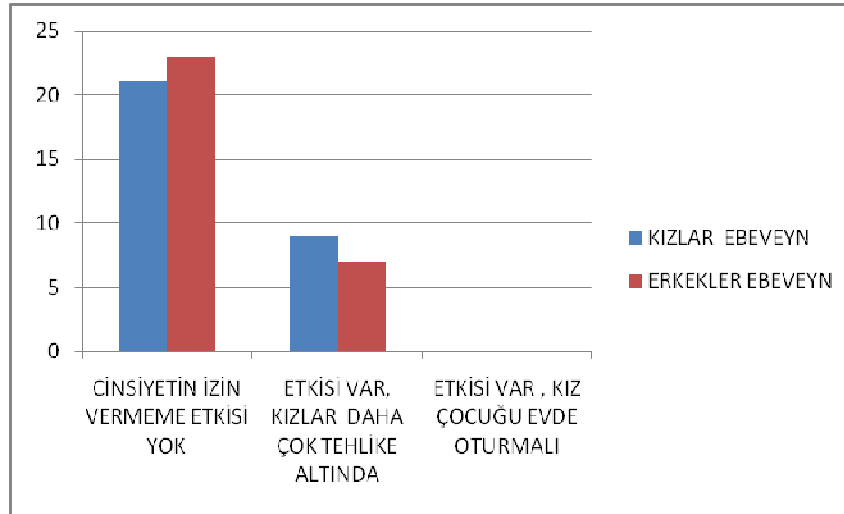
Çocuk dostu sokak kavramının ebeveynlerce anlaşıp anlaşılmadığı konusunda yapılan araştırmada pek çoğunun, bu kavram hakkında fikir yürütebildiği görülmüştür (Tablo 6.43).

Tablo 6.43 “Çocuk Dostu Sokak Kavramının Değerlendirilmesi”

“Cinsiyetin çocuğunuzun sokakta oyun oynamasına izin vermeniz konusunda etkisi var mı?” sorusuna ebeveynlerin çoğunluğu “yok” cevabı vermiştir. Ancak, kızların daha çok tehlike altında olduğu yönünde yaklaşımlar azımsanmayacak orandadır (Tablo 6.44). Aileler sözel olarak böyle cevap verseler de, uygulamada durumun farklı olduğu, öğrencilerle yapılan görüşmelerde kız çocuklarının daha fazla baskı altında oldukları öğrenilmiştir.

Tablo 6.44 “Cinsiyet Faktörünün Sokakta Oyuna Etkisi”

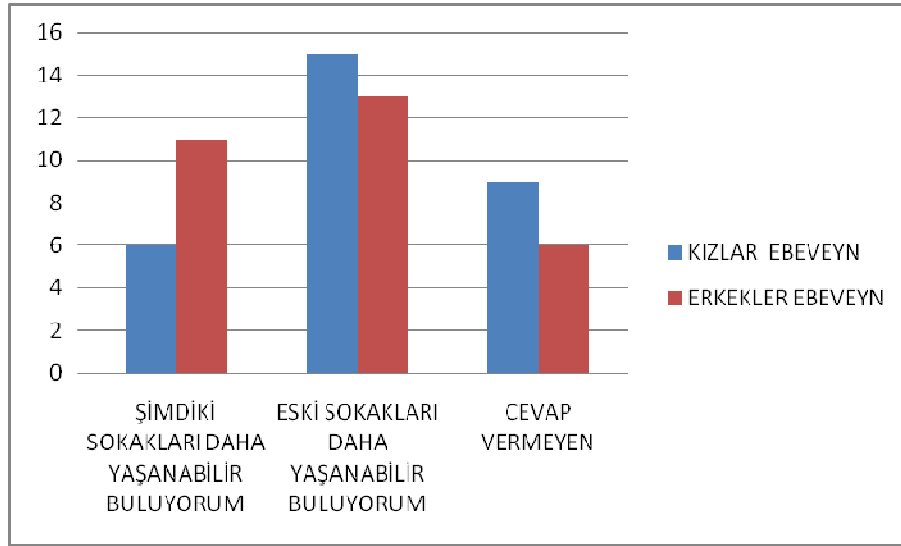

‘Günümüz sokaklarını eski sokaklar ile yaşanabilirlik açısından karşılaştırır mısınız?’ şeklinde sorulan soruya, ebeveynlerin büyük çoğunluğunun kendi çocukluklarındaki sokakları daha yaşanabilir buldukları cevabı alınmıştır. Ebeveynler cevaplarında, teknoloji ve modernleşmeye rağmen var olan çocuk oyunlarının gitgide azaldığından ve bu durumun özellikle sokakların eskisi kadar güvenilir olmaması ile ilişkili olduğundan bahsetmişlerdir (Tablo 6.45). Modern çocukların oyun deneyimleri, ebeveynlerinin kendi çocukluklarındaki keyif aldıkları oyunlardan çok daha farklıdır (Valentine ve McKendrick, 1997)

Valentine ve McKendrick, çalışmalarında, röportaj yapılan pek çok ebeveynin kendi dönemlerini yabancı tehlikesi, kaçırılma gibi korkular olmadan keşfedebildikleri masum zamanlar olarak tanımladıklarından bahsetmektedir. Bu çalışmada dış mekan oyunlarının değişimi hakkında da iki farklı saptama yapılmıştır.

İlk olarak, 1950’lerin sonları ile 1960’ların başları arasında oyun çeşitliliğinin açıkça azaldığı saptanmıştır. İkinci olarak da 20, 30 ve 40’lı yaşlarında bulunan ebeveynler ile yapılan görüşmelerde dışarıda oyun oynama konusunda son 10-20 yıl içerisinde ciddi bir duraksama olduğu fark edilmiştir. Bu genelleştirilmiş örnekler çocuğun dış mekân oyunlarında belirgin bir azalma olduğunu göstermektedir (Valentine ve McKendrick, 1997).

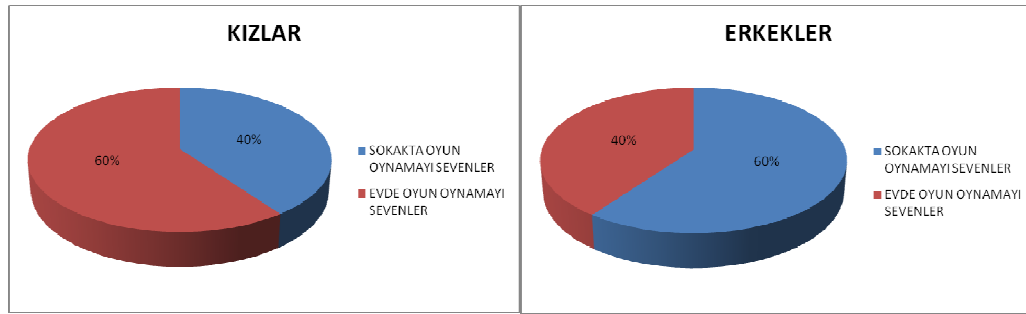
Tablo 6.45 “Günümüz Sokaklarının Eski Sokaklarla Karşılaştırılması”

Üç okul öğrencilerini bir arada ele alarak yapılan genel değerlendirmede, diğer bir karşılaştırmalı değerlendirme verisi **cinsiyet faktörüdür. Cinsiyetin çocukların sokakta oyun oynaması üzerine etkisi** çeşitli yabancı kaynaklarda da ele alınmaktadır. Örneğin %90’ Müslüman olan Ürdün, Abu Nuseir’de, kız çocuklarının erkeklerle bir arada sokakta oyun oynamasına sıcak bakılmamaktadır (Abu-Ghazze, 1998). Kız çocuklarının oyun hakkı çok daha fazla kısıtlanmaktadır. Türkiye’de de kız çocuklarının sokakta oyun oynamasının erkek çocuklara oranla değişiklik gösterip göstermediği, bu çalışma ile İzmir’de üç okul özelinde ele alınmıştır. Sonuçta sosyo- ekonomik düzey düştükçe kız çocuklarının özgürlüğünün daha fazla kısıtlandığı saptanmıştır. Bu durumda kız çocuklarının hem korunmaya muhtaç görülmesinin, hem de iş gücünde annelerine yardım etmelerinin büyük payı olduğu düşünülmektedir.

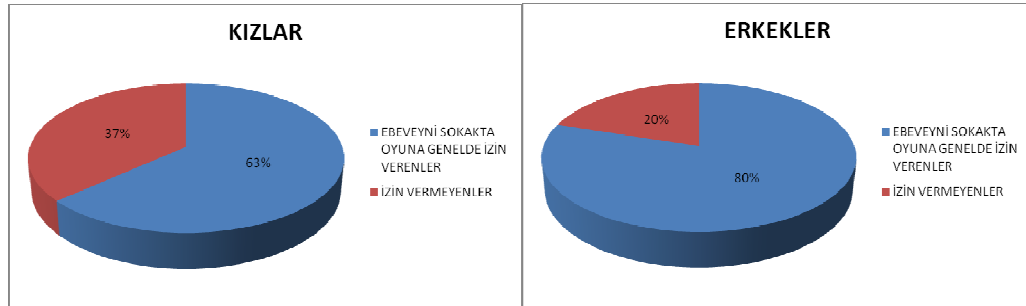
Çalışmada ayrıca, erkek çocuklarının büyük çoğunluğunun sokağı oyun alanı olarak gördüğü, kız çocukların büyük çoğunluğunun ise sokak yerine evde oyun oynamayı tercih ettiği görülmüştür. Kız çocuklarının evcilik gibi oyunları apartman girişlerinde, evlerde oyanabilmesi, erkek çocuklar kadar çok bisiklete binme ve top oyunları oynamaması bu duruma neden olan bir faktör olabilmektedir. Ayrıca ebeveyn faktörü de kız çocukların sokakta erkek çocuklar kadar rahat oyun oynamasına engel olabilmektedir (Tablo 6.46).

Tablo 6.46 “Oyun Alanı Seçimindeki Farklar”

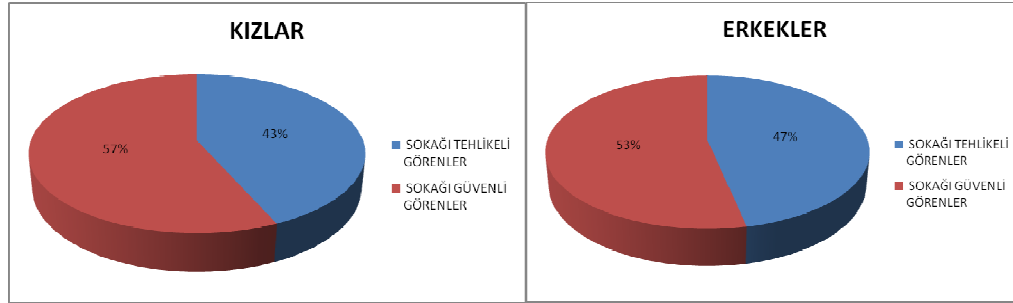
Kız ve erkek çocukların sokakta oyun oynamasına etken olarak görülen ebeveyn faktörü çocuklarla birlikte değerlendirilmiştir. Kız ve erkek çocuklara ayrı ayrı “Aileniz sokakta oyun oynamanıza izin veriyor mu?” şeklinde sorulan soruya erkek çocukların büyük çoğunluğu izin veriyor derken, kız çocuklarda izin verme oranı düşmüştür (Tablo 6.47). Sokakta oyuna, kısıtlı olarak izin veren ebeveynlerin anket sonucunu büyük oranda etkilediği bilinmektedir.

Tablo 6.47 “Sokakta Oyuna İzin Verilme Durumu”

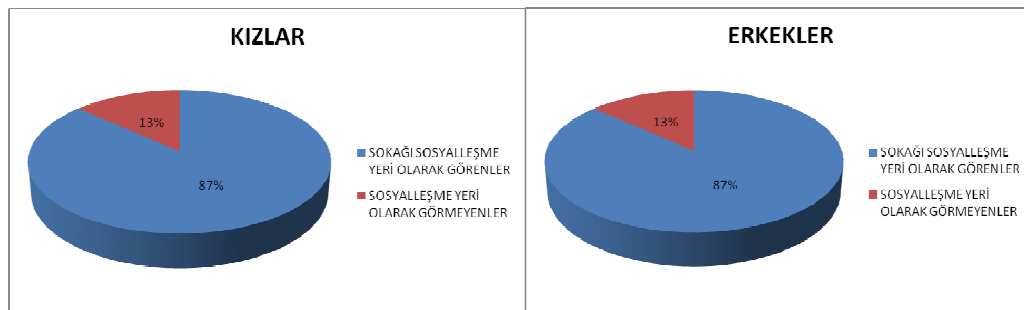
Anket çalışmaları cinsiyet faktörüne göre değerlendirildiğinde, hem kız hem de erkek çocukların sokağı % 50'nin üzerinde güvenli bir mekan olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Erkek çocuklarda sokağın tehlikeli olduğu görüşü daha fazladır. Bu durumun nedeni olarak erkek çocukların oyun için evlerinin olduğu bölgeden daha fazla uzaklaştığı ve kızlardan daha fazla top oynadıkları için trafik tehlikesi ile daha çok yüz yüze kaldıkları gösterilebilir (Tablo 6.48).

Tablo 6.48 “Sokağın Psikolojik Yönü ile Değerlendirilmesi”

Çocukların sokağı sosyal açıdan değerlendirmesine yönelik sorulan soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, hem kız hem de erkek öğrencilerin sokağı arkadaşları ile oyun oynayabildikleri, komşuluk ilişkilerinin geliştiği bir yer olarak değerlendirdiği görülmüştür (Tablo 6.49).

Tablo 6.49 “Sokağın Sosyal Alan Olarak Değerlendirilmesi”

BÖLÜM YEDİ

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan resim çalışmaları ve anketler değerlendirildiğinde iki önemli sonuca ulaşılmıştır. Bulardan birincisi sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet faktörünün çocuğun sokakta oyun oynamasını farklı şekillerde etkilediğidir. Recife örneğinde ya da Bolivya kırsalında olduğu gibi, ekonomik durumu düşük olan bölgelerde kısıtlı oyun olanakları olan çocuklar, sokağı doğal bir oyun alanına çevirebilmektedir. Ailelerin çocukların sokakta oynaması üzerine ciddi bir kısıtlaması yoktur. Ancak yüksek sosyo-ekonomik seviyeye sahip bölgede yaşayan çocuklarda durum tam tersidir. Bu çocuklar genellikle lüks oyun gereçleri ve olanakları ile büyüdüğünden, daha çok eve kapalı, içe dönük bir oyun anlayışı geliştirmektedir. Bu durumda şüphesiz ailelerin payı büyüktür. Aileler sokağın çocuklar için tehlikeli ve fayda sağlamaz bir mekân olduklarını düşündüklerinden çocuklarını sokakta vakit geçirmek yerine okul sonrası spor merkezlerine ya da evde oyun oynamaya yönlendirmektedir. Ancak ekonomik olanakları ya da içinde bulunduğu sosyal çevre ne olursa olsun her çocuğun dış mekânda oyun oynamaya hakkı vardır. Bu bağlamda sokak mekânı içerisinde pek çok çeşitliliği ve sosyal ortamı barındırdığından içerdiği sorunlar çözüldüğü takdirde, çocuklar için ideal oyun alanları olacaktır.

Cinsiyetin sokakta oyuna etkisi araştırıldığında hem alan çalışmasında hem de literatür incelemesinde, kız çocuklarının erkek çocuklar kadar özgür olmadığı, daha içe dönük yetiştirildiği saptanmıştır. Kız ya da erkek tüm çocuklar sokakta bir arada oynamayı tercih etmektedir. Sokak mekânı arkadaşlık ilişkilerinin, paylaşımların, grup oyunlarının en rahat yaşandığı sosyal ortamlardır. Ancak Ürdün gibi nüfusun tamamına yakınının Müslüman ve daha muhafazakar olduğu ülkelerde sokakta çok fazla vakit geçiren ve oynayan kız çocuklara iyi gözle bakılmamaktadır. Kız çocuklar ev içi işlere koşturularak anne modelini küçük yaştan itibaren üstlenmekte ve hayata hazırlanmaktadır. Erkek çocukları ise daha çok mahalle ortamında, kendilerini ispatlama, oyun oynama, arkadaşlarla buluşma gibi nedenlerle sokağı kullanmaktadır. Erkek çocuklarının evden daha fazla uzaklaştığı, daha fazla bisiklet

kullandığı, kız çocuklarının ise sokağa çıkarsa, genelde kapı önünde oynamayı tercih ettiği ya da ebeveyni tarafından tembihlendiği tespit edilmiştir. Kısaca hem sosyal durumun, içinde yaşanan çevrenin, hem de ekonomik durumun ve cinsiyetin çocukların oyun kültürüne etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmadan elde edilen ikinci sonuç ise dünyanın pek çok yerinde, sosyal ve ekonomik durumu ne olursa olsun çocukların genelinin sokağı oyun alanı ve sosyalleşme ortamı olarak değerlendirdiğidir. Ancak çocukların sokağı böyle değerlendirmesi böyle kullanabildikleri anlamına gelmemektedir. Çocuklar günümüzde gittikçe motorize olan ulaşım ve çarpık kentleşme gibi sebeplerden dolayı sokağı oyun alanı ve sosyal mekân işlevi ile kullanamamaktadır. Bu tez kapsamında hem alan çalışması hem de literatür araştırmasında, sokakta oynamanın çocuk gelişimine sosyal, fiziksel, zihinsel, psikolojik ve duygusal yönden olumlu etkilerinin olduğu, ancak günümüz sokaklarının bu faydayı sağlayacak nitelikte olmadığı saptanmıştır.

Geçmişte insanlar için daha güvenli ve davetkâr olan, içerisinde pek çok sosyal aktiviteyi barındıran sokaklar, günümüzde araç koridorları haline gelmiştir. **Modernleşmenin ve endüstrileşmenin kamusal alanlar üzerindeki negatif etkileri** sokaklarda da her geçen gün kendini daha çok hissettirmektedir. Gün geçtikçe sorun haline gelen kamusal alan eksikliğinin çocuk gelişimine olumsuz etkileri yeni nesiller için durdurulması gereken bir sorun olarak büyümektedir. Tranter ve arkadaşlarına göre (1996), çocuk hak ve gereksinimleri konusunda bilincin yeterince gelişmemiş olduğu toplumlarda yapılan düzenlemeler aslında tam anlamıyla bir sonuç sağlamamaktadır. Çözüm geliştirmek üzere, ilk akla gelen fikir çoğunlukla oyun parklarının sayısını arttırmak olmaktadır. Ancak oyun parkları belirli bir yaş dönemine yönelik çözümlerdir. Ayrıca bu parkların kullanımı ulaşım sorunları nedeniyle ancak bir ebeveynin eşliği ile olabilmektedir. Daha kalıcı çözümler üretmek, oyunun sokakta sürekliliğini sağlamak ve sokağı oyun alanı olarak yeniden kazanmak amacı ile günümüzde pek çok çalışma yapılmaktadır. Çocuklar için bu çalışmalarda amaçlar, **oyunun kent yaşamındaki sürekliliğini**

sağlayabilmek, onlara evlerine yakın güvenli bir sosyalleşme platformu yaratabilmektir.

Bu çalışmanın sonucunda, sokakları çocuklar için yaşanabilir mekânlar haline getirmek için, alan çalışmasından da faydalanılarak sokak kullanımını engelleyen sorunların tespiti yapılmıştır. Tezin bundan sonraki kısmında, kısaca bu sorunlardan ve literatür ışığında önerilen çözümlerden bahsedilecektir.

- **Trafik sorunu:** Trafik sorunu, çocukların kentteki oyun sınırlarının belirlenmesinde en önemli etkenlerden biridir. Çocuklar evden uzakta oyun oynadıklarında çok kısa bir menzil içerisinde kalmaktadırlar. Cunningham ve Jones, (2004), erkek çocukların ~400-500.m, kızların ise 150-200.m kadar evden uzaklaşabildiğini, bu nedenle bu bölgelerin trafik sorunlarından arındırılması gerektiğini söylemektedir. Çocuk dostu bir kent için öncelikle yapılması gereken trafik sorununu tüm yönleriyle ele almaktır. Motorlu araçların sayısının her geçen gün arttığı günümüzde, trafik faktörü sokağın kullanımını azaltan, yayaları sokaktan kopartan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Öneri:** Trafik kaynaklı sorunları ortadan kaldırmak için ilk yapılması gereken trafik hızını düşürmeye yönelik stratejiler geliştirmektedir. Bugün dünyada trafik mühendisleri tarafından üretilmiş, pek çok ülkede kullanılan, “**trafik sakinleştirme metotları**” vardır. En genel adı ile “homezone” olarak bilinen bu uygulamalara faydaları ile içerikte değinilmiştir. (Bkz: Ek 1) Bu metotların en temel amacı trafik kazalarını önlemek ve sokakları yaşanabilir, erişilebilir mekânlar haline getirmektir.

Erişilebilirlik konusu çocuğun kentteki hareket özgürlüğü açısından son derece önemlidir. Trafik sorunu olan bir yerde sağlıklı erişilebilirlikten söz etmek mümkün değildir. Tranter ve Doyle, (1996) bu konuda Avustralya’da yapılmış bir çalışmadan bahsetmektedir. Avustralya’da çocuk oyun alanları tasarım ilkesi olarak konut bölgesine maksimum 200 metre uzaklıkta konumlandırılmaktadır. Burada amaçlanan çocukların trafik sorunlarıyla karşılaşmadan, parklara tek başlarına ulaşabilmesini

sağlamaktır. Oyunun kentteki sürekliliğinin sağlanması açısından sokakların öncelikle trafikten arındırılması şarttır.

Erişilebilirliğin çocukların sokağın kullanılmasına etkisi, alan çalışmasının sonuçlarında da açıkça görülmektedir. Trafik probleminin çok olduğu Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu çevresinde çocukların sokağı çok fazla kullanamaması, hatta okula ulaşım esnasında bile, kazalarla karşı karşıya gelinmesi trafiğin sokak kullanımına olumsuz etkisini göstermektedir. Araç trafiğinden izole olmuş sokaklarla çevrili olan Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresinde çocukların okula hem yaya olarak rahatlıkla gelebildikleri hem de sokağı okul çıkışı bir oyun alanı olarak değerlendirdiği öğrenilmiştir.

- **Otopark yetersizliği:** Trafikten kaynaklı sorunlar her zaman hareket eden araçlardan kaynaklanmamaktadır. Çok sayıda park etmiş araçlar ve bu araçların gelişigüzel olarak sokakları işgal etmesi de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun araç kullanımının neden olduğu park yeri gereksinmesi sokakların yaşanabilirliğini kısıtlamaktadır. Günümüzde kent yaşantısında, sokakta hareket özgürlüğü azalmaktadır. Hareket özgürlüğü çocuklara sokaktaki her türlü aktiviteye rahatlıkla katılabilme olanağını yaratmakta ve çevrelerini keşfetme, sosyal becerilerini geliştirme ortamı sağlamaktadır. 1970-1980’lerde gerçekleştirilen woonerf uygulamaları trafik azaltma konusunda faydalı olsa da araçların yoldaki park etme durumuna yeterli bir çözüm getirememiştir. Araç deposu haline gelen sokaklar bu halleri ile “çocuk dostu” olarak tanımlanamamaktadır. Park sorununun çözülmesi çocuk dostu sokaklar tasarlamak konusunda önemli bir harekettir.

Alan çalışmasında otopark sorunu ile ilgili olarak Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu’nun bulunduğu Alaybey semtinde birtakım tespitler yapılmıştır. Sağlı sollu park eden araçlar yüzünden sokak mekânı araçlar ve yayalar olmak üzere iki kısma bölünmüştür. Yayalar araçlardan korktukları için kaldırıma yönelmektedir. Ancak kaldırımların çok dar olması ve zemin katlarda dükkân girişlerinin bulunması gibi nedenlerle buralarda da rahatlıkla yürünememektedir. Zaman zaman araç yoluna taşmak zorunda kalan yaya hareketi her an bir kazaya sebebiyet verebilmektedir.

Araçların sokağa gelişigüzel park etmesinden kaynaklanan sorunlara alan çalışması kapsamında da rastlanması bu sorunun ele alınması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

- **Öneri:** Otopark sorununa çözüm olarak, araç park yerlerinin çok fazla yaşamsal olanakların olmadığı atıl mekânlarda kurgulanması önerilebilir. Yayalar için önemli olan alanlar otopark olarak harcanmamalıdır.

Gerekirse araç park yerleri ücretlendirilmeli ve herkesin her yere park etmesinin önüne geçilmelidir. Sadece o bölgede ikamet edenlerin evlerinin önüne park etmesine izin verilmelidir.

Park yeri düzenlemeleri sadece araçlar için değil, bisikletliler için de düşünülmelidir. Schepel (2005), özel bisiklet park yerleri tasarlamının önemini vurgulamaktadır. Bir araç park edilen yere 12 bisiklet park edilebildiğinden bahsetmektedir. Böylelikle bisiklet kullanıcıları da teşvik edilmiş olacak, sokaklardaki araç yoğunluğu azalacaktır.

Bisiklet kullanmak dışında bir diğer çözüm de insanları toplu taşımaya sevk etmektir. Çelikhan (1992), Münih şehrinde oyun sokakları hakkında yapılan bir anket çalışmasında, yerleşik nüfusun artan taşıt yükünden dolayı, yaratılan oyun sokaklarının yeterli olmadığından bahsetmektedir. İnsanlar toplu ulaşımı kullanırlarsa, sokaklardaki araç hâkimiyeti büyük ölçüde azaltılabilir.

- **Güvenlik sorunu:** Güvenlik ebeveynlerin çocuklarını sokağa bırakmamasında en önemli kısıtlayıcı faktörlerden biridir. Güvenlik deyince hem trafikten kaynaklı yaşamsal tehlikeler hem de yabancılardan kaynaklı tehlikeler kastedilmektedir. Yabancı tehlikesi ve sokağın içinde barındırdığı suç potansiyeli, sokağın kullanımını engellemektedir. Çocukların sokağın avantajlarından faydalanabilmesi ve öğrenme eylemini gerçekleştirebilmesi için öncelikle sokağın güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Sokağın güvenlik nedenleri ile günümüzde kullanılmadığını gösteren çalışmalar vardır. Örneğin, içerikte de bahsedilen Brezilya Vietna'da,

insanlar hava karardıktan sonra sokağı kullanamamaktadır. Torre'da ise gündüz saatlerinde dahi kapkaç gibi olayların olduğu bilinmektedir (Gough ve Franch, 2005). Matthews'in, Northamptonshire'da yaptığı çalışmada ise gençlerin sokakta yalnız bulunmayı istemedikleri, ancak kalabalık bir grup içinde olurlarsa kendilerini güvende hissettikleri görülmüştür (Matthews, Limb ve Taylor, 2000).

Alan çalışmasında da güvenlik sorununun sokağın kullanımını nasıl kısıtlandığı açıkça görülmüştür. Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresinde yaşayan ve okula kendi olanakları ile giden öğrencilerin, okula giderken geçmek zorunda oldukları bir semti tehlikeli buldukları öğrenilmiştir. Çocuklar anketlerde, yabancı tehlikesi nedeni ile o sokaktan geçerken yalnız olmamayı tercih ettiklerini ve mümkün olduğunca hızlı bir şekilde oradan uzaklaşmayı istediklerini belirtmiştir. Sokağın güvenliği öncelikle trafikten arındırılarak ve daha sonra birtakım önlemler alınarak sağlanabilmektedir. Bu önlemlerden bazılarına aşağıda değinilmiştir.

- **Öneri:** Sokaklarda güvenliğin sağlanabilmesi için öncelikle fiziksel bazı değişiklikler gerekmektedir. **Doğru aydınlatma** sokağın güvenliği açısından çok önemlidir. Bu şekilde tehlike ve suça ortam hazırlayan karanlık mahaller iyileştirilebilir. Araç öncelikli ana yollarda ışıklandırma araçlara hizmet ederken, çocuk dostu sokaklarda ise çocukların zaman geçireceği mekânların, yapı girişlerinin, nişlerin vs aydınlatması gerekmektedir. Geceleri veya karanlık durumlarda yeterli aydınlatma hizmeti sağlanmalı, gerekirse gündüz de sokak aydınlatması yapılmalıdır.

Yasalar ve güvenlik görevlileri sokaklarda sistemli bir şekilde denetim yapmalı, mahalle sakinlerinin ile birebir ilgilenmelidir. Sokakların çocuklar için güvenli olabilmesi için yasal olmayan birtakım denetleme mekanizmaları da olmalıdır. Örneğin sokağı **sürekli gözlemleyen sokak sakinleri** bu konuda önemli bir çözüm sağlar. Çocuklar için sokak, farklı yaş grupları ile kaynaşma, yetişkinler için de birbirlerini görme ve sosyalleşme ortamıdır. Mahalle sakinlerinin göz kulak olduğu bir ortamda ebeveynler çocuklarını sokağa çıkarmak konusunda daha istekli olmaktadır. Ancak insanların sokakta vakit geçirmesi için sokağın donatı açısından

ve mekansal olarak yeterli olması gerekmektedir. Sokağın kalabalık olması, güvenlik açısından pek çok sorunu çözecektir ancak, sokağı insanlara sevdirebilmek ve kullanılabilmek için sokaktaki birtakım eksiklikler saptanmalı ve tamamlanmalıdır.

- **Sokağın donatı ve mekânsal açıdan eksiklikleri:** Sokaktaki oturma elemanları yetişkinler için sokağı cazip hale getirmekte, sokağı yaşanabilir kılmaktadır. Bu nedenle sokak kent mobilyaları tarafından zenginleştirilmelidir. Sokaklar sadece geçilip gidilen yerler olarak değil, kalınıp vakit geçirilecek yerler olarak değerlendirilmelidir.

- **Öneri:** Çeşitli oturma birimleri, servis elamanları, oyun gereçleri, peyzaj düzenlemeleri ile sokaklar daha yaşanabilir, herkesi içine çeken bir mekâna dönüştürülebilir. Ebeveynlere bağlı olarak sokağı kullanan çocuklar da bu durumdan memnun kalacaktır. Çünkü ebeveynlerin sokağı olumlu yönde değerlendirmesi, çocukların sokakta geçirdikleri süreyi doğrudan etkilemektedir. Ancak çocukların da sokaktan birtakım beklentileri vardır. Sokağı çocuklar için yaşanabilir kılmak, sadece çocuğa izin vermekle olmaz, onları **sokakta vakit geçirmeye teşvik edecek faktörler** üzerinde düşünmek gerekir. Sokaklar saklanma, koşma, grupça ve toplu oyunlar gibi pek çok oyuna olanak sağlayan özelleşmiş alanlara sahip olmalı, bisiklet yolları, yürüyüş yolları, bekleme ve dinlenme yerleri gibi özel mekânlar içermelidir.

Sokaklar evlerdeki yaşama mekânları gibi dış mekânların yaşama odalarıdır. Sokakların çeşitliliği onların zenginliğidir ve standardize edilmesi bu zenginliği azaltır. Çeşitlilik, sokağı cazibe ve çekim getirmektedir. Sokakların sürprizli mekânlar olması çeşitli deneyimler ve eğlencelere olanak vermesi çocuklar ve gençler tarafından da kullanımını artırır. Çocuklar için iyi bir kentsel tasarım aynı zamanda tüm toplum için iyi bir tasarım demektir.

Sokaklar içerisinde barındırdıkları **kentsel elemanlar** ile çekim merkezidirler. Örneğin sokak mobilyaları, heykeller, yapıların duvarları, peyzaj elemanları da yayalar için sınırsız çeşitlilikler sunmaktadır. Oturma birimleri, aydınlatmalar, park yerleri, bisiklet sundurmaları gibi sokak elemanları insanların gün içinde çeşitli

ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bir sokak elemanın birçok fonksiyonu aynı anda barındırması o sokağın yaşanabilirliğini de arttırmaktadır. Trafik mühendisleri bazı konut sokaklarında çeşitli trafik işaretleri ile trafiği kontrol altına almaya çalışmaktadır. Gereğinden fazla trafik işaretlemeleri görüntü kirliliği yaratmaktadır. Sanılanın aksine bu işaretler o sokağın trafiğe ait olmadığı mesajını vermemektedir. Schepel (2005)'e göre insanlar evlerinin yakınında bu kadar çok işaret olmasını istememektedir. Bu uyarma amaçlı gereksiz trafik levhalarını kullanmak yerine peyzaj düzenlemesi, kent mobilyası gibi çeşitli eleman kullanımı ile daha sağlıklı ve yaya dostu bir sokak görüntüsü elde edilebilmektedir.

Sokak kendi başına bir öğrenme yeri olarak görülmeli ve bu nitelikte tasarlanmalıdır. Çünkü sokak, farklı yaş gruplarının buluştuğu, sosyalleşmenin ve fiziki çevre hakkında bilgilerin edinildiği verimli bir öğrenme alanıdır. Konut bölgesi sokakları tüm bu potansiyelleriyle hem estetik hem de fonksiyonel açıdan yeniden ele alınmalı, trafiğin hâkim olduğu mevcut sokaklar çocuk dostu sokaklar olarak yeniden işlevlendirilmelidir. İyi bir sokak kurgusu çocuğa çevresi hakkında bir şeyler öğreten ve (örneğin veriler arası ilişki kurma, gözlem yapma, tanıma, ilişki kurma gibi konularda) gelişimine katkı sağlayan nitelikte olmalıdır. Çocuk sokakta oyun oynamak için ebeveyne ihtiyaç duymamalıdır. Kendi özgür alanını sokakta oluşturabilmelidir.

- **Planlamaya ilişkin sorunlar:** Trafik tehlikesinden uzak, güvenli ve özgür kullanım alanlarına sahip olmak çocukların en doğal hakkıdır. Bu nedenle sokakların planlaması tüm kentli kullanıcılar düşünülerek yapılmalıdır. Ancak günümüzde **planlama stratejileri geliştirilirken çocuk kullanıcılar göz ardı edilmektedir.** Yapılan pek çok çalışmada ve alan çalışmasında ekonomik durumu ve cinsiyeti ne olursa çocukların çoğunun sokağı kendi mekânları olarak değerlendirdiği görülmüştür. Ancak günümüzde sokaklar çocuk dostu işlevini yitirmiştir. Liam Timmons “A Right To Play” adlı makalesinde belediye meclisleri ve planlamacıların, üzerlerindeki kapitalist baskılar nedeni ile daha fazla ticari alan yaratmak adına açık alanlardan vazgeçildiğinden bahsetmektedir (Timmons, 2003). Çeşitli rant kaygıları ile mekansal kalitesi düşürülen sokakların sonradan

iyileştirilmesi mümkün olsa da, planlama aşamasında duruma müdahale etmek ve baştan doğru tasarımlar yapmak en ideal yaklaşımdır.

- **Öneri:** Uluslararası Çocuk Oyun Hakları Örgütü Dünya Çözümler Konferansında çocukların oyun hakkı konusunda, öncelikle planlama kriterlerinden başlanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. “Bütün kentsel doku, oyun alanı olma potansiyeliyle değerlendirilmelidir. Çocuklar aile denetimi olmadan serbest erişim olanağına sahip olmalıdır” denilmiştir (Ottowa 1978, Melbourne 1993). **Doğru tasarlanmış bir kent aslında büyük bir oyun parkı gibidir.** Sokakları yaşanabilir hale getirerek kenti çocuk için merak uyandıran bir oyun parkı haline getirebilmek mümkündür. Örneğin Münih, 1970’den beri kent tasarımında oyunun ve çocuğun önemsendiği bir şehirdir (Eubank-Ahrens, 1984/85). Burada çocuğa özel parklar oluşturmak yerine kentin tamamını çocuk parkı gibi tasarlamak, günlük aktivitesi oyun olan çocuğa, doğal gelişen oyun olanakları yaratmak ve oyunun sürekliliğini bu şekilde sağlamak hedeflenmiştir. Oyun alanı sanılanın aksine araba ile gidilen yalıtılmış bir park değil, kentin her an her yeri gibi ele alınmalıdır. Kent tasarımlarında çocuk kullanıcıya önem verilmelidir. Çocuk oyun alanları duvarlarla gizlenmemeli, kente dahil edilmeli ve sokakla bütünleşmelidir. Sokakları çevreden ve insanlardan izole edilmiş olarak tasarlamak veya yeniden düzenlemek kalıcı bir çözüm değildir. Bu bakış açısı ile sokak iyileştirme uygulamalarını sadece tek bir sokak için değil o bölgedeki diğer kamusal açık mekânları da kapsayacak şekilde ele almak gerekmektedir. Planlama ancak bu şekilde o mahalle veya semtin gelişimine yeteri kadar katkı sağlayabilir ve ideal kent planı oluşturulur.

Lennard (1992), “Children In Public Places” adlı makalesinde **ideal kentin özelliklerinden** bahsetmektedir. Lennard’a göre ideal kent:

- Güvenli bir trafik akış düzenine sahip olmalı, çocukların kenti ve komşu çevrelerini tanıyabilecekleri trafikten uzak sakin ve güvenli yerler barındırmalı,
- Çocukların diğer yaş grupları ile sosyal aktivitelere katılabileceği, ortak çalışma imkânları bulabileceği ortamlara sahip olmalı,
- İçinde sokağı cazip kılan sürpriz aktiviteler ve çekim merkezleri olmalı,

- Doğal ortam ile ilişkili mekânlara sahip olmalı, doğa ile iletişime izin vermeli ve böylelikle çocuğun doğal çevreyi öğrenmesi ve öğrenmesine destek olmalı,
- Gerekli sosyal ve fiziksel düzenlemelerle güven ve adaletin sağlandığı bir yer olmalı (Lennard, 1992).

Şehrin küçük bir parçası çocuğun kullanımı için ayrılmamalı, tamamı çocuğun çevresi olarak ele alınmalıdır. **Bina girişleri ve cepheleri yayaalar düşünülerek özelleştirilmelidir.** Delf'te sokak iyileştirme çalışması yapılan bölgede, okul önlerinde bir genişleme çalışması ile hem okul önünde bekleme alanı, hem bisiklet park alanı oluşturulmuş, hem de okul binasının silüetinden görsel bir öğe olarak faydalanılmıştır (Schepel, 2005). Sokakta **farklı zemin malzemeleri** kullanılarak sokak dokusu kendi içinde bölümlenmiştir. Yolun orta kısmında kullanılan malzeme ile yayaaların ağırlıklı olarak geçtiği kıyı kesim drenaj kanalı ile ayrılmıştır. Bisiklet park yerlerinde farklı bir döşeme taşı kullanılmıştır.

IPA (International Play Association) konut bölgelerinde yeterli oyun ve rekreasyon olanakları sağlamak için her ülkede yasal önlemler alınmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Bu konuda IPA'nın yaptığı açıklamalardan bazıları şöyledir: "Oyun ve çocuk gelişimi konuları mimarların, plancıların, peyzaj mimarlarının, eğitimcilerin, hastane personelinin kısacası meslek yaşamlarında çocukla temas eden her mesleğin eğitimine dahil edilmelidir (Paris, 1969 ve Milano, 1975). Hükümetler ve yerel yönetimler, yollar ve parklar inşa etmeye olduğu kadar çocuğun okul dış yaşamının koşullarını hazırlamaya da ciddiyetle eğilmelidir (Viyana, 1972)" (aktaran Tekkaya, 2001). Ayrıca sadece sokakları doğru planlamak değil, **toplumu sokağı kullanmaya teşvik etmek de önemli bir planlama stratejisi olarak ele alınmalıdır.**

Sokağın kent içindeki konumu, sokağın kentli tarafından kullanım yoğunluğunu etkilemektedir. Jane Jacobs, 'The Death and Life of Great American Cities' adlı kitabında bir meydanın, parkın ya da sokağın kullanımını etkileyen önemli faktörlerden birinin kentsel grid üzerindeki yeri olduğunu söylemektedir (Jacobs, 1993). Örneğin bazı parkların çok fazla rağbet görmemesinin bir nedeni ona

göre, yaya akışından uzak yerlerde konumlanmalarıdır. Hillier'e göre de sokakların mekânsal konfigürasyonunu ve yaya hareketini etkileyen önemli bir etmen de sokakların kentsel grid üzerindeki yeridir. Örneğin Yunanistan Igoumenitsa'da yapılan bir çalışmada, çocukların sokakta bulunmasını etkileyen en önemli faktörün, günlük yaya hareketini davet eder durumda olması ve mekânın sokakla bütünleşme değeri olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliğe sahip olan sokakların çocukları daha fazla içine çektiği söylenebilir. Çocuklar tarafından tercih edilmemiş olan sokakların ise ortak özellikleri, genelde dar kaldırımlara sahip, mekân hissine sahip olmayan, araç trafiğinin çok yoğun olduğu ve yüksek eğime sahip olmaları olarak belirlenmiştir. Eğim faktörü de çocukların oyun alanı seçiminde önemlidir. Çocuklar eğimli yerlerde oynamayı tercih etmemektedir. Jacobs (1961) ve Schumacher'in (1978) çalışmalarında sadece konutların olduğu bir bölgenin de çocuklar için çekici olmadığından bahsetmektedir. Çocuklar karma kullanımlı alanları daha çekici bulmaktadır. Yunanistan Igoumenitsa'da yapılan bu çalışmada, Gr.Lambraki Sokağı'nın çocuk oyun alanı olarak yüksek oranda kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu sokağın özellikleri, ortalama bir entegrasyon değeri olması, karma kullanım, araç trafiğinin olmaması ve yüksek oranda kapalılık (closure) ve mekan hissi barındırmasıdır. Bu tip sokaklar kentsel bir oda gibi tanımlanmakta ve bu nedenle çocuklar kendilerini bu sokaklarda güvende hissetmektedir (Gospodini ve Galani, 2005).

Planlamaya ilişkin sorunlar sadece sokakların konumu ya da özellikleri ile değil, ulaşım ağı ile de ilgilidir. **Kentin tamamındaki sokaklar hem araç hem yaya hem de bisikletli kullanıcılar için uygun şekilde erişilebilir olarak tasarlanmalıdır.** Araç kullanımını azaltmak amacı ile bisiklet gibi ulaşım araçlarının kullanımı teşvik edilmelidir. Delf şehri bu anlamda ulaşım ağının oluşturulduğu örnek bir modeldir. Schepel (2005), Delf'te yapılan planlama sayesinde, sadece çocukların değil yaşlıların, engellilerin ve tüm kullanıcıların her yere hem yaya hem de bisikletli olarak ulaşabildiğinden bahsetmektedir.

Çocuk dostu ideal sokak planlarının hazırlanmasında peyzaj planlamaları da önemli bir yer tutmaktadır. Liam Timmons marksist bir düşünce tarzı ile çevrenin

yeniden ele alınması gerektiğini söylemekte, çocuk mekânlarının şehirle bütünleşik ve yeşil alanlarla ilişkili yerler olması gerektiğini savunmaktadır (Timmons, 2003). Nitekim, alan çalışması kapsamında yapılan atölye çalışmalarında da, çocuklar sokakları hep yeşil görmek istediklerini resmetmişlerdir.

Çocuk dostu bir kent için bundan sonra oluşturulacak sokaklar bu öngörüler ışığında tasarlanmalı, mevcut sokaklar ise biran önce iyileştirmelidir. Bugün, İngiltere’de yasal mercilerin yanı sıra çeşitli yerel yetkililer, yatırımcılar ve konut şirketleri de sokak iyileştirme uygulamaları hakkında bilinçlenmeye başlamıştır. Birçok yerel yönetim kendi “sokak iyileştirme” şemalarını yapmaktadır. Özel konut yapım şirketleri sokak iyileştirmenin öneminin gittikçe daha çok farkına varmakta ve projelerinde bu kavramı kullanmaya çalışmaktadırlar. Yapımcılar, ev alacakların sıradan bir sokak dokusu yerine homezone alanlarını tercih ettiklerini, sokak iyileştirme uygulamalarının “aile dostu proje” imajını verdiğini söylemektedir (Alan M. Voorhees Transportation Center, 2004).

• **Planlama sürecinde kentlinin, özellikle çocukların göz ardı edilmesi:** Matthews (1995) günümüzde genç insanların ve çocukların mekânlarda görünmez gibi değerlendirildiğinden bahsetmektedir. Bu yüzden de pek çok fiziki çevre yetişkinler tarafından, gençlerin ihtiyaçlarına hitap etmeyecek şekilde inşa edilmektedir. Kentte çocuklar için yeteri kadar oyun alanı bulunmaması var olan oyun alanlarının çocukların istek ve ihtiyaçları düşünülmeden yapılması öncelikle akla gelen mekânsal eksikliklerdir. Mekansal eksikliklerin dışında trafiğe ilişkin düzenlemelerde de çocuklar çoğu zaman yok sayılmaktadır. Abu-Ghazze (1998), Ürdün çalışmasında sokaklarda çocukların önemsenmediğini, örneğin trafik işaretlemelerinin çocuklar göz ardı edilerek yapıldığını saptamıştır. Çocukların trafiği algılayışları yetişkinlerden farklıdır. Yetişkinler için tehlikeli olan durumlar, çocuklar için algılarının henüz tam gelişmemesinden dolayı, eğlence ya da seyirlik bir durum olabilir. Yetişkinlerin algısı ve göz hiza ölçüleri düşünülerek yerleştirilen levhalar, çocukların sokak yaşamında ne kadar ikinci plana atıldığının bir göstergesidir. Alan çalışmasında da benzer bir durum gözlenmiştir. Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu öğrencileri atölye çalışmasında okul yakınlarında kendilerine yönelik herhangi bir

trafik işareti olmadığını ve bu durumdan dolayı sokakta tedirgin olduklarını belirtmiştir. Ailelerin de bu durumdan kaygılanması söz konusu olduğundan okul yolunda zaman zaman çocuklarına eşlik ettikleri gözlenmiştir.

- **Öneri:** Çocukları göz ardı ederek yapılan tasarımların, ne kadar uğraşılsa da istenilen sonuca tam olarak ulaşması mümkün değildir. Çünkü çocukların dünyası yetişkinlerden çok farklıdır. Bu nedenle, **planlama, tasarım ve çevre yönetimi süreçlerine çocukları ve toplumun tüm bireylerini dâhil etmek gerekmektedir.** Matthews'a (1999) göre planlama günümüzde hala bir yetişkin aktivitesi olarak görülmektedir. Oysa gençler karar verme mekanizmalarına katkıda bulunacak motivasyon ve yeteneğe sahiptir. Çözüme ulaşabilmek için öncelikle çocuklara tam donanımlı katılımcı vatandaş olarak bakmak ve yaklaşmak gerekmektedir. Çocukların yetişkinlerden daha az bilgi sahibi olduğunu düşünmek yerine, çocukların yetişkinlerden farklı bakış açıları olduğunu kabul etmek gerekmektedir, çünkü çocuklar yetişkinlere göre farklı mekânsal değerlere sahiptir. Genç insanlar ile görüşmek ve tasarım sürecine katmak, onların topluma dahil olmalarını sağlamak açısından ilk basamağı oluşturmaktadır. Lindon (2002), çocuk katılımının önemine değinmekte ve tasarımcıların çevrelerindeki çocukların etrafı nasıl kullandıklarına, oyun kaynakları hakkında, iç mekân ve dış mekân kullanımı hakkında ne düşündüklerine ve çocuklardan gelebilecek istek ve önerilere dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir.

1990 Dünya Çocuk Zirvesi'nde hükümetlerin sürdürülebilir kalkınma ve çevre gelişimi sürecinde çocukların tamamen hesaba katılmalarının gerekliliğine değinilmiştir (Çocuklar ve Gündem 21, s.10). Tranter ve Doyle (1996), tasarım sürecine planlamacıların, mimarların, peyzaj mimarlarının, sokak kullanıcısı olan çocukların ve yetişkinlerin birlikte katılması gerektiğini söylemektedir. Çocuğun katılımcı olduğu bir sokak tasarımında, çocuğun becerilerini ve özgüveni de geliştirecektir.

Sokakları ideal tasarlamak, tasarımlarda çocukları önemsemek pek çok soruna çözüm olmaktadır. Ancak çocukların sokak kullanımında en büyük rolü olan ailelerin

sokakta oyun hakkındaki olumsuz görüşleri de çocukların sokak kullanımını kısıtlayan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Toplumun ve ailelerin bilinçsizliğinden kaynaklanan sorunlar:** Çocukların sokağı kullanmak konusundaki tek sorunu planlama kaynaklı değildir. Çocuğun oyun alanındaki aktivite özgürlüğü ailelerce, çeşitli nedenler ileri sürülerek sürekli kısıtlanmaktadır. **Çocuğun oyun alanındaki aktivite özgürlüğü** (mekânı kullanma değiştirme, modifiye etme vb) önemsenmesi gereken bir konudur. Lynch (1987) insan haklarını mekânsal yönüyle, yaşam (vitality), hissetme (sense) , sağlık (fit) , erişim (access) ve kontrol (control) kavramları ile ilişkilendirerek incelemektedir. Hareket özgürlüğü ve oyun oynamak çocukların sokaktaki en doğal haklarıdır.

Yapılan alan çalışmasında sokağın günümüzde oyun alanı olarak işlevi sorgulandığında, ebeveynlerin çoğu, sokakların oyun için elverişsiz olduğunu söylemiştir. Kendi dönemleri ile karşılaştırdıklarında sokakların yaşanabilir olmadığını belirterek çocuklarının spor merkezlerinde ya da evde bilgisayar başında oyun oynamasına izin verdiklerini belirtmişlerdir. Maddi olanakları olan aileler çocuklarını okul sonrası merkezlere yönlendirmektedir. Maddi olanakları iyi olmayan aileler, çocuklarının mecburen sokakta oynamasına izin verdiklerini, bu esnada kendi günlük işlerini yaptıkları söylemektedir. Düşük gelir seviyesinde ya da kırsal kesimde yaşayan çocukların sokakta oyun oynayabilmesi durumu aslında ilginç bir şekilde maddi olanaksızlıklardan kaynaklanmaktadır. Sosyo-ekonomik durumları ne olursa olsun ebeveynlerin çoğunun oyunu sadece boş zaman aktivitesi olarak gördüğü bu çalışma kapsamında da fark edilmiştir. Oyunu sadece fiziksel işlevi ile ele alan pek çok ebeveyn, sokak ya da mahallede oyun oynamanın çocuğun psikolojik, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimin açısından olumlu etkilerinin gerçek anlamda farkında değildir.

- **Öneri:** Çocukların dış mekân kullanım haklarının kısıtlanması konusunda, oyunun önemi ve gerekliliği konusunda, toplumdaki bilinç eksikliğinin rolü büyüktür. Toplumda özellikle aileler, oyunu sadece fiziksel faydalarıyla değerlendirmektedir. Hâlbuki oyunun fiziksel gelişime olumlu etkilerinin yanı sıra,

çocuğa eğitimsel, zihinsel pek çok katkısı vardır. Bu yüzden, **oyunun önemi ve çocuk gelişimine katkıları konusunda toplumun, özellikle de ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.**

Değişen yeni çocukluk kavramı ile birlikte çocukluğun doğası hakkında yeniden düşünmek gereksinimi ortaya çıkmıştır. Ailelerin, güvenliği gerekçesi ile iç mekâna yönlendirdikleri çocuklar, dış mekânda oyun oynama deneyimini yaşayamadan büyümektedir. Çocukların oyun hakları için kamu kuruluşları tarafından yapılabilecek bazı pratik çalışmalar vardır. Politik hedeflerin ilk başında, ailelerin tedirginliklerini anlamak ve bu sorunları çözmek gelmelidir. Elde edilen veriler ailelerin tedirginliklerini azaltacak düzenlemeleri teşvik edecek, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki baskılarını azaltacak, çocukların yerel çevrelerinde oynamalarına olanak yaratacaktır. Aileler bu düzenlemelerin eşliğinde, yerel medya ve çeşitli organizasyonlar vasıtasıyla oyunun gerekliliği konusunda bilinçlendirilmelidir. Okullarda çeşitli seminerler düzenlenerek ve medyanın da desteği alınarak yapılan kampanyalarla sokağın oyun alanı olarak yeniden insanlara sevdirmesi gerekmektedir.

Sokağı yaşanabilir hale getirmek, tüm bireylerin özellikle de çocukların verimli kullanımına olanak sağlamak için mevcut sokaklarda bazı basit düzenlemeler yapılmalıdır. Yeni sokaklar tasarlanırken de çocukların hak ve ihtiyaçları çocuk gözüyle ele alınmalıdır. Özellikle konut bölgelerindeki sokaklarda araç ve yaya trafiği arasında denge kurulmalıdır. Araçların hızlarını yavaşlatacak önlemler alınmalı, trafik işaretleri her yaşta kullanıcıya hitap edecek şekilde tasarlanmalı, tasarım sürecinde çocuğun da fikirlerine başvurulmalıdır. Yapılan alan çalışmasında çıkan sonuçlar bu gözle değerlendirildiğinde, Mimar Sinan İlköğretim Okulu çevresinde doğal olarak gelişen bir yaşayan sokak dokusu olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgede ekonomik durumun daha düşük olması, araç yoğunluğunun azlığı sokağın mekân kalitesini arttırmakta, ailelerin ekonomik olanaklarının kısıtlı olması çocukları sokakta oynamaya mecbur bırakmaktadır. Yaşayan bir sokak kurgusu olan bu bölgede çocuklar sokağı en çok “oyun” amaçlı olarak değerlendirdiklerini söylemektedir. Onlar için sokak fiziksel bir çevre olmanın ötesinde sosyal bir

çevredir. Diğer bir çalışma alanı olan Alaybey semtine bu gözle bakıldığında ise, aşırı yoğun araç trafiğinden ve düzensiz araç parkından kaynaklanan sorunların, sokakların çocuklar tarafından oyun alanı olarak kullanılmasını engellediği görülmüştür. Bu durumdan yola çıkarak bu konut bölgesinde sokak iyileştirme uygulamasına ihtiyaç duyulduğu söylenilebilir. İzmir genelinde düşünüldüğünde ise, Alaybey Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu çevresi sokakları gibi, pek çok konut bölgesinde iyileştirme uygulamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin Alaybey semtine benzer bir diğer konut dokusunun olduğu Karşıyaka Aksoy semti de gelecekte sokak iyileştirme ve trafik sakinleştirme uygulamaları için uygun bir alandır. Bu bölgede Girne caddesinin ana trafik akışını üstlendiği düşünülürse konutların olduğu bazı ara sokakların günün belirli saatlerinde trafiğe kapatılması ile bu sokaklar çocuklar için “oyun sokağı” haline getirilebilir. Hatay İnönü Caddesine paralel konut bölgesi sokakları da aynı şekilde iyileştirilmeye ihtiyaç duyulan sokaklar olarak değerlendirilebilir. İnönü Caddesi’ni Yeşilyurt’a bağlayan sokakların araç yükünü kaldıracak şekilde tasarlanması ile bu sokakların arasında kalan bölgeler çocukların ve tüm mahalle sakinlerinin huzurla kullanabileceği “kentsel odalar” gibi değerlendirilebilecektir. Buca Menderes Caddesi’nin paralel sokakları da trafik ve park sorunu nedeni ile konut bölgesinde iyileştirilmeye ihtiyaç duyan aday sokaklar olarak ileriye dönük birer çalışma alanı olarak önerilebilir. Bu önerileri sayıca çoğaltmak mümkündür. Öncelikli olan, çözüme yönelik bu çalışmalara en kısa sürede başlamak ve çalışmaların olumlu sonuçlarını biran önce görmektir. Çünkü bu sonuçlar Avrupa kentlerinde olduğu gibi bir diğer çalışma konusunda yönetimi ve halkı teşvik edecek, iyileştirmeler zincir halinde neredeyse kentin konut dokusundaki birçok sokakta uygulanma şansı bulacaktır.

Sonuç olarak şu fark edilmelidir ki yapılı çevreyi çocuk dostu hale getiren tüm çözümler toplumun tamamı için de çok faydalı olmaktadır. Bu nedenle, bu öneriler tüm dünyada evrensel bir çözümün anahtarı niteliğinde değerlendirilmeli, planlamacılar ve yöneticiler tarafından ele alınmalıdır. Çocuklar için bir mekan tasarlarken çocukların görüşlerine önem verilmeli, tüm toplum olarak gelecek nesillere güzel bir çevre bırakabilmek için işbirliği içinde çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abu-Ghazze, T. M. (1998). Children's use of the street as a playground in Abu-Nuseir, Jordan. *Environment and Behavior*, 30, 799-831.
- Appleyard, B. (2005). Livable streets for school children. *NCBW Forum*, 1-14.
- Appleyard, B, ve Cox, L. (2006). *At home: Creating livable streets in the U.S.* American Planning Association. 4 Aralık 2009, http://www.caphysicalactivity.org/docs/APA_Article.pdf.
- Appleyard, D. (1981). *Livable Streets*. London: University of California Press.
- Aral, N., Gürsoy, F. ve Köksal, A. (2000). *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun* (1. Baskı). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Başal, H.A. (2007), *Geçmiş yıllarda Türkiye’de çocuklar tarafından oynanan çocuk oyunları*. 3 Ocak 2010, [http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/egitim/htmpdf/2007-20\(2\)/M2.pdf](http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/egitim/htmpdf/2007-20(2)/M2.pdf).
- Ben-Joseph, E. (1987). A closer look at the users of woonerven. A. V. Moudon, (Ed.), *Public Streets for Public Uses* (2) içinde (63-79). New York: Columbia University Press.
- Ben-Joseph, E. (1995). Changing the residential street scene: Adapting the shared street (woonerf) concept to the suburban environment. *Journal of the American Planning Association*, 61, 504 – 515.
- Childstreet 2005, *Concept development: ‘woonerf’*, (2005). 18 Ocak 2009, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf.

Childstreet 2005, *City of Delft*, (2005). 1 Mayıs 2010, http://www.childfriendlycities.org/pdf/childstreet_leaflet.pdf.

Christensen, P. ve O' Brien, M. (Ed.). (2003). *Children in the city: Home, neighbourhood and community*. USA and Canada: Routledge.

Cole-Hamilton, I. (May 2002). Where do children play?. *CPIS factsheet*. 9 Mayıs 2010, http://www.ncb.org.uk/cpis/cpis_factsheet4_whereplay_20090824.pdf

Corsaro, William. A., (1997), *The Sociology of Childhood*. USA: Pine Forge Press

Cunningham, C, ve Jones, M.A. (2004). *Middle childhood and the built environment*. NSW Parliamentary Committee, 1-37

Çelikhan, S. (1992). *İstanbul 2. Kent içi Ulaşım Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: TMMOB

Çocukların Araçlar Arasındaki Tehlikeli Oyunu, 3 Kasım 2009, <http://www.kayserimeydan.com/haberdetay/1244-cocuklarin-araclar-arasindaki-tehlikeli-oyunu.html>

Çocuklar, Çocukların Sokak Oyunları, (2009), 3 Kasım 2009, <http://www.karakutu.com/galeri>

Çocuklar ve homezone, (2009), 8 Kasım 2009, http://www.homezones.org.uk/challenge/Dsc_0071.jpg

Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1989). 1 Mart 2009 , http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf

Delft as an example, 7 Mart 2009, <http://www.scribd.com/doc/6650074/Woonerf-Revisited-Delft-as-an-Example>

- Eubank-Ahrens, B. (1984/85). The impact of woonerven on children's behavior. *Children's Environments Quarterly*, 1 (4), 39-45.
- Fernie, D. (1988). *The Nature of children's play*. 8 Mart 2010, <http://www.kidsource.com/kidsource/content2/nature.of.childs.play.html>
- Gill, T. (2005). *The home zones movement in the UK: history, progress and prospects*. 24 Ocak 2010, http://www.homezones.org.uk/public/downloads/Tim_Gill_Childstreet_Paper.pdf
- Gill, T. (2006). Home Zones in the U.K: History, policy and impact on children and youth. *Children, youth and environments*, 16 (1) içinde 90-104.
- Gill, T. (2007). *Lessons from London Play's Home Zones Project*. 7 Ocak 2010, <http://www.londonplay.org.uk>
- Gospodini, A. ve Galani, V. (2005). Streets and children: Analyzing and reclaiming street space as children's playground. *Life in the urban landscape*(1) içinde (1-13).
- Gough, K, ve Franch, M. (2005). Spaces of the street: Socio-spatial mobility and exclusion of youth in Recife. *Children's geographies*, (3) içinde (149-166)
- Gökmen, H. (2008). Çocuk Dostu Kentler Oluşturmak. *Mimarist*, (28), 49-54.
- Gökmen, H. (2010), Mimarlık ve Toplum, "Mimarlık ve Çocuk Çalışmaları, Yapılı Çevre Eğitimi", *Mimarlık*, (352). 5 Mayıs 2010, <http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=236>.
- Greenfield, J, O'Brien, M, Rustin, M (et al) (2000) Childhood Urban Space and Citizenship: Childsensitive urban regeneration. *Children 5-16 Research Briefing*. London.

Güvenç, B. (1997). *Kültürün Abc'si* (1. Baskı). İstanbul: Yapı kredi yayınları.

Hamilton, I.C. (2002). Where do children play. *CPIS fact sheet*. 10 Mart 2010, http://www.ncb.org.uk/cpis/cpis_factsheet4_whereplay_20090824.pdf

Hand, C. (2007). Woonerf: A Dutch Residential Streetscape. *Landscape Architecture Study Tour*. University of Massachusetts, Amherst Department of Landscape Architecture and Regional Planning.

Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At*; Batıda Çocukluğun Tarihi. (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Homezone Sokağı, Bristol- İngiltere, (2006), 13 Nisan 2010, <http://www.futurecommunities.net/case-studies/retrofittinghome-zone-dings-bristol-2004-2006>

Homezones for London. (2008). 10 Mart 2008 , <http://www.londonplay.org.uk/home-zones>

Homezone Gösterimi, (2009), 8 Kasım 2009, <http://www.homezones.org.uk/challenge/background.htm>

Homezone, (2009), 8 Kasım 2009, <http://www.homezones.org.uk/public/guidance/index.cfm>.

Homezone, (2009). 25 Aralık 2009, http://www.brake.org.uk/facts/home_zones.

Homezone, (2010). 13 Nisan 2010, http://en.wikipedia.org/wiki/Home_zone

Homezone Konsepti Uygulama Esasları, (2010). 23 Nisan 2010, <http://www.homezones.org/measures.html>

Huizinga, J. (1995). *Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* (birinci baskı). (M.A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1951).

İnal, K. (2007a). *Modernizm ve Çocuk* (1. Baskı). Ankara: Sobil Yayıncılık.

İnal, K. (2007b). *Çocuğun Örselenen Dünyası* (1. Baskı). Ankara: Sobil Yayıncılık.

Jacobs, J. (1993). *The Death and Life Of Great American Cities*. NY: Random House.

Kaplan, H. (1991), Konut alanları sokak mekanlarının tasarlanmasında paylaşımlı yol düzenlemeleri: Woonerf tasarım ilkeleri ve kentlerimizde uygulanabilirliği, *1. Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu*, M.S.Ü.

Kostof, S. (1992). *The City Assembled: Elements of Urban Form through History* (2. baskı). London: Thames & Hudson.

Lennard, H.L., ve Crowhurst Lennard, L. (1992). Children in public places: Some lessons from European cities. *Children's Environments*, 9(2). 06 Temmuz 2006, <http://www.kidsandtraffic.mq.edu.au/bibliography/129.htm>.

Lindon, J. (2002). What is play. *CPIS fact sheet*. 10 Mart 2010, http://www.ncb.org.uk/cpis/cpis_factsheet3_whatisplay_20090824.pdf

Living street, (2010). 13 Nisan 2010, http://en.wikipedia.org/wiki/Living_street

Lukashok, A, ve Lynch, K. (1956). Some Childhood Memories of the City. *Journal of the American Planning Association*, 22(3), 154-184.

Lynch, K., Hack, G. (1962). *Site Planning*. Londra: MIT Press.

- Matthews, H., (1992). *Making Sense of Place*. Harvester Wheatsheaf. Hemel Hempstead. London: Rowman And Littlefield Publishers, Inc.
- Matthews, H., Limb, M, ve Taylor, M. (1999). Reclaiming the street: the discourse of curfew. *Environment and planning*, 31, 1713-1730.
- Matthews, H., ve Limb, M. ve Taylor, M. (2000). Exploring the 'fourth environment': young people's use of place and views on their environment. *E.S.R.C*, 1-15. 01 Nisan 2010, <http://www.regard.ac.uk>.
- Matthews, H., ve Limb, M. ve Taylor, M. (2000). The Street As Third Space. S. Hollaway ve G. Valentine, (Ed.), *Children's Geographies* (3) içinde (63-79). Londra ve New York: Routledge.
- Memik, H. (2004). *An evaluation of the changing approaches to children's play spaces*. Ankara: ODTU Şehir Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Meydan Larousse*, (1972). Yayımlayanlar, Sefa Kılıçoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd.
- Moore, R. C. (1991). Streets as playgrounds. A. Vernez-Moudon, (Ed.), *Public streets for public use* içinde (45-62). NY: Columbia University Press.
- Newman, O. (1973). *Defensible Space*, people and design in the violent city. UK: The Architectural Press Ltd.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi* (1. Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Our street: Learning to see*. (23 Mayıs 2007). 4 Şubat 2010, <http://www.cabe.org.uk/publications/our-street>

Özer, A., Gürkan, C, ve Ramazanoğlu, O, (2006). *Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri*. 5 Nisan 2010, <http://www.firat.edu.tr>.

Parkinson, CE (1985) Where Children Play: An analysis of interviews about where children aged 5-14 normally play and their preferences for out-of-school activities. *Play Board*. Washington: Amer Allience For Health Physical.

Physical activity and the built environment. (11 Ekim 2006). 4 Şubat 2010, <http://www.cabe.org.uk/publications/physical-activity-and-the-built-environment>.

Placemakingtools: Casesforplaces, (b.t). 3 Haziran 2009, http://www.pps.org/info/placemakingtools/casesforplaces/placemaking_is

Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu*. (K. İnal, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.

Punch, S.(2000). Children's Strategies for Creating Playspaces. S. Hollaway ve G. Valentine, (Ed.), *Children's Geographies* (3) içinde (48-62). Londra ve New York: Routledge.

Rykwert, J. (1991) *Learning From The Street*. London: Academy Editions.

Schepel, Stephen. (2005). Woonerf Revisited: Delft as an Example. *Childstreet 2005 Conference*, Rotterdam, The Netherlands.

Shared zone, 13 Nisan 2010, http://en.wikipedia.org/wiki/Shared_Zone

Sokak, (2007). 13 Nisan 2010, <http://tr.wikipedia.org/wiki/sokak>

Şener, T. (2007). *Çocukların Kültürel Etkinlikleri*(1. Baskı).Ankara: Sobil Yayıncılık

Tekkaya, E. (2001). Tasarlanmış çocuk hakları: Ankara çocuk oyun alanları. *Milli Eğitim Dergisi*, (151) 1-10. 24 Nisan 2004, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/tekkaya.htm>

This way to better residential streets. (17 Nisan 2009). 3 Mayıs 2010, <http://www.cabe.org.uk/publications/this-way-to-better-residential-streets>

Thomas, C. (b.t). “*Homezones go downtown; The Evolution of Shared Spaces in Switzerland*”, www.pedestrians-int.org (Mayıs, 2009).

Timmons, L. (23 Haziran 2003). *A right to play? Examining childhood and a child's right to recreation.* 10 Ocak 2009, <http://www.stfx.ca/people/svincent/socianth391/timmonsliam.html>

Tokyo Side Street, Pepsy Homezone (2007). 13 Nisan 2010, http://www.courtyardhousing.org/images_shared.html

Tovell, D (2000) *Child's Play: A short history of the village of Parkeston, some childhood recollections and a discussion about the disappearance of a culture of play.* Parkeston Welfare Committee.

Traffic Calming, (2007).13 Nisan 2010, http://en.wikipedia.org/wiki/Traffic_calming

Tranter, P. ve Doyle, W. (1996). Reclaiming the Residential street as play space. *International play journal*, 4, 91-97.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, [Tübitak], (1995). *Çocuklar ve Gündem 21* (2. Baskı). (S. Arit, Çev.). Ankara: Tema Vakfı Yayınları. (1992).

Ward, C. (1988). *The child in the country* (2). London: Bedford Square Press.

Wheway, R and Millward, A (1997) *Child's Play: Facilitating play on housing estates.* Chartered Institute of Housing.

Valentine, G, ve McKendrick, J. (1997). Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28, 219-235.

Velibeyoğlu, K. (1998). *Evaluation of streets in the contex of urban theory, life and form*. İzmir: İYTE Şehir Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.

Voorhees. A. Transportation Center. (2004). *Homezone concepts and New Jersey*. 1 Haziran 2010, <http://www.njbikepedorg/index.php?module=downloads&func=prep>

What are homezones?, (b.t). 25 Aralık 2009, <http://www.homezones.org/concept.html>

Woonerf, (2007). 13 Nisan 2010, <http://streetswiki.wikispaces.com/Woonerf>

Yavuzer, H. (1984). *Çocuk Psikolojisi* (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yavuzer, H. (1986). *Ana-Baba ve Çocuk* (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2003). "Doğal Harika Bir Tedavi: Oyun". *Evde ve Okulda Mutlu Çocuk Yetiştirmenin Temelleri*. (4. Baskı). İstanbul: Çocuk ve Aile Kitapları.

EKLER

EK 1: Homezone Konsepti Uygulama Esasları

EK 2: Anket Formu Öğrenci

EK 3: Anket Formu Ebeveyn

EK 4: Sözlük

EK 5: Katılımcı Okullar ve Öğrenci Listesi

EK 1: HOMEZONE KONSEPTİ UYGULAMA ESASLARI

Bu bilgiler Hertfordshire County Council tarafından sağlanmış olup,
“<http://www.homezones.org/measures.html>” kaynağından çevrilmiştir.

1.Bölüm: Geçitler

zebra geçişi, pelikan geçişi,martı geçişi,trafik adası&yaya refüjleri

2.Bölüm: Dolaşım Şeritleri

3.Bölüm: Hız Düşürme

Kamera kontrolü, hız düşürücü kasisler, farklı yüzey malzemeleri,yol daraltma,

4.Bölüm: Çeşitlilik

Kalıcı yol kapatma, otobüs bekleme saçakları, asfalt yenileme

1.BÖLÜM: GEÇİTLER

Zebra Geçidi

En bilinen yaya geçididir. Siyah beyaz şeritlerle ifade edilir.

Avantajları:

- Yayaların karşıdan karşıya kolaylıkla geçmesine olanak verir.
- Yayalar trafik lambasını beklemek zorunda kalmadan uygun bir ortamda bu geçidi kullanarak karşı tarafa güvenle geçebilirler.

Dezavantajları:

- Yayalar için yapılmış olsa da yayalar bu yaya geçidini çoğunlukla kullanmazlar.
- Araç kullanıcılarının yaya geçidini gerektiği kadar önemsemediği görülmektedir.
- Yoğun yaya trafiği olan yerlerde araçlar için geciktirici bir dezavantaj olmaktadır.

Yaklaşık maliyeti:10.000 £

Pelikan Geçidi:

Pelikan geçidinde araç ve yaya geçişi trafik ışıkları ile kontrolü sağlanmaktadır.

Yayalar yeşil ışık yanmadan geçemez.

Avantajları:

- Yayaların kolaylıkla karşıdan karşıya geçmesine olanak verir,
- Yeşil ışık ile birlikte sesli olarak da yayalar geçmeleri yönünde uyarılır,
- Işığa bağlı olarak bekleneyeği için yayalar gruplar halinde yolu daha az işgal ederek karşıya geçerler, tek tek geçerek trafik akışını durdurmamış olurlar,

Dezavantajları:

- Akan trafiği ağırlaştırır,
- Yüksek hızlı yollarda kullanılamazlar,
- Konut bölgelerinde kullanıcıların meskenlerine çok yakın yaya geçidi istemediği görülmüştür.

Yaklaşık maliyeti:18.000 £

Martı geçidi:

Pelikan geçidinin yeni versiyonu olarak bilinir. Üzerinde bulunan butona basıp yeşil ışığın yanması sağlanır.

Avantajları:

- Yayaların kolaylıkla karşıdan karşıya geçmesine olanak verir.
- Yol güvenliğini artırır.
- Trafikteki gereksiz gecikmeleri önler.

Dezavantajları:

- Akan trafiği bozan bir koşullanma yaratır.
- Yüksek hızlı yollarda kullanılamazlar.
- Konut bölgelerinde kullanıcıların meskenlerine çok yakın yaya geçidi istemediği görülmüştür.

Yaklaşık maliyeti:22.000 £

Trafik adaları & yaya refüjleri

Trafik adaları genellikle yolun tam ortasında bulunur. Araçların hızını azaltması ve de sollama yapmaması için yerleştirilir. Eğer ortasında boşluk olursa refüj denir ve refüjler de yayaların yolu iki aşamalı geçmesi için ara durak işlevi görür.

Avantajları:

- Araçların yavaşlamasını sağlar,
- Sollamayı engeller,
- Yol güvenliğini artırır,

Dezavantajları:

- Geniş araç, bisiklet ve motor kullanıcıları için zorluk yaratır,
- Görsel olarak bölücüdür,
- Sokak üzerine park yapılamamasına neden olur,
- Kalabalık yaya grupları için uygun bir ara bekleme yeri değildir,

Yaklaşık maliyeti: 3.000 £

2.BÖLÜM: DOLAŞIM ŞERİTLERİ

Bisiklet dolaşım şeritleri yolun içerisinde ya da dışarısında bisiklet kullanıcılarına özel ayrılmış yollardır.

Avantajları:

- Güvenli olarak bisiklet kullanımına olanak verir.
- Daha sağlıklı bir yaşama olanak sağlar.
- Bisiklet kullanımına teşvik eder ve bu yolla trafik kirliliğini ve gürültüsünü azaltır.
- Yolun bir kısmı bisiklet kullanıcılarına ayrılarak yolun daralmasına sebep olacağından hızlı araç kullanımına engel olur.

Dezavantajları:

- Yollar her zaman bisiklet yolu oluşturulabilecek kadar geniş olmayabilir.
- Bu yolları oluşturabilmek için yollara araç park edilmemesi gerekmektedir.
- Yollarda bisiklet kullanıcıları için uygun şekilde ve sık aralıklarla işaretlendirme yapılmalıdır.

Yaklaşık maliyeti: 60 £

3.BÖLÜM: HIZ DÜŞÜRME

Hız kameraları:

Hız sınırını geçen sürücülerin fotoğrafını çekmek ve belgelemek için kullanılır.

Avantajları:

- Sürücüler Hız azaltma konusunda teşvik eder.
- Yol güvenliğini artırır.

Dezavantajları:

- Bazı sürücüler sadece kameranin olduğu bölgede yavaşlama yaparlar ,kısa süreli olarak işe yarar.
- Kameranin flaşı sürücüyü tedirgin ederek tehlike yaratabilir.

Yaklaşık maliyeti: 25.000 £

Dairesel kasisler,tümsekler

Genelde 75 mm yüksekliğinde yapılırlar ve hız azaltmak için kullanılırlar.

Avantajları:

- Araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir. Dolayısı ile yol güvenliğini sağlar.
- Park etmek konusunda engel teşkil etmez.
- Bireysel otokontrol sağlar.
- Uygulama maliyetleri düşüktür.

Dezavantajları:

- Duraksamadan dolayı trafik gürültüsünün artmasına neden olur.
- Bazı araçlara küçük çapta hasar verebilir.
- Hem araçlar hem de yayalar için konforu engelleyici olabilir.
- İşaretler, sokak aydınlatmaları ve zemindeki beyaz şeritlemeler görsel olarak rahatsız edici bir boyuta gelebilir.
- Acil servis hizmetleri ve toplu taşıma araçları için zorluk çıkartabilir.

Yaklaşık maliyeti: 1,000 £

Düzeltilmiş yassı kasisler, tümsekler

Genelde 75 mm yüksekliğinde yapılırlar. Hız yavaşlatmak için kullanılır. İstenilen uzunlukta uygulanabilir.

Avantajları:

- Araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir. Dolayısı ile yol güvenliğini sağlar.
- Park etmek konusunda engel teşkil etmez.
- Bireysel otokontrol sağlar.
- Zaman zaman yayalar tarafından da yaya geçidi olarak kullanılabilir

Dezavantajları:

- Duraksamadan dolayı trafik gürültüsünün artmasına neden olur.
- Bazı araçlara küçük çapta hasar verebilir.
- Hem araçlar için hem de yayalar için konforu engelleyici olabilir.
- İşaretler, sokak aydınlatmaları ve zemindeki beyaz şeritlemeler görsel olarak rahatsız edici bir boyuta gelebilir.
- Acil servis hizmetleri ve toplu taşıma araçları için zorluk çıkartabilir.

Yaklaşık maliyeti:1,500euro

Hız tamponları

Hız tamponları araçların yavaşlamasına yardımcı olur ancak bazı geniş araçlar ve otobüsler ile acil durum araçları için küçük çapta rahatsız edici olabilir.

Avantajları:

- Araçların hızını azaltma konusunda etkilidir.
- Yol güvenliğini sağlar.

Dezavantajları:

- Sokağa araç park etmede probleme neden olabilir.
- Ambulans hizmetlerinin aksamasına neden olabilir.
- İşaretler, sokak aydınlatmaları ve zemindeki beyaz şeritlemeler görsel olarak rahatsız edici bir boyuta gelebilir.

Yaklaşık maliyeti: 1.500 £

Mini kavşaklar

Beyaz boya ile sınırları yere çizilerek gösterilir ve saatte 30 mil ve altındaki hızlara izin veren yollarda kullanılır. Kasislerle yavaşlatılmış yola girmeden önce aracı yavaşlatmak amacı ile imal edilirler.

Avantajları:

- Araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir. Dolayısı ile yol güvenliğini sağlar.
- Araçların trafikte kaybettikleri zamanı azaltır.

Dezavantajları:

- Özellikle 4 kollu kavşaklarda, trafikte karmaşaya neden olabilir.
- Bisikletli kullanıcılar için ideal değildir.
- İşaretler, sokak aydınlatmaları ve zemindeki beyaz şeritlemeler görsel olarak rahatsız edici bir boyuta gelebilir.

Yaklaşık maliyeti: 10.000 £

Engeller:

Engeller konularak yapılan bölgesel yol daraltmalarıdır. Uygulanabilmesi için iki yönlü dengelenmiş bir trafik akışının sağlanması gereklidir.

Avantajları

- Araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir. Dolayısı ile yol güvenliğini sağlar.
- Toplu taşıma ulaşımını ve acil servis hizmetlerini aksatmamaktadır.

Dezavantajları

- Sokağa araç park etmede probleme neden olabilir.
- Trafikte kazalara neden olabilir.
- İşaretler, sokak aydınlatmaları ve zemindeki beyaz şeritlemeler görsel olarak rahatsız edici bir boyuta gelebilir.

Yaklaşık maliyeti: 10.000 £

20 mil zonlu

Genelde kısıtlı konut alanlarında kullanılan bir yöntemdir. Diğer trafik sakinleştirme yöntemleri ile desteklenerek uygulanır. Bu konut bölgelerinde araçların hızı 20 mil veya altında olmak zorundadır.

Avantajları

- Araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir.
- Yol güvenliğini sağlar.
- 20 mil zonlu içerisinde kalan bölgede çok fazla trafik işareti ve yol aydınlatması kullanılmasına gerek olmayacağından görsel olarak minimum derecede rahatsız edici eleman kullanılır.

Dezavantajları

- Trafik sakinleştirme yöntemlerinin uygulanmasını gerektirir. Bu yöntemler kendi içinde dezavantajları barındırmaktadır.
 - Uygulama maliyetleri yüksektir.
 - Yasalar 20 mil bölgesinin yerini ve kapsama mesafesini kısıtlamaktadır.
- Yaklaşık maliyeti: 50.000 £ -100.000 £

Bağlantı tablaları:

Kavşaklarda gelen aracın hızını kesen karşıdan karşıya yerleştirilmiş geniş düzeltilmiş yüksekliklerdir. Aynı zamanda yayalar için de yaya geçidi olarak kullanılabilir.

Avantajları

- Kavşaklarda araçların hızını azaltmak konusunda etkilidir.
- Araç kullanıcıları için kavşağa dikkat çeker.
- Yayalar için geçiş imkânı sağlar.

Dezavantajları

- Yayalar karşıdan karşıya geçerken dikkatli hareket etmeyebilir, bu nedenle güvensiz olabilir.
 - Otobüsler için problem olabilir.
 - Araçlar yaya geçidine girebilir, kaosa neden olabilir.
- Yaklaşık maliyeti: 5.000 £

Kaldırım genişletme:

Kaldırımında kullanılan malzemenin devam ettirilmesi yolu ile kaldırım ölçülerinin genişletilmesi şeklinde uygulanır.

Avantajları

- Yayalara daha fazla kullanım alanı sağlar
- Karşıdan karşıya geçiş mesafesini azaltır.
- Araçların daha yavaş hareket etmesine neden olur.
- Güvenliksiz araç parkını engeller.

Dezavantajları

- Geniş araçlar için manevra yapma güçlüğüne neden olur.
- Araçların bu bölgeden kontrollü geçmesini sağlamak için her zaman kaldırım direklerine ihtiyaç duyulur.
- Bisikletli kullanıcılar için sorun teşkil edebilir.
- Kötü hava koşullarında ya da gece karanlığında araçlar kaza ile bu bölgeye girebilir. Yayalar için güvenliksiz olabilir.

Yaklaşık maliyeti: 7.000 £

Beyaz Şerit Uygulaması

Yol boyunca veya kavşaklara gelirken araçlara rehberlik etmek amacı ile yapılan bir uygulamadır. Tarama şeklinde yapılan işaretlemelerle sürüş yapılamayacak, sadece servis amaçlı kullanılabilecek yolları gösterir.

Avantajları

- Uygulama maliyeti düşüktür.
- Etkili bir çözümdür.
- Kolaylıkla kaldırılabilir ya da düzeltilebilir.

Dezavantajları

- Kötü hava koşullarında ya da silindiğinde yanlış yönlendirmeye sebep olabilir.
- Yayalar için fiziksel bir koruma sağlamaz.
- Gece ya da yağışlı havalarda görsel olarak algılanması zordur.

Yaklaşık maliyeti: 0,50 £

Yol Yüzey Değişiklikleri

Bu bölgeler, belirli özellikleri vurgulamak için farklı şekilde renklendirilir ya da doku ile farklılıkları belirtilir. Bisiklet yolları, yaya geçişleri, otobüs durakları ve hız limitleri de yüzey değişiklikleri aracılığıyla vurgulanabilir.

Avantajları

- Park etmeye engel değildir.
- Kullanıcılarına yolun özellikleri hakkında net bilgi verir.
- Uygulaması düşük maliyetlidir.
- Toplu taşıma ya da acil servis araçları için engel teşkil etmez.

Dezavantajları

- Kötü hava koşullarında yanlış yönlendirmeye sebep olabilir.
- Renkleri silinebilir.
- Etkisi sınırlıdır.
- Trafikte öncelik konusunda karmaşaya neden olabilir.

Geçitler, giriş yerleri

Kent merkezlerine girişte uygulanır. Araç kullanıcılarına bir konut bölgesine girdiklerini hatırlatır ve trafiğin yavaşlamasına neden olur.

Avantajları

- Sürücülere yeni bir bölgeye girdiklerini gösterir.
- Bu bölgede hız limitlerinin değiştiği vurgulanır.

Dezavantajları

- Uzun süreli bir hız düşürme sağlamaz.
- Hız düşürmenin diğer trafik önlem ve işaretleri ile belirtilmesi gerekir.

Yol daraltma

Tek ya da iki taraftan yolun daraltılması uygulamasıdır.

Avantajları

- Yayalar için geçiş mesafesini kısaltır.
- Trafik akışını ve hızını azaltır.
- Yayaların çok olduğu tehlikeli alanlarda trafiği yavaşlatması açısından tehlikeyi işaret eder.

- Tehlikeli bölgelerde park yapılmaması için kullanılabilir.

Dezavantajları

- Araç kullanıcılarının dar bir yolda araç kullanacak yetenekte olması gerekir.
- İkileme neden olabilir
- İşaretlemelerle yolun daraltıldığına dikkat çekilmesi gerekir.
- Konut sahipleri için gerekli park yerlerini kısıtlayabilir.

4.BÖLÜM: ÇEŞİTLİLİK

Kalıcı yol kapatma

Kalıcı yol kapatmalar, yolun bir tarafının dönüş amaçlı olarak kapatılmasıdır.

Avantajları

- Trafik hızını azaltır
- Yayaların geçmek zorunda oldukları yolların genişliğinin azaltılmasını sağlarlar
- Bisikletlerin yolu kullanabilmesi için yol kesintilerini engeller

Dezavantajları

- Acil servislerin yanıt verme ve müdahale etme süresini arttırabilir
- Bölge sakinlerinin standart güzergahlarını uzatabilir
- Taşıtları başka yolları yönlendirebilir, bu yollar başka konut bölgelerinde olabilir

Yeni otobüs durakları, kanopileri ekleme

Otobüs duraklarına eklenecek yeni kanopiler otobüs kullanıcıları için daha iyi koruma sağlamakta kullanılabilir. Kanopiler, en basit halleri ile ayaklar ve çatıları olan tiplerden tamamıyla kapatılmış ve bilgi ekranlarını içeren modellere kadar çeşitlilik gösterebilir.

Avantajları

- Otobüs kullanıcılarının hava koşullarından korunmasını sağlar
- Otobüs kullanıcıları için elektronik bilgilendirme noktaları haline gelebilirler

Dezavantajları

- Yayaların yürüyecekleri kaldırımların daraltabilirler
- Görsel açıdan çirkinlik yaratabilirler

Yürüyen Otobüs

“Yürüyen otobüs” okul ulaşımının en son modelidir. Bu bir grup öğrencinin uzun bir çift sıra olarak yürümelerinden meydana gelir. “Otobüs” gönüllü ebeveynlerden oluşan “sürücü” ve “kondüktörlere” sahiptir. Basit bir rota üzerinde, ebeveynler öğrencileri farklı “otobüs duraklarından” alacakları bir yoldan yürütürler. Ağır çantalar ve müzik aletleri otobüsün arka tarafında çekilen bir taşıyıcı araba ile taşınır. Güvenlik amacıyla ebeveyn-öğrenci oranı sınırlandırılır, ebeveynler yol güvenlik görevlileri ile alıştırmayı yaparlar, ebeveynler polis tarafından araştırılır ve “otobüsteki” tüm yolcular floresan renkte ceketler giyerler

Avantajları

- Yayaları yürümeye cesaretlendirir, bu sayede okul çevresindeki trafik ve toz kirliliği azalır
- Öğrencilerin genel sağlığını geliştirir
- Öğrencilerin sosyal ilişkilerini artırır
- Öğrencilere yol hissini öğretir
- İlerleyen dönemlerde faydalarını görecekleri, bölgenin yürüyen sakini olurlar
- Öğrenciler ve ebeveynler için eğlencelidir
- Farklı ebeveynlerin bir araya gelmelerini sağlar

Dezavantajları

- Yürüyen otobüs, ekstra farklı aktivitelerden sonra yürüyecek halde olmayabilir
- Rotayı yeniden düzenleyecek birilerine ihtiyaç duyar
- Okulun başlangıç ve bitişlerinde vakitleri olan gönüllülere ihtiyaç duyar

Ağır yük taşıyan araç yasakları

Ağır yük taşıyan araçların yasaklanması, geniş araçların ağırlık, genişlik ve yükseklik sınırlarına uyamayacakları yollara girişlerini engelleyebilir.

Avantajları

- Konut bölgelerindeki trafik gürültüsü ve sarsıntısını azaltır.
- Trafikten kaynaklı duman kirliliğini ve binaların renk değiştirmesine engel olur
- Yürüyüş ve bisiklete binişleri daha sıcak bir hale getirir

Dezavantajları

- Ağırlık ve genişlik sınırlamaları acil servislerde sorun yaratabilir
- Bu tip bir yasaklamayı uygulamak zor olduğundan her zaman kullanışlı değildir
- Bu uygulama için yol işaretlerine ihtiyaç vardır ve bu işaretler görsel kirliliğe neden olabilir

Asfalt döşeme yeniden yapım

Eski yol kaplamaları sökülerek yeni asfalt bloklar ve döşemeler ile kaplanabilir

Avantajları

- Düzgün bir yüzey sağlar ve insanların düşmelerini, takılmalarını azaltır
- İyi kaliteli malzemeler bölgenin görünümünü değiştirebilir

Dezavantajları

- Bazı sert kaplama malzemeleri, her yüzey için uygun olmayan sert bir yüzey sağlar.

EK 2: ANKET FORMU ÖĞRENCİ

ÇOCUK MİMARLIK ÇALIŞMALARI/Ar Gör Burcu GÜLAY TAŞCI

“SOKAĞINI ANLAT”

- Eve ya da okula giderken her gün geçtiğin sokak hakkında ilk aklına gelen resmi basit bir şekilde yapabilir misin?

- Bu sokağın sevdiğin ve sevmediğin yönleri nelerdir? Yazabilir misin?
- Bu sokakta bir şeyi değiştirme imkanın olsa neyi değiştirirdin?
- Sokağı oyun alanı olarak görüyor musun?
- Sokakta mı evde mi oyun oynamayı seversin?
- Ailen, (anne ve baban) sokakta oyun oynamana izin veriyor mu?
- Bu sokakta oyun oynayabileceğin var mı? Varsa bu alanlar nerelerdir?

- Evin yakınlarındaki sokakta mı daha uzak yerlerdeki sokaklarda mı oynamayı seviyorsun? Neden?
- Sokakta hangi oyunları oynuyorsun isimlerini yazabilir misin?
- Bu sokaktan geçerken ya da burada zaman geçirirken neler hissediyorsun?
- Bu sokak güvenli mi, tehlikeli miydi?
- Trafik sorunu var mı?
- Bu sokakta insanlar mı araçlar mı fazla sayıda idi?
- Okula yürüyerek mi gidiyorsun?
- Okula giderken yanında aileden ya da büyüklerden kimse sana eşlik ediyor mu?
- İnsanlar bu sokakta nasıl zaman geçiriyor, bu sokağı ne amaçla kullanıyorlar?
- Sokakta en çok kullanılan mekanlar neresi, en çok insan topluluğu nerede görülüyor?
- Sence sokak bir sosyalleşme-buluşma yeri midir? Sokakta ne tip sosyal aktiviteler / neler yapılabilir? Komşuluk, arkadaşlık sokakta gelişir mi? Bunun için sokağa gerek var mıdır?
- Sokakta daha çok büyükler mi vakit geçiriyor yoksa çocuklar mı? Sokak kimin mekânı sence?

Sokağımı tanıyor muyum?

- Bu sokakta zeminde hangi döşeme malzemeleri var? Araçlar nereye park ediyor?
- Sokakta hangi kent mobilyaları var? Sokağın çeperini oluşturan yapılar hakkında neler hatırlıyorsun? (Renk – Doku – Malzeme - Eskilik/Yenilik - Kapı Pencere Tipleri vs)

- Size verilen iki sokak örneğini avantaj ve dezavantajları ile yorumlar mısınız? Hangisinde yaşamak isterdiniz? Bu sokaklar size ne hissettiriyor, kısaca anlatınız.

İlişkili Kavramlar: Çocuk - Oyun-Sokak

<http://www.haberciniz.biz/haber/cocuklarin-araclar-arasindaki-tehlikeli-oyunu-kayseri--692975.html>
<http://fotografmakale.wordpress.com/2009/03/01/sokak-ve-zaman>

EK 3: ANKET FORMU EBEVEYN

ÇOCUK MİMARLIK ÇALIŞMALARI / Ar Gör Burcu GÜLAY TAŞCI

Sokak ve oyun konulu bu anket formu; günümüz yaşantısında motorlu araç trafiğine teslim olmuş olan sokaklarımızın, çocukların oyun alanı olarak yeniden değerlendirilmesine ilişkin yapılan yüksek lisans tezinin bir parçasıdır. Anket ilköğretim çağında çocuk sahibi ebeveynler ile yapılmıştır.

1. Çocuğunuzun ev veya herhangi bir kapalı mekan dışında, oyun oynamasına izin veriyor musunuz?

- a. Evet, izin veriyorum.
- b. Hayır, izin vermiyorum.
- c. Bazen, kontrol altında olmak şartı ile.

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

2. Dışarıda oyun oynamasına izin vermiyorsanız bunun en önemli sebebi nedir?

- a. Trafik problemi
- b. Güvenlik sorunu, tehlike (kötü arkadaş çevresi, hırsızlık, hijyen koşulları)
- c. Vasıflı oyun alanı azlığı
- d. Kontrol edememek

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

3. Kapalı alan dışında oynamasına izin verdiğiniz yerler nerelerdir?

- a. Oyun parkı
- b. Ev yakınlarındaki sokaklar
- c. Okul sonrası spor ve oyun tesisleri
- d. Evin bahçesi

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

4. Çocuğunuzun günde kaç saat sokakta oynamasına izin veriyorsunuz?

- a. 1 saatten az
- b. 1-3 saat arası
- c. Tüm gün, bir kısıtlama getirmiyorum
- d. Sokakta oynamasına hiç izin vermiyorum

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

5. Oyunun çocuğunuzun gelişimi açısından önemli olduğuna inanıyor musunuz?

- a. Evet inanıyorum.
- b. Hayır inanmıyorum.

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

6. Çocuğunuzun sokakta oyun oynamasını ne açıdan gerekli buluyorsunuz?

- a. Psikolojik gelişimi açısından gerekli buluyorum
- b. Fiziksel gelişimi açısından gerekli buluyorum
- c. Sosyal gelişimi açısından gerekli buluyorum
- d. Tüm bu sebeplerden gerekli buluyorum
- e. Gereksiz buluyorum, sadece boş vakit geçirme aracı olarak görüyorum.

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

7. Sokakların ideal bir sosyalleşme platformu olduğuna inanıyor musunuz?

- a. Evet, sokaklar önemli bir sosyalleşme alanı
- b. Okul yeterli bir sosyalleşme alanı, çocuklar için sokağı kullanmaya gerek yok
- c. Sosyalleşmek için bilgisayar daha gerekli buluyorum.

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

8. Çocuklar için daha çok özelleşmiş (trafikten arındırılmış) sokaklar sizce gerekli mi?

- a. Gerekli değil, zaten parklar var.
- b. Gerekli, eve yakın bir yerde oyun oynama şansı verir.
- c. Fark etmez.

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

9. Çocuk dostu sokak kavramından ne anlıyorsunuz?

- a. Hiçbir şey
- b. Çocuk hakları ve ihtiyaçları göz edilerek tasarlanmış sokak
- c. Araçların hiç olmadığı bir sokak

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

10. Çocuğunuzun kız ya da erkek olması onun sokakta oyun oynaması konusunda izin vermenize etki ediyor mu? Ediyorsa ne açıdan?

- a. Etkisi yok
- b. Etkisi var Kız olması istismar açısından tedirgin ediyor.
- c. Etkisi var. Kız çocuğu evde oturmalı

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

11. Günümüz sokaklarını sizin çocukluk dönemi sokaklarınızla yaşanabilirlik açısından karşılaştırabilir misiniz?

Bu soruya eklemek istedikleriniz:.....

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

EK 4: SÖZLÜK

COCUKLAR İÇİN KENTİMİZ ve MİMARLIK SÖZLÜĞÜ

KENT: En büyük yerleşim birimi anlamına gelmektedir. Kasaba, köy gibi birimlerden daha fazla nüfusu barındıran ve daha karmaşık bir yapıdır.

SEMT Mahalleden büyük, kimi zaman birkaç mahalleyi içine alabilen, alışveriş, eğitim, kültür mekânlarının iç içe bulunduğu ana bir caddesi de bulunabilen, ilçeye bağımlı, kendi içinde bağımsız yerdir.

MAHALLE: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim.

SOKAK: Üzerinde ulaşımın sağlandığı, cadde ve bulvarın küçüğüne verilen adıdır. Sokaklar, yayalara veya taşıtlara hizmet için kullanılır. Sokaklar stabilize olabilirken, asfalt dökülmüş sokaklar da mevcuttur.

COCUK DOSTU SOKAK: Yayaların ve bisikletli kullanıcıların motorlu araç kullanıcılarından öncelikli olduğu, çocukların dışarıda güvenle oyun oynayabildiği, her yaşta insanın bir arada bulunup sosyalleşebildiği, çeşitli peyzaj elemanları ile zenginleştirilmiş yaşayan sokaklara verilen isimdir.

COCUK DOSTU KENT: Tüm kentin çocuk oyun alanı gibi tasarlandığı, çocuğa kenti deneyimleme ve yaşama şansı veren güvenli ve yaşayan kentlerdir.

ÇEVRE: Çevre insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları, fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam ve içinde yaşadığımız doğal ortamdır.

PEYZAJ: Bir yerin doğal görünüşüdür.

KENT MOBİLYASI: Kent içinde kullanılan çeşitli oturma birimleri, aydınlatma elemanları, peyzaj düzenlemelerini vs. içeren kentli kullanıcıya hizmet eden çeşitli elemanlara verilen isimdir.

YAPILI ÇEVRE: İnsan tarafından yapılmış, bina ve yapıları içeren çevrenin bütününe verilen addır.

MİMARLIK: Mimarlık veya mimari, binaları ve diğer fiziki yapıları tasarlama ve kurma sanatı ve bilimidir. İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, dinlenme, çalışma, eğlenme gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak üzere gerekli mekânları, işlevsel gereksinimleri ekonomik ve teknik olanaklarla bağdaştırarak estetik yaratıcılıkla inşa etme sanatı; başka bir tanımlamayla, yapıları ve fiziksel çevreyi uygun ölçülerde tasarlama ve inşa etme sanat ve bilimidir.

MİMARİ ÇEVRE: Anonim veya mimarı belli olan, modern ya da tarihi yapılardan oluşan, içerisinde kültürel çevreyi de barındıran mimari eserlerin oluşturduğu çevredir.

YAPI: Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseridir.

HARİTA: Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağıdır.

KROKİ: Bir nesne ya da yerin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimdeki kuş bakışı görünüşünün kâğıt üzerine ölçsüz çizimidir

PLAN: Yeryüzünün veya bir yapının küçük bir parçasını bütün ayrıntıları ile gösteren, ölçeği 1/10000'den büyük haritalardır.

KESİT: Bir şey enlemesine veya boylamasına kesildiğinde ortaya çıkan yüzeydir.

CEPHE: (Yapılarda) Yüz, alnaç.

MEKAN: Çeşitli yaklaşımlarla farklı ele alınmakla beraber geniş bir çerçeve ile 'insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk' ve 'sınırları gözlemci(ler) tarafından algılanabilen uzay parçası' olarak tanımlanabilir. Mekân mimarlık mesleğinin konusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda bir mimari ürünün vazgeçilmez tek niteliği, bir mimari ürünü var eden temel koşuldur. Mekân var olmadan mimari bir eserin varlığından da söz etmek mümkün olmayacaktır.

KAMUSAL MEKAN: Kamuya açık, özel olmayan mekanlara verilen isimdir.

OYUN MEKÂNI: Çocukların oynayabilmesi için özel olarak hazırlanmış bölüm, yerdir.

PARK: Bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli büyük bahçedir.

MEYDAN: Alan, saha/ Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeridir.

OTOPARK: Araçların park edilmesi için ayrılmış özel alandır.

KALDIRIM: Bir yolun, sokağın kenarında yalnız yayaların geçmesine ayrılan, biraz yükseltilmiş dar bölümdür.

YAYA YOLU: Kent ve kasabalarda yalnız yayaların gelip geçmesine ayrılmış, taşıt dolaşımına kapalı yol.

ARAC YOLU: Taşıt dolaşımı için özelleşmiş yoldur.

YAYA : Kent içinde belirli uzaklıklara yürüyerek ulaşan kimse.

TRAFİK: Ulaşım yollarının yayalar ve her türlü taşıt tarafından kullanılması, yoğunluktur.

TRAFİK SAKİNLEŞTİRME: Sokaklarda yayaların, bisiklet kullanıcılarının ve tüm diğer sokak kullanıcılarının güvenliğini sağlamak amacıyla motoru araçların hızını azaltmaya yönelik yapılan çalışmalara verilen isimdir.

Kaynak:

<http://www.tdkterim.gov.tr>

<http://tr.wikipedia.org>

EK 5: KATILIMCI OKULLAR VE ÖĞRENCİ LİSTESİ

Katılımcı Okul: **Mimar Sinan İlköğretim Okulu 5.sınıf öğrencileri**

Kız Öğrenciler

1. AYÇA NUR GEZER
2. KÜBRA KARAKAYA
3. MERVE MARANKOZ
4. EMEL GÜNER
5. YAĞMUR KANAT
6. LAMİA ÖZMAN
7. MELEK TEKİN
8. SEZEN NİDE ALKAN
9. ASENA YILMAZ
10. SEVİLAY DUMLUPINAR

Erkek Öğrenciler

1. ONUR YEŞİLOVA
2. BARIŞ ÇAĞLAR
3. YAVUZ TUNÇ
4. AHMET YILMAZ
5. MUHAMMET EMİN ŞAHİN
6. MUSTAFA BÜLKERİ
7. MUSTAFA CİHAN GÖNEN
8. BİLAL GÜRAKAN
9. ENES MUTLU DUMLUPINAR
10. RAMAZAN GÜNAY

Katılımcı Okul: **Selçuk Yaşar İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri**

Kız Öğrenciler

1. ÖZLEM DEMİR
2. NİSA AKGÜLÜ
3. KÜBRA ŞEN
4. BURCU BAŞOL
5. YAREN ÖNDOĞAN
6. ÖZLEM ŞENKOĞLU
7. SUDE DİLAN YOLDAŞ
8. ÖZCE AYGÜN
9. ESRA KARAKUŞ
10. BÜŞRA KEZER
11. IŞIL ERDİM

Erkek Öğrenciler

1. BARIŞ ASLANYÜREK
2. AHMET EMİN KUCUR
3. FURKAN AKGÜN
4. MERT YİĞİT
5. ALİ GÜNBİLEK
6. EMRE AKDAĞ
7. OĞUZHAN KAMERAN
8. MERT BEKTAŞ
9. DOĞUKAN YILMAZ
10. UĞURCAN BOYRAZ
11. EKİN YÜZBAŞIOĞLU
12. ÖZGÜR METİN
13. FURKAN KAVALCI

Katılımcı Okul: **İzmir Türk Koleji İlköğretim Okulu 5. Sınıf öğrencileri**

Kız Öğrenciler

1. DİLA YILDIRIM
2. ELİF ERDOĞDU
3. YEŞER YILMAZ
4. ECE DENİZ ERGENÇ
5. DENİZ ÇAPANOĞLU
6. NESLİCAN ÖZÇELİK
7. SILA SAĞLAM
8. ECEM KILIÇ
9. GİZEM ÖZOĞUL
10. MELİSSA SU AKYEL

Erkek Öğrenciler

1. ALPER ÇELİK
2. BERK NOYAN
3. ALTUĞ CANDAN
4. HAKAN İŞLER
5. CEM DURAÇE
6. EGE ŞENTÜRK
7. CEM EROL
8. YAĞIZ ZEYDAN
9. AYKUT KORKMAZ
10. KAZIM ÇAKIR

ÇALIŞMAYA DESTEK VEREN TÜM İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNE ve
ÖĞRENCİLERİNE TEŞEKKÜR EDERİZ.